TANRININ AĞZINDAN EVRENİN HİKÂYESİ • Franco Ferrucci

Tanrı'nın ağzından

Evrenin hikâyesi

FRANCO FERRUCCI

İngilizceden çeviren:
Elif Özsayar

AYRINTI

3. BASIM

FRANCO FERRUCCI

Romancı ve eleştirmen Franco Ferruci, 1936 yılında İtalya'nın Piza kentinde doğdu. ABD'de yaşıyor. Rutgers Üniversitesi'nde öğretim üyesi. Ferruci, 2003 yılında Notre Dame Üniversitesi'nde de konuk öğretim üyesi olarak Dante ve İtalyan Romantik şairi Giacomo Leopardi üzerine dersler verdi.

Yazarın yapıtlarından bazıları: *Le due mani di Dio: il cristianesimo e Dante* (1999); *Il mondo creato* (1999); *Il formidabile deserto: lettura di Giacomo Leopardi* (1998); *The Life of God: (As Told by Himself)* (1997); *Lontano da casa* (1996); *Il poema del desiderio: poetica e passione in Dante* (1990); *I satelliti di Saturno* (1989); *The Poetics of Disguise: The Autobiography of the Work in Homer, Dante, and Shakespeare (1980); L'assedio e il ritorno: Omero e gli archetipi della narrazione* (1974)

Ayrıntı: 294
Edebiyat dizisi: 101

Tanrı'nın Ağzından
Evrenin Hikâyesi
Franco Ferrucci

İngilizceden çeviren
Elif Özsayar

Yayına hazırlayan
Erdal Alova

Kitabın özgün adı
Il mondo creato
Arnoldo Mondadori Editore / 1986

Çeviride kullanılan metin
The Life of God
(as Told by Himself)
Çev.: Raymond Rosenthal & Franco Ferrucci

The University of Chicago Press/1996
basımından çevrilmiştir

Licensed by The University of Chicago Press, Chicago, Illinois, U.S.A.
© by The University of Chicago. Tüm hakları saklıdır.

Bu kitabın Türkçe yayın hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak illüstrasyonu
Sevinç Altın

Kapak düzeni
Arslan Kalvarnacı

Düzelti
Ayten Koçal

Baskı ve cilt
Sena Ofset (0 212) 613 38 46

Birinci basım *2000*
İkinci basım *2001*
Üçüncü basım *2007*

Baskı adedi *2000*

ISBN 975-539-299-8

AYRINTI YAYINLARI
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr
Dizdariye Çeşmesi Sk. No.: 23/1 34400 Çemberlitaş-İst. Tel.: (0 212) 518 76 19 Faks: (0 212) 516 45 77

Franco Ferrucci

Tanrı'nın Ağzından Evrenin Hikâyesi

E D E B İ Y A T D İ Z İ S İ

GÜLÜNESİ AŞKLAR/*Milan Kundera* ◢ KALECİNİN PENALTI ANINDAKİ ENDİŞESİ/*Peter Handke* ◢ YÜZBAŞI VE KADINLAR TABURU/*Mario Vargas Llosa* ◢ BİZ/*Yevgeni Zamyatin* ◢ KESİK BİR BAŞ/*Iris Murdoch* ◢ YENİ TANRILAR/*Alberto Vasquez-Figueroa* ◢ İNFAZA ÇAĞRI/*Vladimir Nabokov* ◢ EVET AMA, BİR LOKOMOTİF BUNU YAPABİLİR Mİ BAKALIM?/*Woody Allen* ◢ ÇALI HOROZU/*Michel Tournier* ◢ BANYO/*Jean-Philippe Toussaint* ◢ BALKON/*Jean Genet* ◢ GÜNEŞ İMPARATORLUĞU/*J.G. Ballard* ◢ BEYAZ ZENCİLER/*Ingvar Ambjörnsen* ◢ SİYAH MADONNA/*Doris Lessing* ◢ KAPANDA ÜÇ KAPLAN/*G. Cabrera Infante* ◢ ZAMANIN KIYISINDAKİ KADIN/*Marge Piercy* ◢ ANARŞİNİN KISA YAZI/*Hans Magnus Enzensberger* ◢ FOTOĞRAF MAKİNESİ/*Jean-Philippe Toussaint* ◢ GÜLÜN GÜNLÜĞÜ/*Ursula K. LeGuin* ◢ HOTEL DU LAC/*Anita Brookner* ◢ AZİZLER ve ÂLİMLER/*Terry Eagleton* ◢ VEDA YEMEĞİ/*Michel Tournier* ◢ ORLANDO/*Virginia Woolf* ◢ UTANÇ BİTTİ/*Anja Meulenbelt* ◢ YAKIN GELECEĞİN MİTOSLARI/*J. G. Ballard* ◢ KARANLIĞIN SOL ELİ/*Ursula K. LeGuin* ◢ AĞ/*Iris Murdoch* ◢ WATT/*Samuel Beckett* ◢ EKOTOPYA/*Ernest Callenbach* ◢ GECEYİ ANLAT BANA/*Djuna Barnes* ◢ İNSAN POSTUNA BÜRÜNMÜŞ KÖPEK/*Ingvar Ambjörnsen* ◢ CUMA/*Michel Tournier* ◢ AFRODİT'İN BAŞKALDIRISI/*Lawrence Durrell* ◢ GÜNDELİK MUTLULUĞA ALIŞMA/*Anja Meulenbelt* ◢ MURPHY/*Samuel Beckett* ◢ MASAL MASAL İÇİNDE/*Khimaira/John Barth* ◢ ZEN VE MOTOSİKLET BAKIM SANATI/*Robert M. Pirsig* ◢ PARFÜMÜN DANSI/*Tom Robbins* ◢ SINIRSIZ RÜYALAR DİYARI/*J. G. Ballard* ◢ FRANSIZ TEĞMENİN KADINI/*John Fowles* ◢ BEYAZ OTEL/*D.M. Thomas* ◢ MYRA/*Gore Vidal* ◢ DALGALAR/*Virginia Woolf* ◢ ATLANTİK ÖTESİ/*Witold Gombrowicz* ◢ HAYRANLIK/*Anja Meulenbelt* ◢ FERDYDURKE/*Witold Gombrowicz* ◢ MELEKLER ZAMANI/*Iris Murdoch* ◢ PAULINA 1880/*Pierre Jean Jouve* ◢ EŞEKARISI FABRİKASI/*Iain Banks* ◢ ROCK LANETİ/*Iain Banks* ◢ KAYIP ZAMAN/*Anja Meulenbelt* ◢ SENİ İÇİME GÖMDÜM/*Andrew Jolly* ◢ BAŞTAN ÇIKARICININ GÜNLÜĞÜ/*Søren Kierkegaard* ◢ KONFIDENZ/*Ariel Dorfman* ◢ ALTIN DAMLA/*Michel Tournier* ◢ BİR GARİP VAKA: MATMAZEL P./*Brian O'Doherty* ◢ NIETZSCHE AĞLADIĞINDA/*Irvin D. Yalom* ◢ KIZILAĞAÇLAR KRALI/*Michel Tournier* ◢ AİLEDE BİR ÖLÜM/*James Agee* ◢ K · SAL BÖLGE/*Carlos Fuentes* ◢ KALPSİZ AMANDA/*Jurek Becker* ◢ 62-MAKET SETİ/*Julio Cortázar* ◢ ÇARPIŞMA/*J.G. Ballard* ◢ ÜÇLEME-Molloy-Malone Ölüyor-Adlandırılamayan/*Samuel Beckett* ◢ DUR BİR MOLA VER/*Tom Robbins* ◢ HIRSIZIN GÜNLÜĞÜ/*Jean Genet* ◢ KÜÇÜK DEĞİŞİMLER/*Marge Piercy* ◢ LİLA/*Robert M. Pirsig* ◢ ERGİNLİK YAŞI/*Michel Leiris* ◢ AŞKSIZ İLİŞKİLER/*Samuel Beckett* ◢ ESİRGEYEN GÖKYÜZÜ/*Paul Bowles* ◢ YALANCI JAKOB/*Jurek Becker* ◢ DİVAN/*Irvin D. Yalom* ◢ PORNOGRAFİ/*Witold Gombrowicz* ◢ MERCIER İLE CAMIER/*Samuel Beckett* ◢ BİR ERKEĞE NASIL TECAVÜZ EDİLİR?/*Märta Tikkanen* ◢ BENDENİZ VE MARCO POLO/*Paul Griffiths* ◢ DOĞMAMIŞ KRİSTOF/*Carlos Fuentes* ◢ RÜYA SAKİNLERİ/*Iris Murdoch* ◢ HİÇ İÇİN METİNLER ve Uzun Öyküler/*Samuel Beckett* ◢ DUYGU YOLCULUĞU/*Laurence Sterne* ◢ BETTY BLUE/*Philippe Djian* ◢ AĞAÇKAKAN/*Tom Robbins* ◢ ANARŞİST/*Tristan Hawkins* ◢ BAKAKAİ/*Witold Gombrowicz* ◢ PORTNOY'UN FERYADI/*Philip Roth* ◢ $10^{1/2}$ BÖLÜMDE DÜNYA TARİHİ/*Julian Barnes* ◢ SUNİ TENEFFÜS/*Ricardo Piglia* ◢ MANŞ ÖTESİ/*Julian Barnes* ◢ ADA/*Aldous Huxley* ◢ GÜLÜN MUCİZESİ/*Jean Genet* ◢ MÖSYÖ/*Jean-Philippe Toussaint* ◢ ÇİÇEKLERİN MERYEM ANASI/*Jean Genet* ◢ BAŞUCU OĞLANI/*Alison Fell* ◢ YARATIK/*John Fowles* ◢ SENİ SEVMİYORUM/*Julian Barnes* ◢ ZENCİLER/*Jean Genet* ◢ TÜNEL/*Ernesto Sábato* ◢ KARA PRENS/*Iris Murdoch* ◢ KARNINDAN KONUŞANIN ÖYKÜSÜ/*Pauline Melville* ◢ TANRI'NIN AĞZINDAN EVRENİN HİKÂYESİ/*Franco Ferrucci* ◢ HAYATIN VE AŞKIN YASALARI/*Connie Palmen* ◢ KAHRAMANLAR VE MEZARLAR/*Ernesto Sabato* ◢ KAYNAK VE ÇALI/*Michel Tournier* ◢ CENNETE BİR KOŞU/*J.G. Ballard* ◢ DİŞİ ADAM/*Joanna Russ* ◢ FLAUBERT'İN PAPAĞANI/*Julian Barnes* ◢ ALDATMA/*Philip Roth* ◢ KOKAİN GECELERİ/*J.G. Ballard* ◢ ACABA NASIL?/*Samuel Beckett* ◢ MANTISSA/*John Fowles* ◢ KOLEKSİYONCU/*John Fowles* ◢ BENJAMIN: DAR GEÇİTTEKİ AYDIN/*Jay Parini* ◢ METEORLAR/*Michel Tournier* ◢ ARKADAŞLIK/*Connie Palmen* ◢ AŞK VESAİRE/*Julian Barnes* ◢ SİRİUS'TAN GELEN KURBAĞA/*Tom Robbins* ◢ BAYAN GULLIVER CÜCELER ÜLKESİNDE/*Alison Fell* ◢ GELECEKTEN ANILAR/*William Morris* ◢ BENİMLE TANIŞMADAN ÖNCE/*Julian Barnes* ◢ İNGİLTERE İNGİLTERE'YE KARŞI/*Julian Barnes* ◢ İYİ İŞ/*David Lodge* ◢ YİTİK RUHLAR IRMAĞI/*Connie Palmen* ◢ TERAPİ/*David Lodge* ◢ ÖLÜRKEN/*Jim Crace* ◢ GÜZELLİK HIRSIZLARI/*Pascal Bruckner* ◢ SÜPER KENT/*J.G. Ballard* ◢ SISKA BACAKLAR/*Tom Robbins* ◢ BETON ADA/*J.G. Ballard* ◢ İLK AŞK, SON TÖRENLER/*Ian McEwan* ◢ GILLES İLE JEANNE/*Michel Tournier* ◢ BİR KOMÜNİSTLE EVLENDİM/*Philip Roth* ◢ KIZILDERİLİNİN ŞARKISI/*James Welc* ◢ SİNEMA MÜDAVİMİ/*Walker Percy* ◢ KARANLIKLARIN EFENDİSİ/*Ernesto Sabato* ◢ METROLAND/*Julian Barnes* ◢ BİZİ NEDEN TERK ETTİN SAYIN BAŞKAN?/*François Vigouroux* ◢ DÜŞÜNCE BALONLARI/*David Lodge* ◢ MİLENYUM İNSANLARI/*J.G. Ballard* ◢ MÜNECCİM KRALLAR/*M. Tournier* ◢ BEYAZDAKİ KARA/*Maggie Gee* ◢ KAYBOLUŞ/*G. Perec* ◢ HINÇ AYLARI/*P. Bruckner* ◢ LİMON MASASI/*J. Barnes* ◢ BÜYÜCÜ/*J. Fowles* ◢ GÜNDOĞUMUNA YOLCULUK/*J. Barnes* ◢ OKLUKİRPİ/*J. Barnes* ◢ FISKADORO/*D. Johnson* ◢ HAYALETLERİN GÖÇÜ/*P. Melville*

İkizler Burcu'na

1

Zaman zaman, uzun dönemler boyunca, Tanrı olduğumu unutuyorum. Ama zaten hafızam hiçbir zaman kuvvetli olmamıştır. Kendi bildiğince bir gelir, bir gider.

Son hatırladığımda, o kış sonu depresyonlarından birine gömülmüş durumdaydım. Sonra televizyonu açtım ve birden gözlerimin önünde bir sürü olay patlak verdi. Lav püskürten bir yanardağ gördüm; Alpler'de bir kayak yarışı, Paris'in kırk yıl önceki halini gösteren bir film, Ekvador'da avlananlarla ilgili bir haber, Ottawa'da bir işyeri, naklen yayında bir açık kalp ameliyatı ve Kuzey Denizi'nin sualtı görüntüleri üzerine bir belgesel gördüm. Hayat hipnotik bir ağ gibi beni yeniden yakaladı. Kamera deniz dibindeki bir çiçeğin etrafında dönerken, ansızın, bütün bunları yaratanın ben ol-

duğunu hatırladım. O andan itibaren, Tanrı olduğumu her hatırladığımda kapıldığım duygulara kapıldım. Kendimi yine çocuk gibi hissettim, dört gözle baharı bekleyen, maviliklere kanat açmaya hazır bir çocuk gibi.

Kışı yaratmak akıl kârı değildi, bunu başından beri kabul ediyorum. Ama elimde değildi. Kapımı tekmelemiş, dünyanın parçası olmak için diretmişti kış. İçimde kıpırdanıyor, kabul görmekte ısrar ediyordu. Ben hep çelişkilerle dolu, biraz tuhaf biri olmuşumdur ve ışığı çok sevmeme rağmen karanlık bir yanım da vardır.

Üstünde doğru dürüst düşünmediğim tek fikrim kış değildi. Ara mevsimlerin o ağır, rutubetli günlerine de bir türlü ısınamıyorum. Nasıl dik kafalıdır yağmur; sanki her şey suya dönüşecekmiş, dünyada gri bulutlardan ve ıslak asfalttan başka bir şey yokmuş gibi nasıl dökülür göklerden. Şimşekli fırtınalardan söz etmiyorum; onları benden ve dramatik eğilimler içindeki birkaç kişiden başka seven yoktur, şairler ve âşıklar özellikle. Ben hem şimşeğin, hem gök gürültüsünün içindeyim. Ben bütün tutku patlamalarının içindeyim, çünkü kendimi orada yenilerim.

Çocukluğu düşünmek beni sevince boğuyor. Küçükken yaşama duygusunun sınırları yoktur, sadece var olmak mutluluk duymaya yeter. Artık yaşlı bir tanrı olduğum halde bugün bile, sabahları, günümün bebeklik saatlerinde, aynı duyguyu hissediyorum. Yatakta yatıyorum, vücudum örtülerin altında ağır ağır, hevesle kıpırdanıyor. Tembellikle enerjiyi harmanlıyorum. Ayaklarım kuzey yarımküreye bakıyor, Kanada'nın ve kutbun ötesine. Sağ kol Kaliforniya'nın ve Pasifik adalarının üzerinde uzanıyor. Sol kol Avrupa'ya doğru sarkıyor ve Uzakdoğu'da öbürüyle buluşuyor. Baş ve omuzlar yerkürenin tabanına doğru uzanmış, sıcak denizlerin en sıcağına doğru. Kahvaltıdan hemen önceki Tanrıyım ben, yüzüm yastığıma gömülü, bir bulutun üstündeymiş gibi.

Yukarıdaki gökkubbeye bakılırsa, küçüklüğümde fizik ve matematik oyunlarına yatkınlığım hepsinden güçlü olmuş olmalı. Kendi çocuk halimi uzayın içinde heyecanla koştururken hayal ediyorum; elimde şerit metreler, pusulalar, cetveller ve oyuncaklarla, hepsi birbirine karışmış. Yukarıdaki tuhaf kompozisyon bunu hâlâ

kanıtlıyor. Bir gece dışarıda yürüyüşe çıkın ve gökyüzünün düzenine bakın: Bir çocuğun oyun odasını görürsünüz. Her şeyi ortalıkta bırakmışım, her şey birbirinin içinde.

Gökbilimciler en büyük kahramanlarımdandır. Onlara sadece göklere düzen getirdikleri için değil, yıldızların soğuğuna aldırmadıkları için de hayranım. Soğuk algınlığına yakalanmaktan hiç korkmayan, kürklü ve kazaklı kutup kâşifleri gibi görürüm onları. Ne zaman aklıma gelseler, unutmuş olduğum bir şeyi hatırlarım. Galileo sayesinde kendimi yeniden bir çocuk olarak gördüm; etrafımdaki her şeyi unutmuş, gökyüzü büyüklüğündeki bir kâğıda resim çizerken. Einstein beni insan beynini tasarladığım günlere geri götürdü; ince ince ayrıntılandırılmış, kozmosun bir şeması gibi. Koridor ve odalarındaki o büyük karmaşayı, hiçliğe ya da galaksilerin bahçelerine açılan pencerelerini hatırladım; bir de o hep geç kalmışlık duygusunu, her odada başka bir zamanı gösteren saatleri ve geçen her saniyeyle yaşlanan ve gençleşen kendimi.

Başlangıçta, tam olarak uzay denemeyecek bir şeyin içindeydim. Gözlerimi bir boşlukta açtım ve bulunduğum yerin çıplak olduğunu gördüm: Havanın içindeki hava gibi orada hapsolmuştum. Hiçlikle sarmalanmış olduğumu anladığımda kendi varlığımın bilincine vardım. Bundan daha kasvetli bir şey hayal edemezsiniz. Ne yana baksanız boşluk! Evrenimin başlangıcı işte buydu: Kalkıp kendime arkadaş arama dürtüsü.

O sabırsızlık içinde, koşulları düşününce şimdi bana komik gelen bir kaçıp kurtulma isteğine kapıldım. Boşluğun içinde her yönün diğerinden farksız olduğunu sezerek ve beni anlayabildiğimin ötesine doğru iten bir dürtüye karşılık vererek, amaçsızca her yana doğru emeklemeye başladım; hiçlikte hiçbir şey anlayamıyordum çünkü.

Sanatta, günün birinde dünyayı yaratma fikrine kapılan beyaz sakallı bir ihtiyar olarak tasvir ediliyorum. Oysa sadece bir bebektim ben, kalbimde yalnızlığın ezikliğini taşıyordum ve ilk hareketlerimle yapmaya çalıştığım şey evimin yolunu bulmaktı. İlk yıllarımdan aklımda hiçbir şey kalmamış. Etrafıma bakınacak yaşa geldiğim zaman gördüklerime bakılırsa, çok sıkıcı geçmiş olmalı. Bu-

güne kadar yaratılış anı bir yığın hayal ürünü varsayımla bin bir farklı biçimde anlatıldı: Ensestle, çocuklarını gövdeye indiren babalarla, titanlarla savaşan tanrılarla ilgili bir sürü saçma sapan hikâye. Gerçek şu ki dünya, yalnız olduğumu anladığım ve buna bir çare bulmaya çalıştığım zaman başladı.

Sonradan olan her şey o anın sonucuydu: Biçimi zaman ve uzam boyunca içimde dört bir yana yayan o müthiş titremenin, sonunda açılan o kapalı yumruğun, patlayan ve her yöne yapraklar fışkırtan o tohumun. Sonunda o yapraklardan biri düşünmeyi ve düşünen başka yapraklar yaratmayı başaracaktı; onların içinden de tohumunu düşünmeyi, hatta zihninde canlandırmayı beceren mucizevi bir yaprak çıkacaktı, ağacın ta tepesinde, bitkinin kökeninden o kadar uzakta, rüzgârlara ve bir ısınıp bir soğuyan havanın gazabına açıkken bunu yapmak ne kadar zor olsa da, ilk tohumu ve kendi büyümesini kavramayı becerecekti. İşte bu düşünen tohum insanoğlu olacaktı, ama daha ışık yılları kadar uzaktı o günler.

Zamanın karanlık gecesi içinde amaçsızca sürüklenmem ne kadar sürdü bilmiyorum. Yavaş yavaş ısısını yitiren ve uzayda soğuk kayalara dönüşen yakıcı duygular içindeydim. Karanlıkta tökezleyerek, yalnızlıkla titreyerek kilometrelerce yürüdüm. En sonunda uçsuz bucaksız karanlığın içinde durdum ve haykırdım. O haykırışın bir ok gibi yükseldiğini, göklerin merkezine doğru fırladığını ve yıldızlara dönüşen küçük parçalara ayrılarak patladığını gördüm. Haykırışımın düştüğü yerde yanan bir top duruyordu, tek bir top. Etrafıma baktım, ama görecek fazla bir şey yoktu. Işık evrenimin uçsuz bucaksız tekdüzeliğini aydınlatmıştı sadece. O kadar derin bir hayal kırıklığına uğradım ki, ışığı söndürmek ve karanlığa geri dönmek istedim.

Yaptığım bir şeyi geri alamadığımı işte ilk o zaman anladım. Bir şeyi yarattıktan sonra onu yok edemiyordum. Güneş sonsuza kadar ya da kendi doğal ölümüne kadar orada duracaktı. Yaratılan dünyayla oynayamazdım, canımın istediği gibi yapıp yok edemezdim. "Ben bir mum ya da kumdan bir kale değilim," demişti belki Güneş, "bir daha bir şey yaratırken daha iyi düşün." Her şeye rağmen onu yok edememiş olmama seviniyorum, çünkü sonraları en iyi

dostum oldu Güneş. Bugün bile, camları delerek odama girdiği zaman, bugüne kadar ondan daha görkemli, daha soylu bir şey yaratmadığını düşünüyorum.

O ilk ışıkta dört bir yana saçılan kütleler gördüm. Sonra, bunların giderilmez bir körlük içinde olduğunu fark ettim. Benden yayılan ve semavi şehrin başka noktalarında patlayan ışımayı göremiyorlardı. Ne zaman bir şey yaratsam, her yaptığımı yansıtan bir sürü ayna ya da buluşlarımın tohumlarını ekmeye koşan bir dizi haberci gibi, kendi kendini çoğaltmayı sürdürüyor. Aslında hepsi, beni bile şaşırtan, doğuştan getirdiğim çoğaltma yeteneğimle benim eserim. Kendimin parçaları, bir kez harekete geçirildikten sonra, kendi kendilerine gelişiyor, hiç akla gelmeyecek yerlere gidiyorlar, bin aynaya çarparak geri dönen ve sayısız ışık parçası yaratan o haykırış gibi.

Kısacası dünya, hafızamda hâlâ bulanık ve belirsiz olan bir ilk noktanın parçalanmasıyla oluştu. Bu dünya bugün milyonlarca unsura ve alt unsura bölünmüş durumda; moleküller, hücreler, otlar, kendilerinin bir parçasından kendilerini yeniden üreten hayvanlar. Değişmez gibi görünen, ama aslında durmaksızın parçalanan bir evren bu. İlk bakışta, aşırı kararsız bir evren diyebilirsiniz belki. Ama böyle bir yargıda bulunacak kim vardı ki, benden başka? Kimi zaman, kendi dünyamın hâlâ sürmekte olan büyük bir patlamayla ortaya çıktığı duygusuna kapıldığım olmuştur, benim hiç karşılaşmayacağım, kendi sorunlarıyla meşgul başka bir Tanrı'nın yönettiği başka bir evrenden savrulmuşuz gibi. Kendimden daha yüce bir Varlık'ın düşüncesine tahammül edemediğim için bu olasılığı hiçbir zaman uzun uzadıya irdelemedim.

Ama o zamanlar bile, başlangıç noktasının ne olduğunu bilmek istiyordum. Daha o günlerde şimdi olduğu kadar uzak görünen bir kökene ulaşma umuduyla, parçaları birbiriyle karşılaştırıyordum. Ama bu gerçeklik parçaları birbirinden o kadar farklıydı ki! Her şey zıddıyla birlikte vardı: Işık ve karanlık, yaz ve kış, hafif ve ağır, kalıcılık ve değişim. Hele o geçiş aşamaları, o oynak mizaçlı iklim! Yaratılışın ilk anından beri ne giyeceğimi hiçbir zaman bilemedim.

Işık parçalarımın uzayda yarattığı dev metropolisin içinde ken-

dime yaşayacak bir yer aramaya başladım. Haykırışımı ilk koyverdiğim yerde yanan yıldızın etrafında temellerimi atmaya başladım. Bu yıldız kendime dair tek anımdı ve yoluma oradan devam etmek istiyordum, Güneşimi ve gezegenlerimi görerek. Orası benim galaksimdi ve içindeki benim güneş sistemimdi; patlayan şehrin içindeki mahallem.

İnsanoğlu çağlar boyunca Güneş'in Dünya'nın etrafında döndüğünü sandı. Bense gerçeği ilk bakışta anlamıştım; ama tabii benim görüş açım farklıydı ve bütün o manzara, aşağıdan bakıldığında, kolayca tam tersini düşündürebilirdi. Güneş'i evimin kalorifer kazanı ve jeneratörü olarak görüyordum, birbirine dolanmış ışınların –uzayın içinde gerilmiş yaylar gibi uzayıp giden elektrik kablolarının– yayıldığı noktaydı Güneş. Aynı noktadan rengârenk spiraller de yayılıyordu, çünkü hiçbir işime yaramayan koca bir renk tayfı yaratmıştım ve yanan evimin laboratuvar niyetine kullandığım odasında saklıyordum onu. Yaratma girişimlerimin çoğunda olduğu gibi Güneş de tamamen kendi başına işe koyuldu. Tek yapmam gereken bir ateş yakmak ve kendi kendine harlanmaya bırakmaktı. Göz açıp kapamaya kalmadan, Güneş yaşama izin vermeyen bir yere dönüştü. Yüzeyindeki rüzgârlar ve patlamalar yüzünden ben bile yanına yaklaşamıyordum.

Ama Güneş'i uzaktan seyretmek güzeldi. En sevdiğim gözlem yerim, sonraları Merkür adını alan gezegendi. Merkür'ü Güneş'e bakan pencerem yaptım. Aralıksız bir çırpınma halinde ufkun yarısını kaplayan o ateş topuna bakıyor, gökyüzündeki görkemli görüntüleri izliyordum. Bir ışık balesi görüyordum karşımda, rüyamsı kostümler içindeki dansçılar çevik adımlarla, akrobatik sıçrayışlarla hareket ediyor, ellerindeki kılıçlar ışıl ışıl yanıp sönüyordu. Merkür benim manzaralı tepemdi, benim locamdı. Hiç kaybolmayan bronzluğumu ona borçluyum, ama yazları beni koyu renk gözlükler takmaya zorlayan göz hastalığı da onun hediyesi. Merkür'e, çocukluk rüyalarımın balkonuna gitmeyi bırakalı yıllar oldu gerçi.

Venüs'e yerleştim. İçine gömüldüğüm uyuşukluk halinden kurtulmak ve zamanımı daha kuzeydeki, daha ılımlı bölgelerde geçirmek istiyordum. Venüs bulutlu perdelerle örtülüydü, onu bugün bi-

le meraklı teleskoplardan, kim bilir ne tuhaflıklar hayal eden önemli gökbilimcilerden gizleyen perdelerle. Aslında orada bir tek ben vardım, yukarıdan mahallesinin sokaklarını gözetleyen bir oğlan çocuğu gibi perdeleri aralayıp dışarı bakıyordum.

Odaların merkezi ısıtma sisteminin etrafında döndüğü tuhaf bir evdeymiş gibi hissediyordum kendimi. Venüs'te Güneş'in doğma ve batma yönünün Merkür'dekinin tersi olduğunu keşfettim. Bu gözleme dayanarak, hem Venüs hem de Merkür'ün Güneş'in etrafında dönmesine karşılık, Venüs'ün, bütün kız ve erkek kardeşlerinden farklı olarak, ters yönde döndüğü sonucuna vardım. Buna şaşırmadım. Utangaç Venüs, bulutlarına ve gök gürlemelerine sarınmış, odasının mahremiyetine sığınan bir genç kız gibi.

Sık sık, güneş sanki öncekinden daha uzakta doğup batıyormuş gibi görünüyordu ve beni dışarı çağıran anlaşılmaz bir ses duyuyordum. Etrafıma bakınıyor, ama hiçbir şey göremiyordum. Neydi bu ses, nereden geliyordu? Sessiz kayalardan ibaret bir çölle çevriliydim. Pazar günleri Wall Street nasıldır, ondan bile beterdi.

Yaşayacak daha iyi bir yer bulmak zorundaydım. Böylece bahtıma düşen mahallenin içinde dolaşmaya başladım, matematiğin temel kavramlarıyla uğraşarak, doğuyu ve batıyı, kuzeyi ve güneyi hesaplayarak. Yolculuklarımda kullandığım araçları hâlâ görebilirsiniz: Kuyrukluyıldızlar galaksinin içinde beni oradan oraya taşıyor, sonra güneş sistemine geri getiriyordu. Yıldızlı metropolisin her yerini gezdim, gökdelenlerden barakalara, ışıl ışıl parıldayan evlerden kasvetli ve ürkütücü konaklara kadar. Bazı yıldızlar ruhunu teslim etmeye karar vermişe benziyordu. Sanki zehir yutmuş gibi kıvrılıyor, sonra boşlukta kara bir delik bırakarak yok olup gidiyorlardı. Daha hırslı olanları, bir süre ufukta asılı kalan göz alıcı bir ışıltıyla patlayarak beyinlerini uçuruyordu.

Etrafta dolaştıkça evimin neresi olduğundan giderek daha çok emin oldum ve sonunda kendi sınırlarım içine yerleşmek üzere geri döndüm. Birbirinden olağanüstü mesafelerle ayrılan odaları ve bitmez tükenmez koridorlarıyla güneş sistemi gerçek bir şatoydu. Bir odadan ötekine gitmek için asteroit değil, kuyrukluyıldız gerekiyordu. Her oda büyük bir meydan kadardı. Önce Güneş'e en uzak

olan iki odaya, Satürn'e ve Uranüs'e gittim; ama bunların dondurucu soğuğu hevesimi kırdı. Etraflarındaki halkalar, çok uzun zaman önce oradan hızla geçişimin işaretleridir: Aceleci bir çizgi, hepsi o kadar. Aşağısının ne kadar soğuk olduğunu görünce yere inmedim bile.

O günden sonra oralara bir daha hiç gitmedim, astronomların raporlarıyla idare ettim. Galileo'nun "Satürn'ün kulakları var," biçimindeki yorumunu okuyunca ne kadar güldüğümü hiç unutmam, dondurucu gezegenin etrafında benim izimin bıraktığı halkaları tam olarak seçememişti çünkü. Bir de, birkaç yüzyıl önce Uranüs'ü tamamen şans eseri keşfeden, sonra bütün ömrünü bu keşfi bilerek yaptığına yeminler ederek geçiren o İngiliz var tabii. O benden daha alçakgönüllüydü; çünkü bildiğim kadarıyla talihin bir ürünü olan ben, yaptığım ve yapmadığım her şeyin de bir talih meselesi olduğunu çok iyi biliyorum. Neptün'ün ve Plüton'un keşfi de birer sürprizdi. Daha o kadar uzaklara gitmemiştim; şatomda bir nefeslik sıcağın bile ulaşamayacağı kadar uzak odalar olduğunu bilmiyordum. Çökmüş bir aristokrasinin üyesi gibiyim: Varlığından tamamen habersiz olduğum köşeler var malikânemde.

En iddialı projem Jüpiter'i geniş ve havadar bir oturma odasına çevirmekti. Daha şık görünsün diye, gezegenin çevresinde dolaşan uçan kayaların oluşturduğu bir sistem kurdum ve renklerden çok etkilenerek aşağı doğru süzüldüm, ama hayatımın en büyük sürpriziyle karşılaştım: Yere inemiyordum. Kasırgada oluşan okyanus dalgalarına benzer dalgalar yaratan elektrik yükleriyle kaplı bir ufukta kaybolmuştum. O azgın atmosferde bir saman çöpü, bir kuş tüyü gibi bir o yana bir bu yana savrulurken az kalsın aklımı kaçırıyordum. Atmosferin öbür ucunda sıvı ve tehditkâr bir düzlüğün yükseldiğini görebiliyordum. Jüpiter cereyandan geçilmeyen aşırı ısıtılmış bir odaydı. Oradan ayrılmaya karar verdim.

Sonra dikkatimi Mars'a yönelttim. Çok daha küçük olmakla birlikte, Jüpiter'den daha sakin görünüyordu. Mars'ın iki uydusuna gidip de her şeyi oraya nasıl sığdıracağımı ayrıntılarıyla tasarlamaya çalışırken, tesadüfen, hiç kurtulamadığım endişelerimden biri de su yüzüne çıkmış oldu: Yeterli alana sahip olamama korkusu.

Asansörlerde, dar koridorlarda ve penceresiz odalarda huzursuzluk duymama yol açan da yine bu korkudur. Benim gibi göksel bir varlığa klostrofobi değil de agorafobi daha uygun düşmez miydi? Teolojik sistemimde cevapsız kalmış bir soru bu. Sonunda Mars'ı da geride bıraktım, bir kuyrukluyıldızın tepesinde Ay'a uçtum ve yerkürenin etrafında ilk turumu attım. Bu yolculuk neredeyse bir ay sürdü, ama sona erdiğinde mutluydum, aradığım şeyi sonunda bulmuş gibi hissediyordum kendimi.

Bütün odaların en güzeliydi yerküre: Yukarıdan baktığımda üzerindeki kıtaların biçimlerini seçebiliyordum; çevreleri, güneş ışığını yansıtarak donuk bir ışıltı saçan tanımadığım bir maddeyle sarılıydı. Kendi ekseni etrafında dönen o devasa küre ihtişamıyla gözümü alıyor, adeta beni daha yakına çağırıyordu. Alçalmaya başladım. Adlarını hâlâ özlemle tekrarladığım o düzgün basamakları hafif adımlarla inerek, usulca aşağı doğru süzüldüm: Magnetosfer, egzosfer, termosfer, mezosfer, stratosfer, troposfer ve en sonunda hava, benim evimin havası.

Ne zaman yeni bir yere taşınsam, ilk işim etrafıma bakınıp bitkilerimi nereye koyacağıma karar vermek olur. Bir keresinde şansım yaver gitmiş ve bir sera bulmuştum; ama olaylar dikkatimi dağıtmış, onunla yeterince ilgilenmemi engellemişti. Yerküreyle ilk karşılaştığımda bana çok çıplak bir yer gibi göründü, toprağı ve kayaları örtecek halılara ihtiyacı olduğunu düşündüm.

Bakış açım artık yıldızların seviyesinden dünya seviyesine indiği için, önceden şatonun bir odası gibi görünen yer şimdi koca bir eve dönüşmüştü, iç içe geçmiş Çin işi kutulardaki gibi. Bir süre sonra, yerkürenin daha o zamandan, denizler, nehirler, volkanlar ve çöllerle kaplı bir labirent olduğunu keşfettim. Güneş'e bakan pencereler de vardı, daha uzağa düşen, buz tutmuş pencereler de. Bulut ve rüzgâr kılığında her yanı dolaştım ve yağmur olup toprağa indim. Yaptığım her şeye kendimi katıyordum. Hem etrafımdaki dünyaydım, hem değildim. Ben o dünyanın içinde yaşayan dürtüydüm; ruhuma barınak olan dünya ise kendi burnunun doğrultusuna gidi-

yordu. Kafamda tamamlanmamış düşüncelerle tek başıma dolaşıp durdum ve yanımda konuşacak biri olmadığından, yolculuk hikâyelerimi yerkürenin yüzeyine serdiğim bitki örtüsüne akıttım. Her yaprak bir yıldız, her çiçek bir güneşti. Dallarda, ağaç gövdelerinde, köklerin karmaşasında yerçekimi gözle görülebiliyordu. Her ağaç bir galaksiydi, her ayçiçeği bütün ayçiçeklerinin sözcüsüydü.

Bitkiler gözümün önünde tomurcuklandılar. Belki birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlarım, diye düşünerek onları çoğalttım. Görkemli bir yalnızlık içinde yükselen bir ağaç, bilgeliğin sırrını içinde barındırır: Kendi kendine yetmek, toprağın içine uzanan köklerle. En azından başlangıçtaki inancım buydu. Ama neden bu kadar çok bitki vardı? Ağaçlarda ve çayırlarda, sarp kayalıkların sırtlarında ve su kenarlarında neden bu kadar farklı tomurcuk büyüyordu; başka bir evrenden damlamış düşünceler ya da bir taçtan kopup yuvarlanmış inciler gibi? Yoksa kendimi mi kandırıyordum? Söğüt bilgeliği, manolya bilgeliği, çam bilgeliği, meşe bilgeliği, ananas bilgeliği, defne bilgeliği – kaç çeşit bilgelik yaratabilirdim ben?

Bitkileri engin gökyüzünün altına serdim ve yağmur olup dağılan vücudumla onları sık sık suladım. Ben her yerdeydim: Gökyüzünde, nehirlerin içinde ve denizlerin yüzeyinde, hatta zavallı, tek tük damlaların düştüğü çöllerde. Çisentilerim ve taşkın sularım bitmez tükenmez bir enerjiyle doluydu. Hava onları gerisin geri içine çektikten sonra ne yapıp ediyor; yeniden nehirlere karışıyor, denize ulaşıyor, bulutlara yükseliyorlardı. Bu kesintisiz devinim heyecan vericiydi, ama kuma ve kayalara çarpmayı sevmiyordum. İçimden söküp atamadığım bir başka endişe de, yağış ve buharlaşma döngüsü içinde kaybolabileceğim düşüncesiydi. Önemli bir parçamın, gökyüzüne bir daha hiç çıkmamak üzere, müphem bir yeraltı sürgününe mahkûm edildiğini biliyordum herhalde. Böylece korkularım da, bütün öbür duygularım gibi gerçeklik kazandı ve hayata karıştı. Sağa sola saçılan yağmur damlaları böceklere dönüştüler, endişemin cisimleşmiş haline.

Böcekler, o baş belaları! Ortaya çıkışları bile rezilceydi. Ruh halimden yararlandılar, yıldızların altındaki yarıkların, çatlakların, ipliksi kanalların, karanlık gediklerin sakinleri! Her biri kendimi

kötü hissettiğim bir zamanın ürünüdür ve her biri bana o zamanı hatırlatır. Bir süre önce, dünyanın en eski canlıları olmanın yanı sıra, böceklerin aynı zamanda geleceğin muhtemel hükümranları olduğunu okuduğumda sarsıldım. Bu kadar mı güçlüler sahiden? Ne var ki su götürmez bir istilacılıkları var, yerküreyi kaplayan toprağın her köşesine musallat olan bir nevroz gibiler. Ne zaman bir hamamböceği görsem irkilirim. Bitiydi, tahtakurusuydu, nereden çıktı bunlar? Bütün bu böcekleri zihnimde taşıyor muydum gerçekten?

İçimde, habersizce ortaya çıkan ve özgürce yayılan uçsuz bucaksız bir dünya bulunduğu sonucuna vardım. Olağanüstü bir vizyon genişliğiyle, büyük ölçekli bir iş yürütüyordum; bir kitabın taslağını çıkarıyor ve ince işiyle uğraşmaları için meçhul gölge yazarlara ve editörlere teslim ediyordum sanki. Bu aşamada ayrıntılar beni ilgilendirmiyordu: Hücrelerin ve DNA sarmallarının yapısıyla uğraşacak sabrım yoktu. Canlı varlıkların karmaşık girdi çıktısını tasarlayan binlerce ufacık ve çalışkan zanaatkâr vardı belki, harekete geçmek için en basit düşüncemle yetinen.

Ağacı yaratana kadar, yıldızların arasındaki yalnızlığıma dair takıntılı bir anı dışında hiçbir yaşam deneyimim yoktu. Köklere duyduğum gereksinimi böyle açıklayabilirim belki. Her bitki, diğerlerinden ne kadar ayrı da olsa, toprağa aittir: Palmiye ve karaağaç, köknar ve kayın, huş ağacı ve kokulu defne, hepsi de boğulmakta olan bir adamdan daha sıkı yapışır toprağa. Ben toprağa bitkiler aracılığıyla tutunuyordum; ama bir yandan da onlara eziyet eden, bunca vahşetle onları serseme çeviren rüzgârdım. Rüzgârın insafına kalmış bir ağaç benim çifte tabiatımı çok güzel açıklar: Aynı anda hem güvende olmaya, hem özgür kalmaya ihtiyacım var.

Evren bitmez tükenmez bir varsayımlar kümesiydi. Dünya benim karalamalar ve düzeltmelerle dolu defterimdi. Ya da isterseniz, sonsuza kadar uzayıp giden bir doğaçlama tiyatrosu diyebilirsiniz. Kafamda bir ağaç kavramı oluştu diyelim: Hop, kökü ve dalı, gövdesi ve kabuğuyla, açık havada kollarını iki yana açmış, köklerini toprağa salmış bir ağaç bitiveriyordu ortada. Peki ama sonra? "Bir şey daha olmalı," diyordum kendim de geçici olarak bir ağaç olmuş, toprağın üstünde dimdik dururken. Birinin ya da bir şeyin or-

taya çıkması için bir süre bekliyor, sonra ilkine arkadaş olsun diye bir ağaç daha yaratıyordum. Aile özlemim beni bitkileri gruplandırmaya yöneltti; böylece kestanelerle kızılağaçlar maymunağaçlarından uzakta boy veriyor, muz ağaçları ise başka bir köşede büyüyordu.

Tabiatım konusunda kendimi sorgulamakta olduğumdan, tek bir aile yeterli değildi. Dikenli ve vahşi miydim, uysal ve konuksever mi? Denizi ve kızgın kumları mı seviyordum, yoksa yapraklarımın kardan bir örtüyle kaplandığı yüksek ormanları mı? İyi yürekli miydim yoksa haşin mi, verimli miydim yoksa kısır mı? Her soruyla yeni bir bitki doğuyordu. Bütün bunlar bazı hayal kırıcı sonuçlara da yol açtı. Çünkü, bitkileri ve bitki ailelerini çoğaltmama rağmen, her biri amansız bir yalnızlığın içine hapsolup kalıyordu. Havanın içine kollarını uzattıktan ve toprağın derinlerine kök saldıktan sonra, her bitkinin işi aşağı yukarı bitmiş oluyordu. Bu çaba mevsimler boyunca sürüyor ve her ilkbaharda umutlar yeniden tazeleniyordu. Bir tek bazı çiçeksiz bitkiler ilkbaharda hayal kırıklığına uğruyor ve baş edilmez bir ümitsizliğe gömülüyordu. Dokunduğunuzda elinize batıyor ve kendi içlerine kapanıyorlardı. Ama geri kalanlar, *bu* ilkbaharda yalnızlıklarından kurtulacaklarına yürekten inanarak, her tomurcuğa inatla sarılmayı sürdürüyordu.

Her bahar yeniden doğan o boş umutlar, yaz geldiğinde iyice zıvanadan çıkıyordu. Kendi içlerinde o kadar mükemmel olan bütün o ağaçlar, her zamankinden daha büyük bir hevesle başka bir şeye dönüşmeyi bekliyordu. Bütün yerküreyi bir umut dalgası kaplıyordu. Her şey sessizliğe bürünüyordu, deprem öncesindeki gibi. Ama bu büyük coşku göz açıp kapayıncaya kadar geçip gidiyordu. Sonbaharda, her ağacın gövdesine eklediğim yeni bir halkayla hayal kırıklığımı kayda geçiriyordum. Sadece bitkilerle yaşamak için elimden geleni yapmış, ama başaramamıştım.

Yalnızlığımın sadece kötü değil, büyük olasılıkla çözümsüz olduğu sonucuna vardım. Ağaçlara karşı beklenmedik bir düşmanlık geliştirdim, doymak bilmez kanatlı karıncaların istilasına ya da buz fırtınasına benzer bir duygu. Bitkileri taç yapraklarından köklerine kadar sarsıyor, böylece –her nasılsa– kendime acı veriyordum. Ama

sonunda yalnızlığım için aklımda başka bir çare belirmeye başladı. O günlerde bildiğim tek yolla çözüm arayacaktım kendime, evrenin defterini yeni çizimlerle doldurarak ve onlara can vererek.

Bunu izleyen süreç, eşmerkezli dairelerle ve keskin dönüşlerle dolu bir labirentti. Sonunda öyle bir noktaya geldim ki, başlarken aklımda ne olduğunu neredeyse kendim de unuttum. Her şey göçmen ruhumun yeniden kıpırdanmasıyla başladı. Kuyrukluyıldızlar ve gezegenler yükseklerde dolaşıyordu, aşağıdaki minicik Dünya ise, bitkiyle henüz hayal edilmemiş bir şey arasında duran hücrelerle ve görünmez varlıklarla kaynaşıyordu. Huzursuzca kıpırdanıp duran bu çemberin ortasında; kayaların, kendiliğinden ileri atılan suların, köklerinden toprağa zincirlenmiş ağaçların kapladığı bir arazi vardı. Gürüldeyen nehirlerin, okyanus akıntılarının ve kıtaları sıyırıp geçen rüzgârların içinde o kadar zaman geçirdikten sonra, kendi kendine hareket edebilen, birlikte yürüyüşe çıkabileceğim doğru dürüst bir varlığa karşı bir özlem uyandı içimde. Çok muydu istediğim?

İlk düşüncem ağaçlara hareket yeteneği kazandırmaktı. Bugün bile, bir sürü ağaca yaptığım gereksiz eklemelerde, sonuçsuz kalan bu denemenin izlerini görebiliyorum. Şu kadarını kesin olarak söyleyebilirim: Bitkileri yerinden oynatamazsınız.

Gene de bu girişim, beni hayvanları yaratmaya götüren düşünceyi içinde taşıyordu. Durumdan duruma, mevsimden mevsime ve mekândan mekâna durmaksızın sürüklenişimin karmaşık mizacımın bir işareti olabileceği daha önce de aklıma gelmişti. Kimi iklimlerde sadece yazı ve uzun günleri yaşıyor, kimisinde buzdağlarının derinliklerine gömülüyordum. Tek bir gün içinde sabahtan öğlene, öğleden alacakaranlığa geçiyor; çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık döngüsünü tekrarlıyordum. Her şey değişken karakterimin bir yansımasıydı. Hem uyanık olmak, hem uyumak istiyordum; kışı, geceyi ve soğuğu bu ikinci eğilimle açıklayabiliriz, bitkilerin ölümünü ve nehirlerin kurumasını da.

Bu olağanüstü çeşitlilik üzerinde düşünürken, yaşamın ancak zıtların birliğiyle ayakta tutulabileceğini anladım. Bu kavrayışa ulaşmam epey zaman almıştı ve bu benim ilk felsefi düşüncemdi.

Koca bir jeolojik dönem boyunca dünyayı kireç gibi bir kar tabakasına boğan, ona dalgın ve değişmez bir çehre kazandıran müthiş bir buzullaşmayla ifade ettim bu düşünceyi. Evren, yaşamla ölümün aynı madalyonun iki yüzü olduğunu, biri olmadan diğerinin tasavvur edilemeyeceğini öğrenmişti. Rüzgârın kuzeyden estiği nostaljik bir günbatımı sırasında bu hakikate önemli bir madde ekledim: Ölümün aynı zamanda yaşamın deposu olduğunu. Buzullar adeta sihirli bir şekilde erimeye başladı ve muhteşem bir çiçeklenme içinde yeni bir çağ doğdu. Akıl yürüten bir tanrı iklimi etkiler, buna hiç kuşku yok.

Tutarsızlıklarım en sonunda anlam kazanmış gibiydi. Bu çarpıcı sezgiden, bir kopya varlık yaratma fikri doğdu. Bu varlık kendini yeniden üretmek üzere bir diğerinin içine girecek ve o da ikiye bölünüp kendisi ve yavrusu olacaktı: Aşkın öğlesinde ve döllemenin ilkbaharında gün ve gece, yaz ve kış durmadan tekrarlanacaktı.

Bu fikrin verdiği heyecanla onu her yere yaydım: Üzerinden uçtuğum ormanlara, içine daldığım sulara. Böylece dünya, yüzerek ve kıvrılarak, çoğalma aşkıyla kendi kendilerini kovalayan kıkırdaklı bitkilerle doldu. Müthiş bir şehvani hareketlenme yerkürenin çehresini kökünden değiştirmeye başladı.

Hiddete kapıldığım anlar da yok değildi; eskisi kadar şiddetli olmasa ve daha seyrek ortaya çıksa da böyle anlarım hâlâ oluyor. Ruhumu yatıştırmak için ırmak kenarlarında, sahil boylarında, dağ göllerinin çevresinde yürüyüşler yapardım. Yüzeyin altında bin bir çeşit varoluşun kaynaştığını bilsem de, su yüzeyinde pek bir şey görünmezdi. Arada bir şöyle bir bakınmak için suyun altına dalardım, ama etrafı doğru dürüst inceleyecek kadar uzun süre nefesimi tutamazdım. Bu yüzden, deniz kenarlarında hayal gücümü beslerken, sualtı yaşamı benim için bir sır olarak kaldı. Onu gerçek anlamda keşfetmeye başlamam, ilk kez kendimi öldürmeyi denediğim zamanın sonrasına rastlar.

O hüzünlü sonbaharda, sararmış yaprakların ve ümitsiz çiçeklerin arasında ciddi bir bunalıma gömülmüştüm. İlgi çekici bir yaşam

biçiminin ortaya çıkması için bir yaz daha bekledikten sonra, hiçbir şeyin değişmeyeceğine ve gelip geçen mevsimlerden başka hiçbir şey göremeyeceğime bir kez daha ikna olmuştum. İşte o noktada, ölmek istediğime karar verdim. Denize bakan dik bir kayalığın tepesine tırmandım ve öleceğimden hiç kuşku duymadan kendimi aşağı bıraktım.

Ne dehşetli bir düşüştü o! Hatırladıkça bugün bile başım dönüyor. O mavi boşluğa doğru kurşun gibi inerken ağzımdan boğuk bir çığlık çıktı. Yaptığım şeyden daha o anda pişman olmuştum, geri dönmek istedim; ama imkânsızdı. Ölmek istemiştim ve bu da başlı başına bir yaratım eylemiydi: Kendi sonumu yaratıyordum. Suyu yarıp geçtim ve bir unutuş girdabının tam ortasına gömüldüm.

Suyun içindeki o ilk anlar hakkında fazla bir şey anlatamıyorum, çünkü uzun bir süre bilinçsiz kaldım. Kâh minik, kâh dev adımlarla geri geldi bilincim. Işık olmayan bir ışığın aydınlattığı, bir görünüp bir kaybolan gölgeler arasında, belirli bir yönü olmayan bulanık hareketlerin farkına vardım, bir baygınlık nöbetinden uyanır gibi. Sonunda gözlerim yeniden görmeye başladı: Hemen orada, yanı başımda, bütün haşmetiyle bir kılıçbalığı duruyordu, sonra karanlık ansızın yuttu onu. Umutsuzluğun beni gönderdiği o deniz dibinde kendime gelişimi hâlâ sık sık hatırlarım. Yaşam şüphesiz beni seviyordu ve ölmeme izin vermemişti –bir evladın şükran gösterisi diyebiliriz buna– ama ne ağır cezaydı o sürgün!

Bilincimin yerine geldiğini söylemiştim, ama kim olduğumu ve orada ne aradığımı bilmiyordum. Olup bitene dair hatırladıklarım karmakarışıktı, içimde yanan cılız bir ışık gibi. Deniz tabanının üzerinde kümeler halinde dönüp duran binlerce şey görüyordum ve bir süre için kendimi öylece sürüklenen bir çift gözden ibaret sandım. Ne düşündüğümü şimdi açıklayabiliyorum; ama o anda sadece sezmiştim bunu, yeraltına ve su yaşamına özgü bir biçimde. Oraya yeniden doğmak için gelmiştim. Denizin içinde sürükleniyordum, bedensiz bir şekilde, ne yapacağımı hiç bilmeden. Sessizlik sağır ediciydi.

Balıkların dünyası ozon melekleriyle doluydu. Onların arasında yüzerken, yepyeni bir yolla nefes almayı, karaya ve göğe hiç benzemeyen bu yaşam alanının koşullarına kendimi uydurmayı yavaş yavaş öğrendim. Ama bir şey beni engelliyordu sanki, bir rüyanın içine hapsolmuş ya da zorba bir kuvvet tarafından bir adaya sürülmüşüm gibi. Kafamdan bir türlü atamadığım saplantılı bir düşünceye kapıldım. Bu düşünce şuydu: Neye benzediğimi görmek istiyordum. Arkamdan sürüklenen bir bedenim olduğu belliydi; ama belki de gözlerim bu bedenin ön tarafına yerleştirilmiş olduğu için, arkama dönüp bir göz atmam bile imkânsızdı. Kendi kendimi kovalıyor, ama bir türlü yakalamıyordum.

Göçlerimin sonuna doğru karşılaştığım suyun okşayıcı ılıklığını hâlâ hatırlıyorum, yosunların tadını ve gövdemden dökülen yumurtaların verdiği duyguyu, ışık vadileri ve gölgeli kayalıklar arasında dolaşan balık sürülerini, kendime benzeyen birini bulma umuduyla peşinden koştuğum balıkların bitmez tükenmez çeşitliliğini. Yalnız yaşayan bir balıktım herhalde, çünkü uzaktan hayranlıkla seyrettiğim gruplardan hiçbirine katılamadım. Okyanus labirentlerindeki gezintilerimi tek başıma sürdürdüm.

Ah o derin sular, o derinlikler, akıntının sessiz rüzgârında salınan o dev bitkiler! Köpekbalığından kaçan yılanbalığının ve levreğin bir anlık görüntüsü, çekiçbalığının boğazında kaybolan morina, mavi balinanın ya da ispermeçet balinasının heybetli geçişi sırasında üzerimde ağır bir gökyüzü gibi ansızın beliren o gölge, uyuşturanbalığının ölümcül ağındaki dikenli keler, suyun içinde biblo gibi asılı duran ufacık denizatları, yunusun sıçramalarını şaşkınlıkla seyreden tümbaşlılar, boğulma korkusundan kendine bakıp gülemeyen, müzenin birinde bir zırhın içine saklanmış bir oğlan çocuğuna benzeyen o inanılmaz ıstakoz. Her taraf sirk ve tiyatro gibiydi ve benim kadar meraklı biri için hoş bir şeydi bu. Ne var ki, bu kesintisiz seyirliğin içinde herkes bir başkasını yeme dürtüsü ve başkası tarafından yenme korkusuyla yaşıyor gibiydi. Yakalayıp yutmak, yumurta üstüne yumurta bırakmak, göç etmek, en romantik mercan kayalığında bir fenerbalığının ya da barakudanın midesine gitmek: Sualtı yaşamının bilançosu buydu işte.

Çok sayıda kaçış denemesine tanık oldum. Gerek ırmaklar gerekse denizlerde sualtı yaşamını ayakta tutan şey, bir gün dışarı çıkma umuduydu; çünkü herkes oraya düşmüş olduğuna ilişkin belli belirsiz bir şeyler hatırlıyordu, tıpkı benim gibi. Her balığın bir parçası geri dönme ve arkada bıraktıklarını görme özlemiyle tutuşuyordu. Bu dürtünün kaynağına ilişkin bir sezgileri yoktu, çok da aptaldılar çünkü. Soğuk bir katılaşmayla felç olana kadar ha bire koşturarak kendilerini tüketiyorlardı. Şanssız olanları, her şeyin hareketsiz kaldığı durgun göllerde buluyorlardı kendilerini. Daha kötüsü, bugünlerde kaderlerinin onları bir akvaryuma sürüklemesi ihtimali de var ki, bir akvaryumu kendilerine nasıl açıklıyorlardır, orasını kimse bilemez.

Şatafatlı süslemelerle ve ışık selleriyle kaplı oynak tavana yakın yüzmeyi ve öbür tarafa atladıktan sonra geri gelen, ama gördüklerini hiç anlatmayan uçanbalıkları seyretmeyi seviyordum. Sihirli örtüyü delmeyi başaramayan sıradan balıklar birer sihirbaz gibi bakıyordu onlara. Yaptıkları uzay yolculuğundan sonra konuşmamaya, Tanrı'yı görüp görmediklerini söylememeye karar vermiş astronotlara benziyorlardı.

Sonunda muhtemel bir kaçış yolu buldum. Dalgaların gün boyunca kapladığı ve geceleri çıplak bıraktığı uzun bir sahil şeridi vardı. O zamanlar dolunayın gücü hakkında hiçbir şey bilmiyordum, uzaklardan okyanuslarımın kabarıp alçalmasına yol açtığından habersizdim. Bu kıyı bana yeniden karaya çıkmak için uygun bir geçit gibi göründü. Tam orada, denizin duvarını aşmayı başaracaktım.

Ama bu iş o kadar kolay değildi, çünkü girişimim için gereken donanımı geliştirmemiştim. Burnumu ilk kez suyun dışına çıkardığımda, dışarıda beni selamlayan şeyin şiddetiyle sersemledim. Kuru ve yakıcı bir hava midemi kavurdu ve beni yarı baygın bir halde suyun altına geri gönderdi.

Yöntemli bir şekilde ilerlemem gerekiyordu. Her gün küçük bir adım atıyor, dalga geri gelip de beni yeniden suya taşıyana kadar boğazıma sadece bir lokma hava girmesine dikkat ederek kumun üzerinde nefes nefese yatıyordum. Dışarıda kaldığım süre gitgide

uzamaya başladı ve yavaş yavaş, bedenimin gizli karanlığında, midemin tam üzerinde bir şeyin biçimlenmekte olduğunu hissettim. Giderek güçlenen ve sağlamlaşan, havayla temas ettiğinde nabız gibi atarak genişleyen bir şeydi bu: Bir ciğer!

Üzerinde çalıştığım vazgeçilmez bir araç daha vardı. Artık bir okyanustan ötekine göç etmediğim için, eskiden yaptığım gibi hareket etmenin beni istediğim yere götürmeyeceğini biliyordum. Sığ sularda oyalanıyor ve iki yanımdaki yüzgeçleri kıyıdaki çakıllara sürterek geliştirmeye çalışıyordum. Öğle sonralarımı yanımdan geçen her şeye yüzgeçlerimi uzatarak geçiriyordum, alıştırma yapan bir akrobat gibi.

Üstelik, kendime bir de sırdaş bulmuştum. Benim ilk arkadaşımdı o. Durup dinlenmeden, inatla çalışırken bana cesaret verirdi. Görebileceğiniz en tuhaf yaratıktı; sonraki bir çağda alaycı oğlan çocuklarından işkence görecek, kıyıya sürüklenip çubuklarla delik deşik edilecekti, iyi yürekli, içine kapanık denizanası.

Artık lütufkâr bir ciğere sahip olmanın güveniyle mehtaplı bir geceyi bekledim ve bir daha geri dönmemek üzere sıçrayıp kıyıya çıktım. Sınırı aşıp özgürlük havasını doyasıya içime çektiğimde, neye benzediğimi görme isteğimi unutmuştum bile. Artık buna ihtiyacım yoktu. Aynanın icadına kadar erteleyebilirdim bu isteği. Islak araf günlerim sona ermişti.

Sualtı hapishanemden kurtulunca, göbeğimi çamurun içinde sürüyerek, titrek pençeler üzerinde güçlükle ilerlerken buldum kendimi ve kaçışımın ancak yarı yarıya başarılı olduğunu anladım. Oradan kurtulursam, uzun sürgün günleri boyunca hayalini kurduğum o harikulade varlığa dönüşeceğimi, suların üzerinde süzüleceğimi sanmıştım. Ama mesele o kadar basit değildi: Önce amfibik bir aşamadan geçmek zorundaydım anlaşılan.

Yaratılış süreci hızlanmaya başlamıştı. Karaya ulaşmam büyük bir canlanma yarattı. Her düşüncem bir sürüngene dönüşüyor, ok gibi fırlayarak otların içinde kayboluyordu. Bu düşüncelerin bir bölümü zararsız, bir bölümü zehirliydi; biri kederle bir kurbağaya dö-

nüşüyor, bir başkası tembel bir kaplumbağa oluyordu. Bu yaratıklar eski zamanların alışkanlıklarına inatla sarılır gibiydiler. Süslenme biçimleri bile eskilerden kalmaydı: Suyun altında bırakılmış ataları hatırlatan derileriyle, görkemli ve bayağı bir zarafetleri vardı. Onların sonu gelmez çağını, biri bitmeden diğeri başlayan ve arkalarında yok olmuş türler ve ormanlar bırakan buzullaşma ve sıcak dalgaları arasında sürünerek geçirdim.

En sonunda amfibik bedenimden sıyrılmayı başardım ve yeniden genç ve çevik bir tanrının değişken biçimlerine büründüm. Hafızayı kaydetmeye yönelik ilk deneylerim bu zamanlara rastlar. İlkel çabalardı bunlar, ama onları harekete geçiren gayretkeşliği düşünürseniz, dokunaklı bir yanları da vardı. Parlak bir buluşla, kumlara ve kayalara iskeletler serpiştirerek, koca koca doğal hafıza alanları yarattım. Bu izleri sağa sola serpiştirmemin nedeni, her şeyin önlenemez biçimde geçici olduğu ve çevremde dolanan evrenin günün birinde ansızın kaybolup gideceği yolundaki kesin inancımdı. Bu yolla Dünya'nın bugünkü halinden geleceğe bir şeyler bırakmayı umuyordum. Alp Dağları, başka dağların yanı sıra, bu işte bana yardımcı oldu. Onu bir çeşit kütüphaneye çevirmeye koyuldum, kaya ve toprak katmanları arasında gizlenen mesajları tercüme edecek bir jeoloğun çıkıp gelmesini bekleyen elyazmalarıyla tıka basa doldurdum.

Taştan elyazmalarını süslemeye başladım ve bölüm aralarına sürüngen ve balık figürlerimi yerleştirdim. Çoğu zaman, havanın ve yolculuk isteğimin beni götürdüğü yere göre bunları gelişigüzel dağıtıyordum, ama bir yere özel bir titizlik gösterdim. Göz alabildiğine uzanan bir deniz ve sahil şeridiydi burası, tam ortasında küçük bir koy vardı. İşte o koyda koca bir üretken mevsim geçirdim. Daha yeni yeni hayal etmeye başladığım bir türün gelecek nesilleri için sürüngenler hakkında bir kitap yazmak üzere oraya yerleştim. Koydaki yazı atölyemde büyük bir heyecanla ve görev aşkıyla çalışmaya başladım. Uzun çalışma günlerim ve düzenli tatillerim beni ta Triyas ve Jura devirlerinin sonuna kadar taşıdı.

Sürüngenler üstünlük ve yetersizliğin tuhaf bir karışımıydı. Ruhlarının derinliklerinde kusursuz oldukları yolunda gizli bir

inanç yatıyordu; ayrıca her eylemleri, yaşayan diğer varlıkların tümüne karşı insafsız bir kibirle doluydu. Yerküre üzerinde eski çağlardan beri sürdükleri inatçı egemenliğin sonucuydu bu; Çin ve Mısır monarşilerinden daha uzun, dervişlerle hahamlar arasındaki bir yarıştan daha inatçı bir egemenlik. Her şeyi fethetmişlerdi. Balık sürüngenler denizlere dehşet saçıyor, amfibik sürüngenler ise karayla deniz arasındaki sınırlara hükmediyordu. Savaşçı sürüngenler uzun boyunları ve daha da uzun kuyruklarıyla karada aylak aylak gezinip duruyordu. Aşırı derecede tutucu ve zekâdan pek nasibini almamış bu yaratıklar uzak taşra kasabalarındaki eski aristokratlara benziyordu; yeni kuşaklara hem aylaklıklarını, hem de rahatsız edici bir fiziksel görünümü devrediyorlardı. Hayatta bir iktiyozorun ya da mezozorun ahbaplığından daha iç sıkıcı bir şey olamaz. Onları kof ve mizah duygusundan tümüyle yoksun buluyordum, üstelik olabildiğince uzun yaşamaya kararlı gibiydiler. Kretase çağı hoşnutsuzluğumun karanlık kışıydı.

Benim için iç huzuruna kavuşmanın tek yolu çalışmaktı. Muhteşem dağlar oydum. Sevgili bitkilerimin yapraklarına ve okyanus kıyılarındaki kumlara düşen ışığa nüanslar vermek için uğraştım. Günbatımının bir saatinden diğerine ince kontrast farkları elde ettim. Tırtılların üzerindeki desenleri tasarladım ve binlerce çiçek yarattım. Taçyapraklar üzerinde çalıştım ve ağaç gövdelerini doğrultup canlı sütunlara dönüştürdüm. Durgun sulara nilüferler serpiştirdim ve kelebek kanatlarına göz alıcı şekiller çizdim. Kış günlerinde yağan kar takımyıldızlara benziyordu, kar tanesinin biçiminin mikroskopla görülebilmesinden milyonlarca yıl önce. Her hücre, uzak diyarları düşlerken çizdiğim bir haritaydı, hayali bir ülkenin haritası.

Derken çiçekler kurudu, karlar eridi, kelebekler öldü; ama sonra hepsi geri geldiler. Baharda bütün evren sanki daha derinden nefes alıyordu. Havayı içine çekiyor ve diyordu ki: "Yaşıyorum"; sonra havayı dışarı veriyor ve diyordu ki: "İşte güzellik." Anlamaya duyduğum susuzluğun ifadesiydi güzellik, tıpkı bir tebessümün mutluluk vaat etmesi ve bir meyve kokusunun o meyvenin tadını hatırlatması gibi. Ama kime söyleyebilirdim ki bunları? Dünya'da

hâlâ yalnızdım. Bilinmeyen, daha ortaya çıkmamış bir hayvan üzerinde çalışıyordum. Güzel ve zeki bir yaratık olarak tasavvur ediyordum onu, ama zihnimdeki görüntü nedense bir timsahı andırıyordu.

Sonunda yalnızlık canıma tak etti ve kendimi sürüngenlerin âdetlerine kaptırmaya başladım. Başıma geleni fark ettiğimde iş işten geçmişti, her saniye onlarla birlikteydim artık. Başkentte sınırsız bir özgürlük içinde geçirdiği bir dönemden sonra memleketine geri dönen avangart bir genç şaire benziyordum. Doğduğu kasabanın köhne dünyasıyla yeniden yüz yüze gelince, şairin içinde bir modernleştirme isteği yükselir. "Bu taşralılar için yeni bir sinema salonu yapacağım," der kendi kendine, "Dizisel ve elektronik müzik konserleri düzenleyeceğim!" Ama çok geçmeden kilise ayinlerine daha sık katılmaya başlamış ve okul aile birliğinin faal bir üyesi olmuştur. Bu arada giderek kelleşir ve tembelleşir, artık canı evden çıkmak istemez. Karısı ve çocuklarıyla dışarı çıktığı zaman da, kamburunu çıkararak, ayaklarını sürüye sürüye yürür. Artık bir kaplumbağa olmuştur. Pazar günleri köylerin içinden geçerken kaç kez kendimin o sürüngenlik dönemindeki halini görmüş, kayaların üstüne serilip gözlerimizi boşluğa dikerek havayı topluca içimize çektiğimiz o günleri hatırlamışımdır.

Kendi kabuğumun içine çekilerek, yılan arkadaşlarıma sessizce lanet ediyordum. Giderek hırçınlaştım, saldırganlaştım. Ötekilerden uzaklaştım, mağarama otlar yığdım ve içeri çekilip uzun uykulara yattım. Zihnimi dumanlı bir karanlık bürüdü.

Bir gün gözlerimi açtım ve kuşları gördüm. Hiç unutamayacağım o anı dünyanın her yanına yayılmış resimler ve yazılarla çağlar boyu canlı tuttum, ta bugünlere kadar. Sürüngenlerin bakışıyla gözlerimi kuşlara dikip baktım. Kayıp şiirler gibiydi kuşlar. Onları yapanın ben olduğuna inanamıyor, o ana kadar onları fark edememiş olmama akıl erdiremiyordum. Aşağı bakıp da toprağın üzerinde sürüne sürüne, hantal hantal dolaşan o dev hayvanları görseler, kuşlar da aynı şeyi düşünürlerdi: Kim bunlar, onları kim yarattı? Ama kuşla-

rın beynine girmek kolay değildi. Bir an bile yerlerinde durmuyorlardı ve biliyordum ki kafalarındaki düşünceleri anlamam çok zaman alacaktı, eğer varsa tabii.

Hayretle bakakaldığım o anda insanoğlunun bütün kaçış girişimlerini sezinledim, Daidalos'tan uçaklara, nazlı nazlı süzülen balonlardan dinlenmeye çekilmiş şahinleri andıran füze rampalarına kadar. Sadece rüzgâr değil, bir hayvan olarak uçmak Tanrı'nın çok eski bir özlemidir. Ben hiç kuş olmadım ve kuşlar benim için bir bakıma hâlâ bir sırdır.

Kendi bezginliklerinden usanan sürüngenler kanatlı varlıklara katılmayı denediler ve havalanır havalanmaz külçe gibi yere düşen olağanüstü büyük yaban kuşları ürettiler. Eski tanıdık derilerine duydukları bastırılmaz bir özlemle o koca kostümlerini de peşlerinden sürüklediler, ağır ve uzun bir gece elbisesi gibi. Bedenlerini gerdiler, sırtüstü yattılar, bacaklarını salladılar ve kanat çırptılar. Üstlerinde kuşlar hızla sağa sola seğirtmekteydi, bir görünüp bir kaybolarak.

En sonunda, pençelerini hâlâ sağlam toprağın üzerinde tutan eski sürüngenlerin bağrından, kendilerini olduğu gibi kabul etmeyi reddeden ve hülyalı değişim rüyalarına kapılan bu huzursuz ve yozlaşmış ruhlara yönelik ağır bir mahkûmiyet kararı çıktı. Söz konusu tepki vahşi ve otoriter bir biçim aldı. Eski düzenin gaddar elebaşıları, haylaz evlatlarını yeniden toprağa döndürmek üzere pençelerinin üzerinde ayağa kalktılar ve kıtalara dehşet saçmaya başladılar.

Sabrımın sonuna gelmiştim. Benim her zaman bir kaçak asker olarak yer aldığım o sürüngen savaşlarından biri sırasında, kalın derimden sıyrılmayı başardım. Bir süre yeniden tabiatın dünyasına katıldım. Yeni eğlenceler icat etmekten aldığım zevki hâlâ hatırlıyorum: Çığ olup giderek büyüyen beyaz bir bowling topu gibi dağ yamaçlarından yuvarlanmak, bulutlara ağırlıksız tiranozor ve iguana biçimleri vermek, sonra onları yağmura dönüştürmek.

Kuşlarla ilgili bilmeceyi bir süre ertelemek zorunda kaldım. İşin içinde başka bir Tanrı mı vardı yoksa; benim tanımadığım, başka bir kıtada yaşayan? Bu tatsız düşünce zaman zaman zihnimde yeniden yükselir, ama her zaman bastırırım onu.

Sürüngenlerden sıkılmış, kuşların sırrını çözememiş olarak, artık taze bir fikir bulma zamanının geldiğine karar verdim ve çok geçmeden kafamda yepyeni bir düşünce uyandı. Bu düşünce şuydu: Yaşamın, kendini daha iyi kavramak için kendi üzerinde kafa yormasını istiyordum. Buradan hareketle, bu sefer yaratacağım canlıların kendi yavrularını kendi içlerinde taşımaları, yumurtalarının dışarıda çatlamak yerine rahmin sıcaklığı içinde açılması gerekiyordu. Hayat bu yeni varlıkların içinde doğacaktı, onlar hayatın ambarı ve aktarıcısı olacaklardı. Bu düşünce, o barbar balıklardan ve köhnemiş sürüngenlerden sonra, yeni bir üçüncü aşamanın temel ilkesi olacaktı. Böylece farklılaşmış ve çalışkan memeliler çıkageldi, yolculuk ve takasta hızlı, avcılıkta gözüpek, evler yapmakta usta, kendilerine ait olanı korumakta başarılı. Hayvanlar dünyasının burjuvalarıydı onlar.

Doğum felsefi bir sezgiydi. Daha uzun süre yapacağım gibi, kafa karışıklığı içinde, el yordamıyla ruhu arıyordum. Ruhu istemiş, ama eteneyi bulmuştum.

Onlara sürüngen ve sudayaşar atalarını hatırlatmaya yarayan keskin dişleri ve gereksiz kuyruklarıyla o hayvanların nasıl sağa sola koşturduğunu hatırlıyorum. Ezelden beri nedense karakterimin bir parçası olmuş o dalgınlık yüzünden, yaratıklarımın hepsine yetecek kadar besin sağlama işini ihmal etmiştim. Bu yüzden hepsi dur durak bilmeyen bir yiyecek arayışı içindeydi. Karanlık çöktüğünde hayvanlar mahmurlaşıyor, uykuyla ağırlaşıyor ve gürültüyle horluyorlardı. Onların uyku zamanlarından yararlanarak, epeydir yürürlükte olan bir işbölümüne istinaden, dişi göbeklerin içinde işe koyuldum. Onlar uykudayken ben ceninler yapacaktım.

Memeli anaların rahimleri içine, dünyayla ilgili tamamlanmaya yakın bir düşünce daha yerleştirdim. Kendime dedim ki: "Sen ki Tanrısın, evrenin içinde hayal et kendini. Kıpırdanan ve gelişen küçük bir et parçası gibi değil misin? Bu dünyaya nasıl geldiğini sen de bilmiyorsun. Seni buraya kimin koyduğundan sen de habersizsin. Sana bunu bir tek annen söyleyebilir; ama eğer bir annen varsa, ortalarda görünmüyor." Hayat bulan her ceninde kendi hikâyemin bir parçasını görebiliyordum.

Bu sorumluluğu dişilere yüklemiştim, çünkü iki cinsin içinde daha cömert ve sabırlı olan onlardı. Huzursuz ve kavgacı erkekler av sırasında öfkelerini boşaltıyor, düşmanlarına pençelerini gösteriyor ve tohumlarını dişi hayat arkadaşlarının rahmine saçıyorlardı. Kadınlar bu tohumları sessizce kabul ediyor ve sonunda erkeklerine kusursuz bir eser sunuyorlardı: Bir kucak dolusu yavru!

Bu yeni varlıklar küstahça bir özgüven kazandılar. Artık sadece kemirgenler yoktu; dünyanın her köşesinde daha büyük hayvanlara rastlanabiliyordu. Evim enikonu kalabalıklaşmaktaydı. Ayılardan maymunlara, oradan da fillere geçtim. Yaşamın böyle dev adımlarla ilerlemesinden duyduğum hoşnutlukla, ne derece yararlı oldukları konusundaki değerlendirmeyi çok sonraya bırakma niyetinde olduğum ayrıntılara eğildim. Mideyi kusursuzlaştırmaya bu kadar saplantılı bir ilgi göstermem şart mıydı? Ama gösterdim, hatta bazı gevişgetirenlerin içine, afiyet olsun dilekleriyle, iki mide birden yerleştirdim. Hele beyin, benim için ne müthiş bir oyuncak oldu o! Parçaları yama gibi birbirine tutuşturulmuştu, gövdeye göre orantısı kötüydü ve bir sürü ıvır zıvırla dolup taşıyordu, ama ona kesinlikle âşık oldum. Beyinle uğraşırken, sanki her defasında yeni baştan minyatür bir dünya yaratıyormuşum gibi geliyordu bana. O etli, jölemsi şey, içinde dünyanın ta kendisini saklıyordu. Bin yıl boyunca, elime geçirdiğim her memelinin beyni üzerinde denemeler yaptım. Sonu gelmez bir yapboza gömülmüşçesine beyin sinirleriyle ve omurilikle oynadım. Bu oyunların bir bölümü tamamlanamadan çıkmaza girdi. Daha fazla ilerleyemez olduğumda başka bir beyne geçiyordum. Elimden bıraktığım hayvanlar, o anda geldikleri noktada kalıyorlardı. Hepsi, gözlerinin ardında yanıp sönen küçük bir gezegenle, aynı gerçeği zihinlerinin en ücra kıvrımlarında seziyordu: Tanrı buradaydı.

Yaratıklar dünyanın her yanında geziniyor, cesaretleriyle tabiatın gözünü kamaştırıyordu. Ama ben, kuşların güzelliğiyle hiçbirinin aşık atamayacağı görüşündeydim. Sık sık uçma hayallerine dalıyor, kartallar ve leyleklerle arkadaşlık etmeyi düşlüyordum. Sonra ayılıyor ve yanı başımda sığırlarla zebraları görüyordum. Başımı sallıyor, "Hayat işte," diyordum kendi kendime. Aslında

haksızlık ediyordum. Gözlerim antilobun güzelliğine karşı kördü, ama yanımdan bir baykuş uçsa nefesim kesiliyordu. Tabii ki baykuş, yakından bakıldığında, pek öyle matah bir şey sayılmaz. Artık yaşlandığım için, çöpe atılmış bir Cadılar Bayramı maskesinden başka bir şey getirmiyor aklıma.

Yeni gelenlere karşı sergilediğim umursamaz tavır onlar için bir kararlılık sınavı oldu, kendilerini ispatlamaya itti onları. Beni memnun etmeye çalışıyorlardı. Kim olduğumu bilmeseler ve benimle hiç konuşmasalar da, onlardan tam anlamıyla hoşnut olmadığımın farkındalardı. Benim sevgimi istiyorlardı; bunu anlayamıyordum işte. En iyi ailelerde olur bu. Onlara duyduğum küçümseme sürüngenlerin umurunda bile değilken, memeliler yoksunluk hissediyordu.

Kendimi bayağı ilerici biri olarak görüyordum, ama önyargılar yakamı bırakmıyordu. Ne zaman karada yaşayan bir dört ayaklı görsem, hemen kuşlarla karşılaştırıyordum onu. Kartal kadar güçlü, güvercin kadar beyaz, vesaire, vesaire. Kuşların dili bile beni büyülüyordu, neredeyse kıskanıyordum o dili. Ritimlerini, söz dağarcığını, gramerini ve sözdizimini kimsenin bilmediği bir lehçeyle şakıyor ve konuşuyorlardı. Kuşlar hakkında kesin olan tek şey uçtuklarıydı. Onlara baktıkça, şakımasını bildikleri için uçabildiklerine inanasım geliyordu.

Yerkürenin yeni sakinlerine konuşma yeteneği vermekte bu kadar başarılı olmama karşılık, onlara kanat veremeyişim şaşırtıcıydı. Bunu nasıl açıklayacağımı bilemiyorum. Ama hatırladığım bir şey var. Memeliler dünyasına önderlik bahşetme niyetiyle kanatları kullanmaya kalktığımda ortaya çıkan şey yarasa oldu ve bu talihsiz evladım hakkında söylenmiş bir tek iyi söz hatırlamıyorum. Adı halâ vampirleri ve gece canavarlarını çağrıştırıyor. O uzak zamanlarda bile yarasa karanlıkta uçardı, iki dünya arasında gidip gelmesi için tasarlanmış bir casus gibi. Buna benzer başka girişimler de, arkasında maki ve zürafa gibi tuhaf ve sirklere yaraşır sonuçlar bırakarak, kısa sürede başarısız oldu.

Yarasa uzun süre kuşlarla memeliler arasında haber taşımak için çırpınıp durdu. Ama ne yapsa boştu, çünkü memeliler başlarını kal-

dırıp yukarı bakmayı inatla reddediyordu ve casusun da, bırakın kuşların birbirine neler söylediğini anlatacak, konuşacak kimsesi bile yoktu. Sonunda ona kulak verdiğimde gevelediği şeylerin büyük bölümünü anlayamadım, dışarıdan gelenlerin çözemeyeceği bir dağ lehçesinde konuşuyordu sanki. Yarasanın kaderi böylece bağlanmış oldu. Kederle inzivaya çekildi ve geceler haricinde dışarı çıkmayı bile bıraktı.

Kuşların şarkısını öğrenmeye nereden başlayacağımı bilemiyordum. Memelilere dili verene kadar, rüzgârlar aracılığıyla, deniz ve ırmaklardaki akıntılar aracılığıyla konuşmuştum. Güçlü, ama birbirine benzer melodiler çıkıyordu bu doğal orkestradan. Memelilerin kuşlara rakip olmasına karar verdiğimde, semavi olana benzer bir dünyevi orkestra hayal ettim. Bu düşünceden, boru, fagot ve vurmalı çalgılar ortaya çıktı. Orman müzisyenlerle dolu bir çukura dönüştü. Gelecekte opera sahnelerinde saltanat sürecek olan sesler doğdu. Sopranolar, kontraltolar, baslar, baritonlar ve tenorlar dünyanın efendilerinin bedenlerini istila etti. Uzaklardan bir sürü geçtiğinde, hayvan seslerinin ağırbaşlı bir koro halinde birleştiğini duyabiliyordum. Bütün bu gösteriler benim içindi, yalnız benim için. Aynı anda hem izleyici hem besteciydim ben. İnsanoğlu, gelecekteki efendileri, onları dinlediğinde beni hatırlayacaktı. Haklıydılar, bu kadim konserlerin ilk dinleyicisi bendim çünkü.

Memeliler koşuyor, sıçrıyor, yuvarlanıyor ve tırmanıyordu, hatta bazıları yüzüyordu; ama iş uçmaya geldiğinde sonuç koca bir sıfırdı. Sesleri zahmetsizce havaya karışan senfoniler halinde birleşti, ama kendileri bulutlara ulaşmayı hiç başaramadılar.

Bu satırları, o uzak çocukluk günlerinden kalma bir duyguyla sarmalanmış olarak, bir uçakta yazıyorum. Viskimi yudumluyorum, viski içime yayılıyor. Biraz ağırlaşmış hayali kanatlarla içe doğru kanat çırpıyorum. Yanımdaki koltukta sakallı genç bir adam bir kâğıda bir şeyler çizmeye dalmış; jeolojik bir haritaya benziyor. El yazısı ekonomik ve hatasız. Oysa benim el yazım uçarı bir düzensizlikle dolup taşıyor. Önümdeki kâğıt parçasına Cennet Bahçele-

ri'nin dilinde, içimden geldiği gibi çiziktiriyorum.

Yarattığım dünyada bu sakallı genç adam gibilerine ihtiyaç duyacağımı başından beri biliyordum sanırım. Ben her şeyi aklıma estiği gibi yaptım. Basiretli kalemler, rakamlar ve oklarla benim havaice buluşlarımı düzene sokacak mühendislerin, tarımbilimcilerin ve bütün diğer teknisyenlerin gelmesi şarttı. İkinci içkiden sonra, uçak bulutların pofuduk yorganının içine girerken uykuya dalıyorum.

Biraz da alkolün etkisiyle kestirirken, yeniyetmeliğime rastlayan binyıl içinde soyu tükenen bütün türler beni ziyarete geliyor. Belirli bir sıra izlemeden karşıma çıkıyorlar, hepsini bir araya toplamasanız görmeye zaman bulamayacağınız insanlar için düzenlediğiniz bir partiye gelen davetliler gibi. En olmayacak karşılaşmalar gerçekleşiyor ve silinip gidiyor. Sivri tazı burunları için fazla şişkin duran bedenleri üzerinde çokyumrululular koca kulaklarını dikmiş, hem ayı hem maymun özelliklerini taşımanın geleceğini kararttığından yakınan birini dinliyorlar, şişmanlayan bir dansçı ya da kekelemeye başlayan bir oyuncu gibi. Aslında etrafta epeyce oyuncu ve sanatçı da var, hepsi de başarılı olmaktan umudu kesmiş ve bunun suçunu dünyaya yüklüyor. Odanın öbür ucunda, uzun azı dişlerini tuzlu krakere ve minik sosislere saplayan bir büyük kedi var, etobur bir yılanla sohbet ediyor. Yılan brokoliyle karnabaharı pas geçerek doğrudan etli tencere yemeklerine yöneliyor. Yok olmuş türleri dönüşsüz metro trenlerine taşıyan gece asansörü içinde hep birlikte kaybolup gidecekler.

Pencere kenarında birkaç ilkel toynaklı, deniz kıyılarında ve çayırlarda çıplak ayak gezindikleri günleri hasretle anarak, yeni ayakkabılarından şikâyet ediyor. Mamutun boyu o kadar uzun ki, tavana yakın duran kitapların adlarını okuyabiliyor. Bu kitaplardan birinde acayip hayvanlarla ilgili hikâyeler anlatılıyor, kanatlı atlar, kuyruğunun yerinde ikinci bir başı olan yılanlar, uzun suratlı kartallar, kafalarının ortasında bir boynuz taşıyan katırlar. İşin tuhafı bu acayip hayvanların hepsi de yaşadı, gülünçlükte yengeci bile bastıran bodur bir insan benzerinin de yaşadığı gibi!

Yeni gelenler var: At soyundan başarısız bir türe ait bir aile.

Gerçek at gelmiyor, çünkü o başarılı kesimin katıldığı bir partide. Orada aslanlar, kaplanlar, üveyikler ve diğer galiplerle ahbaplık ediyor. At-köpekler, at-kurbağalar ve at-keçiler, koca kanatlarıyla gökyüzüne yükselen kuş başlı, at gövdeli yaratığın hikâyesini dinliyorlar. Karı koca iki dinozor, kısmen boyutları yüzünden, kısmen de bir türlü üstlerinden atamadıkları üstünlük duygusundan ötürü bahçede duruyorlar. Bir Neandertal insanıyla bir Cro-Magnon insanı sohbete dalmış, ikincisi ilkinden daha dik duruyor.

Uçak Nevada Çölü'nün üzerinden geçerken irkilerek uyanıyorum. Yanımdaki genç adam metalik kuşumuzun karnında uykuya dalmış. "Gerçeğe dönme zamanı," diyorum kendi kendime. "Gençliğimin hikâyesine geri dönelim artık."

Hikâyemin önemli dönüm noktalarından biri, acının varlığını keşfettiğim zaman ortaya çıktı. Belki acıyı başından beri hissetmiş, ama anlamamıştım; ağlayan kendisi olduğu halde "Acı çekiyorum," demeyi bilmeyen bir bebek gibi.

Güzellik ve acı yapışık ikizlerdi. Zıt yönlere bakıyorlardı, ama ayrılmaları imkânsızdı. Saksağanın, midesine indirdiği solucanın gözüne güzel görünmesi imkânsızdır, o anda güzelliğinin doruğuna çıkmış olsa bile. Anılarını yazan Tanrı değil de estetik dersleri veren bir üniversite hocası olsaydım, güzellik kavramına, yiyen ve yenilen tarafından algılandığı biçimde açıklık getirmeye çalışırdım. İkincisi için saksağan daima kötü ruhlu, biçimsiz, çirkin bir kuştur; gaga, tırnak ve kargaşadan ibaret bir yaratıktır. Bu yüzden solucan klasik sanatın sükûnetini kucaklayamaz. Bunun yerine, renklerin artık renk olmaktan çıkıp kan lekelerine dönüştüğü ekspresyonizmin dikenli ormanında bulur kendini. Solucan o dev saksağanın gövdesinde bir lif olmanın eşiğindedir ve dünya görüşünde bir iyileşme olmaz. Sevdiklerinizle baş başa mutlu bir gün geçirmek daha iyi bir kaderdir kuşkusuz, Tanrı olduğunuzu veya en azından Leonardo da Vinci olduğunuzu hayal ederek.

Durmadan konuyu dağıtıyorum, durmadan. Bütün dünyam dev bir konu dışına çıkma vakası! Gergedanı ve palmiyeyi aynı günde

yaratmıştım mesela. O koca yaratığı, başını önüne düşürmüş, kafasında kaldırmış olmam gereken ama kaldırmadığım o boynuzla koşarken seyrettim. İçimde bir avunma ihtiyacı doğdu, işyerinde geçirilen zorlu bir günün sonunda bir demet çiçek satın alma dürtüsüne benzer bir duygu. İşte böylece palmiyeyi yarattım, gençlik bitkisini. Denizlerimin en güzeline dalıp biraz yüzdüm ve sualtının her köşesinde deniz palmiyeleri ve pul derili gergedanlar gördüm. Kumdan kale yapan bir çocuk elinde ansızın bir yengeç bulunca nasıl irkilir, ben de öyle hissettim işte.

Sonra ortaya yeni sorunlar çıktı. Güneşle yıkanmış o harika günü hâlâ çok iyi hatırlıyorum. Güneş ışığı yaprakları ve ırmak sularını altın tozuna buluyor, yanaklarımı ve saçımı yalayıp geçiyordu. Ağaçlarla kaplı bir tepeden, aşağıya, yaptıklarıma baktım ve göğsüm gururla kabardı. Bugün bayram olacak, dedim kendi kendime, emeklerimi kutladığım bir dinlenme günü. Cumartesi miydi yoksa pazar mı? Üzerinden o kadar zaman geçti ki emin olamıyorum, gerçek bir günlük de tutmadım hiç. Her neyse, o ilk bayram gününün –pazar diyelim– arkasından korkunç bir pazartesi geldi, her şeyin tepetaklak olmuş, tersine dönmüş gibi göründüğü bir gün. Sert bir rüzgâr çıktı ve yeryüzü bir kasırgayla sarsıldı. Bitkilerin topraktan kopuşunu ve çamurlu sulara kapılıp gidişini seyrettim. Dehşet içinde kaçmaya çalışan, ama ölümün ve sakatlığın kucağına düşen hayvanları gördüm.

Kendi bulutlarımı tanıyamıyordum. Kapkara kesilmiş ve uğursuz bir görüntüye bürünmüşlerdi. Dehşet verici bir manzaraydı. Yeryüzüne hiddetle sular savuruyor ve içimi şaşkınlıkla dolduruyorlardı. Ne gerek vardı bu kadar vahşete? İçlerinde anlaşılmaz bir hınç vardı sanki, tıpkı ateş, su ve toprak gibi. Her biri gazap doluydu, hepsi birbirine düşmandı.

Kontrolden çıkmış bir aile kavgasını seyreden bir baba gibi hissettim kendimi. Nerede yanlış yaptığımı bulmaya çalıştım, ama bulamadım. Böylece o uğursuz kuşku çöktü içime: Hata yapabileceğim düşüncesi. Fırtına sonunda yatıştığında, sakin, kızıl bir günbatımı gördüm. Ağlama nöbetinden çıkmış bir yüzün mahmur güzelliğini taşıyordu eserim. Neler olduğunu anlamaya çalışarak, düşün-

celer içinde oturdum. Ağır bir yaratıcılık krizine yuvarlandığım uykusuz bir gece geçirdim. Şafak sökerken, dünyamın içinde ilk teftiş turuna çıkmaya karar verdim.

Güneşin izlerini takip ederek yola koyuldum. Kısa bir süre için avuntuya yakın bir duygu doldurdu içimi. Tabiat, önceki günün taşkınlıklarından sonra, gülümseyen bir çehre sergilemek için elinden geleni yapıyor gibiydi. Ama bu yanılsama uzun sürmedi. Vakit öğleye yaklaşırken havada bir şey sezdim, bir felaket işareti. Birdenbire, önümde hoplamakta olan minik bir kuşun tepesine nefret dolu kapkara bir şimşek gibi inen, sonra arkasında bir tüy bulutu bırakarak avıyla birlikte kaybolan bir şahin gördüm. Ortalığı yeniden mutlak bir sükûnet kapladı ve beni içine hapsetti. Yarattığım dünyayı ilk kez görüyormuşum gibi tuhaf bir duygu yayıldı içime.

Şahinin serçeye uyguladığı vahşet sıradışı bir olay değildi, hayatın her düzeyinde aralıksız süregiden bir şeydi bu. Sırf güzellikleri uğruna yarattığım aslanların ve başka yırtıcı hayvanların (aslan ve kaplan, panter ve leopar avuçlarımın içinden ok gibi fırlayarak ormanın içine dağıldığı zaman duyduğum mutluluğu hâlâ hatırlıyorum) öteki hayvanların üzerine çullanarak onları parçalayışını gördüm. Örümceğin sineği yakalayışını ve sineğin de havanın içine serpiştirdiğim mikroskobik böcekleri kovalayışını gördüm; uykulu aylaklık anlarında yarattığım ikinci dereceden buluşlarımdan biriydi bu, ısırganotu ve toz gibi. Göründüğü kadarıyla hiçbir şey kendini kurtaramıyordu.

Vadiler ve dağlar aşarak yerküre üzerindeki yürüyüşümü sürdürdüm. Eserimdeki kusurların ortaya çıkışı cesaretimi o kadar kırmıştı ki, kılık değiştirerek dolaşmaya karar verdim. Kendimi gizliyordum, çünkü utanç içindeydim. Daha hızlı ilerlemek için bir mesohippodan yararlandım; büyük bir mutluluk anında doğduğu için derinden sevdiğim, son derece güzel ve mağrur bir yaratıktı bu. Onun ortaya çıkmasını sağlayan düşüncenin zihnimde belirdiği güneşli öğle sonrası hâlâ aklımda: Özgürlüktü bu düşünce, kısıtlamaların yokluğuyla gelen dinginlikti. Bu güçlü esinlenme, zihnimde dans eden, ipek yeleli bir surete dönüştü. Mesohippo! At! Hiçbir şey onunla boy ölçüşemezdi. Gezintime başladığım günün öğle

sonrasında da mesohipponun sırtına atladım ve o günden sonra benim en gözde yolculuk arkadaşım ve ulaşım aracım oldu. Onun ot yediğini ve öbür hayvanları rahat bıraktığını keşfetmek özellikle sevindirmişti beni.

Mesohippo o gün içime çöken kederi dağıtmaya yetmedi. Göründüğü kadarıyla her yerde açlık, korku ve ıstırap vardı, o kadar hayran olduğum güzellikle karışmış olarak. Devinim, hatta kendi başına zaman, şiddet, çürüme ve ölüm üretiyordu sanki. Her şeye saldırıyor, yok etmeden ayrıştırıyor, başka bir şeye dönüştürüyorlardı. Güneş'le yıldızların uzaktan üzerime dikilmiş bakışları altında canice bir mekanizma yaratmıştım ve artık onu durdurma gücüm yoktu.

Üzüntü bir süre elimi kolumu bağladı, ama sonra kendimi topladım ve gördüklerim üzerinde düşünmeye karar verdim. Önümde durmaksızın kendi kendini yok eden ve bana fikir sormaya ya da akıl danışmaya gerek duymadan kendi dönüşümlerini gerçekleştiren bir dünya vardı. Av ve savaş tiyatrosu her yerdeydi. Balıklar azgın suların içinde birbirini kovalıyordu. Sığınak olarak tasarladığım yeraltı mağaraları kaçanlar için ölümcül kapanlardı. Geyikler yabani domuzlar tarafından vahşice parçalanıyordu. Dünyaya koyduğuma daha o zamandan pişman olduğum hayvanlardı bunlar; çirkin, biçimsiz ve vahşiydiler. Hangi kötü anlarımın ürünüydü bunlar? Sırtlanın görüntüsü zihnimde belirdiği zaman nasıl bir ruh hali içindeydim? Hangi tuhaf öfkenin pençesine düşmüştüm ki ağzına o şekli vermiştim? Çareler üretemiyordum; bu yaratıkların ne yapacağı ve neye benzeyeceği yaratım eylemimin özünde gizliydi. Benim parçamdı onlar! Sarsıcı bir kavrayış oldu bu.

Onlara yardım etmenin bir yolunu bulmaktan ümidi kestim ve anlaşılmaz eserimin bir köşesine geçip oturdum. Dünya bin göz olmuş da bana bakıyormuş gibi geldi, sanki beni çözmeye çalışır gibi. "Öyle bakıp durma bana!" diye bağırdım bir sincaba. Sincap bir ağaca tırmanarak gözden kayboldu. Geri gelmesini bekledim, ama gelmedi. Kuşlar her zamanki gibi havada dönüp duruyor, yakındaki çayırdan bir yaban sığırı sürüsü geçiyordu. "Tanrı pişman!" diye haykırdım, gök gürültüsü gibi patlayan bir sesle. Kimse oralı olmadı.

Bulduğum çare uyumak oldu. Uyku ölüme o kadar benzer ki hayvanlar daha o zamanlar uykuya sığınmaktaydı, onları içine savurduğum kaostan çekip çıkarılmayı umarcasına. Kendi adıma ben, sıcaklığını bir ayıp gibi gördüğüm Güneş'ten olabildiğince uzaklaşarak kutupların soğuğuna sığındım. Yerkürenin tepesinde titrerken, buzun pençesindeki balıklar ve ortada bir beyaz ayı görününce suya atlayan foklar dışında hiçbir yaşam işareti yoktu etrafımda. Aynı ayının, o kör hayvani açlığa tamamen yenilmiş olarak, bir buz parçası üzerinde duran bir pengueni parçaladığını gördüm ve kendi kendime sordum: Neden bu kadar açlık? Bu ayı yılda bir kez olsun yemek ve seks dışında bir şeyle ilgilenemez miydi: Onu hayatta tutmaktan ve aynı şeyi yapmaya kararlı yeni ayılara hayat vermekten başka işe yaramayan bu biteviye işlemler dışında bir şeyle?

İşte tam o anda, içgüdü kadar güçlü bir düşünce uyandı zihnimde, dünyaya başka türlü bakacak bir hayvan düşüncesi. Zarif ve duyarlı bir hayvan hayal ettim: Yarattığım dünyayla dost olacak, vahşi ve mekanik dürtüler taşımayacak bir hayvan. Bu düşüncenin şiddetiyle neredeyse donakaldım. Onu idrak etmemle içimden dışarı çıkması bir olmuştu. Bir önseziydi bu!

Işıklı kutup göğünün beyazlığı içinde, yeni bir heyecanın kucağında beyaz bir gece geçirdim ve sonunda uyuyakaldım. Uykumda buzu ayağımla itmiş olmalıyım, böylece ılıman kıtalarla tropik bölgeler buzla kaplandı ve yarattığım her şey benimle birlikte uykuya daldı. Dünya tarihindeki en uzun buzul çağının başlangıcıydı bu. Uzun bir zaman uyumak istermiş gibi içine yuvarlandım bu çağın. Rüyamda kırlarda hoplayan kangurular gördüm, bana şarkılar söyleyen bülbüller ve sırf beni memnun etmek için gölün üzerine evler yapan kunduzlar gördüm. Rüyalarımın ortasında bir yerde, yeni hayvanımın benimle buluşmak üzere yola çıktığını anladım. Gözlerimi ufka çevirdim, vadilere ve ırmaklara baktım ve bana doğru gelen bir karaltı görür gibi oldum. Ama tam merakımın doruğa çıktığı bu noktada, yeni yaratığımın yüzünü göremeden rüya sona erdi.

Uyanınca, buzul çağını artık kapatmış olduğumdan, daha sıcak iklimlere doğru uçtum. Beklediğim yeni hayvanla ilgili önsezilerim vardı. İçimde kıpırdanmakta olduğunu hissediyor ve onu işbaşında

görmek için sabırsızlanıyordum. Ama o uçuşun sonunda, güneşli ve konuksever bir sahile ulaştıktan sonra, beklenmedik bir şeyle karşılaştım. Belki o buzdan yatağın üzerinde çok uzun zaman uyumuştum, belki de organizmamın kaçınılmaz evrimiydi bu. Veya belki zulümle kazanılmış bilgimin bedeliydi. Nedeni her ne idiyse, eskiden sahip olduğum gücün artık var olmadığını keşfettim. Yepyeni bir şey yaratamıyordum artık.

İlk tepkim derin bir ümitsizlik oldu. Hiçlikten bir şey yaratma gücüne sahip olduğumu düşünerek, o güne kadar kendimi kandırmış mıydım yoksa? Uzun süreçleri anlık ve kesin sonuçlar sanmış, deneyleri hafızamda birbirine karıştırmış; nedenleri sonuç, sonuçları neden yerine koymuş olabilir miydim? Acaba kendim de –ansızın nasıl bir kinizme yakalandığımı artık siz tahmin edin– yaratılmış bir varlık olabilir miydim? Birdenbire Tanrı'nın varlığından kuşku duymaya başlamıştım! Bütün bir mevsimi, kurtlar gibi aya doğru uluyarak dehşet içinde geçirdim; ama sonunda bu saçma ve zehirli kuşkuları yendim. Ben kim olduğumu biliyordum! Bugün, birdenbire büyüyen ve şiir yazmayı bırakan yeniyetmeleri gördüğümde, her şeyin çoktan tamamlanmış ve anlaşılır bir amaçtan yoksun gibi göründüğü o karanlık günleri hatırlıyorum.

Gençliğin sona ermesi sizi gerçekle yüzleşmeye zorlar. Basit bir gerçeği kabullenmek zorunda olduğunuz noktadır bu: Ancak var olanı değiştirebileceğiniz gerçeğini. Ben de bu gerçekle barışmaya karar verdim. Gideceğim yönü de bildiğimi düşünüyordum: Varlıkların en mükemmeline dönüştürebileceğim bir hayvan bulmalıydım. Hemen etrafıma bakınmaya başladım. Uçsuz bucaksız bir hayvanat bahçesinde gezinen bir ziyaretçi gibiydim, ya da arşivlerinin zenginliği karşısında afallayan bir arşivci gibi. Her hayvanda bazı olumlu özellikler buluyordum, ama ben sadece birine yoğunlaşmak zorundaydım. Sayısız farklı nitelik arasından, mülkiyetim altındakilere düzen getirmekte en çok işe yarayacak olanı seçmem gerekiyordu.

Yerkürenin en vahşi sakinlerini, kaplan, timsah gibi yırtıcı hayvanları hiç düşünmeden eledim. Vahşi yaradılışlılar bu görev için uygun değildi. Bunun yerine, çağlar boyunca hayranlığımın nesne-

si olmuş kuşlara yönelttim dikkatimi. Aralarına karıştım ve geçmişteki çabalarımı boşa çıkaran bütün pratik güçlüklerin üstesinden gelerek, uzun bir süre onlarla yaşadım. Kimliğimi gizleyerek, bir kestane ormanında, bir çeşit kapıcı ve apartman yöneticisi olarak aralarında kendime alçakgönüllü bir konum edindim. İnanılmaz çeşitlilikteki lehçelerini öğrendim, iyi ve kötü yanlarını tanıdım.

Bu deneyim, beklenmedik bir sonuca götürdü beni. Kuşlarda son derece vasat, şaşırtıcı ölçüde sıradan bir şey buldum. Kuşlar korkunç dedikodu meraklısıydı ve aklınıza gelebilecek her konuda son derece sığ görüşlüydüler. Benim hayal gücümü o kadar beslemiş olan göklerde bütün gün uçuştuktan sonra, solucanlar ve böceklerle ilgili tatsız tuzsuz hikâyelerle dolup taşarak dönüyorlardı yuvalarına. Başka hiçbir şey düşünemiyorlardı. Sevişirken bile, öğrenmek için o kadar çaba harcadığım o tuhaf dilde yiyecekler konusunda cıvıldaşıp duruyorlardı.

Göçmen kuşları izlemeyi denedim. Çok yolculuk etmiş bir kuşun, basit bir kuştan, diyelim bir serçeden daha çok ümit vaat edeceğini düşündüm. Ama yanılmıştım. Ufkun genişlemesi, bu kanatlı ırk için hiçbir şeyi değiştirmiyordu. Ne aşağı bakıyorlardı, ne de yukarı. Bugünlerde insanoğlunun uzaya gönderdiği o araçlara benziyorlardı, duyarsız ve neredeyse yıkılmaz (neredeyse diyorum, çünkü bir hata olduğunda felaket dehşet vericidir): Bir kez hareket geçirildiler mi adeta kendiliklerinden işliyorlardı, kurgulu oyuncaklar gibi. Göçmen kuşlar aptal aptal yolculuk ediyordu, ulaşmaktan hiçbir sevinç duymadıkları bir amaca yönelmiş yararsız aletlerden başka bir şey olmayan kafalarında hiçbir düşünce taşımadan. Başka kuşlarla da benzer deneyimler yaşadım ve sonunda uçan hayvanları geliştirme projemden vazgeçtim. Ne kadar paradoksal görünse de, seviyeleri yeterince yüksek değildi.

Kapıcı ve yönetici pozisyonumdan ayrıldım ve ortadan kayboldum. Bir süre için kuşlar, pelerinle dolaşan ve kanatlarını hiç göstermeyen tuhaf bir yabancı olarak hatırladılar beni. Gerçek kimliğimden kuşkulanmış olduklarını hiç sanmıyorum. Bir zamanlar onlara o kadar hayranlık beslediğimi, onlar uğruna durmadan burnumu göklere dikerek dolaştığımı düşünmek bile istemiyordum.

Bütün girişimlerimden teker teker vazgeçmek zorunda kaldım. Şekilsiz taşın içinden heykelin ortaya çıkması için boşuna uğraşıp duran bir heykeltıraşa benziyordum. Var olan hayvanları henüz doğmamış hayvanımla karşılaştırdığım zaman, her birinde, o ana kadar bana giderilmez gibi görünmemiş birtakım kusurlar buluyordum. Dünyanın kaderinin tehlikede olduğuna emin olmaya başlamıştım. Yeryüzü hayatının zorluklarını bir ölçüde hafifletmeye kararlıydım.

Hayal kırıklıkları birbirini izledi. Kedi çok tembeldi, keseli memeliler boyuna yollarını kaybediyordu, kunduz başını kaldırmadan çalışıyordu ve suyla kara arasında kararsızdı, yılan sadakatsizdi ve elinden hiçbir inşaat işi gelmiyordu. Ama bu hayvanların her birinden bir parça yeni gelenin hamuruna girmeye yazgılıydı, deneylerimden artakalmış bir iz gibi. İşyerindeki çalışma arkadaşlarınıza ya da yanınızdan gelip geçenlere şöyle bir bakın: İşte köpek, işte baykuş, işte fare, tapir, karıncayiyen. Aslana bakın, başını arkaya atmış, gözler kapalı, haşmetli ve mağrur bir kayıtsızlığa gömülmüş. Köpeğe bakın, dikkati nasıl dağılıyor, nasıl sağa sola koşturuyor; ve tilkiye bakın, hep gecikiyor, ona ihtiyaç duyduğunuzda hiçbir zaman yanınızda değil. Hepsi aynı odaya doluşmuşlar, tavşanlar ve sincaplar da orada. Herkes başka bir bilgisayara bakıyor, masadan masaya birbirleriyle şakalaşıyorlar, dev bir hayvan parkındalarmış gibi. Hepsinin yüzünde ve tavırlarında benim o çok eski soruşturmamın izleri saklı: Başka biri olmak ister misin? İnsan olmak ister misin?

Yeniden denizlere daldım ve suyun altını karış karış gezdim. Sualtı bölgelerimin ne kadar sınırsız olduğunu unutmuştum. Her biçimde balık vardı; sırtlarında küçük kanatlar taşıyan ve havadaki kuzenlerinin doğuştan getirdiği kalın kafalılığı paylaşan su kuşlarıydı bunlar. Köpekbalıkları bile istisna değildi. Ürkütücü ve mekaniktiler, önlerine çıkan her şeyi yutmaktan başka bir şey düşünmeyen çılgın denizaltılara benziyorlardı. Balıkların işime yaramayacağı açıktı. Amfibileri de eledim, yeni kahramanımda kimlik sorunları istemiyordum çünkü.

O ümitsizlik içinde, sıcak denizlerin ortasındaki bir adaya çekil-

dim. Ada muz ve ananas ağaçlarıyla kaplıydı. Burası hoşuma gitmişti, çünkü meyve bolluğu adadaki hayvanlara alışılmadık bir sükûnet bağışlıyordu. Bir gün kıyıdaki bir ağacın altına oturmuş, bir yandan muzumu yiyor, bir yandan da bana gereken hayvanı evrenin neresinde bulacağımı düşünüyordum.

Tam o sırada, başımın üstündeki bir daldan aşağı atladı maymun.

Böyle bir hayvan yaptığımı unutmuştum. Hafızanın benim zayıf noktalarımdan biri olduğunu artık biliyorsunuz. Beni şaşırtan, maymunun *beni* hatırlamış görünmesi oldu. Mezuniyetten yıllar sonra sizi tanıyan bir okul arkadaşının sabit bakışlarıyla baktı bana. Pek özel bir maymun sayılmazdı, mutlaka daha iyilerini yapmış olmalıydım. Orta boylu, koca burunlu, kısa bacaklı bir şeydi, kafatası arkaya doğru uzuyordu ve her yeri tüylerle kaplıydı: Güzel bir hayvan değildi bu. Ama gözler etkileyiciydi doğrusu. Bir hayvanat bahçesinde bile böyle gözleri ancak maymun kafeslerinde bulursunuz. Bana şimdi de o gün baktıkları gibi bakan, o bakışı sıkı sıkı yapışmış parmakların yoğunluğuyla sürdüren gözlerdir bunlar.

O anda fark ettiğim bir başka şey de hayvanın eli oldu. Çakıllar ve dal parçaları toplayarak toprağı eşeliyordu, dikkatini üzerimden hiç ayırmadan. Ve sonra her şeyi hatırladım. Hatta eski ahbabıma bir gülümseme gönderdim, on beş dakika karşılıklı bakıştıktan sonra aniden gelen o çözülmenin, "Tabii ya, sensin!"in karşılığı olarak. "Tabii ya, sensin!" Bu düşünce zihnimde yankılanan sözcüklere dönüştü. "Tanıdım seni. *Soytarısın sen.*"

Hayvanın bu ani hatırlayışa gösterdiği tepkiyi görünce yanılmadığımı anladım. Gösteriye hazırlanan bir akrobat ya da jimnastikçi gibi ayaklarının üzerinde doğruldu. Gerginlik yüklü bir an oldu o sessiz yerde. Maymun büzüştü, vücudu sıkıştırılmış bir yay gibi oldu. Sonra ok gibi havaya doğru fırladı. Az sonra gene yerdeydi, gözlerinde şakacı bir pırıltıyla bana bakıyordu. Bir perende atmıştı.

O an zarfında birçok şeyi anladığımı hissettim: Tanrı, maymun ve birlikte yapacağımız, çok yakında gelecek olan insan. Derinler-

den yükselen bir düşüncenin gücüyle bana geri döndü her şey.

Evet, artık hatırlıyordum.

Başlangıçta maymun farklı bir amaçla yaratılmıştı. Harekete geçirdiğim uçsuz bucaksız dünyada önemsiz bir rolü vardı. Bir gün, cinnet sözcüğünün hafif kaçacağı bir huzursuzluğun pençesinde çılgınlar gibi çalışmıştım. Başka hayvanlar için yaptığım birkaç hatalı başlangıçtan sonra, bir aslanın son ayrıntılarıyla uğraşmıştım. Akşamüzeri, nehir boyunca olanca ihtişamıyla yürüyen aslanı seyrederek dinlenmeye çekildim. Sonra, düzlüğün ve suyun üzerinde kusursuz daireler çizerek yükselen kartal göründü. Kuşlar konusunda her zaman olduğu gibi, kartalın da nereden çıktığını bilmiyordum; ama dünyamın içinde yer almasından memnundum. Büyük bir coşku içindeydim, içime bir tatmin duygusu yayılmıştı ve oyun havasındaydım. Hafif ve asice bir şey yapmak istiyordu canım.

Maymun fikri o akşam doğdu. O da çok sayıda tereddüdün ürünü oldu. Defalarca fikir değiştirdim. En sonunda, o sihirli günün son ışıltıları arasında, kararlı bir atılımla ortaya çıktı. Kraldan ve savaşçıdan sonra saray soytarısı da yaratılmıştı. Maymun derhal aslanın ve kartalın kusursuz taklitlerini yaptı. Suya batıp çıkarak, kendini yerlere atarak bütün seyircileri neşelendirdi. Göz kamaştırıcı, kocaman dişlerini ortaya çıkaran o müthiş sırıtışı, yaratıldığı andan itibaren sahip olduğu bir yetenekti. Torunları gülmeyi öğrenecekti; ama bu ilk ata, gülümseme konusunda daha o zamandan epey ustaydı.

Bugün bile profesyonel palyaçolar iki sıra hayali dişin etrafına koca sırıtkan ağızlar çizerler; ama gözleri tuhaf bir hüzünle parlar, orangutanlarınki gibi. Bu tezat komik görünür, dünyanın *Ars Poetica*'sını yazmaya çalıştığım sıralarda bana öyle görünmüştü en azından. Arsız dişlerin üzerinde ağlamaklı gözler: İyi bir formüle benziyordu bu.

Sözün kısası, başlangıçta, aslanın ve kartalın şerefine canlı bir eğlence olarak yarattım maymunu. Hepimiz uykuya yattık ve uyandığımda son ürünümü daha serinkanlı bir bakışla değerlendirdim. Bir soytarı olarak bile maymunun birtakım kusurları olduğunu fark ettim ve yapılan şeyi ortadan kaldırma şansım olmadığından, bir-

kaç değişiklik yaptım. Gözler mesela, yeterince hüzünlü değildi. Güldürücü etki yetersiz kalıyordu. Onları daha kederli kılmak için, gördüklerini daha büyük bir bilinçle kavramalarını sağlamaktan daha iyi bir yol olabilir miydi? Bilinç ne kadar keskinleşirse, kedere yatkınlık o kadar artacaktı. Korkutmanın ya da üzmenin yararı yoktu, hüznü değil sadece öfkeyi derinleştirirdi bu. Ondan ne beklediğimi maymuna açıklamaya çalışmak da yararsızdı, çünkü söylediklerimden hiçbir şey anlamıyordu. O içinden geldiği gibi oynayan bir aktördü ve içeriden değiştirilmesi gerekiyordu. Gözleri daha çok görmeliydi. Ne kadar çok görürseniz, sevinmek için o kadar az nedeniniz olur.

Meseleyi pratik bir yaklaşımla ele aldım. Gözbebeklerinin arkasında duran ve bütün görüntüleri kaydeden o ambarı genişletmeliydim. Maymunun kafası üzerinde aylarca çalıştım. Hayvan elimden kurtulmak için çırpınıp duruyordu. Hastamın inadı o kadar güçlüydü ki, sonunda işi yarım bırakmak zorunda kaldım.

Son olarak, iyi bir soytarının elleriyle numaralar yapması gerektiğini fark ettim. Oysa benim soytarım bu konuda acınacak derecede yeteneksizdi. Maymunun çığlıklarına ve itirazlarına kulak asmadan parmaklarını uzattım, onları daha çevik ve oynak kıldım. Onu elimden bırakır bırakmaz maymun bir sıçrayışta ağaç tepelerine çıktı. Bir an sonra onu yükseklerde dolaşırken gördüm. Bir sarmaşığa asılmıştı, olağanüstü üzgün bakışlı gözlerinin altında kocaman ağzı açık duruyordu, kuyruğu dev bir soru işareti gibi kıvrılmıştı.

"Zita!" diye seslendim. "Senin adın Zita olacak." Maymun yaprakların arasında kayboldu ve uzunca bir süre unuttum onu.

Ama şimdi, o uzun buzullaşmadan sonra, usta jonglör bir kere daha karşımdaydı işte. Bir akrobat gibi koşup sıçramakla kalmıyor, başka hiçbir hayvanınkine benzemeyen elleriyle nesneleri kavrıyordu. Üstüne üstlük, gözlerinde hiç sönmeyen bir hüzün vardı. Maymun sahil boyunca ileri geri koşturdu. Üzerine doğru gelen her dalgada kulak tırmalayıcı çığlıklar atarak korkuyla geri kaçıyordu. Bu korku gerçek mi yoksa sahte miydi anlayamadım, ama su ne zaman ayağına değse maymun kendini bir palmiye ağacının tepesine atıyordu.

Evet, aradığımı bulmuştum işte. Yarattığım bütün mahlukların

içinde, bir tek maymun hatırlamıştı beni. Zita'nın bana bakışı ilgimi uyandırmıştı. Burada felsefi bir tartışmaya dalarak sözü dolandırmak istemiyorum, ama bir hipoteze değinmeden geçemeyeceğim: Belki de, varlığımı tanımakla, Zita beni yaratmıştı. Âşık olduğumuzda, seçimi yapanın "gerçekte" kim olduğunu irdelemekle uğraşmayız: Benimki de buna benzer bir şeydi işte. Geceleri sık sık sorarım kendime, o ilk bakış olmasa ne yapardım ben? Beni tanıyabilecek birini arayarak evrenin içinde isimsiz bir gölge gibi dolaşıp duracaktım.

Öyle ya da böyle, o andan itibaren neredeyse tamamen maymunun başkalaşımına adadım kendimi. Dünyada ona düşen rol hüzünlü bir soytarıyı oynamaktı, komik ve kesinlikle önemsiz bir karakterdi bu. Ama şimdi, bu özelliklerin bambaşka bir role ulaşmakta son derece önemli olabileceğini fark etmiştim. İp cambazlığı için tasarlanmış iri kafası ve elleri, daha sonra anlaşılacağı gibi, önceden planlanmamış ve baskın çıkması kaçınılmaz bir işlev için gereken araçların ta kendisiydi. Nedense hep dolambaçlı yollar izleyen operasyonlarımdan biriydi bu, ama sonunda müthiş sonuçlara yol açtı.

Sürprizlerden biri, eski bir düşüncemin –oyunun– yarattığı olağanüstü sonuçların keşfiydi. Başlangıçta gelişigüzel bir düşünce gibi gelmişti bana. Üretilmiş ve hafızanın kıvrımları arasında kaybolup gitmişti, ama belli ki orada işleyişini sürdürmekteydi. Herkes gibi hayatta kalmanın ve üremenin yanı sıra, ne kadar ilkel ve basit olursa olsun, maymunun varlığına kazınmış, bütünüyle mimiklerden oluşan bir amaç daha vardı. Her mizah ustası bilir ki insanları güldürmenin garantili yollarından biri başkalarını taklit etmektir. Maymun da ormanın amfiteatrında hem kartalı hem aslanı taklit etmişti. O günden sonra her şeyi ve herkesi taklit etmeyi sürdürdü, ağaçların ve bulutların değişken biçimlerini bile. Maymunun kendine ait bir kişiliği yoktu sanki. Bir ayna gibi etrafındakileri yansıtıyor ve bir soytarı gibi gördüğü her şey hakkında konuşuyordu.

Zorlanması gereken aralık burasıydı işte. Sınırsız bir esinlenme anında, yol gösterici umudum yeniden içime doldu. Maymun yaptığı ve söylediği şeylerin bilincinde olmalıydı ve bunu yapmanın

yolunu bildiğimi düşünüyordum.

Maymunumu ısrarla oyunculuk yoluna sürdüm. Onun antrenörü oldum. Her gösterisini ilgiyle izlemeye başladım ve antrenörlerin yetiştirdikleri gençler için duydukları o babacan duyguları geliştirdim ona karşı. Zita'yı büyük bir yıldız yapma azmiyle bir sürü alıştırma icat ettim. Sabahları deniz kenarında ve ormanda koşuyorduk, belirli bir amacımız olmadan, gökte bulutmuşuz gibi. Zita bir çeşit sarhoşluğa kapılmıştı. Maymunum sırf zevk olsun diye koşuyordu, avını yakalamak ya da tehlikeden kaçmak için değil. Bu, hayvanlar âleminde duyulmamış bir şeydi ve sonraları sadece köpekler ve atlar aynı ruhu yakalayabilecekti: Sanat için sanat diyebilirsiniz bir bakıma. Zita'yla bütün gün koşuyorduk, yorgunluktan başımız dönene kadar. Öğrencim kendini bütünüyle vermeye her zaman hazırdı. Kürkü terle parıldar, gözleri bedensel hazla ışıl ışıl yanardı. Benimle birlikte oyun oynamaktan mutluydu.

"Zita, sıçra!" Teşvik etmeye hiç gerek yoktu. Nasıl sıçrardı maymunum, nasıl tırmanır, eşsiz parmaklarıyla nasıl kavrardı dalları! Ve Zita uçardı. Bir ağaç dalına ya da bir sarmaşığa asılarak, yerden on metre yüksekte tek eliyle tutunarak. Çığlıklarını duyan kuşlar, yükseklerde amaçsızca gezinen bu dev yaratık karşısında dehşete kapılarak telaşla kaçışırdı. Maymun artık yaramaz bir çocuk gibi öbür hayvanları uykularında rahatsız ediyordu. Bunların büyük bölümü son derece ciddi yaratıklardı ve benim oyunlarıma katılmaya hiç niyetleri yoktu.

Çok uzun bir süre boyunca maymunuma yaptıramadığım tek bir şey vardı. Zita suyun yanına bile yaklaşmıyordu, ne ırmağın, ne de göl ve denizlerin. Bu durum canımı sıkıyordu ve nedenini anlayamıyordum. "Zita, suya atla ve yüzmeyi öğren!" diye buyururdum en otoriter ses tonumla. Boşuna. "Peki balıklar, onları taklit etmek istemiyor musun?" Balıklar hiç yoktu sanki. Maymunumu yunus ve kurbağa taklidi yapmaya ikna etmem asırlar aldı, ancak doğasında birkaç değişiklik yaptıktan sonra, çok sonraları gerçekleşti bu. Bugün her şey ne kadar farklı! Bir yüzme havuzuna gidin ya da yazın sahile kadar bir uzanın. Bir süreliğine de olsa, herkes balık taklidi yapmaya bayılıyor.

Bir süre sonra Zita'yla en büyük eğlencemizi keşfettik: Bir şeyi başka bir şeyle karşılaştırıyorduk, sonra bir başka şeyle, sonra bir başkası ve yine başkasıyla, sonsuza kadar böylece devam ediyorduk. Yarattığım dünyanın bilinçli başkalaşımı için bir yolun izini sürüyorduk. Oyunumuzun heyecanı içinde oradan oraya sürükleniyorduk. Mutluluğumuzu herkese ilan etmenin bir yoluydu bu. Maymunum, benim harika öğrencim, gördüğü her hayvanla karşılaştırırdı kendini, bitkiler ve kayalarla bile. Ansızın duruverir ve bitkilerle minerallerin kusursuz hareketsizliğini taklit ederdi.

Zita'nın maskaralıklarının bir öncülü olup olmadığını anlamak için evrene bir kere daha yakından baktım. Bitkilerin ve başka hayvanların kendilerini dönüştürme konusunda hünerli oldukları kesindi. Arıları kendine çekmek için et rengini alan ve çürüme kokusu yayan bir çiçek keşfettim. Başka bazı çiçekler de, aynı amaçla, kendilerini muhteşem beneklerle donatıyordu. Yılanlar, içinde saklandıkları otlardan ayırt edilemesinler diye renk değiştiriyordu. Kimi erkek kuşlar, sıkı koruma altındaki haremlere rahatça girebilmek için dişi kılığına bürünüyordu. Tırtıllar kelebeklere dönüşüyor, geçmiş hayatlarından hiçbir şey hatırlamadan bambaşka bir hayata başlıyorlardı, melek olma dileği kabul edilmiş bir insan gibi.

Her yerde bir sürü dönüşüm vardı, ama Zita hepsinden çok farklı bir yeteneğe sahipti. Bitkilerin ve başka hayvanların kisveleri, hayatta kalmaya, yiyecek bulmaya ya da türlerini sürdürmeye yönelik çabalardı; hiçbiri gerçekten oyun oynuyor değildi. Halbuki benim maymunum zevk için taklit ediyordu, hiçbir amacı olmayan katıksız bir mutlulukla, etrafında bulduğu her şeyle kendini karşılaştırarak.

Ne güzel günlerdi onlar! Uzun süren buzdan depresyonumdan sonra umut içimde yeniden doğmuştu. İklim yumuşamış ve Zita'nın eğitimini kolaylaştırmıştı. İkimiz de önemli bir olayın yaklaştığını hissediyorduk. Soytarılıktaki hüneriyle Zita'nın yeni bir çağın ilk gününü müjdeleyeceği bir gösteri olacaktı bu.

Dostluğumuza ait en tatlı hatıram, her yerde kulağımıza çalınan o çocukça gevezeliklerin ötesine geçecek bir dil yaratma konusundaki işbirliğimizdir. İnsan dili, Güneş'in yanı sıra, belki en büyük

başarımdır benim. Ama bu konuda dürüst olmak istiyorum: Bu dilin ilk örneğinin yapımında Zita faal bir rol oynadı. Her sabah bir saati dil çalışmalarına ayırarak bu işi düzenli bir uğraş haline getirdik. Tanıdığım bir akademisyen, sözcüklerin ezelden ebede kadar insanların içinde olduğunu, yaptıkları tek şeyin onları kendi derinliklerinden çıkarıp başkalarına göstermek olduğunu ileri sürüyor; kullanılmadan önce tozunun alınması ve cilalanması gereken eski eşyalar gibi. Ama ben biliyorum ki, ruhun içinde saklanabilmeleri için sözcüklerin önce yaratılması gerekiyordu.

Zita'yla birlikte akla gelecek her şeye bir isim bulmamız gerekiyordu. Kısa otlarla kaplı bir çayıra, gelişigüzel bir biçimde, çeşitli renk ve büyüklükte taşlar serpiştirdik. Her taş bir hayvana, bir ağaca ya da bir ırmağa karşılık düşüyordu. Söz konusu şeyi tanımlamak için onun yanına koşuyor, bir çeşit kutsama yerine geçen kısa bir törensel danstan sonra koşa koşa çayırımıza dönüyor ve bir sürü taşın içinden birini seçiyorduk. Böyle böyle, gelecekteki iletişim sistemimizin ilk sözlüğünü ortaya çıkardık. O andan itibaren, seçtiğimiz çakılla o şeyin kendisi arasında bir ilinti kurulmuş oluyordu ve biz vaktimizi çayırın üzerinde sözcükleri birleştirerek, harikulade dilbilgisi ve sözdizimi yapıları kurarak geçiriyorduk.

Kendi evrenimden de biraz yardım aldık. Güneş'i temsil etmesi için yere üç tane taş koyduk, Ay'ın yerine geçmesi için de dört taş ve bir küçük dal parçası seçtik: Böyle yapmak doğal göründü bize. Bu sezgimiz için bizi ödüllendirmek istercesine, kelebekler birden bağlaç gibi görünmeye başladı, ırmaklar fiilin mastar hali gibi, tomurcuklar da şart kipi gibi. Sürüngenler geçmiş zaman, kuşlarsa gelecek zaman kipi oldular. Hayvanlar etrafımızda zarf gibi koşturmaya başladı, yavruları da sadık sıfatlar gibi peşlerinden seğirttiler. Zihinsel berraklığımızın doruğa çıktığı bir anda, şahini bir ünlem işaretiyle tanımladık. Vahşi bir ormanın labirenti içinde ilgi cümlesinin bütün inceliklerini ayırt ettik. Dünyam uzun süre canlı bir sözlük gibi döndü, öğrenmeye çalıştığımız yabancı bir dilin döner gramerine dönüştü. Dev bulutlar tepemizde barok paragraflar gibi yol almaktaydı.

Taşlarla sohbet etmek en sevdiğimiz eğlence haline geldi. May-

munum çeşitli tonlarda homurdanmalar ve çığlıklarla gösteriyordu ilgisini. Sözcükleri arıyordu ve onları bulmaktan çok uzaktı daha. Ama bir başlangıç yapmıştık.

Bu deneme ve hazırlık dönemi boyunca amacımı gözden kaybetmemiştim: Dünya'yı inşa ederken yaptığım hataları onaracak bir hayvan yaratamasam bile, en azından bir hayvanı bunun için eğitmek. Bu hayvanın aynı zamanda düşünebilmesi gerekiyordu ve düşünebilmek için de oyunu öğrenmek zorundaydı. Oyun taklitlerden ve benzeşimlerden oluşuyordu. Harekete geçirmekte olduğum basit ve zekice bir modeldi bu. Çabalarımın sonuçları konusunda bir derece ümitlenmeye başlamıştım.

Bu arada, bana karşı olan duyguları bakımından maymunumun farklı aşamalardan geçmekte olduğunu fark ettim. Bazı günler sevinç çığlıkları atarak yanıma koşuyordu, en sevdiği ve en güvendiği arkadaşıymışım gibi. Bazı günler ise huysuz ve ilgisiz oluyor, benden uzak durmak ister gibi görünüyordu. Böyle günlerde görülmemiş bir beceriksizlik sergiliyor, olmayacak hatalar yapıyordu. Birkaç kere bu tutumu itaatsizliğe ve oyun oynamayı reddetmeye kadar vardırdı, hatta bana saldırmaya bile kalktı; ama bu gibi tavırlar her zaman ormandaki bir düzlükte sergilenen samimi pişmanlık gösterileriyle son buldu.

Zita'nın en belirgin özelliklerinden biri derin ve içten gelen bir korkaklıktı. Daha sonraları, korkaklığı biraz aşan her eylemi kahramanlık diye niteleyecek olan insanlarda da görecektim bunu. Zaten korkaklardan başka kim tapar kahramanlara? Gerçekten cesaret sahibi bir adam kahramanlık efsanelerine neden ilgi duysun? Korkaklığın zekânın ilk çocuğu olduğunu anlamam biraz zaman aldı, ama neyse ki bir tek çocuk değildi bu. Cesaret onun kardeşiydi ve insanoğlu her zaman bu ikisi arasında seçim yapmak zorunda kalacaktı. Düşünün, ne çok şey öğrenmek zorundaydı Tanrı!

Kimi zaman Zita bana karşı ilgisiz davranıyordu. Kendini yiyecek ve eş arayışına kaptırmış numarası yapıyor, her önerime saçmalığın dik âlâsıymış gibi burun kıvırıyordu. Bunu hiçbir zaman inandırıcı bir şekilde yapamıyordu; çünkü hemen arkasından, ıslık çalmak, oyunlar oynamak, sevgiyi mutluluk verici müthiş bir gösteri-

ye, yemekleri bir çeşit dansa dönüştürmekteki hünerimle şaşırtıyordum onu. Maymunumun daha tutarlı bir karaktere sahip olmasını tercih ederdim, ama o bir saray soytarısı olarak yaratılmıştı ve belki de bu yüzden beni hiçbir zaman tamamen affetmedi. "Neden beni bir aslan yapmadın?" diye soruyordu sanki, abartılı ruh halleri ve dramatik tavırlarıyla.

Ama ne yaman aktördü! Sırf korkmuş gibi yapmasını görmek için, sözde ürkütücü tavırlar takınarak vadinin bir ucundan öbür ucuna kadar kovalardım onu. Ne çok eğlendim o günlerde, buzul sonrasının tatlı mevsiminde, göz alıcı yeni tomurcukların ve güzel yeni hayvanların arasında o primatın peşinden nefes nefese koşarken.

İşte tam o sıralarda gökkubbenin koca bir parçası ansızın yarıldı ve göğün ortasında bir girdap açıldı. Güneş karardı, yerkürenin üzerine bir örtü düştü. Hayvanlar kaçışıp saklandılar, kuşlar yaprakların arasında sessizce büzüştüler. Saklandıkları yerden minik yüreklerinin tıpırtısını duyuyor, tüylerinin ışıltısını görebiliyordum. Zita'nın gözlerinde ümitsiz bir gölge belirdi.

Neler olduğu konusunda en küçük bir fikrim yoktu. Gök cisimleri hakkında hayvanların hiçbiri pek bir şey bilmiyordu, suyun yanı sıra ağaç tepelerinin üstündeki maviliğin görüntüsünü de reddeden Zita bile. Bütün kara canlılarının dikkati, kuşlar da dahil, her zaman aşağı doğru yönelmişti. Ama ben, yaşamın göçmeni ve öncüsü, yıldızların arasındaki başlangıcımı unutmamıştım. Bu felaketin nereden kaynaklandığını anlamaya çalışarak gökkubbeyi dikkatle inceledim.

Nihayet, bugün Andromeda denilen kümenin içinde cevabı bulduğuma kanaat getirdim. Evrenin her şeyden bir parça yığıştırdığım bir köşesiydi burası; bulutsular, eski kuyrukluyıldızlar, ıskartaya çıkmış gezegenler, kırılmış uydular. Ayrıca, koyacak başka yer bulamadığım bazı sağlam yıldızlar da vardı içinde. Geri dönüp bu uzak mülklere bir göz atmaya karar verdim. Beni bu karara iten şeylerden biri de vicdan azabıydı, çok uzun süre ortalarda görünmemiş bir ev sahibinin sorumluluk duygusuydu.

Yerküreden ayrılırken göz ucuyla Zita'ya baktım. *Yakında görüşürüz.* Sözcük kullanmadan bu sözü verdim ona. *Hemen döneceğim.* Zita bana bakmadan birtakım çakıllarla oynamayı sürdürdü. Maymun belki vedalaşma işaretini arıyor, ama bulamıyordu; belki de gene o huysuzluk nöbetlerinden birine yakalanmıştı. Arkamı dönüp aceleyle uzaklaştım.

Dünya'da o kadar zaman geçirdikten sonra yukarılarda yolumu bulmanın bu kadar zor olacağını tahmin etmemiştim. En başta güçlük çekmedim. Yıldızların oluşturduğu geniş körfezin kıyısına sıralanmış, bugün bile isimleri olmayan gezegenlerin yanından geçtim ve güneş sistemindeki tavan arama giden sayısız merdivenin birinden inmeye başladım. Atmosferi terk ettiğim anda içime çöken yalnızlık duygusu henüz katlanılabilir düzeydeydi.

Soğuğa karşı sıkı giyinmiş ve yanıma bir çeşit uyku tulumu almıştım, yerküre dışında evrenin hiçbir köşesinde yumuşak bir yer bulunmadığını biliyordum çünkü. Olabildiğince kısa molalar vermeye çalıştım. Gücümü zorlayarak yürüdüm, galaksilerin içinden geçtim, takımyıldızların çevresinden dolandım. Eski şatomun tanıdık köşelerini ve koridorlarını gördüm. Hâlâ eskisi gibi cılız bir ışıkla aydınlanıyor, gökyüzünde gölgeli ve karanlık kocaman alanlar, çukurlar ve mağaralar bırakıyordu. İlerledikçe, etrafta tek bir bitkinin bile bulunmadığı, meşalelerin sizi yakmaması için dikkatle yürümeniz gereken bir yeri sevmenin mümkün olmadığı duygusu içimde giderek güçlendi. Neredeyse döndüğüme pişman olmuştum. Orion'a ulaştığımda, "Bu son gelişim," dedim kendi kendime, orta sıcaklıkta bir yerde yatmaya hazırlanırken. İleride Avcı adını alacak olan şeyin dizlerinin arasına rastlıyordu burası; ama o zamanlar sersemletici bir ışık karmaşasından ibaretti, bir avizeci dükkânı gibi.

Küçük gezegenler ve göktaşlarıyla bölünen yarım yamalak bir uykudan sonra yoluma devam etmek üzere kalktım ve çok geçmeden uzayda kaybolduğumu anladım. Orion'dan beri çok az yol almıştım, ama arkama baktığımda onun tanıdık siluetini göremedim. Bilinmezle kuşatılmış buldum kendimi. Granit gezegenlerin çeşitli yönlere savrulduğu bir kavşaktaydım ve bu yönlerin hiçbiri bana

tanıdık gelmiyordu.

Nerede olduğumu hiçbir şekilde çıkaramıyordum. Çocukluğumda gittiğim yerler belki hafızamda biçim değiştirmiştir, diye düşündüm, ya da belki onlar değişmemişti de ben artık onları tanıyamıyordum. Ama hayır, gerçek çok daha beklenmedik ve acımasızdı. O anda içinden geçmekte olduğum uzay boşluğundan daha önce hiç geçmemiştim. Bu gök cisimleri benim yerküreye çekilmemden sonra oluşmuş ve hafızamda uçsuz bucaksız; tenha bir görüntüsü olan, bomboş bir uzay denizine benzeyen ufku doldurmuştu.

Geldiğim yoldan geri dönmek için boşuna uğraştım. Orion'u göremiyor ve ne yana dönsem Andromeda'yı bulamıyordum, nerelerde kaybolup gitmişti kim bilir. Bana kaotik ve biraz da ürkütücü görünen, yeni oluşmuş bir gökkubbenin içinde yolumu kaybetmiştim, sanayi kentlerinin kesif dumanlarla kaplı kenar semtlerini hatırlatan bir yerde. Burası güneş sistemimin Güney Bronx'ıydı ve ben orada olmak istemiyordum. Sert bakışlı ve şiddete eğilimli yeni göçmenlerle çevrilmiş olarak amaçsızca yürüdüm. Yeni yeni belediye konutları birbirinin üzerine yığılıyor ve çocukluğumda beni korumuş olan tanıdık işaretleri kararsızlığın kucağına atıyordu.

Elimde uyku tulumumla, nereye gideceğimi ve nerede duracağımı bilmeden, öylece yürüdüm. Bu dünyanın var olma ve genişleme doğrultusundaki engel tanımaz azmi, merhametsiz tavrı ve mutlak sessizliği karşısında dehşete düşmüştüm. Beni boğmaya başlayan ıstırabı yenme çabasıyla, manzaralı bir noktaya –olağanüstü yüksek bir gökdelenin tepesindeki bir terasa– doğru bir hamle yaptım ve orada durup çevremde neler olup bittiğini anlamaya çalıştım.

Artık hiç tanımadığım bir evrenin doruğunda, o evrenin kurallarını çözmeye çalışarak, acı ve gayretli bir yalnızlık içinde geçirdiğim o dönemi asla unutamam. Kusurlar ve yetersizliklerle dolu olduğumu hissettim, ama teslim olmaya ve her şeyden vazgeçmeye niyetim yoktu. Güçlü bir anlama isteği beni orada tuttu, hem soğuğa, hem de yanıltıcı ve kaprisli bir ışığa meydan okuyarak. Uzayın kumlarında parmaklarımla notlar tuttum ve sonunda resimsi harf-

lerden oluşan bir alfabe çıkardım ortaya. Bu alfabeyi ezberledim ve keşiflerimi ona emanet ettim.

Hiçbir yıldızın olduğu yerde durmayışı bir süre kafamı karıştırdı. Her biri başka yıldızların çevresinde dolanıyor ve aynı zamanda kendi ekseni etrafında dönüyordu; bu yüzden, yapmam gereken şeyin gökkubbenin bir haritasını çıkarmak olduğuna karar verdim. Zahmetli bir işti, ama imkânsız değildi. Evrenin kendi kendine gelişmekte olduğunu ve artık benim katkımın gerekmediğini fark ettiğimde içime saplanan incinmişlik duygusunun üstesinden gelmiştim. Kurtulmam gereken bir kibirdi bu.

Yıldızlara bir ziyaretçinin gözleriyle baktım, tesadüfen katıldığı bir daveti seyreden biri gibi; neler olduğunu anlamak için kimsenin onu tanımayışından yararlanan, gelişigüzel oluşan ve dağılan toplulukları, bütün gece birbirlerini tanımıyormuş gibi davrandıktan sonra oradan topluca ayrılan daha yerleşik grupları gözleyen biri. Bu ziyaretçi evine döndüğünde, dünyanın görünmez ipliklerle bir arada durduğu düşüncesi olacaktır kafasında, yıldızlardan örülü kozmosun ritmini düzenleyen görünmez iplikler gibi: Zaman zaman birbirlerine savaş ilan eden ve hem yerde hem gökte delikler açan felaketlere neden olan teklerin ve çokların oluşturduğu bir ağ. Kendilerini yok edecek kadar mutsuz, alevler saçarak karanlığın içine doğru atılan semavi toplum kaçkınları gördüm. Gökyüzünün aile gruplarındaki bütün o ikincil karakterleri gördüm: Eş rolündeki uyduları, sevgili rolündeki gezegenleri. Ve hepsinin arasında, bir evlilik sözleşmesi gibi her şeyi bir arada ve dengede tutmaya çalışan, her yerde her zaman hazır bulunan o anlaşılmaz kuvveti, çekim gücünü gördüm.

Her şey hayal bile edemeyeceğim kadar korkutucuydu. Eski dünyam bir boşluğa göç ediyordu, karşı konulmaz bir lav seli gibi. Bu selin beni er ya da geç ortadan kaldıracağını düşündüm. Bir yerde bu hareketli kütleyi durduracak bir duvar, bir uçurum olmalıydı; bir bitiş noktası, hiçlikten yeni bir başlangıcın doğacağı bir yer.

Ayrıldığım yerküre geldi aklıma. Boşlukta dönüp duran sayısız kayayla kuşatılmışken, kozmik ormanın içindeki o küçük, o gülünç kum tanesini tek ümidimin sığınağı gibi gördüm. Yerküre! Zerre

kadar bir sıcaklığın olmadığı o düzenektekinin tersine, ölümün henüz baskın çıkmadığı yerküre. Evrenimin bir köşesinde, Tanrısal ilkgençliğimin geride kalmasına ve kaderin ciddiyetiyle yüzleşmek zorunda oluşuma ağladım. Yerküre! Artık emindim: Evrenin doğurduğu umut çiçeğiydi o.

Etrafımı saran bütün o canavarların taş kalplerinde, ilk günden beri, kararlı ve tarif edilmez bir öğrenme azmi gömülüydü sanki. O zaman anladım ki, benim minicik küremde yaşamın ulaşmak için çırpındığı şey evrenin o müthiş umuduydu, kendini anlama umudu. Sınırsız yalnızlığım içinde merhamet ve gururla hıçkırdım. Artık bir amacım vardı, oyun zamanı bitmişti. Acele etmeli ve geri dönmeliydim.

Ama ciddi ciddi kaybolmuştum. Sonu gelmeyen bir süre boyunca, en küçük bir zaman ve uzam kavramından yoksun, evimin yolunu asla bulamayacağımı düşünerek yıldızlar arası boşluğun içinde oradan oraya yürüdüm. Böylece gençliğimin en güzel çağı, kişinin dünyanın haline olumlu bir katkıda bulunmak istediği o dönem, çaresiz bir ıstırap içinde geçip gitti. Bunun yerine, yıldızları birbirinden ayıran düşmanca boşluklara yayılmış taş maskeler arasında oradan oraya sürüklenmek zorunda kaldım. Bugün sinemaya gidip de uzayda kaybolan astronotları anlatan hikâyeler gördüğümde, bir yaşam izi arayarak geçirdiğim o uzun ve olaysız mevsimi hatırlayarak ürperiyorum. O filmlerin insanları neden etkilediğini biliyorum. Benim geçmişimde de benzer bir şey olduğunu belli belirsiz hatırlıyor ve yeniden böyle bir şey olmasından korkuyorlar; canavarları uzakta tutmak için onlardan söz eden çocuklar gibi onlar da bu hikâyeleri anlatıyorlar. Hatırlıyorum da, umudumu artık tamamen kaybettiğim bir gün (ya da gece) ölemiyor oluşuma hayıflanmıştım, veya kara bir duvara çarpmaya yazgılı o yuvarlak gök cisimlerinden biri olamayışıma.

Sonra, yeşilimsi sarı yansımaları olan yumuşak bir ışık gördüm. İçine hapsolduğum mekanik girdaba hiç benzemiyordu, yapraklı bir halkayla çevrelenmişti, bir çiçek gibi. Bu ışığın etrafında, ince bir örtü ya da bir pamuk öbeği gibi yumuşacık bir şey kıpırdanıyordu, beyaz bulutlardan bir halka. Birdenbire, zamanın başlangıcın-

dan beri tanıdığım başka bir hava doldu içime. Kendi kokusuna gömülmüş bir gül gibi kendi havasının içine gömülmüştü yerküre, gök mavisi ve kahverengi, iki kutbu karla beyazlaşmış. Ve ben alçaldım, bulutların içinden geçerek, arzu dolu bir balarısı gibi. Az sonra kıyı şeritlerine bakıyor ve yıldız çölündeki sürüklenmelerim sırasında özlemini çektiğim suları görüyordum, şimdi kendimi içine bıraktığım denizin sularını. Suyun içinden mutlulukla güneşe doğru yükseldim, ağaçların arasında koştum, kuşları ve dehamın yarattığı kusurlu şaheserin bütün işaretlerini yeniden gördüm, ışıktaki minicik değişimlere göre mevsimlere, günlere, gecelere, saatlere bölünmüş o canlı duvar saatini.

"Bir aradayız," dedim yerküreye; "artık kaderimiz ortak." Derin bir nefes aldım. Oksijenin tadı hiç bu kadar güzel gelmemişti bana.

İşte o sırada hiç tanımadığım bir hayvan gördüm, iki ayağının üzerinde bana doğru geliyordu. Ama Zita'ya benzemiyor muydu bu? Evet, gözlere bakılırsa kesinlikle Zita'ydı, ama ne kadar değişmişti! Kalın postuna ne olmuştu? Dudaklarından dökülen o acayip sesler neydi? Ve beni görünce neden öyle dehşete kapılmıştı?

2

Uzun yürüyüşlerimizden birinde Musa'ya açıkladığım gibi, parabolümde çok ileri bir noktaya gelmiştim. Sina Dağı'nın kayalıkları arasında, buluşmayı kararlaştırdığımız ıssız zirvede oturuyorduk. İsrail halkı altımızdaki çölde kamp kurmuş durumdaydı. Fırtınalı bir gün olmuştu ve dağın zirvesini bir bulut kümesi sarmıştı. Kırk gün az zaman değildir, ama biz neyse ki konu kıtlığı çekmemiştik.

Musa yukarı tırmanırken yanında ekmek, peynir ve su getirmişti. Ölçülü yiyordu, o da sadece akşamları, gecenin gölgesi gökte yükseldiği zaman. Gün geçtikçe kuruyan ve giderek daha kötü kokmaya başlayan iri bir keçi peyniri tekerinden küçük parçalar koparırken seyrettim onu. Bana göre ağza koyulur gibi değildi; Sina Dağı'ndaki görevim kırk günlük zoraki bir diyet oldu benim için.

Musa'yla yıllar önce Mısır sarayında karşılaşmıştık. Ahenaton'un tapınağı üzerinde yavaş yavaş yükselmekte olan güneşi, yani Aton'u onurlandırma töreni için toplanmış bir avuç insanın içinde ben de vardım. Firavun IV. Amenhotep (kendisi adını Ahenaton olarak değiştirmişti) öbür tanrıların hepsini reddederek Aton'a tapıyordu ve Musa da bu yeni mezhebin inançlı müritlerinden biriydi.

O saraya büyük bir aceleyle gitmiştim, beni doğru kavrayabilen birini bulma umuduyla içim kıpır kıpırdı. İnsanlar ilk kez benden bu biçimde söz ediyorlardı. O kadar hatalı başlangıçtan sonra nihayet birisi –firavun– beni anlamaya yaklaşmış gibiydi. Genç ve ateşli bir adamdı, umutlarını gerçekleştiremeden onu öldürecek olan bir hastalık daha o zamandan yakasına yapışmıştı. Halkını Güneş Tanrısı inancına döndürmek istiyordu ve görkemli yıldıza öteden beri duyduğum sevgi nedeniyle bu proje beni memnun ediyordu. Öte yandan, firavunun azminin arkasındaki itici gücün aslında hastalığı olduğunun farkındaydım. Ahenaton gücünün günden güne tükendiğini hissediyordu. Sabahları aynanın ona gösterdiği yüz her gün biraz daha solgunlaşmaktaydı, gözlerin altını koyu halkaların kapladığı, derin çizgilerle dolu, bitkin bir yüzdü bu. Hasta bir adamın adımlarıyla, güneşle buluşmak üzere dışarı çıkardı Ahenaton. Bütün gün güneş ışınlarına verirdi kendini. İleri gelenlerle yakınların oluşturduğu bir topluluk da, yazın en sıcak günlerinin kamçısı altında ter dökerek peşinde dolaşırdı. Ahenaton, elinden kaçmakta olan hayatı yakalamak için güneşten medet umuyordu.

Bir deri bir kemik kalmış hükümdar Aton'un onuruna bestelediği bir ilahiyi okumaya başladığında, Musa'nın hemen yanında duruyordum. O sırada Aton gökyüzünün doruğuna ulaşmak üzereydi, havayı yakıp kavuruyor ve orada hazır bulunanların gözlerini siyah lekelerle dolduruyordu. Musa tören cüppesinin içinde fena halde terlemekteydi, ciddiyetini korumak için büyük çaba harcıyormuş gibi geldi bana. Tapınağı dolduran ekşimsi ter kokuları arasında Ahenaton'un ilahi okuyan sesi duyuluyordu. Havada titrekçe asılı kalan, zayıf bir ezgiydi bu, incecik bir ipe bağlanmış küçük bir balon gibi:

Bütün hayvanlar gıdasından memnun;
Ağaçlar ve bitkiler tomurcuklanıyor.
Kuşlar yuvalarından fırlayıp çıkıyor;
Kanat açıyorlar Sana hamdederek.

Sıcak yüzünden olacak, birden irkildim; ama kuşların bana hamdetmesi gibi olmayacak bir düşüncenin de payı vardı bunda. İşte Musa beni o sırada fark etti. İnsanlık tarihinin başından beri zaman zaman karşıma çıkmış olan o tuhaf, ısrarlı bakışla gözlerini üzerime dikti. Beni tanıyan birinin bakışıydı bu.

Firavun'un sesi devam etti:

Gemiler gider kuzeye ve güneye,
Çünkü Sen görününce tüm yollar açılır;
Sudaki balıklar Sen'in önünde havaya sıçrar.

Birdenbire Ahenaton'un karısı yere yığıldı. O ana kadar sadece arkadan görmüştüm onu, simli bir elbise giymişti ve başını ışıltılı bir taç süslüyordu. Öylece hareketsiz dururken onu fark etmemiştim, o da tapınağın bir parçasıymış gibi gelmişti bana. Güneşin zulmüne yenilip yere yıkıldığı zaman inanılmaz tuhaflıkta bir şey oldu. Törene katılanların hiçbiri kıpırdamadı, çünkü Ahenaton fanatik bir kayıtsızlıkla ilahisini okumayı sürdürdü. Musa'yla ikimiz kraliçeyi kaldırdık ve girişteki sundurmanın altına taşıdık. Hem kraliçenin güzelliği, hem de Musa'nın bedeninden yayıldığını hissettiğim enerji şaşırttı beni. Kraliçe orada yatarken, o anı Musa'nın yüzüne bakmak ve yüz hatlarını hafızama kazımak için kullandım, onunla yeniden karşılaşacağımızdan emindim çünkü. O da bana dikkatle bakarak karşılık verdi. Firavun'un sesi yükselmeye devam etti.

Bir tek Sen varken âlemde
Yarattın dünyayı kendi takdirine göre,
İnsanı, sürüleri ve vahşi hayvanları.

Bu törenden birkaç ay sonra Ahenaton öldü ve çoktanrılı mezhebin rahipleri tarafından başlatılan bir ayaklanmayla güneş tapına-

ğı yerle bir edildi, merhum hükümdarın müritleri zulme uğradı. Bunların arasında o sıralarda başka bir isim edinmiş olan Musa da vardı, ama o ismin ne olduğunu hiçbir zaman öğrenemedim. Onun da, Ahenaton'un ölümünü izleyen katliam sırasında Kahire ya da İskenderiye'deki bir ara sokakta bıçaklanmış olacağını düşündüm. Aklımdan kayıp gitti.

İsrailoğullarından bir kavmin yaşadığı, piramitlerin yakınındaki bir köye gittim. Bu kavmin ataları Mısır'a zorla getirilmiş ve mutlak bir köleliğe mahkûm edilmişti. Benim köye yerleşmemden kısa bir süre önce bu kadim halkın torunları kölelikten azat edilmiş ve onlara kendi kaderlerini seçme hakkı tanınmıştı. İster kalın, ister gidin, ne istiyorsanız onu yapın: Mısır'ın yeni yöneticilerinden aldıkları mesaj buydu.

Hiç beklemedikleri bir şeydi bu. İtaat etmeye alışmış olduklarından, ansızın bağışlanan bu özgürlük İsrailoğullarını korku ve kararsızlığa sürüklemişti. Ne yapacaklarına karar veremiyorlardı. Az ötede kendi alın terleriyle dikilmiş olan piramitler duruyordu ve onların gölgesinden ayrılmalarına o güne kadar hiç izin verilmemişti. Ellerinde kalan tek anlam, o yalnız ve esrarlı taş bloklarında saklıydı. Piramitler onların yaptığı bir şeyin gözle görülür işaretleriydi ve Mısırlıların kırbaçları altında çölde taş taşıdıkları günleri neredeyse özlemle anıyorlardı. Duvarların içine gömülü sayısız İsrailoğlu, bu haşmetli yapılara duydukları bağlılığı bir kat daha artırıyordu. Çalışırken ölmüş olan, fırınların içinde ya da taş yığınlarının arasında kaybolup giden insanlardı bunlar. Piramitler sadece firavunların değil, kendilerinin de lahitleriymiş gibi geliyordu onlara.

İsrailoğulları nereden gelmiş olduklarını artık tam olarak hatırlamıyorlardı. Zamanla renkleri solmuş ve artık doğru dürüst okunamaz hale gelmiş eski haritalar gösteriyorlardı birbirlerine. Geceleri, yavan yemeklerini pişirdikleri ateşin etrafında, inatla canlı tuttukları birtakım eski efsaneler anlatıyorlar, her zaman soru biçiminde olsa da, bunları ellerinden geldiğince hatırlamaya çalışıyorlardı. İlk atalarının sebepsiz yere güzel bir cennetten kovulduğu doğru muydu, yoksa ciddi bir suç mu işlemişlerdi acaba? Kimse kesin olarak bilmiyordu. Hem öyle bir yerde nasıl bir suç işlenebilirdi ki,

olsa olsa meyve yemekle ilgili önemsiz bir ihlal dışında?

Bu soru-cevap oyunu böylece sürüp giderdi. Evet, Yusuf yaşamıştı. Ama kimdi o; Yakup'un kardeşi mi yoksa oğlu mu? Ya İshak? Peki İbrahim, o kimdi? Şüphesiz önemli biriydi, ama kimse neden öyle olduğunu tam olarak açıklayamıyordu. Benimkine komşu olan evde bazı insanlar Sara ve Lut'tan söz ediyor ve onların kiminle akraba olabileceğini tartışıyordu. Sonra birisi Habil'den bahsetti ve gözle görülür gerginlik belirtileri oldu. Kadınlar korkunç bir olayı hatırlamış gibi şakaklarına vurdular, ama şaşkın bir tavırla. Sessizliğin içinde usulca kaybolan, kısa ve belirsiz cümlelerden oluşuyordu bu akşam sohbetleri.

Kısacası, bu insanların hafızaları zayıflamıştı ve kavim, piramitlerden birkaç yüz metre uzakta, ne yana gideceğini bilemeden kalakalmıştı. Yaşlılardan bir kısmı doğuya, güneşin doğduğu yöne gidilmesi gerektiğini söylüyor, bir kısmı da tam tersini öneriyordu. Kimsenin görüşü yeterince ikna edici değildi. Birisi, zamanın gecesinde kaybolmuş olan kendi dillerini, bilinen halkların dilleriyle karşılaştırma fikrini attı ortaya, ama toplu bir dehşetle karşılanan bu öneri başarılı olamadı. Havada bölük pörçük efsaneler dolaşıyordu, bir rüyadan hatırlanan parçalar gibi. İsraillilerin hafıza kaybı ve geçmişi yeniden su yüzüne çıkarma konusundaki yılmaz kararlılıkları derin bir ilgi uyandırdı bende. Nitekim sonunda hatırlamayı başaracaklardı, hatta o kadar ki, sonsuza kadar kalacak bir hafızaları olacaktı. Ama başlangıçta durum böyle değildi.

Zaman içinde, İsrailoğullarının, bu sürülmüş kavmin, benim tabiatımı insanlığın o güne kadar becerebildiğinden daha iyi anlamaya yöneltilebileceğini, sonra da evrenime çekidüzen vermekte bana yardım etme görevini onlara verebileceğimi düşünmeye başladım. Ama bu işte bir ortağa ihtiyacım olacaktı, aralarında boy gösterecek ve onlara benim özelliklerimi anlatacak birine. İşte o sıralarda, olayları yönlendirir görünen o ilahi müdahalelerden biri sayesinde, İskenderiye'deki bir pazarda Musa'ya rastladım. Çöldeki köyün zaman zaman bunaltıcı olabilen atmosferinden uzaklaşmak için gitmiştim oraya. Ahenaton'un müritlerinden biri olarak yakalanmamak için görüntüsünü değiştirmiş olmasına rağmen Musa'yı ilk ba-

kışta tanıdım. Yoksulluk içindeydi, hayvan postları satan bir çerçi olarak güçlükle geçiniyor, sokaklarda bağıra çağıra müşteri arıyordu. Onun da bana doğru bir kez bakması, ittifakımızı yenilemeye yetti. Az sonra pazaryerinin bir köşesinde fısıldaşıyorduk ve projemiz böylece biçimlenmeye başladı.

Musa inancını reddetmemişti. Tersine, Ahenaton'un ölümünü izleyen yenilgi inancını daha da güçlendirmişti ve şimdi kaderden intikam almak istiyordu. Rakipleri olmayan mutlak bir Tanrı düşüncesi zihninde büyüdükçe büyümüş, ta ufuk çizgisine kadar dayanmış; hem bir sınır, hem bir eşik gibi görülebilecek her şeyle birleşmişti. Şayet Tanrı'nın bu kadar yükseklerden gelmesi bekleniyorsa, Musa'nın İskenderiye sokaklarında onunla karşılaşmayı ummadığı kesindi. Ama ben orada karşısına çıktığımda durumu iyi tarafından aldı ve yakınmadan kabullendi. Böylece buluştuk ve birlikte öğle yemeği yedik. Bu olayın hakkını vermeye çalıştık: Her yanı dolduran kölelerin ortasında, keskin şarap kokusunun ve ayaktakımının gürültü patırtısı içinde Tanrı Musa'yla konuşuyordu ve hiç kimse, o masada, o meyhanede, dünyanın geleceğinin tartışıldığının farkında değildi. Musa'yla bunun şerefine kadeh bile kaldırdık, bir bardak soğuk su ve bal karışımıyla.

Musa benim Tanrı olduğuma gerçekten inanmış mıydı? Bugün bile bu soruya tam bir kesinlikle cevap veremiyorum. Musa'nın nüfuz edilemez bir yanı vardı. Onu asla bir şey isterken göremezdiniz, her zaman kendisine bir lütufta bulunulmasını bekler gibiydi. Sanki kısa süreli bir yolculuğa çıkar gibi sürgüne gitmişti, geri döneceğinden hiç kuşku duymadan. Liderlik hamuru böyle bir şeydir işte.

Musa İsrailoğulları hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmiyordu ve onlarla bir alışverişi olacağı aklının ucundan bile geçmemişti. Onu köye götürdüm ve etrafı gezdirdim. Alacakaranlığın içinde kalabalığa karışarak dar sokaklarda ve mahalle aralarında dolaştık, insanların tıkış tıkış doldurduğu karanlık odalara gizlice baktık, onların konuşmalarına kulak verdik ve en sonunda topluluk yaşamının tanıdık ve kabul edilmiş bir parçası haline geldik. İsrailoğulları hayatlarına burnumuzu sokmamız karşısında uğradıkları ilk şaşkınlığı atlattılar ve çok geçmeden bizim her zaman orada olmuş oldu-

ğumuza inandırdılar kendilerini.

Musa'nın ilgisi giderek büyüyordu. İşlenip kullanılabilecek bir silah sezmişti İsrailoğullarında. Bana mantıksız görünen birtakım planlar yaparken, gözleri soğuk ve sert bir ışıkla parlıyordu. Ciddi ciddi o zavallıları silahlandırmayı ve başa geçmiş olan rahiplerin üzerine sürmeyi düşünüyor, ölen firavunun tahtına çıkma ve Güneş Tanrısı mezhebini ayağa kaldırma hayalleri kuruyordu. Planının saçmalığına ve kesinlikle başarısız olacağına onu inandırmakta güçlük çekiyordum.

"Yapılması gereken şu, Musa," diye tekrarlıyordum, dik başlı yeniyetmelere karşı kullanılan o alçak ve kararlı ses tonuyla. "Her şeyden önce, onları yerleştirecek bir yer bulmak zorundayız. Bu arada her şeyi hatırlamalarına yardım edeceğiz, sadece geçmişte değil, gelecekte de. Bu proje uzun zaman alacak ve bir an önce işe başlamamız gerekiyor." Gerçek bir liderin beklenmedik olanı göğüsleyebilmesi gerektiğini açıkladığımda, sonunda onu ikna edebildim: "Bilinmeyen bir yeri fethetmek, yitirilmiş bir gücü geri almaktan daha iyidir." Musa'nın gururu bu beyana cevap verdi. "Yeni bir ülkem olacak!" diye bağırdı kendini kaybetmişçesine. Doğru ortağı seçip seçmediğimi o anda sormalıydım kendime.

Kimsenin yıllardır el sürmediği birtakım kavanozları karıştırırken bulduğum, biraz zor anlaşılır bir haritayı incelemeye koyulduk. Hangi kenarın üst, hangisinin alt olduğunu anlamak için haritayı birkaç kez çevirmek zorunda kaldık; ama sonunda, uzun tartışmalardan sonra, görkemli Akdeniz'in kıyısında, Sina Dağı'nın ötesine, Mısır'ın doğusuna düşen ince uzun bir kara parçası üzerinde anlaşmaya vardık. Parmaklarımızı isimsiz çöl arazilerine doğrulttuk. Burası Filistin, burası Kenan, burası da Celile. İsimler uydurarak eğlendik: Başlangıçta Söz vardı, en azından bu sefer.

Artık nereye gideceğimizi bildiğimize göre, sıra insanları harekete geçirmeye gelmişti. O andan itibaren ben karanlığın içine çekildim; Musa'yı yönlendiriyor, ama arzular gibi göründüğü şan ve şöhreti ona bırakıyordum. Gizliliğimin onu memnun ettiği açıkça belli oluyordu; ama bu beni rahatsız etmedi, hiçbir zaman liderliğe ya da demagogluğa yatkın bir kişiliğim olmamıştır çünkü. Aslına

bakılırsa, kalabalıkların içinde rahatsız olurum. Bugün bile, binlerce gözü dönmüş taraftarın arasına karışmaktansa maçları televizyondan izlemeyi tercih ederim. Çok fazla insan gözünü üzerime dikerse kendim olmaktan çıkacakmışım gibi geliyor. Bu kompleksin benim durumumda ne gibi sorunlara yol açtığını bir düşünün. Tevekkeli değil dünyada bu kadar çok inançsız insan var; tevekkeli değil inananların bu kadar büyük bölümü saçma sapan şeylerden söz ediyor.

Musa başlangıçta anlaşmamıza uydu ve İsrail halkına nasıl anlatılmam gerektiğine birlikte karar verdik. Uzak bir geçmişten kalma ilahi bir varlığa dair eğri büğrü bir şeyler hatırlıyorlardı ve anladığım kadarıyla hiç de merhametli bir Tanrı değildi bu. Saldırgan ve acımasızdı, geceleri yanardağların arasında dolaşıyor, kavmin üzerine lavlar yağdıran öfke patlamaları geçiriyordu. Hepsi de bu Tanrı'dan müthiş korkuyor ve işledikleri bir günah için onlara hakaret etmek ve cezalandırmak üzere geri gelmesinden çekiniyordu. İsrailoğullarının temel inancı çok büyük günahkârlar oldukları doğrultusundaydı, halbuki bana kalırsa onaylanmayacak pek bir şey yaptıkları yoktu. Buna rağmen, işlemeyi nadiren akıllarına getirecekleri günahlar için hararetle nedamet getiriyorlardı. İsrailoğulları suç ve suçluluk duygusu arasında fazla bir bağlantı olmadığını öğretti bana. Son yıllarda, toplama kamplarındaki yöneticilerin büyük bir iç huzuruyla dolaşabildiğini, aynı kampta yaşayan mahkûmların ise suçluluk duygusuyla kıvranabildiğini gördüm. İnsanoğlu beni şaşırtmaktan hiç vazgeçmeyecek.

Uzak bir kuzen olarak bile kabullenemeyeceğim bu Tanrı'ya aldırmamasını, İsrailoğullarının Tanrı'nın adını sorması halinde de onlara Tanrı'nın Tanrı olduğunu söyleyerek noktayı koymasını önerdim Musa'ya. "*Ben neysem oyum*, öyle söyle onlara!" diye ekledim. Hakkımda bundan fazlasını bilmelerinin ne gereği vardı ki? Onlara kendimi daha sonra tanıtacaktım, benim de vaat edilmiş bir mutluluk ülkesi olarak görmeye başladığım topraklara yaklaştıkları zaman. Ona yol göstermeyi sürdürdüm; ama Musa'nın, bana kulak verdiği süre boyunca, hikâyemin köylüler tarafından daha kolay benimsenecek uyarlamalarını yaratmakta olduğunu daha sonra

keşfettim, onu daha iyi tanıdıktan sonra.

Anlatısını sağdan soldan topladığı ve birbiriyle karşılaştırdığı bölük pörçük ipuçları, yarım cümleler ve dağınık saptamalar üzerine kuran Musa, hayli inandırıcı bir hikâye oluşturmayı başardı. Yeni bir yaratılış hikâyesini büyülenmiş gibi dinledim: Altı günlük sıkı çalışma, yapılanları seyretmeye ve dinlenmeye ayrılan yedinci gün; Habil ile Kabil, İbrahim ve İshak ve Yusuf ve kardeşleri; Mısır'ın uğradığı belalara ilişkin uydurma hikâye; vesaire vesaire derken ta içinde bulunduğumuz güne kadar geliyordu, çalışmak ve hazırlanmak için gittiğimiz bir vahada gezinmekte olduğumuz güne kadar. Bu hikâyedeki her ayrıntı olağanüstü bir önem kazandı ve kendi eserine Musa da inanmaya başladı. O günlerde, beni içine sarmaladığı renkli ağın bedelini bir gün ödeyeceğimi bilmiyordum. İleride benim de onun serabının içine hapsolacağım aklıma gelmemişti. Dünyanın her köşesinde insanların aynı hikâyenin değişik çeşitlemelerini üretmekte olduğunu çok sonraları öğrendim, aynı fikri farklı izleyici kitlelerine uygun hale getiren profesyonel yazarlar gibi. Hikâye anlatmanın rağbet gördüğü, sayısız insanın mutlulukla benim destanımı yazdığı harika günlerdi onlar. Yaratılmış dünyanın David Copperfield'ı gibi hissediyordum kendimi; ama Musa, sanki gerçekten Eski Ahit'in Tanrısıymışım gibi söz ediyordu benden.

Dersimiz vahanın serinliğinde başlardı. Otların üzerine oturur ya da palmiye ağaçlarının altında, durgun su birikintisinin kenarında bir aşağı bir yukarı yürürdük. Kolayca unutan İsrailoğullarının tersine sağlam bir hafızası olan, çalışkan bir öğrenciydi Musa.

"Sonra ne diyeceksin onlara?"

"Onlara diyeceğim ki, sizleri Mısır'ın acılarından kurtarıp Kenan ülkesine götürmek istiyorum, Hittilerin, Amorilerin ve Ferisilerin ülkesine." Tam burada kısa bir duraklama olurdu, ama sonra Musa hızla devam ederdi.

"Hivilerin ve Yebusilerin ülkesine."

"Onlar kim?"

"Yebusilerin kim olduğu önemli değil. Tam bu noktada asayı yere atacağım."

Musa'nın zaaflarından biriydi bu; İskenderiye pazarında tanıştığı bir şarlatandan birkaç sihirbazlık numarası öğrenmiş olmasından kaynaklanıyordu. Asa numarası bir dal parçasını yılana çevirmekten ibaretti, sonra yılan yerde kıvrılmaya başlıyor ve izleyiciler arasında paniğe yol açıyordu. Aslında oldukça basit bir numaraydı, ama ilk gördüğümde ben bile şaşırmıştım. Bu tür şeylere karşıydım ben.

"Bu asa işini karıştırman şart mı?"

Musa'nın yüzüne öyle çekici bir ifade otururdu ki, omuz silker ve konuyu değiştirirdim. Artık önemli bir konu olarak görmüyordum bunu; çok yakında anlayacağım gibi, yanılıyordum. Ama dersin en usandırıcı kısmı vardı daha önümüzde.

"Pekâlâ, say bakalım İbrahim'in torunlarını."

Musa başlardı:

"İbrahim'den Zimran ve Yokşan ve Medan ve Midyan ve Yişbak ve Şuah oldu; Aşurim ve Letuşim ve Leummim ise Dedan'ın oğullarıydı."

"Sonra?" diye teşvik ederdim onu.

"Midyan'ın oğulları, Eyfa ve Efer ve Hanok ve Abida ve Eldaa. Ninelerinin adı Ketura idi."

"Ama sonunda..."

"Ama sonunda," derdi Musa zaferle, "İbrahim bütün dünyevi mülklerini İshak'a verdi."

"Peki Rebeka, o kimdi?"

"Rebeka İshak'ın karısıydı."

"Peki İshak'ın kardeşi?"

"Adı İsmail'di ve ilk oğlunun adı Nebayot'tu, sonra Kedar ve Adbeel ve Mibsam oldu. Neyse, yoruldum artık; bırakalım bu isimleri. İshak'ın soyu için düşündüklerimi anlatmak istiyorum sana."

Bir önceki gün, İshak'ın çocukları hakkında topladığı çeşitli efsanelerden bir anlam çıkaramadığımı ve bu çabadan vazgeçmek üzere olduğumu itiraf etmiştim ona. Bu konuda düşünmüş olmalıydı, çünkü hiç duraksamadan çok güzel bir hikâye anlattı. Rebeka'nın kısır olduğunu öğrenen İshak benim yanıma koşarak ona çocuk vermem için bana yalvarıyordu ve ben de dileğini yerine getiriyordum!

Musa, İshak'ın beni bulmayı nasıl başardığını açıklamıyordu. İki misli gayret göstererek Rebeka'yı ikiz çocuklara hamile bırakıyordum, bu çocuklar Rebeka'nın rahminde itişiyor, bu yüzden Rebeka bunun anlamını sormaya bana geliyordu ve ben de ona rahminde iki ümmet bulunduğunu, içinden iki ayrı kavmin çıkacağını ve bunlardan birinin ötekine boyun eğdireceğini söylüyordum. Rebeka ikiz çocuklar doğuruyordu, biri kırmızı ve tüylüydü, buna Esav adı veriliyordu; diğeri beyaz ve tüysüzdü, buna da Yakup adı veriliyordu. Sonra bunlardan birincisi, artık herkesin bildiği, mercimekle ilgili hikâye yüzünden ilk oğul olma hakkını yitiriyordu. Bu hikâye Musa tarafından önceki gece uydurulmuştu. Musa'yı eğlenerek dinledim; mercimeği ve lahanayı ne kadar sevdiğini de bildiğim için, anlattığı hikâyede yaratıcı bir mizacın nasıl işlediğini görebiliyordum. Sonra Yakup'un, yaşlı ve kör babasının yemeğini hazırlarken kardeşi Esav'ın yerine geçerek onu babasının takdisinden nasıl mahrum bıraktığını anlattı Musa. Üstelik, olaya inandırıcılık katmak için Rahel'i de Yakup'un suçuna ortak etmişti. Rahel onun boynunu oğlak derileriyle örtüyor, böylece İshak onu tüylü oğlu zannediyordu.

Bu hikâye bana pek anlamlı gelmemişti. Musa'ya bu hikâyeden vazgeçmesini, İsrailoğullarının bunu asla yutmayacağını söyledim. Tam tersine her şeye inanmaya hazır olduklarını, geçmişlerini dolduran esrarlı olayları onlara açıklayacak birine duydukları açlığın ne derece büyük olduğunu anlayamamıştım. Bu anlamda Musa her şeyi benden çok daha berrak görüyordu. İnsanları Yakup'un hikâyesine inandırmayı başardı. İleride Yakup, saygıdeğer bir adam olarak türlü dolaplar çevirecekti. Sonra, karısı Rahel'in kısır olduğunu gören Yakup'un nasıl çocuk sahibi olduğunu anlattı. Burada da, anlaşılmaz boşlukları doldurmak ve bize ulaşan bölük pörçük parçaların içerdiği tutarsızlıkları törpülemek zorunda kaldı. Arkasından, Yakup'un, karısının izniyle evdeki her kadınla yatağa girişine ve hepsinden birer çocuk sahibi oluşuna dair hikâyeyi uydurdu. Neden Rebeka'nın yaptığı gibi Rahel'in de benden yardım istemediğini anlamakta güçlük çektim, ama Musa usta bir hikâyeciydi ve amacı için gerekli olmayan tekrarlardan kaçınıyordu. Rahel'in bir tutam muhabbetotu karşılığında Lea'yı Yakup'a verdiği yere gelince sab-

rım taştı ve sözünü kesmeye karar verdim.

"Şimdilik bu kadar yeter, biraz da Esav'ın soyunu dinleyelim bakalım."

Musa biraz bozulmuş olarak nakaratına başladı. "Esav'ın karısı Ada'nın oğlu Elifaz ve Esav'ın karısı Basemat'ın oğlu Reuel. Ve Elifaz'ın oğulları, Teman, Omar, Tsefo, Gatam ve Kenaz. Ve Timna, Esav'ın oğlu Elifaz'a cariye idi ve ona Amalek'i doğurdu..."

Sina Dağı'nın tepesinde Musa'yla yüz yüze dururken, bütün bunları hatırladım. Ateşli bir hazırlık dönemi olmuştu o günler. İsrailoğullarını tek bir Tanrı inancına döndürme ve onları Kızıldeniz'den Filistin'e götürme görevine kendini tamamen kaptırmıştı Musa.

Musa'yla hatırı sayılır bir zaman geçirdikten sonra, kişiliği hakkında daha kesin bir görüşe ulaşmıştım. Onu hayata bağlayan şey Tanrı'ya inanmak için güçlü bir ihtiyaçtı, ona diğer insanlar üzerinde güç kazandıracak, tek, aziz, kudretli bir Tanrı'ya. Firavun'un sarayında tapınılan Güneş Tanrısı'nı unutmaya ve yerine başka bir tanrı koymaya hazırdı. Bir politikacı olarak fırsatçılığına işaret ediyordu bu, ama halkın karşısında elde ettiği olağanüstü başarıyı da buna borçluydu. Köyün içinde, Yusuf'la Potifera'nın hikâyesini ve Yusuf'un hapse mahkûm edilişini anlatarak, sonra Firavun'un rüyalarını yorumlayarak çılgınca bir hayranlık çemberi içinde dolaşırken seyrettim onu. Ayrılmadan önce her seferinde yeni bir hikâye vaat eder, hatta küçük bir özet sunardı: Sonraları dizi roman yazarları da aynı tekniği benimseyecekti. Bir sonraki bölümle geri geleceği günü iple çekerdi dinleyicileri. Musa'nın hayal gücü hiç tükenmezdi. Böylece Yusuf'un kardeşleri Mısır'a indiler ve Yusuf onlara kimliğini açıkladı. Derken Yakup öldü ve en sonunda, halkına umut dolu bir mesaj bırakarak Yusuf da öldü: "Rab mutlaka sizi arayacaktır ve bu diyardan sizi İbrahim'e ve İshak'a ve Yakup'a vaat ettiği diyara çıkaracaktır!"

Hepsi dinlerdi, büyülenmiş gibi. Çünkü tam bu noktada, tarih-

lerinin onlara en yakın kısmı da başlamış oluyordu; üstelik, daha açık olmasa bile, kesinlikle daha kuvvetli ve daha dokunaklı bir hafızaları vardı bu kısım için. Mısır'daki kölelik dönemiydi bu; yüzyıllar boyu anlaşılamamış bir olayın ne zamandır beklenen açıklamasıydı; ve şimdi, her şeyin ötesinde, onlara kendilerini anlatan Musa'nın ortaya çıkışıydı. Musa bir sepetin içinde ırmağa bırakılan yeni doğmuş bir bebeğe, yanan çalılıkta Tanrı'nın meleğinin tecessüm edişine ve en sonunda Tanrı'nın ziyaretine ve kurtuluş vaadine ilişkin hikâyeyi anlatırken ben de hayranlıkla dinlerdim. Sonra en çarpıcı sahne gelirdi. Herkes sevinç gözyaşları dökerken Musa doğrulur ve bağırırdı: "Bu kadarı yeter! Sizden Ruben'in oğullarının adlarını duymak istiyorum, İsrail'in ilk evlatlarının!" Ve dinleyiciler koro halinde saymaya başlardı, "Hanok, ve Pallu, ve Hetsron, ve Karmi. Ve Şimeon'un oğulları: Yemuel, ve Yamin, ve Ohad, ve Yakin, ve Tsohar, ve Şaul." Böylece hafızaları güçlendirildi ve öğrenciler ustayı geçmeyi öğrendiler.

Musa İsrailoğulları arasında büyük bir heyecan yaratmıştı. Hepsi dünyanın öbür ucuna kadar peşinden gitmeye hazırdı.

Şimdi, Sina Dağı'nın tepesinde, su testisini kafasına diktikten sonra ağzını sildi Musa.

"Bereket yarın yeni bir parti su ve ekmek getirecekler," dedi kendi kendine konuşarak. "Bunun tadı iğrenç."

Sonra konuya döndü:

"Tapınaktaki çadıra asılacak bezlerin renklerini seçtim bile: Erguvani, mor ve kırmızı, kopçaları da altın ve bakırdan. Her biri yirmi sekiz arşın boyunda ve dört arşın eninde olacak. Çadırın üstüne kırmızı boyalı koç derileri serilecek, en üste de porsuk derisinden bir örtü atılacak."

Yapmayı tasarladığı tapınağın dekorunu hayal ederken kendinden geçerdi Musa. Bu konuya ilgi duymadığımı gizlememekle birlikte, anlatıp durmasına ses çıkarmazdım. Konuştukça ateşlenir, gözleri heyecanla ışıldardı. Sahiden tuhaf bir adamdı Musa. Kontrollü ve ölçülü olmasına rağmen, zaman içinde korkmayı öğrendi-

ğim amansız öfke nöbetlerine tutulurdu. Şarap içmez, çok az yemek yerdi ve bana kalırsa kocalık görevlerinden de uzak durmaktaydı. Bu düşünceye karısı Tsippora'yı son görüşümde kapılmıştım, tatminsiz bir kadının sert ve huzursuz görüntüsü vardı üzerinde.

Musa devam etti:

"Ayrıca altın kaplamalı dört sütundan bir perde sarksın istiyorum, bunlar iyi ahşaptan yapılacak ve gümüş kaidelerin üzerine oturacak. Sunak da ahşap olacak, beş arşın boyunda ve üç arşın eninde. Bak, çizdim buraya. Sonra üstünün bakırla kaplanması gerek, sunağı taşımakta kullanılacak kulplar için de aynı şey geçerli. Ama tapınağın avlusunu, içindeki yirmi sütunu ve girişe sermek istediğim halıyı daha anlatmadım sana. Erguvani, mor ve kırmızı bükülmüş ketenden yapılacak, her yeri nakışlı olacak. Şu çizimlere bir bak."

Sinirlenmeye başlamıştım. Musa'nın en sevimsiz yanıydı bu: Dünya zevklerinde gözü olmayan bu güçlü kuvvetli adamı elbiselerden ve yeni evi için alacağı yatak örtülerinden söz ederek kafa şişiren bir ev kadınına döndüren, beklenmedik bir gösteriş merakı.

Ve nitekim:

"Rahiplerin elbiseleri ise erguvani olacak ve ortasında baş için bir delik açılacak, yırtılmasın diye etrafında dokuma işi kenarlıklar olacak. Ayrıca etekleri altın kopçalarla, çıngıraklarla ve nar taneleriyle süslü olsun istiyorum. Göğüslük için keten kumaş düşünüyorum, kapitone dikilecekler. Başlıklar da yine ketenden yapılacak, kuşağı da nakışlı olacak. Çorapların bilekten kalçaya kadar çıkması lazım."

Bu noktada sabırsızca araya girdim ve Musa şaşkın şaşkın bana baktı.

"Ama daha sözümü bitirmedim!"

"Seninle başka bir konuda konuşmak istiyorum."

"Ama daha sözümü bitirmedim. Kutsal su ve buhurlar hakkında daha hiçbir şey söylemedim. Oranlar çok önemli. Mürün eşit miktarda tarçın ve kanayla karıştırılması gerek, yoksa kutsal su olması gerektiği gibi olmaz. Buhur da çok ince öğütülmeli, yoksa kutsal olmaz. Onun için..."

Ayağa kalkıp uzaklaşmak zorunda kaldım. Sina'nın, artık gecenin gölgeleriyle sarılmış olan sırtı boyunca ağır ağır yürüdüm. Seyrelmekte olan bulutların arasından aşağıdaki vadiye baktım. Kamp yerinde yanan ateşlerin pırıltısı seçilebiliyordu. Uzaklardan, ses ve nağmelerin oluşturduğu bir uğultu duyar gibi oldum. Katlandıkları zorlu yolculuktan sonra biraz şenlik yapmak haklarıydı.

Musa'nın kavmin lideri mertebesine yükselmesi bu yolculuk sırasında gerçekleşmişti. Kızıldeniz'in ortasında verilen çetin sınavın o en etkileyici anını hâlâ gözümün önüne getirebiliyordum: Güçlüklerle bilenmiş onca insan, tıka basa doldurdukları iki gemiyle denizi aşıyor, öfkeli Mısırlılar peşlerinde. Sonra aniden patlayan, bulutlardan bir duvar gibi denizin üzerine inen fırtına, hızla bir tarafa savrulan, peşlerindeki filoyu yutan sular. Bu iki geminin bu iş için bağışlanmış paralarla satın alınmayıp çalınmış olduğunu İsrailoğullarına açıklamamıştı Musa. Fırtına araya girerek kaçakları kurtardığında müthiş rahatladı. Güvertede, uğuldayan rüzgârın ve göz kamaştırıcı şimşeklerin ortasında kollarını gökyüzüne kaldırdı ve bütün gücüyle bağırdı: "Tanrı bizim için suları ikiye ayırdı!" Sözleri zamanın içinde yankılandı ve daha birkaç ay geçmeden, insanlar Tanrı'nın seçilmiş kullarına yol vermek üzere denizin açıldığını ve sonra yeniden kapanarak düşmanlarını yuttuğunu anlatmaya başladığında, bir efsaneye dönüştü.

Musa popüler imgelemi uyandırmış, tuhaf ve gerçekdışı anılarla doldurmuştu. Ciddi bir çaba harcamamı gerektirse de bütün bunlara katlandım, çünkü mesajımı insanlara iletmek için ona ihtiyacım vardı.

Ona her şeyi anlatmıştım: Yıldızların arasındaki yolculuğumdan sonra insanoğluyla karşılaşmam ve onları Zita'nın eski haline göre o kadar değişmiş bulunca kapıldığım şaşkınlık. Ağızları bir çizgiden ibaret kalmıştı, elleri ayaklarından farklıydı, bütün kuşlardan daha gevezeydiler ve zekâyla dolup taşıyorlardı. Ateşi keşfetmiş, hayvanları evcilleştirmeyi öğrenmiş ve kendi başlarına yola devam etmişlerdi, beni kuşaklar boyunca anlatılan bir dizi tutarsız efsaneyle hatırlayarak (koca bir tanrılar ailesinin parçasıydım, bir ejderhaydım, hiç var olmamıştım, ölmüştüm). Benimle insanoğlu

arasında aracılık etme mesleği doğmuştu bile; rahipler, büyücü doktorlar, şamanlar vardı ve bin bir kılığa girerek, inceden inceye tasarlanmış törenlerle ibadet ediyorlardı bana. Her biri, kendi yönteminin tek doğru yöntem olduğu yolunda inatçı ve sarsılmaz bir inanca sahipti.

Yapılacak çok iş, düzeltilecek çok şey vardı, ama insanlara yeniden aşinalık kazanmamın ardından ilk tepkim yersiz bir coşku oldu. Kolay güvenen ve her zaman en iyisini ummaya hazır biriyim çünkü, tabiatım böyle. Her zaman böyle olmuşumdur: Aşırı duyarlı ve içe dönük, ama bana methiyeler düzenlerin sözlerini samimi sanacak kadar da saf. Ama yanılmış olduğumu her anladığımda, tepkim intikam hırsına kapılmak değil, uzaklaşmak olur. Tanrı'nın, ona iltifat eden herkese hemen güvenecek kadar derin bir yakınlık ihtiyacı içinde olmaması gerektiğini kabul ediyorum. Ama öksüz doğmuş olması, çocukluğunu yalnızlık içinde ve sevgiden yoksun geçirmiş olması onun suçu değil. Savunmaya geçtim galiba, o yüzden ister istemez üçüncü şahsa yöneliyorum.

Musa geçmişime büyük bir merak duyuyordu. Ona bütün ayrıntıları anlatmamı istiyor ve sık sık aynı hikâyeyi birkaç kez tekrarlatıyordu, insanlara soru sormayı nasıl öğrettiğime ilişkin hikâyede olduğu gibi. İlk insanlar, diyelim ki bana "Ne yemek istersin?" diye sormak yerine, uzun bir yiyecek listesi sıralıyordu bir zamanlar, müşteri çağıran sokak satıcılarının yaptığı gibi. Bu güçlük karşısında, hemen oracıkta, soru işaretini simgeleyen hareketi icat ettim: Bir kolumu dirsekli bir boru gibi yukarı kıvırdım, parmaklarımı çam kozalağı gibi birleştirdim ve elimi bileğimin etrafında döndürerek daireler çizdim. Nidalar ve mimiklerle desteklenen bu hareket, Akdeniz'deki o çizme biçimli ülkede bugün bile kullanılıyor. Şunu da hatırlıyorum ki, yazı icat edildiği zaman bu hareket önce noktalı virgül biçiminde yazıya çevrildi (Yunanlıların yaptığı gibi), sonra soru işareti biçiminde. Çok gerilerde kalan o günden sonra konuşmalarımızda çok zaman kazandık. O ilk dil kullanıcılarıyla birbirimize sorduğumuz şaşkınlık dolu ilk soruları anlattım Musa'ya: "Sen gerçekten Tanrı mısın?" "Peki neredeydin bugüne kadar?"; "Ben yokken neler oldu?" "Ya siz, sizler nasıl yaşıyorsunuz?"

Hikâyeme günlerce devam ettim, tarih sırasına aldırmadan, zamanın içinde ileri geri sıçrayarak. Musa hepsini büyük bir dikkatle dinledi. Sonra bir şey söylemek istedi sanki, ama sesi çıkmadı. Çok tedirgin bir tavırla ayağa kalktı, kumlu çöl zemininde birkaç adım attı, sonra düşüncelere gömüldü. Sonunda gözlerini üzerime çevirdi ve kısa bir duraklamadan sonra yanıma gelerek beni kucakladı.

Umut dolu bir andı o. Tanınmış ve kabul edilmiştim! O kucaklamayla birlikte aslında benden uzaklaşmaya başladığını bilmiyordum. İçten gelen bu ilk samimiyet gösterisinden sonra onda bir gerginlik hissettim, ama o anda bir çeşit utangaçlık olarak yorumladım bunu. Halbuki, anlık duygulanımı sona erdikten sonra mizacında var olan daha gerçek dürtüye dönmüş, benden en iyi nasıl yararlanabileceğini düşünmeye başlamıştı. Bugüne dek tanıdığım pek çok insanınkine benziyordu Musa'nın davranışı. Benim bakışım altında ezilmemeyi başaramamıştı, bu yüzden o da öbürleri gibi ya bir dilenci ya da bir dünya fatihi olmaya mahkûmdu. Beni tanıdıktan sonra gerçek kimliğimi kabullenmeyi başaramayan insanlarda hep böyle olur.

Yapmamız gereken işleri konuştuk. İsrailoğullarını Filistin'e götürmekle her şey bitmiyordu, onlara ahlâki ve toplumsal yasalar da vermeliydik. Bu iş bitene kadar ayrı köşelere çekilecektik ve her birimiz kendi metnini oluşturacaktı. Bu görevi aramızda şöyle dağıttık: Ben genel konular üzerinde çalışacaktım, konumum gereği bana ait bir haktı bu (Musa buna itiraz etmeye cesaret edemedi). O ise dünyevi faaliyetlerle ve günlük hayatın düzenlenişiyle ilgilenecekti. Belirleyici rolü kendime ayırdığımı sanıyordum, ama burada da Musa benden daha uyanık davranmıştı.

Sina Dağı'nın tepesinde hava aynı berbatlıkta sürüp gitmekteydi; bu yüzden geniş bir mağaraya sığındık ve zeminini incir dallarıyla kapladık. Böylece hatırlanmaya değer bir çalışma dönemi başladı, Musa'yla bir çeşit düello yaparak geçirdiğimiz, ikimizin de bütün gayretini ortaya koyduğu bir dönem. Aramızda taştan bir duvar vardı; önümüzde gökyüzü uzanıp gidiyordu, bulutlarla ağırlaşmış olarak. Bir kaya parçasının üzerine oturdum ve önümdeki balmumu levhaya yazmaya başladım:

"Ben senin Rabbinim, senin Tanrınım..."

Gecenin bir saatinde yürek çarpıntısıyla uyandım.

Gene aynı rüyayı görmüştüm ve dehşet içinde tir tir titriyordum. Çok eski bir anıya dair tekrarlanan bir rüyaydı bu, her seferinde tıpatıp aynı olduğundan emin olamasam da, her seferinde her şeyi hatırlıyormuşum gibi geliyordu bana. İnsanoğlunun en eski günlerine, Musa'ya anlatmakta olduğum zamanlara ait bir anıydı. Rüyada, bir köy meydanında, rahiplik yetkisinin işaretleriyle donanmış bir büyücü doktorun önünde buluyordum kendimi. Bir kalabalığın ortasında yalnızdık, ikimizden başka hiçbir şeyin önemi yokmuş gibi birbirimize bakıyorduk ve o bana bir armağan sunmak üzere ellerini uzatıyordu. Tahtadan oyulmuş o çirkin şeyi kabul etmek üzere birkaç adım atarken görüyordum kendimi. O anda, kendi evrenimde korkunç bir rakiple karşı karşıya kaldığımı anlıyordum. Artık insanoğlu beni kalıba döküyor, bu kutsal buluşunun, rüyada gözlerimin önünde beliren o şeyin önünde diz çöküyordu. Yontulmuş tahtada kendi yüz hatlarımı seçmeye çalıştım; sert bakışlı çekik gözler, kocaman şişkin bir ağız, mütehakkim bir burun, kırışıklıklarla dolu yanaklar, eciş bücüş bir gövde vardı karşımda. Kolu bacağı olmayan bir tahta parçasıydı bu; düğümlerle kaplı, çarpık çurpuk bir şey.

Tepkim derin bir şaşkınlık oldu ve bu şaşkınlık rüya boyunca sürdü. Görünüşüm konusunda hep çok kararsız olmuşumdur ve şimdi, o rüyada, başkalarının beni nasıl gördüğünü görüyordum. Birinin sizden habersiz çektiği bir fotoğrafınızı önünüze koyması gibi bir şeydi bu. "Bu ben miyim gerçekten?" diye inledim uykumda. "Gazap dolu bir canavar mıyım ben?" O zaman insanlar neden önümde diz çöküyorlardı? Neden beni sevdiklerini söylüyorlardı? Bir türlü anlayamıyordum.

Uyandıktan sonra üzüntüm yatışır gibi oldu. Mağaranın içinde biraz dolaştım ve Musa'nın orada olmadığını fark ettim. Rüya aklıma önemli bir düşünce daha getirmişti; hemen oturup yazdım bunu: "İnsanın benim için çizdiği suretlere kanma." Aşağı yukarı böy-

le bir şeydi yazdığım cümle. "Tasvire güvenme, kendin gel bana," demek istiyordum aslında. Bu kadarına hakkım yok muydu? Hangi vicdanlı ressam, portresini çizeceği kişiyi görmeden portre çizmeye kalkar?

Bunu yazdıktan sonra içim öyle ferahladı ki, yardımcımla konuşmaya hazır hissettim kendimi. Ama nereye kaybolmuştu Musa? Sağa sola dağılmış kayaların arasında yürümeye başladım. Tepemde koca koca yıldızlar parlıyordu, yaprakları karanlıkta gizlice nefes alan bir ağacın meyveleri gibi. Çok uzaklarda kalmış bir yalnızlık korkusunu bir tohum gibi içimde taşıyordum ve bu korku yavaş yavaş büyümeye başladı. Yalnızdım, yerkürenin kabuğu üzerinde, nereye gittiğimi bilmeden, arkadaş özlemi içinde yürüyordum. Dağımın tepelerinden İbranilerin kamp ışıklarını gördüm ve onlara doğru yöneldim.

Aşağı indikçe uğultu giderek büyüdü ve sonunda kalabalık bir topluluğun gürültüsüne dönüştü. İlk çadırlara ulaşınca kampta bir kutlama yapıldığını fark ettim ve daha tek bir insan yüzü bile görmeden, yüzlerce meşalenin ve ayağının dibinde yanan bir ateşin aydınlattığı devasa bir hayvan heykeliyle karşılaştım. Hayvanın ne olduğunu hemen çıkaramadım, ama biraz daha yaklaşınca bir inek ya da buzağının burnunu ayırt ettim. Altından çizgilerle kaplıydı ve kalabalığın etrafında çılgınca debelenip durduğu ahşap bir kaidenin üzerinde ışıl ışıl parlıyordu.

Bundan daha abes bir tasvirimi kimse hayal edemezdi. Aşağılanmışlık ve kırgınlık duyguları içinde, aşağıdan ona bakakaldım. Normal bir buzağının iki katı büyüklüğündeydi ve bence bir heykel olarak da çirkindi. Hain bir sırıtışla çarpılmış olan ağzı özellikle gözüme battı; yoksa aşağıdan baktığım için mi öyle görünüyordu? Daha iyi görebilmek için bir iki adım geriledim. Çevremdeki itiş kakışa aldırmadan parmaklarımın ucunda yükseldim ve başımı sağa sola uzatarak heykeli görmeye çalıştım, ta ki kalabalık üzerime hücum ederek beni yere yıkana kadar. Yuvarlanarak kalabalıktan uzak bir köşeye sığındım ve manzarayı oradan seyrettim.

Köy fırtınalı bir deniz gibi çalkalanıyordu. Meşalelerin titreşen ışığı altında gruplar dağılıyor ve yeniden bir araya geliyordu. O

meşaleler! Reçineli dalları kesmeyi ve tutuşturmayı halkına Musa öğretmişti, hatırlıyorum. Yüreğim burkularak buzağıya baktım.

Sonra Harun çıkageldi. Anlayamadığım bir adamdı bu. Musa'nın kardeşiydi ve onun her emrine uyuyordu; ama her zaman çekinceli bir tavırla, sanki bunlar yapılması imkânsız şeylermiş, hatta sağduyuya ne kadar uygun oldukları şüpheliymiş gibi. Harun kalabalığın içinde heyecanla koşturdu, sonra beni gördü ve bu kargaşadan aldığı zevki hiç saklamadan bana doğru geldi. Kim olduğumu hiçbir zaman anlamamıştı, ama kardeşinin projelerine ilham veren kişi olarak görüyordu beni.

"Umarım şimdi memnunsundur," dedim yanıma geldiğinde.

Harun yanıma oturdu ve sanki bir tiyatro locasındaymış gibi gösteriyi seyretmeye başladı. "Müthiş değil mi ama, insanların coşkusu?" dedi.

"Bir buzağı!" diye tersledim onu. "İlle de bir hayvan kullanacaksanız, daha seçkin bir örneğini bulamaz mıydınız?"

Harun anlayışlı bir tavırla iç geçirdi ve açıklamaya koyuldu.

"Buzağıyı küçük görme," diye karşılık verdi. "Uysal ve evcil bir hayvan, yememiz için bize mükemmel bir et sağlıyor, hem derisi de bizi soğuktan koruyor. Ama asıl önemli olan bu değil. Şu insanların sevincine bir bak. Sen Tanrı olsaydın memnun olmaz mıydın? Onların esenliği seni sevindirmez miydi? Neden bu kadar mutlular, biliyor musun? Çünkü nihayet, anlayabilecekleri bir şey var karşılarında. Bu insanlar kardeşimin öğütlerini hiçbir zaman dinlemedi. Tanrılarının kendini neden sadece Musa'ya gösterdiğini anlayamıyorlar. Kimsenin neye benzediğini bile bilmediği bir şeyden daha iyi değil mi bir buzağı? Hiç değilse kendini gösterseydi Tanrı! Mesela tam şu anda yukarıdan inse, burada bize kendini gösterse ve ne olup ne olmadığını biraz daha iyi açıklasa olmaz mıydı? Ama hayır, yapmıyor işte. Bizi ziyaret etmeye hiç niyeti yok. Belki de bütün istediğimiz onu bu konuda ikna etmek. Buzağıyı altından yaptık, uzaktan bakınca parlasın diye. İnsanlar ellerindeki bütün altını bana verdiler, eritip soğutmak bütün bir gecemi aldı."

Bu noktada az kalsın kim olduğumu açıklayacaktım, ama hâlâ kuşkularım vardı ve sessiz kaldım. Önümüzde cümbüş bütün hızıy-

la sürüyordu. Kıvırcık saçlı bir genç kız göğüslerini açmıştı ve kendini heykele sunmaktaydı. Az sonra bir delikanlının kollarında yerde yatıyordu, sonra ikisi tozun toprağın içinde yuvarlandılar. Yanımda Harun'un güldüğünü duydum ve başımı çevirip baktım.

"Kızın erkek kardeşi bu," diye açıkladı bana.

Birdenbire, benimle konuşmakta olan adamı tanıdığımı düşündüm. Bir rüyadaymış gibi, çoktandır bir yerlerden hatırladığım yüz hatları Harun'un yüzüne yerleşti. Büyücü doktordu o, halkının kusurlarına karşı sonsuz bir şefkatle, bana karşı ise gizli bir düşmanlıkla dolup taşan o adam! İnsanları benim olmadık tasvirlerimi yapmaya yönelten oydu. Oydu işte, peygamberin ebedi kardeşi, şenliklerin ve adak törenlerinin şefkatli düzenleyicisi!

Boğazlanan hayvanların çığlıklarını duydum. Onları görmek için ayağa kalktım, ama daha bir adım atamamıştım ki kalabalık aniden çalkalandı ve topluca nefesini tuttu. Altın buzağının yanı başında Musa belirmişti.

Bu kadar çarpıcı bir görüntüye hiç tanık olmamıştım. Büyük bir yönetmene ve büyük bir aktöre yakışacak ayardaydı. Ayaklarına kadar inen ve onu olduğundan uzun gösteren siyah bir pelerin giymişti. Daha önce üzerinde hiç görmediğim bu giysiyi nereden bulduğunu merak ettim; belki de çadırında gizli bir dolabı vardı. Ama kostümünden de etkileyici olan şey yüzüydü. Musa'nın gözlerinden ağzına doğru iki derin çizgi iniyordu. Bunlar kömürle mi çizilmişti, yoksa peygamberin sahici duygularını ifade etmek üzere yüz hatları biçim mi değiştirmişti, anlayamadım. Kalabalığın sesi kesildi, onun konuşmasını beklemeye başladılar.

Göz ucuyla hâlâ yanımda duran Harun'a baktım. Yıldızın sahneye çıkışını izleyen bir figüranın ifadesi oturmuştu yüzüne; hem hayranlık, hem kayıtsızlık dolu, belli belirsiz bir kırgınlıkla gölgelenmiş.

Musa aniden kükredi:

"Dağın tepesindeki günlerimden sonra bununla karşılacaktım demek: Putperestliğe ve ahlâksızlığa gömülmüş bir halk! Tanrı'nın gazabı büyüyor, ey İsrail halkı, ve intikamı korkunç olacak."

Bu sözleri izleyen sessizlik boyunca kalabalık korkudan taşlaş-

mış gibiydi. Erkeklere ve yarı çıplak kadınlara baktım, Musa'ya dikilmiş gözlerinde cezalandırılma arzusu vardı. Büyük liderlere bu esrarengiz gücü veren şeyin ne olduğunu düşündüm yine. İsteseler ondan bir çırpıda kurtulur ve danslarına devam ederlerdi, ama bunun yerine mutlak bir itaat sergiliyorlardı. İlahi bir varlığın gücü onları ezip geçmiş sanırdınız.

Heybetli bir sesle, sözcükleri tek tek vurgulayarak devam etti Musa:

"Bu gece hepimiz için büyük bir gece olacaktı. Gerçek şükran ve kutlama anı bizi bekliyordu. Dağdan mesajların en değerlisiyle inmiştim: Sina Dağı'ndaki tefekkürüm sırasında bana teslim edilen tabletleri taşıyordum, Rabbin tabletlerini. Aşağı inerken büyük bir umut doldurdu içimi, onun yeni yasalarını size okuma ve gösterdiği yol için ona şükretme umudu. İşte, günahkâr, ahlâksız, kâfir insanlar, bana emanet edilen tabletler burada."

Hayretler içinde Musa'ya bakıyordum, duyduklarıma inanamadan. Tablete hiçbir şey yazmadığımı ikimiz de çok iyi biliyorduk. Kalabalık şaşkınlıkla kıpırdandı. Rabbin tabletleri! Neredeydi peki, neredeydi bu tabletler?

Sonra sıra gösterinin doruk noktasına geldi. Musa bir dakika boyunca kasvetli düşüncelere gömüldü. Uzak ve hor gören bir bakışla kalabalığın üstünde gezdirdi gözlerini. Eğildi, arkasına gizlediği iki yassı taşı yerden aldı, sonra kalabalığın iyice görebilmesi için havaya kaldırdı. Sonra da Musa bu tabletleri heykelin taştan tabanına doğru savurdu. Tabletler parçalandı ve kalabalıktan müthiş bir çığlık yükseldi, acıdan katılmışlardı sanki. Yanımda Harun'u gördüm, yüzü gözyaşlarıyla ıslanmıştı, benim mesajımı kaybetmenin acısıyla saçlarını yoluyordu. Kalabalık kahrolmuştu. Erkekler kadınları teselli ediyor, kadınlar da en sevdikleri oyuncaklarını kaybetmiş gibi ağlayan çocukları bağırlarına basıyordu.

Anlık bir rahatlama yayıldı içime. Musa'nın yazı yazdığım balmumu levhayı bulmuş olabileceğini düşünmüştüm; neyse ki üzerinde hiçbir şey olmayan değersiz iki taş parçasını yok etmişti.

Musa çıldırmış gibiydi. Eline geçirdiği bir meşaleyle buzağının kaidesini ateşe verdi ve heykel sanki hep bu anı bekliyormuş gibi

yanmaya başladı. Bu arada kalabalık şehvetli ve pişmanlık dolu bir cinnete tutulmuştu. Bütün İsrail, aşkın kollarına atılır gibi ıstıraba teslim etmişti kendini. Ümitsizlik ve endişenin içimde yükseldiğini hissettim ve bu duygularımda ne kadar haklı olduğumu az sonra anladım. Musa kalabalığın hangi özlemle kıvrandığını sezmiş olmalıydı, bu özlemi gidermeye karar verdi çünkü. Alevlerin ortasında bağırmaya başladı ve sonunda sesi ateşin gürüldemesini de, kalabalığın yaygarasını da bastırdı: "Tanrı pişmanlığınızın ve itaatinizin kanıtını istiyor! Yoksa şimşekler çadırlarınızın üstüne düşecek ve sizlerden geriye bir iz bile kalmayacak. Her birinizin kılıcını çekmesini ve kardeşini, oğlunu ya da annesini öldürmesini emrediyor Tanrı; en sevdiğiniz, en yakın akrabanızı. Efendiniz olan Tanrı'ya sunacağınız adaktır bu. Ama bu yeterli değil. Bu ateş söndüğü zaman, heykelin küllerini toplayıp suyla karıştıracaksınız ve sonra kalan çocuklarınızla birlikte bu suyu içeceksiniz, bu da yeni kavuştuğunuz itaatin göstergesi olacak. Bağışlanmanız için size ikinci bir fırsat verilmeyecek."

Musa, ikincisi ilkinden daha ağır bir cezaymış gibi sıralamıştı buyruklarını; ama ikisi de kalabalık tarafından sevinçle kabul edildi. Ve inanılmaz bir sahne başladı.

İlk gördüğüm şey, kılıcını savurarak saldıran delikanlı oldu; herkesin gözü önünde kız kardeşini yere yıktı ve onu kendi kanının içinde yatarken bıraktı. Çok sayıda hesabın bir anda görüldüğü katliamın başlangıcı oldu bu. Her tövbekârın nefret ettiği bir akrabasına doğru hamle ettiğini ve onu oracıkta öldürdüğünü gördüm. Sadece kefaret konusunda özellikle gayretli olanlar Musa'nın emrettiği gibi sevdikleri birinin üzerine çullandılar; bir kısmı da, ne yaptıklarını bilmeden rastgele seçtiler kurbanlarını, yakında kimi bulurlarsa. Köy bir mezbahaya dönmüştü ve ben dehşet içindeydim. Müdahale etmem gerektiğine karar verdim.

Başarılı olamayacağımdan emindim, ama yine de Musa'yı gördüğüm kürsüye doğru koştum. Bu arada Musa stratejik bir noktaya çekilip ortadan kaybolmuştu. Kalabalığa seslenmeye kararlıydım. Bunu yapsaydım ne olurdu, bilemiyorum. Artık heykeli tamamen kuşatmış olan alevlere doğru koşarken, yere çömelmiş bir bedene takıldım ve toprağa yuvarlandım. Yanımda genç bir kadın duruyor-

du, o cehennemi kargaşada melek gibi uyumakta olan bir çocuk vardı kucağında. Sanki birisi çekip almaya çalışıyormuş gibi çocuğa sıkı sıkı sarılmıştı ve bedeninin her noktası dirençle katılaşmıştı. Daha yakından bakınca elinde çocuğun gövdesine yaslanmış bir bıçak gördüm ve gözlerine baktım. Yapamayacağı apaçık ortadaydı. Musa'nın emirlerinin yerine getirilip getirilmediğini denetleyen fanatik köylüler tarafından öylece bulunmayı bekleyecekti.

Ani bir kararla onu yerden kaldırdım ve üçümüz kimse bizi durdurmadan köyün içinden geçmeyi başardık. Hiç değilse bu iki canlıyı kurtarabilirdim belki. Kollarımda o insan yüküyle köyden çıkarken, Musa'yı bir daha asla görmek istemediğimi hissettim. Bir süre önce keşfettiğim, Sina Dağı'nın on beş kilometre kadar uzağındaki küçük bir vahaya yönelttim adımlarımı. Bütün gece yürüdüm ve şafak sökerken yorgunluktan tükenmiş olarak hedefime ulaştım. Çocuğunu göğsüne bastırmış anne kollarımdaydı, huzurlu bir uykuya dalmıştı ikisi de.

Sabahın ilk ışıklarında, canlı ve müşfik palmiye ağaçlarının altında yüzü çok güzel göründü bana. Onu kurtarmış olduğuma sevindim, onu ve oğlunu. Ama kendimi tebrik etmeye fazla zaman ayıramayacak kadar yorgundum. Otların üzerinde onun yanına uzandım ve kendimi karmakarışık rüyalara bıraktım.

Tazelenmiş bir zihinle önceki gecenin olaylarını düşündüğümde, o kurtulamadığım kâbusun bir parçası gibi göründü her şey. Herkes beni büyük bir umursamazlıkla kullanmıştı, itirazlarıma hiç aldırmadan. Musa İsrailoğullarına kıskanç ve kindar bir tanrı gibi tanıtmıştı beni, ama yalanlarına göstereceğim tepkiden çekinmediğine göre kendisi buna inanmıyordu besbelli. İnsanoğlunun gözünde ister tahtadan bir put, ister bir buzağı, ister kaprisli bir ev sahibi olayım, her durumda bir çeşit kuklaydım. Gururum kırılmıştı, ama en kötüsü bu değildi. Olaylar üzerindeki kontrolümün hiç olmadığı kadar zayıfladığını hissediyordum.

Uzun bir süre vahada kaldık, dünyada olup bitenlerden uzakta, beni çocukluk günlerime götüren doğal bir sığınağın güvenli kollarında: Palmiye ağaçları, gölcüğün suyu, antiloplar, havada, dalların arasında ve otların içinde kaynaşan kuşlar. Günlerimi geçmişte ola-

bildiğince geriye giderek, hayal kırıklığımın evreleri üzerinde düşünerek geçiriyordum.

İnsan denen varlığın bir çıkmaz sokağa dayandığından şüphelenmeye başlamıştım. Yerkürenin durumuna bir göz atmak üzere vahadan ayrılmaya karar verdim ve korkularımda haklı olduğumu gördüm. Her yerde aşağı yukarı aynı olaylar zinciriyle karşılaşıyordum; evrenin her köşesi aynı esrarengiz süreci izleyerek birbirine ayak uyduruyordu sanki. Sık sık, çok uzak bir yıldızda birisinin tıpkı bunun gibi bir kitap yazıyor olması gerektiğini düşünürüm. Beyaz, sarı ya da siyah, hangi halkın arasına karışırsam karışayım, umutlarımı bağladığım hayvanı tutsak etmiş olan krizi görebiliyordum.

İnsanoğlunun ölümün kaçınılmazlığını anladığı günden beri, bunu bir saplantı haline getiren insanlar çıkmıştı karşıma. Başları ellerinin arasında, hipnotize olmuş gibi bakıyorlardı; gözünüzü duvardaki bir noktaya dikip de oradan bir şeyin fırlayıp çıkmasını beklersiniz ya, onun gibi. Boş yere düşünüp durduktan sonra kendilerini topluyor, yüzlerine yerleşen hülyalı bir ifadeyle ve mekanik hareketlerle işlerine güçlerine dönüyorlardı. Kendilerini hicvettikleri bir tiyatro oyununa hapsolmuş gibiydiler; sadece önceki günün güvenli hareketlerini tekrarlamaya karar vermişlerdi sanki.

Bazı insanlar kendilerini ölüme teslim etmeye karar veriyor, bazıları da soğuk ve suskun bir durağanlığa sığınıyordu. İşte böylece iki insan grubu ortaya çıktı: İntihara meyilli olanlar ve toplumun dışına düşenler. Dünya hâlâ her ikisiyle dolup taşıyor ve bugün büyük şehirler bu iki akraba kavmin buluşma yerleri oldu. Kaldırımlara yığılıp kalan, yüzleri soğuktan çatlamış, kışın en soğuk günlerinde çıplak ayakla dolaşan bu insanların tek hatırladığı, dünyanın tarihindeki o çok uzak andır, insanın ölümlülüğünü fark ettiği an.

İnsanoğlunu içine düştüğü uyuşukluktan kurtaracak bir şey yapmak zorundaydım.

İşte tam bu sıralarda, serabın ve aldanmanın sunabileceği fırsatlar ilk kez aklıma düştü. Aşırı sıcak bir yazdı. Bir çayırda güneşten

içim geçmiş bir halde yatıyordum. Mahluklarım kıpırdamıyordu; atlar bile somurtup başlarını öne düşürmüşlerdi. Bir tek sivrisinekler, atsinekleri, balarıları geziniyordu ortalıkta: Evrenimin ayaktakımı.

Dünya can çekişiyormuş gibi göründü gözüme. Kendi kusurları içine sıkışıp kalmıştı; duvarları çöktü çökecek, ama kapıları sıkı sıkıya kilitli bir hapishane gibi. Zihnimi saran çirkin düşüncelerle ayağa kalktım ve yürümeye başladım. Ne yana baksam bitkinlik ve amansız bir sıcak görüyordum. Erkek ve dişi hayvanlar lütfedip birbirine bakmıyordu bile. Topluca sıkıntıdan ölerek soylarını yeryüzünden kazımaya niyetlenmiş türler vardı. Bir köyün dışından geçerken, bir ağacın altında birbirlerinden birkaç metre uzakta uyuşuk uyuşuk yatan bir adamla kadın gördüm. İkisi de yeryüzünde son demlerini süren dinozorlar kadar bitkin ve mecalsiz görünüyordu. Adamın gözlerine baktım, ama onun boş bakışları beni delip geçti.

O sırada üzüm salkımlarıyla dolu bir asma gördüm. Dekoratif buluşlarımdan biriydi bu, ananas ve hanımeli gibi. Üzümlerin tadına ilk kez baktım ve lezzetli olduklarına karar verdim. Sonra üzümleri sıkmaya başladım. Üzüm hasadının kahramanının, ilk bağbozumu toplayıcısının bayıltıcı ışınları altında işime devam ettim. Ağacın altındaki adamın yanına gittiğimde karanlık çökmek üzereydi. Avuçlarımdaki rayihalı ve kıvamlı sıvıdan yükselen kokuyla uyandırdım onu. Önce adam, sonra kadın içti; çok geçmeden gülüşmeye ve cilveleşmeye başladılar. Akşam olduğunda köyün her köşesi sarhoş insanların naraları ve şarkılarıyla yankılanıyordu.

Kısa süre sonra şarabın yanına hintkeneviri de katıldı ve dünyayı bir coşku dalgası kapladı. Ama şarap gibi uyuşturucular da sonunda insanları sersemletiyor ve karamsarlığa sürüklüyordu. O taşkın sevincin arkasından, çözüm bulmaya çalıştığım kasvetli durağanlık geliyordu gene. Erkekler ve kadınlar yerlere serilerek kendilerini uykuya bırakıyorlardı. Uyku baş düşmanım olmuştu artık. Her yerde onun sessiz ve azimli faaliyetinin izlerini görüyordum. Yaşam mücadelesine karşı açtığı savaşı kazanırsa, hayatın enerji deposu olmaktan çok, ölümün habercisi haline gelecekti. Ama uyku şeytanca bir hünerle kaçıyordu benden. Yolunu kesmeye çalıştı-

ğımda elimden kurtuluyor, hatta beni hipnotize etmeye kalkıyordu. "Sana boyun eğdirmesi gereken benim," diye çıkışıyordum, "sen kölesin, ben efendiyim!"

Kurnazlığa başvurmayı denedim. Planlarımı sabahın geç saatlerinde, hemen herkes uyanıkken uygulamaya başladım, böylece ardım sıra uykuya dalacak olan insan kalabalıkları elimin altında oluyordu. Uykunun kıvrımlarına gizlenmiş ilahi haberciler olan rüyaları yarattım; daha kalıcı eserlerimden biri oldu bu. Rüyalar taşınabilir ortaoyunları gibiydi, her birinin kabataslak bir kurgusu ve gösteri sırasında seçilebilecek bir dizi çeşitlemesi vardı. İnsanlar içlerinde rüya bobinleriyle dolaşıyorlardı, o gece hangisinin gösterime gireceğini hiç bilmeden.

Pencereden bir şehrin gecesine baktığımda, rüyaların dünyasına dalmış uçsuz bucaksız kalabalığı sezebiliyorum. Dünyanın bir yarısı rüyaların çok renkli mekânlarına gömülüdür, eski katedrallerin duvar ve pencereleri gibi. Uyku bir freskler evidir. İnsan zihnini bir minyatürcünün hüneriyle resimledim, her birine gördüğü bir şeyden kopup gelmiş rüyalar bağışladım: Bir yüz, bir yer, bir manzara. Her insanın yaşamını inceledim, önemli olayları çekip çıkardım ve rastgele seçtiğim başka anılarla birleştirerek, vermek istediğim mesajları içeren hikâyelerin içine yerleştirdim. Uyuyanlara bir büyü yapmayı umuyordum, rüyaların içinde savunmasızken ve sözlerime kulak vermeye hazırken. Derin düşünceler içinde uykuda geçen saatlerin ardından (çünkü insanoğlu filozof gibi uyur) uyanıklık geri dönecekti, unutuşla, gözyaşıyla ve kahkahayla dolu olarak.

Ayrıca, tehlikeli bir şekilde zayıflamış olan cinsel isteği güçlendirecek bir şeyler yapmam gerekiyordu. Onları daha çekici kılabilir miyim düşüncesiyle, hem kadınların hem de erkeklerin kol ve bacaklarını örtecek giysiler icat etmeye karar verdim. Üreme organları planımda çok önemli bir yer tuttu; o kadar görünmez oldular ki sonunda insanlar onların hayalini kurmaya, hatta yüceltmeye başladılar. Mükemmel bir hile oldu bu. Çıplakken kısa süre içinde sinir bozucu bir bıkkınlık uyandıran insan vücudu, kumaşların altına girince anlaşılmaz bir ateşle sarmalanır. İşte size gözbağcılığın gücü.

Onu bulduğum gün, Aksa –adının Aksa olduğunu öğrenmiştim– bir tek buğday tenli yüzünü açıkta bırakan, saçları kadar siyah bir örtüye sarınmış durumdaydı. Vahada geçirdiğimiz zaman içinde, ona dayatılmış olan bu yükü sırtından attı. Mutluluğa doğru attığı her adımla bedeninin bir parçası özgürleşti; kolları, ayak bilekleri, omuzları. Oynadığımız oyunlar sırasında bedenlerimiz kazara birbirine değdiğinde tuhaf bir ürpertiyle titrerken ve oğlunun yanında uykudayken saatlerce onu seyrederken yakalıyordum kendimi. Ben olmasaydım ölümün onu çoktan alıp götürmüş olacağını düşündükçe ürperiyordum.

Bir akşam, oyunla geçirdiğimiz bir günün sonunda, yemeğimizi otların üzerinde yedik. Çocuk uyuyakalmıştı ve hafif bir esinti palmiye ağaçlarının yapraklarını hışırdatıyordu. Vahada yaşayan iki deve küçük gölün etrafında akşam yürüyüşüne çıkmıştı ve başımızın üstünde ötücü kuşlar uçuşuyordu. O anın büyüsü içinde suskunluğa gömülmüştük. Aksa, her türlü utançtan sıyrılmış olarak bana baktı. Tanınmış olmanın o eşsiz ve sarhoş edici duygusu uyandı içimde.

"Kim olduğumu biliyorsun, öyle değil mi?" diye sordum usulca.

Aksa evet anlamında başını salladı. Yüzünün her noktasına yayılan bir mutlulukla gülümsedi.

"Peki nasıl anladın?" diye sordum. "Hemen hiç kimse başaramaz bunu."

Bunun üzerine Aksa, bir sır verirmiş gibi hikâyesini anlattı bana. Küçük bir kızken, köydekilerin benim hakkımda söylediği şeylerin doğru olmadığına kısa sürede karar vermişti. Ben kendimi hiç göstermediğim için bu kuşkusunu doğrulayamıyordu ve beni nerede arayacağını bilmiyordu. Hatta adımın ne olduğunu bile bilmiyordu, Tanrı adını da bir sürü yalandan biri olarak reddediyordu çünkü. Benden yardım ve rehberlik isteyemeyince, benimle mümkün olan tek yolla konuşurken bulmuştu kendini, meçhul bir muhataba mektuplar yazarak. Benimle mutlaka karşılaşacağına inanıyordu, bu dünyada olmanın serüveni dışında belirgin bir nedeni olmaksızın mutluluk duyan herkes gibi. Büyümekte olduğunu hissedince,

yaşama duyduğu arzu da büyümüştü. Zihniyle birlikte bedeni de genişlemişti. Göğüsleri ve kasıkları artık kendine ve başkalarına haz verme olanağı sunuyordu, ama insan dünyasını mutluluğun ufkundaki bir bulut gibi kararta yasaklar duvarına çarpmıştı Aksa. Ona sunulan seçenekler karşısında afallayarak uzun bir süre bocalamıştı. Sonunda, kimseyi incitmek istemediğinden, kabiledeki bir terziyle evlenmiş ve onun diktiği kara, kaba ve biçimsiz giysilerin içine gömmüştü kendini.

Aksa kapalı bir çiçeğin biçimine bürünmüştü, hapsolmuş ve şaşkın gözlerle. Sanki başka birinin yerine yaşıyormuş gibi hayatına uyum sağlamıştı ve benimle karşılaşma umudu onu hiç terk etmemişti. Öyle güçlü bir umuttur ki bu, inananları son nefeslerine kadar bir an bile bırakmaz. Ölümden sonra da onları izlediğini söyleyenler var, ama ben o kadarını bilemiyorum: Ölüler benim görüş alanımdan tamamen kaybolurlar.

Sabahları uyandığında ışığa içinde ben varmışım gibi bakıyordu Aksa. Oğlu doğduğu zaman da benden bir mesaj almış gibi gelmişti ona, kendi konuksever etinden türemiş bir mesaj, yaşayan bir hatıra, etten yapılmış bir ruh. Terziyle ne zaman sevişse etrafındaki havayı ben dolduruyordum. Rüyalarına sızıyor ve uzun süreler boyunca orada kalıyordum, bütün dünyayı dolaşıp geri gelmeye yetecek kadar. Onu henüz tanımazken onunla bu kadar zaman geçirdiğimden hiç haberim yoktu.

Bir gün Aksa benimle konuşmaya başlamış ve beni görme umudu yakıcı bir arzuya dönüşmüştü. İşte o sıralarda Musa'yla ben köye gelmiştik ve kısa süre sonra kavim Mısır topraklarından ayrılmıştı. Ani bir dik başlılıkla katılmayı reddettiği buzağı bayramında yaşanan her şeyi neredeyse rüyadaymış gibi seyretmişti Aksa. Herkesi Musa'nın ayaklarına kapanmış görünce, oğlunun kaderini düşünerek dehşete kapılmıştı. Bundan birkaç dakika sonra da ben yanına gelmiş ve onu alıp götürmüştüm.

Vahada beni neredeyse ilk bakışta tanımış ve dönüşüm süreci böylece başlamıştı. Şimdi, güneş kum tepelerinin ardında kaybolurken, Aksa'nın duaları nihayet bana ulaşmıştı. Güneşe dönen bir çiçek gibi, sahili okşayan deniz suları gibi bana uzandı ve üzerinde

yük gibi taşıdığı giysileri çıkarıp attı. Aksa bir kelebeğe dönüşmekteydi, benim olan şeyi bana geri vermekteydi: Boynunu, omuzlarını, saçlarını, göğüslerini. Aksa'nın kolları bana utanç duymadan dokundu; Tanrı'yla her şey mubahtır çünkü, onun yanında günah ve zina yoktur. Aksa göbeğini, kalçasını ve bacaklarını sessizce açtı ve bacaklarının arasındaki çiçek, gövdesine yerleşen bahçenin çiçeği, sanki hayatta başka hiçbir şey istememiş gibi açıldı önümde. Öyle büyüktü ki Aksa'nın arzusu, benimki de büyüyerek vaha kadar oldu. Onun içine girdim ve sonra hiçbir şeyin önemi kalmadı, ta ki bir çığlıkla ekilen tohum, bütün bunların yaşam uğruna yapıldığını ikimize de hatırlatana kadar.

Artık hem kendim hem de oymuşum gibi geldi bana ve o da benmiş gibi. Bir de ansızın, yapraklardan, kumlardan ve gökyüzünden yavaş yavaş bana doğru gelen bir dalga hissettim; daha uzaklardan, denizden ve denizin ötesindeki karalardan, o karaların bağlandığı başka denizlerden. Evrenim mutlulukla bana doğru koşuyordu. Eski dostların ya da birbirinin izini kaybetmiş okul arkadaşlarının yeniden buluşması gibiydi ve bu tür toplantıların bütün sevincini ve hüznünü taşıyordu. Yaratılmış dünya coşkuyla beni selamlamaktaydı ve zaferle doluydum ben.

İzleyen günlerde Aksa vahada mutlu ve yarı çıplak gezinip durdu. Benim iyi ve cömert Tanrım diye, sesleniyordu bana; ben de ona, en güzel yaratığım, diyordum. Şüphesiz abartıyordum, çünkü yıldızçiçeği ve ceylanın da kendilerine özgü, olağanüstü bir güzelliği vardır; ilham dolu anlarımda ellerimden çıkan her şey gibi onlar da kendi içinde kusursuzdur. İkimiz, kumlara bulanmış olarak, öğle vakti bile serinliğini koruyan gölcüğe dalıyor, sonra ben dünyanın hikâyesini anlatmaya kaldığım yerden devam ediyordum. Aksa beni dinlemekten hiç bıkmıyor ve bazı olaylara kendi açıklamalarını getiriyordu. Mesela, ona göre dağ nehirleri, dağların denize ulaşma arzusuydu. Aslına bakılırsa, dağ nehirleri sahiden de dağın eninde sonunda deniz olan bir parçasıdır. Beni ve eylemlerimi ne kadar iyi kavradığını görerek şaşırıyor ve onun benden öğrendiği kadar be-

nim de ondan öğrendiğimi düşünüyordum. Aksa ve ben, bizi birbirimize bağlayan o mutlu minnet duygusundan aşkı yaratmaya karar verdik.

Aşk kesinlikle bir oyundu, ama hepsi bu değildi. Vahadaki ilk andan beri sevmek sevişme arzusundan öte bir şey olmuştu; çiçeğe kendi kokusunu ve anısını eklemek demekti sevmek. Aşkın sevileni hem tanıdık, hem kutsal kılmaktan geçtiğine karar verdik. Bize gerekli görünen her şeyin bir listesini yaptık. Kesinlikle vazgeçilmez koşullardan biri neşedir; o olmadan oyuna ne başlayabilir ne de bitirebilirsiniz. Birlikte gülmek birbirini sevmek demektir ve neşe, ona sahip olanların bildiği gibi, en yüksek hayat biçimidir. İnsanlar onun yokluğunu ödünç neşeyle gidermeye çalışırlar –başkalarının yaptıkları ve söyledikleri karşısında atılan kahkahayı kastediyorum–, yorgun beden o umutlandırıcı enerjiden biraz yakalayabilsin diye. Halbuki aşk başkasına kendi neşenizi vermektir. Nitekim sahiden sevebilen ve bu oyunda kazanabilenler, önceden de mutlu olanlardır. Bu kuralları kumların üzerine yazdık. Çok geçmeden rüzgârla silinecek olmaları önemli değildi; ölümsüz kurallardı bunlar.

En önemli kuralı bulduğumuz gece, aşk oyununun defterini kapattık. Bu hüküm kısa bir formülün içinde gizliydi ve onu ilk söze döken Aksa oldu: "Ölmek güzel olmalı," dedi bana bakarak. Ve ben, kendimin kendimden koparıldığı duygusunun mutluluk ve azabıyla Aksa için gözyaşı döken ben, ne demek istediğini anladım ve onun da anlamasına yardım ettim. Aşkın hiç bitmemesi gerektiğini düşünüyor, ama bir yandan da kendimizin artık o kadar önem taşımadığını görüyorduk; çünkü aşk anında bütün evren bir merkez ve bir amaç ediniyordu. O anda ölüm bambaşka bir ışıkta görünüyordu, sadece gerekli değil; vazgeçilmez bir olgu gibi. İşte böylece altın kuralı söyledik: "Sadece ölümden korkmayanlar sevebilir." Keşfimizin baş döndürücü sevinci içindeyken, ansızın ortaya çıkan bir hortum bizi şaşırttı. Kaçıp saklanmaya çalışmadık. Çocuğu sıkıca kucakladım ve benim de bir oğlum olmasını diledim, onu korumak ve ona hayatın nedenlerini öğretmek için.

Aksa'yla birlikte uydurduğumuz o aşk kurallarını düşündüğüm-

de, tam olarak ne diyeceğimi bilemiyorum. Artık yaşım ilerlediği için, âşık olan herkesin birtakım yeni kurallar yarattığını biliyorum. O aşırı canlanma halinin doğasında var bu. Elbette, sadece aşkın yaratıcılarından biri değil; aynı zamanda buluşumuzun sihrine ilk kapılandım ben.

Artık aşkı yarattığımız ve onu büyük bir mutlulukla yaşamaya başladığımız için, hep Aksa'nın yanında kalmak istiyordum. Vahaya yerleşebilir, çocuğu büyütür, kendi çocuğumuza sahip olur ve dünyayı zehirleyen hırs ve açgözlülükten uzakta yaşayabilirdik. Aksa'dan benimle evlenmesini istedim –zaten evli olduğu için biraz biçimsiz bir teklif oldu bu– ve Aksa, ölmeyi düşündüğü gün benimle zaten evlenmiş olduğu cevabını verdi. Yani aslında evliydik biz. Meyveden ibaret bir akşam yemeğiyle bu durumu kutladık. O gece tedirgin bir mutluluk içinde uykuya daldım, önsezilerle dolu bir günün sonundaki bir yeniyetme gibi.

Gece geç saatte irkilerek uyandım. Vaha, zaman içinde tanımayı öğrendiğim sakin gece seslerinin koynunda yatıyordu. Ama bir şey daha vardı, hayvan seslerinin şiddetini ve yönünü değiştiren anlaşılmaz bir varlık. Vahaya birisi girmişti.

Ot minderimden kalktım, yerden bir sopa aldım ve ağaçların arasında sessizce yürüdüm. Gece hayvanları gibi sezgilerimle ilerliyordum. Suyun yanına ulaştım ve kıyıda bir atın karanlık siluetini ayırt ettim. İhtiyatla yaklaştım ve atın burnuyla aramda kısa bir mesafe kalmışken, ayağım yerde gevşekçe yatan bir gövdeye değdi. Bir bedeviydi bu. Onu sarstım, ama bir tepki gelmedi. Adamı sırtüstü çevirdim ve ölü olduğunu gördüm.

Karmakarışık sakalının altında, boğazından kalçasına kadar inen bir kılıç yarası vardı. Atından inip suya doğru sürünmeye çalışırken son nefesini vermiş olmalıydı. Bir çeşit kayıtsızlık içinde orada durmuş ona bakarken arkamda bir ses duydum ve dönüp baktığımda Aksa'yı gördüm. Onun yardımıyla vahanın kıyısında bir çukur açtım; cesedi içine koyduk ve üstünü kumla örttük. Gecenin sükûneti hemen geri gelmişti, kafasını yere dayayıp yatmış olan

atın varlığı dışında her şey önceki gibiydi.

Ama yeniden uykuya dalamadım. Bu olay çok sarsmıştı beni. Dış dünya mutlu ve uzak cennetime sızmıştı. Palmiye ağaçlarının dalları arasından yıldızlara uzun uzun bakarken, bu olayın anlamı bana kendini zorla kabul ettirdi: Dünya acı çekiyor ve kumda dilsiz yatan, göğsü başka bir insanın vahşetiyle yarılmış o adam aracılığıyla bunu haber veriyor sana. Dünyayı katliamın pençesinde hayal ettim ve derin bir ıstırapla ayağa kalktım. Tanrı olduğumu unutmuş muydum? Evrenimi daha iyi, daha uyumlu bir şeye dönüştürme umudumdan vaz mı geçmiştim? Bedevi, beni kavgaya geri dönmeye ikna etmek için ortaya çıkmıştı belki de. O sınırsız yıkım enerjisinin, her hayvanın ve her ot parçasının esir düştüğü o amansız yaşam mücadelesinin vahamda bile işleyip durduğunu hissedebiliyordum. Kendine gel, Tanrı, diye emrettim. Ayağa kalk, Musa'yı bul ve ona her şeyi anlat.

Kollarında çocuğuyla kıvrılmış uyumakta olan Aksa'nın yanına döndüm. Yola çıkmadan önce saçını okşadım. Bedevinin atını vahanın dışına çıkardım, hayvanın sırtına atladım ve yönümü yıldızların yardımıyla bularak Sina Dağı'na kadar dörtnala gittim. Dağın eteklerine vardığımda hayvanı serbest bıraktım ve tepeye, bildik mağaraya doğru yürümeye başladım.

Mağaranın girişine ulaştığımda, dalgın bir tavırla taş masasının başında otururken gördüm onu. Düşünmek için yazısına ara vermişti, elinde stilus, beni görmeden bana doğru bir noktaya bakıyordu. Sonra aradığı cümleyi sesli olarak okudu.

"Eğer bir öküz bir erkeğe ya da bir kadına tos vurursa, cezası ölümdür. Öküz taşlanacak ve eti yenecektir. Fakat öküzün sahibi bağışlanacaktır."

Musa az önce oluşturduğu hükmü yazıya geçirmek üzere kafasını önüne eğdi. Duvara sabitlenmiş meşalenin yaydığı ışık çemberinin içine girdim. Musa gözlerini kaldırdı. Durdu ve yüzünde taş gibi bir ifadeyle bana baktı. Bir süre böylece kaldık, sonra Musa konuştu.

"Sonunda geldin demek. Neredeydin bunca zaman?"

Musa'nın taş masasına yaklaştım ve karşısına geçip oturdum.

Yolda söyleyeceklerimi hazırlamıştım, ama şimdi tek söz çıkmıyordu ağzımdan. Musa devam etti:

"Kendi başıma idare etmek zorunda kaldım. Ne çok sorunla karşılaştığımı hayal bile edemezsin. İnsanlar memnun değiller. Aşiret reisleri durmadan birbirleriyle dalaşıyor. Düzen sağlamak için zor kullanmak zorunda kaldım, sana akıl danışma ya da içimi dökme fırsatı bulamadan. Bu dağ başında yapayalnızım, herkes gece gündüz seninle söyleştiğimi sanıyor, halbuki konuşacak bir köpek bile yok yanımda. Bütün kararlar benim omuzlarımda, bütün yasaları ben yapmak zorundayım. Bak, şunları dinle mesela."

Musa, işaretlerle doldurulmuş küçük tabletleri bir süre karıştırdıktan sonra aradığını buldu: "'Eğer bir adam bir bakireyi aldatır ve onunla yatarsa, onun için ağırlık verecek ve onu karılığa alacaktır. Fakat afsuncu kadını yaşatmayacaksın. Ve hayvanla her yatan mutlaka öldürülecektir.' Bu basit kuralları kabul ettirmek için nasıl bir savaş verdiğimi bilmiyorsun. Başardıysam, senin hâkimiyetini dayanak gösterdiğim için başardım. Peki sen neredeydin, bana yardım edecek yerde?"

Musa bana meydan okuyarak sustu. Sonunda cevap verdim.

"Musa, sen benim yardımımı istemedin. Belki etrafında olmamı bile istemedin, çünkü ben olmayınca istediğin her şeyi yapma fırsatı buldun. Mesela az önce okuduğun yasalar beni hiç memnun etmedi, ama sen bunları benim fikrimmiş gibi sundun. Söylemek istediğim önemli şeyleri unuttun ve bir kısmı benim telkinlerime tamamen yabancı olan sayısız ayrıntı içinde kaybolup gittin. Senden hiç memnun değilim, Musa."

Musa söylediklerimi düşünür gibi bir tavır takındı. Peygamberimle aramdaki bu kritik konuşmanın üzerine derin bir sessizlik çöktü. Acaba o anda nasıl görünüyordum? Vahadaki bir anı hatırladım. Aksa'nın oğlanla oyun oynadığı, benim de gölün kıyısında gezindiğim bir gün, sudaki aksimi görmüştüm. İnce bir sakalın çevrelediği genç bir yüz vardı karşımda. Erkek oldun artık, demiştim kendime.

Musa yeniden konuştu.

"Memnun olmadığını biliyorum. Ona bakarsan, ben de memnun

değilim. Emir vermeyi ve idareyi eline almayı daha iyi başaracak bir Tanrı ummuştum. Oysa bütün bunları yapmak bana düştü. Şu kuralı kabul ettirmek kolay mıdır, sorarım sana: 'Bir davada güçlüyü kayıran bir hüküm vermeyeceksin; ama davasında yoksula saygı göstermeyeceksin.' Buna ne dersin? Ben bu satırları yazarken sen neredeydin? Kimdi çabalayan, hem zenginle hem yoksulla savaşarak?"

"Zengin de yoksul da olmamalı," diye karşılık verdim sertçe.

Musa hayretle bana baktı.

"Bu da ne demek oluyor? Zengin de yoksul da olmamalıymış! Apaçık gerçekleri unutuyorsun. Ne Tanrı ama, başı bulutlarda geziyor, arada bir aklına esince dünyaya dönüp peygamberini eleştiriyor. Yoksulların var olduğunu unutuyorsun! Mesele yoksulların var olup olmayacağını tartışmak değil, hayvanlaşmalarını ve açlıktan ölmelerini önlemenin bir yolunu bulmaya çalışmak. İşte bu yüzden hayvanlarla çiftleşirlerse öldürülmeleri gerekiyor, ama açlıktan ve soğuktan kırılmamaları için onlara yardım etmek lazım. Yoksullar her zaman bizimle olacağına göre, herkes etrafındaki muhtaçlara cömertçe elini uzatmalı. Altın buzağının yanında görmedin mi onları? Onlara yol göstermek benim görevim mi, değil mi? Senin telkinlerinle hareket etmiyor muyum? Ne yapmamı istiyorsun?"

Bu son sözleri söylerken Musa'nın sesi ve görüntüsü tamamen değişti. Gözlerine bir korku çöktü sanki, sakalı titremeye başladı, benzi sarardı ve stilusu masaya bırakan elleri dua eder gibi kenetlendi. Ürkütücü bir görüntüye bürünmüş olmalıyım, diye düşünüyorum; çünkü Musa bir hamlede taş taburesinden sıçradı, ayaklarıma kapandı ve cüppemin eteğine yapıştı. Çok şaşırmıştım, ama bu değişimden yararlanmaya karar verdim. Bir elimi Musa'nın omzuna koydum ve ayağa kalkmasını söyledim.

"Benim öfkemden korkma, Musa. Bazı bakımlardan çok güzel işler yaptın. Ama uzun zamandır yazmakta olduğum birtakım önemli şeyleri seninle hiç konuşmadık. Artık bunları okuma zamanın geldi. Bekle beni."

Hemen, Musa'nın çalışma alanını benimkinden ayıran uydurma duvarın arkasına geçtim. İçerisi zifiri karanlıktı. El yordamıyla

yoklaya yoklaya, bir zamanlar duvara raptettiğim meşaleyi buldum. Hatırladığım kadarıyla yazılarımı meşalenin tam altındaki bir deliğe koymuş ve ağzını bir taş parçasıyla kapatmıştım. Taşı kaldırdım ve bir iple tutturulmuş balmumu levhaları buldum. Masasının başında beni beklemekte olan Musa'ya götürdüm bunları. Levhaları önüne attım ve mağaranın bir köşesine çekilip yalnız başıma oturdum.

Karanlıkta yazdıklarımı düşündüm ve her şeyi yeniden gördüm. Metnin ilk bölümü, yüzyıllar sonra hem kutsal, hem dünyevi hikâyelere girecek olanlara çok benzeyen bir resimler dizisi olarak gözlerimin önünde canlandı. Tarihin bir noktasında, bir önderin liderliği altında ilk kez birleşmesini takiben, insanoğlu çok acılı bir döneme girmişti. Gözbağcılıktaki hünerim bile onları avutmaya ve ayakta tutmaya yetmemişti. Hayvanların ve bitkilerin geçmişiyle yeniden kaynaşma özlemleri o kadar güçlüydü ki, kadınlar ve erkekler artık beni tanıyamıyordu.

İnsanlar sonu gelmez bir muamma içinde kaybolmuş hileci ve kindar hayvanlara dönüşmüştü. Kusurlu ve şaşkındılar, içlerinde taşıdıkları karanlık yüzünden ağır bir korkunun altında eziliyor, bu karanlığı dışarı sızdırarak etraflarındaki dünyayı da karartıyorlardı. Bu hatayı düzeltmek için var gücümle çabalıyordum, ama gönderdiğim mesajlar derhal karabasanlara dönüşüyordu. İnsanoğlunu bilginin yoluna sürme çabalarım, baskıcı öğretmenlerin başına geldiği gibi, sonunda tam tersi bir sonuç doğurdu. (Bu gibilerin öğrencileri, bir özgürlük duygusu uğruna okuldan çıkar çıkmaz kitaplarını fırlatıp atarlar.) Müritlerim bile hakikat arayışına sırt çevirdiler ve birkaç kişiyi onu yaymakla görevlendirdiler, sanki hakikate çoktan ulaşılmış gibi. En sonunda insanlar, itaat edecek birinden başka bir şey istemez oldular.

Felaket böyle başladı. İnsanlar zenginle yoksulu, güçlüyle güçsüzü icat ettiler. Bunun gibi daha sayısız rol bulup çıkardılar. Bunların her biri zincirlerini biraz daha sağlamlaştırdı; asıl görevlerinden, anlama çabasından uzaklaştırdı onları. Kralı ve rahibi, savaşçıyı ve ezilmişi bir palyaçonun maharetiyle taklit ettiler, gezici aktörler gibi her rolü acısı ve sevinciyle yaşayarak. Kral gücünü artır-

maya çalıştı, büyücü doktor görevini kıskançlıkla korudu, savaşçı pervasızca öldürdü ve yoksullar, hepsinden daha anlaşılabilir biçimde, sırf hayatta kalmak uğruna her dakika aşağılanmaya katlandılar. Kendilerini besleyenleri öfke patlamalarıyla bölünen bir saygıyla ödüllendirdiler ve her kan banyosundan sonra güçlüleri yeniden iktidara getirdiler.

İnsanlarımın ruhlarını iyileştirmek için ne kadar uğraştıysam işe yaramadı, çünkü aşılması imkânsız bir duvar yükselmişti önümde. Zulüm, insanoğlunu hayal ettiğim hayvana dönüşmekten alıkoymanın en şaşmaz yoluydu. Kolektif bir seçimdi bu.

Yoksullar bu kaderden kurtulmanın bir yolunu bulur bulmaz kendilerini servet edinmeye adıyorlardı. Onlara bağışladığım aldanma yeteneğini kullanarak yanına yaklaşılmaz şatolar yapıyor, bunların içinde kendilerini kaybediyor ve başlarına geleni anlamadan ölüp gidiyorlardı. Dünyanın her yerini dolaştıktan sonra, insanlığın izlemesini istediğim yolu yeniden bulması için ezilmiş ve acı çeken bir halk seçme fikri geldi aklıma.

Yazılarımın ikinci bölümü bu yeni hayata ilişkin planlarımı kapsıyordu ve Musa'nın bu bölüme kadar gelip gelmediğini merak ediyordum. Sabahın ilk soluk ışıkları mağaraya sızdığında, yıldızların silinip gidişine bakmak üzere dışarı çıktım. Sonra Musa'nın yanına döndüm. Okumayı yeni bitirmişti. Önceki gece yaptığı gibi sessizce yüzüme baktı, içinde bir yangınla. İlk konuşan ben olmak istemediğim için durup bekledim. Sonunda sözcükler Musa'nın dudaklarından sel gibi döküldü.

"Geri geldin Rabbim, ve senin sözüne iman ediyorum. Suretim senin ellerinden çıktı; bana zekâ ver, emirlerini öğreneyim. Bilirim ki senin kararların en adildir; izin ver şu kalbim şifa bulsun. Bugüne kadar nasıl da körmüşüm! Sen burada benimle olmasan bile, benim seni arayıp bulmam gerekirdi! Şimdi senin sözün yoluma düşen bir ışık gibi bana geri geliyor ve senin yardımınla kurtuluş önümdedir. Köle efendisine nasıl bakarsa ben de sana öyle bakıyorum; dilerim senin yolundan gitmeyenler toplanmadan sararan otlar gibi olsun. Yeri ve göğü kendi takdirine göre yaratan sen, daha ortaya çıkmadan vücudumun biçimini gördün. Yarattığın her şey

senin kitabında önceden yazılıydı. Seni sevenleri korur, kötüleri yok edersin ve dudaklarım her an sana hamdedecek."

Giderek artan bir tedirginlikle dinledim. Kiminle konuşuyordu Musa? Söylediği şeylerden hiçbiri değildim ben. Hiç de her şeyi biliyor değildim ve Musa'nın düzeltmesini umduğum sayısız hata yapmıştım. Musa sanki kendisiyle ya da hezeyan içindeki beyninin yarattığı bir hayaletle konuşuyordu. Bu artık beni şaşırtmıyor, çünkü biliyorum ki herkes okuduğu şeylerde kendi bulmak istediğini bulur.

"Kötüleri yok etmek istediğim doğru değil," dedim. "Kötülerin kim olduğunu bile bilmiyorum. Bu arada, yeri gelmişken, altın buzağıdan sonrakine benzer bir katliam daha olursa seninle aramızda hiçbir anlaşma kalmaz."

Musa anlamını çıkaramadığım bir gülümsemeyle bana baktı. Ne olduğunu bilmediğim bir kuvvet onu gizlilik ve kutsiyet dolu bir yere çekmişti.

"Hatalarının düzeltilmesini seven kişi bilgiyi sever ve sen kötüleri cezalandıracaksın. Basiret sahibi kişi bildiğini saklar, ama aptalların yüreği budalalık saçar."

Bu sözlerin anlamını çözmeye çalışıyordum ki, Musa'nın yatağının durduğu köşede bir şey hareket etti. Gün ışığı mağarayı aydınlatmıştı ve gözüm kıpırdanıp duran bir battaniyeye takıldı.

"Bu kim?" diye sordum, sesimi alçaltarak.

"Kusita," dedi Musa, taş taburesinden kalkarak.

"Kusita da kim?"

"Karım," diye cevap verdi, taş masanın üzerine dağılmış olan elyazmalarını toplarken.

"Tsippora'ya ne oldu peki?"

Musa omuz silkti, sanki bu konu ikimizi de ilgilendirmeyen bir şeymiş gibi. Sonra mağaradan çıkıp kamp alanını görebileceği bir yere gitti. Manzara kıraç ve görkemliydi. Bir an için ikimiz de bütün acıları ve anlaşmazlıkları unuttuk.

"Bana yardım edecek misin, Musa?" diye sordum sonunda peygamberime. "Benimle birlikte insanlara seslenecek misin?"

Yüzüne bakıyordum, ama Musa bakışıma karşılık vermedi. Profili bir anda, geçmiş ve gelecek üzerine hayaller kurarak kırk gün

geçirdiğimiz dağın kayaları kadar sertleşmişti.

"Bu imkânsız," dedi. "Asla anlayamazlar. Bütün çabalarımın boşa gitmesi demek olur bu."

"O halde kendi başıma yapmam gerekecek," diye bağladım sözü. Onu orada bırakıp yazılarımı almak üzere mağaraya döndüm, sonra vadiye doğru yola koyuldum. Yarı yolda arkama dönüp baktığımda Musa bıraktığım yerde hâlâ taş gibi kıpırtısız duruyordu, onu oraya çivilemiş bir düşünceyle meşguldü. Belki yanından ayrıldığımı bile fark etmemişti.

Köye vardığımda, gergin ve değişmiş bir atmosferle karşılaştım. Musa'nın otoritesi her yerde hissediliyordu, çadırlardaki konuşmalarda bile. Bir gece önce Harun'un oğulları Nadab'la Abihu'nun başına gelenlerden söz ediliyordu. Bu ikisi bir buhurdanda ateş yakmış ve tapınağa sunmuşlardı. Tam olarak anlayamadığım bir nedenle bu ateş Musa'nın talimatlarına uygun değildi ve tapınaktan bir alev fırlayarak iki oğulu ateşe vermişti. Bu tuhaf kazada herkes Tanrı'yla kendi önderleri arasındaki ittifakın bir kanıtını görüyordu. Ama Musa'nın köyde hiç kuşkusuz birden çok işbirlikçisi vardı. Eminim ki bu olay, altın buzağı meselesinden ötürü Harun'dan alınmış bir intikamdı. Öğle üzeri Musa'nın bir konuşma yapmak üzere köye geleceğini öğrendim: Sina'dan böyle alayişle inmeyi alışkanlık haline getirmişti artık. Bunun üzerine, insanlara bizzat seslenmek için onun gelişini beklemeye karar verdim.

Sabahı çadırların arasında gezinerek ve etrafa bakıp insanları dinleyerek geçirdim. Emirleri nağmeyle ezberden okuyan çocuk sesleri duydum. Boyuna tekrarladıkları bir tanesi, yenmesi yasak olan hayvanların adlarını içeriyordu. Çocuklar kendilerinden geçmiş gibi sayıyorlardı: Deve, tavşan, domuz, kartal, şahin, çaylak, kızıl çaylak, akbaba, baykuş, karabatak, küçük baykuş, çavuşkuşu, yarasa, sansar, fare, köstebek, bukalemun, kertenkele ve hepsinden önce, dört ayak üzerinde yürüyen kanatlı mahluklar. Neydi bunlar? Bilen yoktu.

Öğle oldu ve köy halkı toplantıların yapıldığı meydanda toplandı. Törensel olayları kuşatan o yoğun ve telaşlı hava vardı etrafta. Daha şimdiden, beni henüz kabul bile etmemiş olan bu insanlara

seslenecek özgüveni bulabileceğimden kuşkulanmaya başlamıştım. Kendi kendime cesaret vermeye çalıştım: "Onlar için yap, çocukları için yap,..." Devam etmek istedim, ama aklıma kimse gelmedi. "Aksa için yap!" İşte bu daha etkili oldu ve o günden sonra bu formülü defalarca kullandım, yüzyıllar boyu, en zor anlarımda.

Musa tam vaktinde göründü. Azametine bir kere daha parmak ısırmak zorunda kaldım. Gündüz konuşmalarında hep yaptığı gibi, baştan ayağa beyazlar giymişti. Musa'nın ortaya çıkmasıyla birlikte kalabalık gene o iyi bildiğim kıpırtısız bekleyişe gömüldü. Musa, uzmanı olduğu uzun sessizliklerle konuşmasını bölerek, gece boyunca düşündüğü yeni emirleri ve ahlâki düzenlemeleri okumaya başladı. Mağaraya vardığım zaman duyduklarım da bunların arasındaydı. Sonra alt gruplara ayrılmış daha başka emirler okudu ve kalabalık bunları sağa sola dağılmış fakihlere yazdırdı.

Musa'da yok yoktu: Cüzamlıların nasıl arındırılacağına ilişkin talimatlar, erkeklerin başka erkeklerle sevişmesini engelleyen bir yasak, kadınların âdet döneminde eve kapanmasını emreden bir hüküm, bir kadının kocası tarafından reddedilmesine ilişkin bir başka hüküm, bir suça tanık olan herkesi kusurlu ilan eden bir yasa, husyeleri alınmış birinin cemaate katılamayacağını belirten bir kural, loğusa kadınların erkek çocuğun doğumundan sonra bir hafta (ama doğan çocuk kızsa iki hafta) murdar olacağını bildiren bir emir ve hepsi de coşkulu tezahüratlarla karşılanan, bunun gibi daha bir sürü kural. Ben bir kenara çekilmiştim, yazılarımı göğsüme bastırmış, konuşmamın üzerinden geçiyordum. O sırada Musa'yla göz göze geldik ve Musa'nın yumuşar gibi olduğunu görerek şaşırdım. Ses tonunu değiştirerek, seçilmiş kavmi Mısır'daki kölelik günleri anısına yabancılara yardım etmeye çağıran son öğüdünü de okudu. Ortaya çıkmaya hazırlandım.

Artık sıra toplantının en çok beklenen aşamasına gelmiş ve heyecan doruğa çıkmıştı. Adak zamanıydı bu. Herkes bu seferkilerin ne olacağını merak ediyordu, hayvan mı, yoksa Musa'nın kurallarına uymayan insanlar mı? Yolculuklarım sırasında, olup biteni hemen anlayacak kadar çok tanık olmuştum bu sahnelere. Adak törenlerine duyulan düşkünlük özel bir koku yayıyordu sanki, insan-

ların vücudundan ödlekliğe ve pasif şiddete has bir ter sızıyormuş gibi. Aksiyon filmlerinin gösterildiği sinema salonlarında ve boks maçlarında bu kokuyu hâlâ alırım ve nefes alabilmek için hemen dışarı kaçmam gerekir, çünkü bilirim ki her izleyici sorumlu tutulmayacağı bir cinayet işlemektedir. Adak törenlerinden nefret ederim, boks maçlarından da öyle.

Daha fazla erteleyemezdim. Kalabalığı yararak ilerledim ve Musa'nın tam altında durdum. Hepsi bana bakıyordu, içlerinden bir kısmı beni peygamberle konuşurken gördüğünü hatırlamıştı. Musa ne yapacağına karar veremez gibiydi. Bu bocalamadan yararlanarak dosdoğru yukarı çıktım ve yanı başında durdum. Kalabalıktan dehşet dolu bir uğultu yükseldi. O güne kadar hiç kimse böyle bir şeye cesaret edememişti, Harun bile. Ani bir çekinmeyle basireti bağlanan Musa beni durdurmaya çalışmadı ve böylece nutkuma başladım.

İstisnasız her şeyi söyledim. O günden beri, hatırlamak için yüzyıllardır çırpındığım sözlerdir bunlar. Dudaklarımdan bir belagat ırmağı döküldü. Böyle bir yeteneğim olduğundan habersizdim, o yüzden içimden geldiği gibi konuştum. O güne kadar, rüzgârlar ve güneş ve çayırlardaki sürülerin böğürtüsü aracılığıyla elimden geldiğince ifade etmiştim kendimi. Ruhu yeniden Tanrı'ya döndürmekte kendi başına da yeterli olan bütün o seslerden yararlanmıştım, ama bu sefer dinleyicilerimin dilinde ifade ediyordum düşüncelerimi. Bizi o güne kadar getiren tarihi aşamaların her birini yeniden kat ettim. Süründüm, yürüdüm, uçtum, dinleyicilerimin ruhuna sızdım. Büyülenmiş ve afallamış bir kalabalık oluştu önümde. Onlara söylediğim şeyleri duymaya alışkın değillerdi. Önümde yerlere kapanmamalarını, anlamak için ayağa kalkmalarını istedim. Bir kere daha, şerefli bir görevin meşalesini sundum onlara. Kudretimle ezmek yerine onları kendi seviyeme çıkardım. Erkeklere olduğu kadar kadınlara, yetişkinlere olduğu kadar çocuklara da seslendim. Onlara ulaşmakta olduğumdan emindim.

Sonra uğursuz bir ara verdim; kalabalığın benimle Musa arasında asılı kalmış gibi donduğu ve İsrail halkının kaderinin dengeye gelmeye çalışan bir terazinin kefeleri gibi kararsızca inip çıktığı bir ara. İşte o anda, telafisi imkânsız bir şey oldu. Toplantının sessizli-

ği içinde Musa'nın sesi çınladı:

"Zinacı kadını getirin!"

Şaşkınlıkla dönüp ona baktım ve Musa işaretparmağını bana doğrultarak devam etti:

"Sana gösterdiğimiz konukseverliğe rağmen kalkıp buraya geliyorsun. Fitneci konuşmalar yapıyor ve birlikte kararlaştırdığımız yasaları insafsızca ezip geçiyorsun. Halkın onaylamadığı tek bir kural bile yok burada. Cemaate sesleniyormuş gibi yapıyor, ama aslında onların iradesini çiğniyorsun. Hatırlıyor musunuz," (burada kalabalığa döndü Musa) "bağışlanmaz suçlar konusunda ne karara varmıştık? Babasının karısıyla yatan adamın kaderini hatırlıyor musunuz, ne ceza verilecekti ona?"

Kalabalık kararsızca kıpırdandı. Konuşmamın etkisi hâlâ canlıydı. Musa'nın korkunç bir gerginlikle katılaştığını hissettim. Ama birbirimizin yüzüne bakmadık; savaş meydanımız önümüzde uzanıyordu.

"Nedir ceza?" diye tekrarladı Musa.

İsrailoğulları dayak yemiş bir hayvan gibi büzüştü. Henüz biçimlenmemiş bir sözü andıran bir uğultu dolaştı tepelerinde. Sonunda biri seslendi:

"İkisi de öldürülecektir."

"Sonra?" diye sordu peygamber.

"Kanları kendi üzerlerinde olacaktır," diye bağırdı kimliği belirsiz başka bir ses.

"Peki neden?"

"Çünkü babasının çıplaklığını açmıştır," diye hep birden bağırdı iki ya da üç ses.

"Peki ya bir kadın, bir hayvana yanaşmak üzere onun yanına giderse?" diye inatla devam etti Musa.

Bu kez küçük bir koro karşılık verdi:

"Kadını da hayvanı da öldürün, kendi kanları üzerlerine aksın."

Kalabalık heyecanlanmaktaydı. Tam yeniden araya girmeye hazırlanıyordum ki, Musa son darbeyi ustaca indirdi.

"Peki ya bir adam başkasının karısıyla zina ederse?"

"Hem o, hem kadın mutlaka öldürülmeli!"

Koro artık büyük ve kararlıydı. Tam o sırada kalabalık ikiye ayrıldı ve Harun göründü. Ateşli bir tavırla, Musa tarafından oğullarına yapılanı tamamen unutmuş görünerek, bir kadını bize doğru sürükledi. Daha onu görmeden titremeye başladım. Sonra saçı yüzünden düştü ve bana baktı.

"Aksa!" diye haykırdım. Sesimi duyunca, onu savurup attıkları uzak yerden beni tanıdı. Ona doğru koşmaya çalıştım, ama hemen yakaladılar beni. Musa küstahça bana baktı. Aksa'nın kocası olan terzi yanında bitmişti. Ben kurtulmak için çırpınırken Musa elimdeki desteyi çekip aldı ve insanlara gösterdi.

"Ona kucak açıp besleyen bu köyde evli bir kadını baştan çıkardığı yetmiyormuş gibi bir de peygamberlik taslıyor ve biz sahte peygamberleri ölüme mahkûm ettik. Onun yalanlarına inanmayın, onu dinlemeyin! Gözünüz onu affetmesin. Sahte peygamber öldürülmeli; sizleri Mısır'dan çıkaran ve kölelikten kurtaran Tanrı'ya karşı isyan çağrısı yaptı ve sizi tanımadığınız tanrıların ardından gitmeye zorluyor. Bütün günahları burada yazılı!"

Bu sözlerden sonra, adalet aşkıyla gözü dönmüş gibi, yazılarımı hışımla parça parça etti. Donakalmış bir halde, kırpıntılara dönüşerek dağılmalarını seyrettim. Onları bir daha hatırlayabilecek miydim? Kalabalık kendinden geçmişti. Toplantının doruk noktası bütün beklentilerin üzerine çıkacak gibiydi.

Aksa yerde kıpırtısız yatıyordu. Bütün gücümü kullanarak beni tutan ellerden kurtuldum ve ona doğru koşarak kendimi üzerine siper ettim. Vahamızda baktığı gibi baktı bana. Yüzünde korku yoktu.

"Kim olduğunu bir daha söyle onlara," diye fısıldadı, yüzü aydınlanarak. "Sana inanmıyorlar."

Söylediğini yapmak üzere ayağa kalkmıştım ki, Aksa'ya isabet eden bir taş onu cansız bıraktı. İnanmaz gözlerle ona bakarken bir taş da bana çarptı ve beni yere, Aksa'nın bedeninin yanına savurdu. Peygamberin sözleri gök gürültüsü gibi tepemizde uğulduyordu.

"Öldürün onu! Önce sizin eliniz, sonra bütün kavmin elleri üzerine insin."

Nasıl olabilir bu, diye düşündüm yarı baygın bir halde. *Kalk ayağa! Bana yardım et, Aksa!*

Başıma ikinci bir taş çarptı ve karanlık bir girdabın içine yuvarlandım.

Akdeniz'deki bir adada, karanlık bir hafızayla uyandım. Başıma aldığım darbe beni gene unutkanlığa sürüklemişti. Belli ki ölmemiştim. Ben evrenimden önce ölemem; çünkü deyim yerindeyse, onu hayatta tutan soluğum ben. Gelgelelim, evrenin soluğu olsam da olmasam da, bir hafıza kaybı geçirmekte olduğum ortadaydı.

Yüzlerce parçaya ayrılan ve her parçası kim bilir nerelere savrulup giden o balmumu levhalara neler yazdığımı hatırlamıyordum. Kendimi yeniden hatırlamam, orada yazılanları *bir zamanlar* biliyor olduğumu fark ettikten sonra gerçekleşti: Unutkanlığımın derecesini anladıktan sonra. O zamana kadar, balıkçılar, avcılar, köylüler, zanaatkârlar ve alet mucitleri arasında kaybettim kendimi; eskiden rüzgârın ve denizin içinde kaybolduğum gibi. Doğuya ve batıya doğru amaçsızca yürüdüm; ama neredeyse içgüdüsel olarak en sevdiğim yere geri döndüm, yeşil ve kayalık adalarla kaplı, sakin ve görkemli Akdeniz'e. Başımdan geçenleri ilk kez bu adalardan birinde hatırlamaya başladım. Kendimi topladım ve geçen süre içinde büyük dinlerin peygamberleri tarafından anlaşılmaz bir şekilde çarpıtılmış olan geçmişi araştırmaya koyuldum. Bu amaçla filozofları öne çıkmaya teşvik ettim ve evrenimin nasıl geliştiğini anlama görevini verdim onlara.

Daimi mekânım olarak Yunanistan'ı seçmiştim. Hem Akdeniz'in güzelim sularına yakındı, hem de tatillerimi geçirmekten hoşlandığım Doğu'ya fazla uzak değildi. Balık yüklü teknelerle, baharat ve kumaş tüccarları arasında bir adadan öbürüne geçerdim. Onlarla ahbaplık ederken, acaba neden, diye düşünürdüm, iki adanın ortasında denizcilerin gözleri ufka takılıyor ve kederle buğulanıyor? Neden bir şenlik sırasında insanlar uzun uzun duraksıyorlar, ve neden kadınların gözlerinden yaşlar yuvarlanıyor? Kimse açıklayamıyordu bunu.

Derken bazı insanlar, ailelerini ve mülklerini geride bırakarak dağların tepelerine ve terk edilmiş küçük adalara çekilmeye başladılar. Yalnız kalma arzusuna yakalanmış ve çoğu zaman dünyaya

küçümsemeyle bakan insanlardı bunlar. Bu minvalde bir süre yaşadıktan sonra, er ya da geç düşünmeye başlıyorlardı. Düşünmeye başladığınızda, tarlalar, gökyüzü, bulutlar, ırmaklar –her şey– ışıltılı ve büyüleyici bir hal alır. Benim bu yalnız insanlarım, doğa aşkıyla kendilerini düşünmeye adadılar.

Gördükleri şeylere isimler vererek ve beni bulmaya çalışarak Yunan ormanlarını ve sahillerini arşınladılar. İçlerinden biri suya daldı ve bana ulaştığını sanarak mutlulukla haykırdı. Bir sonraki, beni yüce bir kozmik salatada bulabileceğini düşünerek hava, ateş, toprak ve suyu birleştirmeye kalktı. Bir başkası havanın içinde benim ilahi varlığımı sezinledi ve ciğerlerini tıka basa havayla doldurdu. Yeni, tuhaf ve sıradışı insanlardı bunlar. Acı çekmeden tek başlarına yaşayabiliyorlardı. Sadece *bilmek* istiyor ve görkemli zihinlerini katışıksız bir mutlulukla dünyaya salıyorlardı. Onlarla gurur duyuyordum!

Bu filozofların bazıları hakikati bulduklarına o kadar emin oldular ki, insanların arasına geri dönerek okullar kurdular. Bunlardan biri de, arkadaşlık kurduğum ve Sicilya'nın doğu kıyısında sık sık ziyarete gittiğim Ksenophanes'ti. Onunla yaptığımız konuşmaların birçoğunu hatırlıyorum. Etrafımızda genç uşaklar sert Sicilya şarabı doldurur ve Parmenides adlı bir delikanlı öğretmeninin ağzının içine bakardı. İleride bağlılığının karşılığını görecekti, çünkü Parmenides'in önünde çok parlak bir felsefe kariyeri yatıyordu; hatta sonunda Ksenophanes'ten daha meşhur oldu. O sıralar Ksenophanes ne söylese başını sallar ve öğrenci tuniğinin altından öğretmeninin ona dokunmasına memnuniyetle izin verirdi. İlk şarap bardağından sonra mutlaka gerçekleşen bir şeydi bu.

Ksenophanes'in çok keskin bir zekâsı vardı. Mesela bir keresinde, öküzlerin, atların veya aslanların elleri olsa ve resim çizmeyi bilseler, atın Tanrı'yı bir at olarak, öküzün öküz olarak, aslanın da aslan olarak resmedeceğini söylemişti. "Ölümlü insanoğlu da," diye devam etmişti, "tanrıların doğduğunu ve tıpkı kendileri gibi yüzleri, elbiseleri ve gövdeleri olduğunu hayal ediyor." Ilık bir geceydi ve havada keskin bir portakal ve turunç kokusu vardı. Ne zaman Yunan felsefesiyle ilgili bir kitabı açsam o kokuyu yeniden duyarım.

"...Etiyopyalılar kendi tanrılarının koyu tenli olduğunu söylüyor; Trakyalılar ise kızıl saçlı olduğunu." Sesinde alaycı bir vurgu vardı ve Parmenides kıkırdayarak öğretmeninin çağrısına karşılık verdi. Davetliler bir virtüözün karşısında olduklarını biliyor ve Ksenophanes'in cüretkâr fikirlerine heyecanla kulak veriyorlardı.

Ama bu gösteriye kendini o kadar kaptırmamış olanlar da vardı. Yanımda oturan iki Sicilyalı pis bir para meselesi üzerine alçak sesle tartışıp duruyordu. Onlardan uzaklaşmak üzere ayağa kalktığım sırada Ksenophanes beni gördü ve şarap bardağını bana doğru kaldırdı. Gülümsedi, sonra şaka yollu bir ayıplamayla başını iki yana salladı: "Tanrı daima hareketsiz durmalıdır, hep aynı yerde. Bir sağa bir sola seğirtmek Tanrı'ya yakışmaz."

Parmenides, her zamanki sezgisiyle, öğretmeninin bu garip davranışı üzerine bir yorum yapmasının uygun olmayacağını anlamıştı. Öbürleri de önce bana, sonra Ksenophanes'e baktılar ve sessiz kaldılar. Ben de herkes kadar şaşkın bir halde yerime oturdum. Gerek Ksenophanes gerekse diğerleri için, tatile çıkmış bir kürk tüccarından başka bir şey değildim. Neyse ki bunun bir şaka olduğunu anlamam çok sürmedi. Ksenophanes'in kahkahası davetlileri rahatlattı ve Parmenides'in herkesi bastırarak güldüğünü duydum.

"İç, dostum!" diye bana doğru bağırdı filozof, masanın başından. "Ve unutma, şarapla suyu karıştırırken önce suyu koyacaksın. Bir parça et al ve keyfine bak."

Ksenophanes'in öğrencisi huzursuz bir tavırla bana baktı. Parmenides, öğretmeninin bana gösterdiği dostluğun nedenini soruyordu kendine. Kıskançlıkla yaşımı tahmin etmeye çalıştığını anladım. Herhalde rahatlatıcı bir sonuca varmıştı ki, bir genç kız gibi gerindi ve gidip öğretmeninin yanına oturdu. Ksenophanes sevgiyle ona baktı ve omuzlarına dökülen siyah bukleleri okşadı.

"Bugün bir şey yazdın mı?" diye sordu tatlı bir sesle. Parmenides başını salladı.

"Köpeğini de dövmedin, değil mi?"

Hayır, dedi Parmenides.

"Aferin sana. Ona iyi davranmaya devam et. Biliyor musun, Pythagoras dayak yiyen bir köpeğin feryadında bir arkadaşının se-

sini tanımıştı. Belki senin küçük köpeğinin içinde de Pythagoras vardır, belki filozoflarla dolu bir evde yaşamak istemiştir. Hepinizi mutlu etmiyor mu bu?"

Sicilya şarabı artık sersemletmişti beni. Belli etmeden geğirdim. O sırada davetlilerden biri filozofa doğru dönerek sesini yükseltti.

"Ksenophanes, başka bir konuya geç ve bize yol göster. Söyle bize, Tanrı kimdir?"

Tartışma konusu yeniden bana döndüğü için kulak kesildim ve Ksenophanes gösterdiğim ilgiyi fark etti. Beni Sicilya sahillerindeki bir tatilci olarak tanımasına rağmen, bu ilgiden memnun olacak kadar kendine hayrandı. Esinlenmiş bir tavır takındı ve aşağı yukarı şunları söyledi:

"Eğer bir şey *var*sa, o şeyin doğmuş olması imkânsızdır. Ve Tanrı *var*dır. Bu yüzden Tanrı doğmuş olamaz ve bu yüzden ölümsüzdür. Eğer ölümsüzse, demek ki varlıkların en güçlüsüdür. Eğer bir varlık tüm varlıkların en güçlüsü değilse, demek ki Tanrı değildir. Birden çok Tanrı olamaz, çünkü o zaman birbirlerine boyun eğdirmeye çalışırlar ve Tanrı'ya boyun eğdirilemez. Ama dahası da var. Eğer Tanrı birse ve mükemmelse, kendi parçaları bile birbirine boyun eğdiremez. Hatta, birbirinden farklı parçalara da sahip olamaz. Bu yüzden Tanrı'nın vasıfları yoktur."

Ksenophanes'in sesi uzaklaşmıştı, odanın içinde yükseklerde gezinir gibiydi. Herkes yiyip içmeyi bırakmış, pürdikkat öğretmene bakıyordu. Parmenides'in gözleri çakmak çakmak olmuş, ağzı şehvetli bir tapınmayla yarı açık kalmıştı.

Ben de tek kelime bile kaçırmadım. Ne diyor bu adam, diye düşündüm kendi kendime, bu kibirli düşünceleri nereden bulup çıkarıyor? Neyin ne olduğunu niçin bana sormuyor? Ölümsüz olduğum doğru değil, öyle olsa dünyam da ölümsüz olurdu. Kadiri mutlak olduğum doğru değil, öyle olsa evrenim de öyle olurdu. Nasıl olur da vasıflarım olmadığını düşünür? Yarattığım her şey benim bir vasfım! Yaratıcıda öz ile vasıflar birbirinden ayrılamaz. Kelimenin tam anlamıyla, yarattığım şeyim ben. Kendi yöntemiyle de olsa akıl yürüten Ksenophanes'im, onu dinleyen kürk tüccarıyım, ölümünden sonra onun yerini almak isteyen hırslı Parmenides'im ve taba-

ğımda bıraktığım öküz etiyim. Nasıl vasıfsız olabilirim? Yapraklar ve kökler bir bitkinin vasıfları değilse nedir? Köksüz ve yapraksız bir bitki ne işe yarar? Söze karışma dürtümü bastırmak için yarım bardak şarabı başıma diktim.

Bu arada Ksenophanes, hesaplanmış bir sessizlikten sonra kollarını başının üstüne kaldırdı ve öylece havada tuttu, bir sonraki numarasına geçmeye hazırlanan bir sihirbaz gibi. Heyecan doruğa çıkmıştı.

"Ve eğer Tanrı'nın her parçası gene kendine özdeşse, demek ki Tanrı sonlu ya da sonsuz, hareketli ya da hareketsiz, yok ya da çok, kör ya da gören, ak ya da kara olamaz. Harikulade, dev bir küre gibi pürüzsüz ve yuvarlaktır Tanrı."

Ve işte bu noktada, teatral bir gösteriyle son darbeyi indirdi. Bütün monolog boyunca havada tuttuğu ellerini birleştirdi ve havada bir kürenin çeperini çizerek yavaş yavaş aşağı indirdi. Kürenin dünyaya gelişini hepimiz gördük, yerküre kadar heybetli –Dünya'nın yuvarlak olduğu artık pek çok insan tarafından kabul edilmişti–, bir kadın rahmi kadar konuksever, bir bulut kadar asude. Benim bile nefesim kesilmişti. Ksenophanes'in tanımladığı şey bendim! İçimden yükselen itirazlar şaşkınlığımın içinde boğulup gitti. Aşağı doğru inen yay tamamlanınca Ksenophanes'in elleri kucağında birleşti. Bakışları, ayak ucunda oturan ve istekle kıpırdanmaya başlamış olan Parmenides'e kaydı.

"Şimdi bu genç filozofu dinlemenizi istiyorum, benim vârisimi, sevgili Parmenides'imi. Gençliğinin baharındaki şu delikanlıya bir bakın hele. Biz ihtiyarlar için ne kadar gıpta edilesi bir çağdır bu! Tam altmış altı senedir acılarımı Yunanistan'ın ve Büyük Yunanistan'ın her köşesine sürükleyip durmaktayım. Öyle her zaman ele geçen bir mutluluk değil bu, yumuşak bir yatakta doygunlukla yatmak, iyi şaraplar içmek, leblebi atıştırmak ve güzel bir delikanlıya bütün bildiklerini öğretebilmek. Azar azar elbette, ve büyük külfetlerle, çünkü tanrılar da fanilere her şeyi bir kerede açıklamamıştı. Ama aradıktan sonra, insanoğlu zamanla en iyisini bulur. Hadi o zaman Parmenides, dün yazdıklarını dinleyelim bakalım."

Ksenophanes bu sözleri söylerken delikanlının kulaklarına ka-

dar kızardığını fark ettim. Öğretmeninin bu çağrısı sürpriz değildi kuşkusuz, heyecandan kızarmıştı demek ki. Konuşmaya başlar başlamaz Parmenides başka birine dönüştü, damarlarına sert ve sarhoş edici bir şarap yayılmış gibi. Bir anda gerçekten bir tanrı gibi görünmeye başladı genç felsefeci. Berrak, gergin ve kendi varlığından sıyrılmış olarak, şiir biçiminde uzun bir monolog okumaya koyuldu. Bu monologdan sadece büyüleyici birkaç parça kalmış aklımda:

Peki varlık nasıl var olur gelecekte?
Ve nasıl
    var olmuştur geçmişte?
Çünkü eğer var idiyse, şimdi yoktur; ve yoktur şimdi, eğer
    var olacaksa gelecekte.
Böylece doğum kalkar ortadan ve kaybolur ölüm...
Aynıdır, hep aynı yerde kalır, kendi içinde
    gizlenir varlık ve öylece durur
hareketsiz...
Bütün yüzeyiyle kusursuzdur,
merkezinden her yüzüne eşit basınç uygulayan
bir kürenin kütlesi gibi...
kendine özdeş her yüz
    eşit uzaklıkta durur birbirine
kendi sınırları içinde.

Parmenides'in güzelliği karşısında masaya çöken sessizliğe ben de katıldım. Delikanlı adeta ruhani bir maddeye dönüşmüştü ve sözleri insanın içine işliyordu. Ona karşı neredeyse bir arzu gelip geçti içimden, sıcak ve berrak sesine karşı. İçine düştüğümüz büyülenme halinden sıyrılmamızı sağlayan gene Parmenides oldu. Gidip öğretmeninin göğsüne sokuldu ve Ksenophanes hemen öpücüklere boğdu onu. Kalabalık davetli topluluğundan bir alkış tufanı koptu.

"Sen neden alkışlamıyorsun, tüccar?" diye masanın üzerinden bana doğru seslendi Ksenophanes. "En iyi öğrencimi beğenmedin mi yoksa? Sen daha iyisini yapabilir misin? Belki de harika delikanlımdan hoşlanmadın. Bundan daha güzel bir şey gördün mü hayatında?" Ksenophanes çocuğun omuzlarını kavradı.

Onunla tartışmaya girmek istemiyordum; çünkü hem bunun anlamsız olacağını biliyor, hem de duyduklarım üzerinde düşünmek istiyordum. Buna rağmen, herkes başını çevirmiş bana bakmakta olduğu için, bir cevap vermek zorunda kaldım. Boğazımı temizledim ve güçbela bir soru attım ortaya: "Peki ama, Ksenophanes, sen ve öğrencilerin neden Zeus'tan, Aphrodite'den ve Persephone'den hiç söz etmiyorsunuz? Atalarımızın tanrılarına artık inanmıyor musunuz? Eşsiz Homeros'un şiirlerini ve Hesiodos'un anlattığı maceraları hatırlamıyor musunuz? Çocukluğumuzu süsleyen efsaneleri neden görmezden geliyorsunuz? Çocuklara ve şairlere mi uygun buluyorsunuz onları?" Daha sözümü bitiremeden, birden bir kahkaha patlaması sesimi bastırdı. Herkes iyi niyetle bana baktı, delice cesaretiyle sempati uyandıran saf bir barbarmışım gibi. Soruma bir cevap alamayacağımı anladım. O sırada büyük bir gök gürültüsü duyuldu ve bahçeden içeriye şiddetli bir rüzgâr akın etti. Yağmur indirmek üzereydi. Ksenophanes karanlığa açılan kapıya doğru baktı, sonra şiirine başladı:

Denizdir kaynağı suyun ve rüzgârın,
çünkü engin deniz yoksa bulut da yoktur,
bulutların içinden kopan rüzgârlar da,
ırmaklar da, gökten boşalan yağmurlar da.
Engin denizdir atası, bulutların, rüzgârın
ve ırmakların.

Ksenophanes mutlu bir yorgunlukla sustu. Davetlilerin uğultusu arasında Parmenides ona bardağını uzattı. O noktada ben kalktım, az daha kalsam fırtınaya yakalanacaktım çünkü.

Evet, durum böyleydi işte. Yunanlılar, benim gerçekte ne olduğum konusu artık kimsenin kafasını kurcalamasın diye, yerime parlak ve anlaşılmaz bir küre koymuşlardı. Beni yükseklere yerleştirmişlerdi; onların gözünde ulaşılmaz, kusursuz ve bu dünyanın dertlerinden uzaktım. Tanrıların, orman ve su perilerinin, yarı keçi yarı insan varlıkların başından geçenleri hâlâ birbirlerine anlatıyorlarsa, sırf eğlenmek için yapıyorlardı bunu. Küreye tapınmak ve eski efsanelere burun kıvırmak, felsefe yaptığınızın ve bön kalabalığın

üstüne çıktığınızın göstergesiydi. Çok geçmeden Platon beni dünyayı geometrik hesaplamalar marifetiyle yaratan bir beyefendi olarak tanımlayacak ve mitolojik hikâyelere sadece düşüncesine açıklık kazandırmak için başvuracaktı. Felsefe de beni mitler kadar çarpıtmaktaydı.

Gördüklerim ve duyduklarım üzerinde düşünmek üzere bir adaya çekildim. Bir şey artık su götürmez biçimde ortadaydı: Felsefe doğmuştu; bir grup insan hayatın anlamı üzerinde kafa yormaya kararlıydı. Bu sonsuza kadar felsefenin amacı olacaktı ve ben de ilk günden beri bu işin esaslı ve ayrılmaz bir parçası oldum. Hatta, bana dair bir kavrayış olmadan felsefenin kendisi de imkânsız olurdu. Resmi anlamak için ressama ilişkin bir sezginiz olması gerektiği söylenir. İşte bu yüzden bana ilişkin bir sezgi gerekiyordu.

Bu noktada, giderek güçlenen bir tehlikenin varlığını sezebiliyordum. Beni inkâr edemeyen insanlar buna en yakın çözüme sarılıyor, sözgelimi asla anılarını yazmayacak, hareketsiz bir varlığa dönüştürüyorlardı beni. Oysa benim yarattığım her şey kendi hikâyesini anlatmanın hayalini kurar ve bir biçimde başarır bunu. Dağlar jeolojik katmanlarıyla yazarlar, ağaçlar gövdelerindeki halkalar ve yapraklarındaki çizgilerle, hayvanlar da atalarından devraldıklarını izlerle. Bir ot parçası bile hiç durmadan özgeçmişini yazar. Evren bir anı kitabıdır, dünya bir günlüktür.

Bir insanla ilk kez bir oluşum işte o sıralara rastlar. Bunu yaptım, çünkü bir filozofun benim adıma konuşmasını istiyordum ve halihazırda var olan bir kişiyi kullanmak zorundaydım. Ephesos'ta bulunduğum bir sıra, onu bulduğumu hissettim. Gençliğini henüz geride bırakmamış, mahcup, kısa sakallı bir adamdı bu. Gövdesine girdiğim anda ağzından çıkan çığlığı hâlâ duyabiliyorum: "İnsan Tanrı'nın önünde küçücüktür, yetişkin adamın önündeki çocuk gibi."

Bir süredir onun peşindeydim. Etrafında dolaştım, arkadaşlarıyla birlikteyken onu gözlemledim ve sonunda onu ikna etmeyi başardım. Artemis Tapınağı'ndaydık ve yakınımızda birkaç çocuk zar oynuyordu. Ansızın Herakleitos ve ben tek ve aynı şey olduk. O Tanrı'nın bedenine girdiğini hissetti; ben de ölümüne kadar onun

bir parçası olarak kalacağımı ve birbirimizden ayrılamayacağımızı anladım. O yaşadıkça, seslerimiz aynı vurguyla ve aynı tonlamayla çıkacaktı. Bunları hatırlarken, Herakleitos'un vücudundan yayılan o beklenmedik ve güçlü heyecanla sarmalandığımı hissediyorum, o zaman olduğu gibi. Herakleitos sanki çok uzun bir uykudan uyanmıştı ve bir daha asla ölümlü insanlar gibi uyumadı. Artık tek kişilik bir rüyanın içinde hapis değildi; çünkü gözleri insanoğlunun dünyasına açıktı, çünkü onlara kıyasla bir yetişkindi. Oyun oynamayı bırakmış, şaşkın şaşkın bana bakan o çocuklara ben ne kadar uzaksam, o da insanoğluna o kadar uzaktı.

"Öyle bakmayın bana," dedim Herakleitos'un sesiyle. "Ben de sizinle oynayacağım."

Çömeldim ve zarı attım. Tıpkı bir çocuk gibi oyunun parçalarını sağa sola taşıyan heybetli tanrı Zaman gibiydim. İçimin mutlulukla dolduğunu hissettim ve rahatlayan çocuklar tapınağın huzurlu havasını çocuk çığlıklarıyla çınlattılar. Bir grup Ephesoslu yurttaş beni orada buldu işte. Etrafımı sararak o günkü toplantıya neden katılmadığımı sorduklarında şöyle dedim onlara: "Neden dersiniz? Çocuklarla oyun oynamak sizinle siyaset yapmaktan bin kat iyidir."

Ses tonum, Herakleitos'un zamanla beni alıştıracağı o parlamaya hazır asabiyetle yüklüydü. Tapınaktan çıktım ve tek kişilik gezintilerime devam ettim. Artık Herakleitos'un bedenine tümüyle yerleşmiştim ve birlikte yürürken onun iç sesini duyabiliyordum: "İçimde hissettiğim ruh ne kadar yüce ve engin! Sınırlarını ölçmek imkânsız. Daha önce benim yerime geçmiş bir iblis vardı sanki içimde. Altın arayan ve küçücük bir kazanç için toprağı altüst edenlerin tersine ben ruhumu eşeleyeceğim ve orada dünyanın ve hayatın sırrını bulacağım, çünkü içimde Tanrı ve bilgi aşkı var artık. Ancak ilahi doğa bilgiye ulaşabilir çünkü, insan doğası değil. Sadece bilge kişi kendisine Tanrı denmesinden korkar ve bunu arzular!"

Sonu gelmez gezintilerimiz boyunca Herakleitos'un kendi kendine tekrarladığını duyduğum bu cümleler, şimdi uzak ve olağandışı mutlu bir zamanın kalıntıları gibi ulaşıyor bana. İlkgençliğin kuşku ve kararsızlıklarını üzerimden attığım, sahaya giren bir sporcu gibi dünyanın içine daldığım bir zamandı o. İstediğim gibi gezip

tozmakta serbesttim, hayvan yaşamımın en yoğun günlerinde olduğu gibi.

Birbirine şiddetle ters düşen dürtülerim yüzünden, kolay anlaşılır biri olmadığım artık açıklık kazanmış olsa gerek. Herakleitos, beni tanıdığı andan itibaren, dünyanın bu kadar çelişkiyle dolu olması meselesini kafasına takmıştı. Her şeyin uyumu aradığına ve uyuma ulaşıldığı zaman karşıt güçler arasındaki dengeye büyük bir mutluluk duygusunun tanıklık ettiğine inandırdı kendini.

"Şarap ve peynir karışımı bile karıştırılmadıkça koyulaşır," diye bağırırdı Ephesos'un sakallı adamı masasının başında. Her zamanki gibi benden söz etmekteydi, ordugâhların içinde dolaşarak şaşkınlıktan dili tutulmuş generallere savaşın gerekliliği hakkında nutuklar çekerken de benden söz etmekte olduğu gibi. Savaş her şeyin anasıydı; kimini tutsak eder, kimini özgürleştirirdi ve barışa ulaşmanın tek yolu oydu, tıpkı beyazın siyahı, uyumlunun uyumsuzu yaratması gibi, vesaire vesaire. Generaller canlılarla ölülerin tek ve bir olduğunu öğrenirlerdi, uyuyan adamla uyanık adamın, gençle yaşlının tek ve bir oluşu gibi. Generaller, derdi onlara, barıştalar ama bunu bilmiyorlar. Dağın başındaki derme çatma çadırında uyuyan çoban ise savaşta, ama bunun farkında değil. O askerlerin yüzünde beliren şaşkınlığı anlatmak çok zor. Hepsi de sonunda kovalardı onu. Herakleitos tepeye tırmanıp çobanın çadırına giderdi ve o basit adam biraz süt ve et ikram ederdi ona. Eti her zaman geri çevirir, aslında savaşta olan çoban sanki öyle değilmiş gibi bir köşede uyuklarken, barışta olan ama bunu bilmeyen askerlerin kampına bakarak sütünü içerdi.

O sıralarda, yalnızlığa düşkün bir başka adamın konuşmalarını dinlemek üzere dünyanın uzak bir köşesine gitmem gerekti. O kadar yumuşak başlı ve toparlak olmasa Herakleitos'un kardeşi olabilecek bir adamdı bu: Gerçek bir sessizlik topağıydı.

Belki gerçekten de kardeştiler; çünkü ona dosdoğru Herakleitos'u sorduğumda, artık herkesin bildiği o gizemli bakışıyla gözlerini üzerime dikti Buda. Ellerini koca göbeğinin altında kavuşturmuştu ve yüzünde açıklayabileceğinden fazlasını bilen birinin ifadesi vardı. "Herakleitos'un kardeşi mi?" dedi. "Bazı şeylerin söy-

lenmemesi daha iyidir." Buda'nın dudakları bir tebessümle kırıştı.

O yiğitçe dönem boyunca Herakleitos ile Buda arasında mekik dokudum. Birinden birini seçmem gerektiğini ve yapacağım seçimin dünyanın geleceği açısından çok önemli sonuçlar doğuracağını biliyordum sanki. Çölleri ve okyanusları aşarak Buda'nın evine vardığımda onu hep bahçede bulurdum, etrafında vızıldaşan sinekler ya da gökyüzünü kaplayan bulutlar üzerine düşünürken. Oysa Herakleitos'u yakalamak için dağ tepe dolaşmak, Ephesos'un karşısına düşen adalarda onu kovalamak zorunda kalırdım. Herakleitos hiç yerinde durmazdı. Güneş gibi ikisi arasında koşturup dururdum, bir doğuya, bir batıya.

İkisinin kardeş olabileceği şüphesine, Benares'in kuzeyindeki küçük bir köyde, meyhanede rastladığım bir adamın Buda'nın konuşmalarından alıntılar yapması üzerine kapılmıştım. Bir kış akşamıydı. Rüzgâr camları ve kapıları takırdatırken, dünyevi varlığından inanılmaz ölçüde uzaklaşmış bu sıska keşiş, şöminede yanan dev kütüklerin ateşi önünde üstadın öğretilerinden birini nakletti. Bütün konuşma boyunca benim hiç sözüm geçmedi ve böyle olması beni rahatlattı. Epeydir benim adımı kullanan herkese güvensizlik duyuyor, hilekârlık ve tahakküm isteğiyle hareket ettiklerinden şüpheleniyordum. Beni tanıyanların benden adımı anmadan söz ettiğini fark etmiştim, çünkü benim daha kendime bile açıklanmamış bir sır olduğumu biliyordu onlar.

Meyhanedeki o fırtınalı gecede *dharma* tezini dinledim, hakiki öğretiyi, insani acının kaynağına ilişkin öğretiyi. Benim de yazarlarından biri olduğum eski bir hikâyeyi dinliyormuşum gibi geldi bana. Sonra aklıma Herakleitos'u getiren o sözleri duydum: "Doğmuş olan her şey, aynı zamanda ölmekte olan bir şeydir." Rüyaya gömülmüşken sizi uyandıran bir gök gürültüsü gibi sarstı beni bu sözler. Ephesoslu dostumu İonia sahilinin büyüleyici ışığında bağırırken duyabiliyordum: "Yukarı çıkan yol ve aşağı inen yol tek ve birdir!"

Hiç şüphesiz, Yunan ışığı, Herakleitos'un beni tanımlamak için seçtiği yolla yakından ilişkiliydi. Herakleitos'un sözleri, öğle zamanı yeryüzüne yengeç gibi yapışan kavurucu bir güneşle yıkanı-

yordu. Gününü açık havada geçiriyor, tepelerde ve deniz kıyısında çıplak ayak dolaşıyordu. Öğleyin zihinsel coşkunluk işaretleri vermeye başlıyordu, uyanan bir volkan gibi. İki saat sonra, gün ortasının kızgın sıcağında, yaratıcılığının doruğuna çıkıyordu. Artık ışıkla sarhoş olmuş bir halde, rüzgârla savrulan havaya bırakıyordu düşüncelerini, gökyüzünde dönüp duran martılar gibi. Onun kadar yalnız birine hiç rastlamamıştım. Azla yetiniyordu. Birkaç lokma bir şey onu doyurmaya yetiyordu; biraz peynir, biraz yeşillik. Kanaatkârlığıyla da Buda'ya benziyordu. İkisi de sadece su içiyor ve yurttaşlarının başına bela olan uyuşturuculardan uzak duruyordu.

Bu sayede ikisi de akıllarından geçen düşünceleri hatırlayabiliyor, bunları bir yere yazabiliyor ya da birine anlatabiliyordu. Öğle saatinin göz kamaştırıcı ışığı altında, güneşe çevirdiği gözleri kapalı ve ruhu şevkle ışıl ışıl, bağırırdı Herakleitos: "Tanrı gündüzdür, gecedir, kıştır, yazdır, savaştır, barıştır, tokluk ve açlıktır. Tanrı, dumanla karışan ateş gibi değişir."

Bu ateş fikri, uğradığı sayısız güneş çarpmasından kaynaklanıyordu belki de. Yürüyüşlerimiz beni bitkin düşürürdü; ama o şafakla birlikte gene fırlayıp kalkar, o dostça yıldızın görüntüsünü selamlardı. "Güneş her gün yeni!" derdi sonra. Herakleitos o ateş topunun her seferinde yeni baştan doğduğunu ileri sürüyordu, çünkü hiç durmadan yeni düşünceler üretiyordu güneş. Kimi zaman ayakları kanayıncaya kadar yürürdü. Sonra durup sızlayan ayaklarını sarar ve çılgınca bir gülüşle bağırırdı: "Güneşin eni insan ayağı kadar!" Dünyanın yaratıcısı ve yok edicisi bu kadar işlemişti ruhuna.

Onu izleyebilmek için, hizmetkâr, hayran ve öğrenci kılıklarına girerdim; ama insanlara tahammülü olmayan Herakleitos her zaman kovalardı beni. Sonra gene onun bedenine girerdim ve düşüncelerini birlikte gözden geçirirdik. "Daha iyi söyle," derdim ona, "bak ateş her şeyi nasıl dönüştürüyor ve bak ateşin kendisi de nasıl değişiyor. Deniz ve toprak ve yakıcı soluktur ateş, öyle ki deniz sık sık yeniden ateşe dönüşür, göğü ve suyu tutuşturan günbatımında olduğu gibi. Dünyanın düzenidir bu; belli ki bir Tanrı tarafından yaratılmış değildir, ansızın parlayan ve zamanı gelince sönen ebedi bir ateştir." Birbirimizi o kadar etkilemiştik ki, söylediklerime so-

nuna kadar inanırdım. Ateş benim ruhumu da sarmalardı, ikimiz Helen öğlesinde meşaleler gibi yanana kadar.

O tepelerin eteklerinden bir ırmak akardı. Herakleitos arada bir büyük bir ferahlama arzusuna kapılır ve koşarak kendini berrak suların içine atardı. Kendimi akıntıya bırakmayı ben ondan bile çok severdim. Bir merhemdi o ırmak. İkimiz suyun içine dalardık, sonra girdaplar, köpükler ve çığlıklar bir hengâmeyle birbirine karışırdı. Güneşin yakıcı sıcağından sonra, suda buharlaşıyormuşuz gibi gelirdi bize. Sudan çıkınca, çakıl taşlarıyla kaplı ırmak kıyısında yatarken şöyle derdi arkadaşım: "Aynı ırmağa girenlere her defasında yeni sular dokunur ve ruhlar da buharlaşır." "Yüzmeyi seviyor musun?" diye sormuştum bir keresinde. Herakleitos güneşte uzanmış yatıyordu ve kendi kendine konuşurcasına bana cevap verdiğini duydum. Islanmanın ruh için iyi olduğunu, ama ıslak ruhun bir sarhoşa benzediğini, tıfıl bir delikanlı gibi sarsak sarsak dolaştığını söyledi. Kuru bir ruhun daha iyi iş gördüğünü ve aynı zamanda daha bilge olduğunu ekledi. Şaşkınlık içinde dinledim. Ne demek istiyordu? Sonra, güneşin başına vurmaya başladığını anladım. Artık bulanmış olan zihninin sayıklamalarıydı bunlar.

Herakleitos'un onurlu yalnızlığı üzerinde sık sık düşünürdüm. Daha önce kimseye söylenmemiş şeylerin şiddetini taşıyordu o cümleler. Şehre karşı nefreti tamdı. Her toplumu kötülüğün yuvası gibi görüyordu: İnsanların oluşturduğu her topluluk, uzak durulması gereken uğursuz bir karınca yuvasıydı. Kalabalığın hiçbir değeri yoktu. Sadece birkaç kişi değerliydi ve o birkaç kişinin içinde en değerli olanı da kendisiydi. Kendine duyduğu hayranlık sınırsızdı ve onun gibi düşünmeyen herkesten nefret ederdi. Ne Hesiodos ne Pythagoras ne de Ksenophanes muaftı bundan. Homeros'un sahtekâr olduğunu söyler, hayatta olup da onu dövemediğine hayıflanırdı. Böyle bir insanın neden ilgimi çektiğini sık sık düşünürdüm. Bu sorunun cevabını, Buda'ya yaptığım ziyaretlerde bulacaktım.

Buda'nın arkadaşı ve tilmizi olmam, ona anlattığım bir hikâyeyle başladı. Kısmen uydurduğum, kısmen de hatırladıklarımdan derle-

diğim bir hikâyeydi bu. Soylu ve zengin bir aileden gelen bir genç adam olarak tanıttım kendimi. Ailemin üç malikânesi vardı; biri kışlık, biri yazlık, biri de yağmur mevsimi için. Dört aylık yağmur mevsimi boyunca malikâneden dışarı adımımı atmıyor, müzik aletleri çalan ve bana her türlü bedensel zevki sunan genç kızlarla çevrili olarak vakit geçiriyordum. Şiir okuyup müzik dinlerken içimin titrediğini ve dalıp gittiğimi anlattım ona, sanki bunlar, konağın duvarlarını ve doğramalarını döven rüzgârın ve yağmurun taşıyıp getirdiği mesajlarmış gibi. Gençliğimin en güzel çağındaydım, insanın, koparılmaya hazır bir meyve gibi, hayatın bundan daha kıvamlı ve daha dolu olamayacağını hissettiği dönemde. Meşaleler geniş odamın ayna ve perdelerine gölgeler düşürürken, şarap kokusuyla ve genç kızların okşamalarıyla gevşeyen bedenim bir bulut gibi uykuya doğru kayardı. "İşte böyle ölmeyi istiyorum, Buda!" diye inledim, sanki bunları gerçekten yaşamış gibi kendi hikâyeme kapılarak. Aslında, doğruyu söylemek gerekirse, yaşamış olduğuma emindim. Ama ne zaman, nerede?

Bir keresinde, dedim Buda'ya, gecenin geç bir saatinde, tek bir lambanın ışığı altında yine böyle uykuya dalmıştım. Kızlar da uyumuştu; dışarıda yağmur dinmiş ve rüzgâr kesilmişti. Konağın sessizliğine hapsolmuşken, sanki gecenin boşluğu içinde hep birlikte yolculuk ediyormuşuz gibi gelmişti bana. Ut çalan kız müzik aletine sarılmış olarak iskemlesinin üzerinde sızmıştı; yanı başında, ona sesiyle eşlik eden kız melekler gibi uyuyordu. Kızların ikisi aletlerini ellerinden bırakmış ve minderlere uzanmıştı, elleri göğüslerine ya da saçlarına gitmişti. Ama pencerenin yakınındaki bir kız huzursuz bir uykudaydı, rüyasında kıvranıyor ve salyalar akıtan ağzından anlaşılmaz cümleler çıkıyordu. Bu manzaraya bakınca hayatın iğrençliğini anladım ve ruhum tiksintiyle doldu.

Ne kadar dayanılmaz ve hazindi bütün bunlar! Müzisyenlerim ne kadar ölü görünmüştü bana ve ben de kendime! Birden duyular bir yalandan başka bir şey değilmiş ve bedenliliğimiz, ayrı ayrı var oluşumuz sadece iğrenç bir aldanmaymış gibi gelmişti. Onları uyandırmak ve keşfimi anlatmak istemiştim, ama uyku sersemliği içinde sözlerimi anlamayacaklardı. Kaderleri hakikate uykuda ulaş-

maktı, çocuklar ve sarhoşlar gibi. Böylece, bu zulmedici yeni sezgiyi tek başıma göğüslemeye karar vermiştim. Konaktan çıkmış ve kendimi Benares'teki meyhanede bulmuştum. Orada, Buda'nın müritleri bana üstattan söz etmişlerdi.

Buda'yla yalnızdık, evinin dışındaki verandada oturuyorduk. Herkes ortadan kaybolmuştu. Bahçenin ötesinde yükselen dağlardan aşağı sessizlik akıyordu, sakin bir dalga gibi. Sessizliğin sözcüklerimin arasına sızdığını hissettim ve kendimi onunla birlikte akmaya bıraktım, önümde beni dinleyicime götürecek bir yol açılmış gibi. Kendi hikâyemle sarhoş olmuştum. Buda, küçük kayığımın denizin yüzeyinde ince bir iz bırakarak giderek yaklaştığı bir kayalık gibi göründü bana.

Hikâyem sona erince Buda konuştu:

"Dostum, bunların hiçbiri zulmedici değil, hiçbiri acı verici değil! Neden sakinleşmiyorsun?"

Sonra bana çok ilgi çekici şeyler anlattı. Acının kaynağı, doğum denen talihsizliğin bizi kopardığı bir bütünün parçaları değil de ayrı bireyler olduğumuza inanma hatasında yatıyorsa, mutluluğun sırrı da ihtiyaçlarımıza sırt çevirmekte yatıyordu. Bilge insan bedenden, duyulardan ve zihnin bütün işkencelerinden uzaklaşırdı, bütün tutkular yok olana kadar. İşte o noktada özgürleşirdi; bir daha asla doğamayacağının sevinçli kesinliği içinde, yaşamayarak yaşardı. Ödülü ise hayvan bedeninde, çarpık çurpuk biçimlerde ya da insan suretinde yeniden dünyaya gelmek yerine, sonsuza kadar ölmek olurdu. "Genç asilzade," dedi Buda, yüzünden sık sık gelip geçen o gülüşsüz tebessümle dudaklarını büzerek, "bir önceki varoluşunda kendine sorular sormuş olmalısın, cevapların ne olduğunu bilmesen bile hakikate doğru yol almış olmalısın. Şimdi daha şanslısın, çünkü artık bir cevabın var: Nirvana! Genç kızlarına geri dönme. Duyuların dünyasını unut. Bir daha hiç acı çekme!"

Buda'nın sözlerindeki şiirsellikten etkilenmiştim, ama gene de içimde güçlü bir tepkinin yükseldiğini hissettim. Bunu ona açıkça söyleyemedim, ama yüreğimin derinlikleri büyük bir huzursuzlukla çalkalanıyordu.

Buda, önceden göremediğim bir şey çıkarmıştı önüme: Dünya-

ya, enerjinin yanı sıra, huzur dolu bir sükûnete yönelik bir arzu da getirmiştim. Fakat amacım hiçbir zaman hayatı reddetmek olmamıştı. Hayat benim sahip olduğum tek şeydi; ona sırt çevirmeyi öğretebilir miydim hiç? Ne kadar kusurlu da olsa, ondan daha iyi ya da daha farklı bir şey düşünemiyordum açıkçası. Ben hayatı biliyordum; içinde insanoğlunun hayalleri ve cehaleti de vardı, bir cevap bekleyerek bana bakmakta olan Buda'nın şaşırtıcı buluşları da. Kendimi onunla meditasyon yapmaya adayacağıma emindi Buda, ruh ve beden aynı ilahi ciğerle solumaya başlayıncaya ve bilmeyiş bir erdeme dönüşünceye kadar. Benim için duyulara yönelik sevgi hiçbir zaman bilginin kendisinden uzakta olmamıştı, oysa şimdi ikisini birden reddetmeye çağrılıyordum.

Buda içimde tutkuya yönelik bir özlem uyandırdı. Herakleitos'un hiddetli parlamalarını ve onlardan türeyen sonu gelmez düşünceler zincirini hatırladım. Bu anı, onlara farklı bir dünya görüşü sunmak üzere Buda'nın müritleri arasına katılmaya yöneltti beni. Sevdiklerimi ikna etmeyi başaramadığımda hep yapmak zorunda kaldığım gibi, gerçek kimliğimi gizledim. Bu işte başarısız olabileceğimi biliyordum; çünkü Buda ile Herakleitos, bir biçimde, tüm evrenimde var olan bir gerilimi temsil ediyorlardı.

Buda olağanüstü bir organizasyon yeteneğine sahipti. Mürit toplamaktaki hüneri eşsizdi. İçinden geçtiği köyler topyekûn din değiştiriyordu ve kesin bir değişim oluyordu bu. *Dharma*'yla aydınlanan birinin eski hayatına döndüğü görülmüş şey değildi. Ona katılan bir daha asla geri dönmüyordu, çünkü hakikate ulaşmış oluyordu ve hakikatte kararsızlıklara yer yoktur.

Karşı uçta Herakleitos vardı, yalnız ve uzak, zamanla çok seveceğim bir tipin ilk örneği: Asla onun olmayacak bir imparatorluğun hayali içinde kaybolmuş özgür düşünceci, ıslah olmaz şair. Kalabalığa baktığında ağzından dökülen küçümseyici sözler geldi aklıma: "Çoğunluğun hiçbir değeri yoktur, iyi kötü bir değeri olanlarsa çok azdır." Bu konuda onunla tartışmaya kalksam hemen sözümü keserdi. "Öbürlerinden iyiyse, bir tek kişi benim için bin kişiden değerlidir." Böyle bir tutumla kendini yapayalnız bulması normaldi. O saldırgan ve kindar kişiliğiyle onu çok da memnun eden bir şeydi bu.

Ama bu sefer, Himalayalar'ın eteğinde keşişlerin ruhani yolculuğuna katıldım ve önderlerinin olağanüstü alçakgönüllülüğüne hayran oldum. Buda'nın müthiş cazibesinin sırlarından biri, hor görme duygusundan bütünüyle yoksun oluşuydu; bir hayvana ya da en sefil insana karşı bile. Buda'nın müritleri, üstün olmasına rağmen öyle değilmiş gibi davrananları seviyorlardı. Herkesin potansiyel olarak peygamberin kendisi kadar değerli olduğu farz ediliyordu. Gerçekten de, Buda'nın öğrettiği gibi, reddetme yeteneğine sahip olmayan kim vardı? Mahrumiyetle ilgili olasılıkların sonu yoktu! İşte böylece Buda'nın müritleri, dünyanın en basit insanı olabilecekleri düşüncesiyle büyülenerek onun peşinden gidiyorlardı.

Bütün bu reddetme laflarını hazmedemiyordum. Oruçtan ve yorgunluktan uyuyakaldığım bir gün, muhteşem bir kadının beni beklemekte olduğu bir rüyaya daldım. Ona ulaşmaya çalıştım, ama bir dansçının sihirli adımlarıyla kaçtı benden. Peşinden gitmeye çalışırken yere düştüm, uykumda döndüm ve sıçrayarak uyandım. Buda yanı başımda duruyordu. Düşünceli ve kederli bir tavırla bana baktı. Sanırım uykumda bağırmıştım, ayrıca alnıma ter basmıştı. Kendimi toplamaya çalıştım, ama ellerim titredi ve yanaklarımdan terler yuvarlanmaya başladı.

"Gördün mü?" dedi Buda, yumuşak bir sesle. "Eğer arzu olmasaydı, şimdi acı olmazdı. Çünkü zevk belirsizliği doğurur, hırs ve şehvet korkuyu. Bunlardan kurtulmak için tek yapacağın köklerini kurutmaktır. Gülümse, dostum. Her şeyden vazgeç. Sanki yokmuşsun gibi davran! Uçtuğunu hissetmiyor musun? Daha şimdiden hissetmiyor musun bunu?"

Titremem durmuş ve terim kurumaya başlamıştı. Heybetli Vindhya Sıradağları'nın altında, Gaya yakınındaki bir tepedeydik. Önümüzde göz alabildiğine uzanıp giden bir orman vardı. Bu teslimiyet dönemi boyunca sık sık hissettiğim bir dürtüye kapıldım ve öğretmeniyle konuşan bir öğrenci gibi birden başımı kaldırarak ona şu soruyu sordum: "Peki ya Tanrı? Bunların hepsini o yaratmadı mı? Tanrı için hiçbir düşüncen yok mu? Onun ne istediği umurunda değil mi?"

Buda'nın yüzünde birer çizgiye dönüşen gözlerinden ve yara iz-

leriyle kaplı yanaklarından başka bir şey göremedim. Bu konuya değinmeyi her zaman reddetmişti; aslına bakılırsa, Tanrı hakkında pek olumlu bir düşüncesi yoktu herhalde. Her şeyi eline yüzüne bulaştıran, yaşamı yaratırken ortaya kusurlu ve hatta korkunç bir şey, alt edilmesi gereken bir hastalık çıkaran bir beceriksiz, belki bir namussuz olarak görür gibiydi Tanrıyı. Bu hastalığın tedavisi hiçliğe gömülmekti.

Küstahça çıkışıma bir cevap alamayınca, başımı itaatle öne eğdim. Buda hiç istemediğim kadar etkiliyordu beni. Onun önündeyken üstüme bir çekingenlik çöküyordu. Tanrıya karşı duyduğu gizli küçümsemeyi hissedebiliyordum, ama kendimi savunamıyordum. Ortaya çıkarmayı başardığım iyi şeylere karşı bu kadar ilgisiz olması yüreğimi burkuyordu.

Herakleitos, kuşkusuz abartarak, Tanrının gözünde her şeyin iyi, güzel ve adil olduğunu; sadece insanın gözünde bazı şeylerin adil, bazılarının adaletsiz olduğunu söylüyordu. Beni gözünde fazla büyütüyordu, çünkü yarattığım bütün sorunların farkındaydım ben. Buna karşılık Buda insafsızca hakkımı yiyordu, dünyada kötülükten başka bir şey yoktu ona göre. Buda'nın bana karşı tavrına aldırmazlık edemiyordum, hayatta inkârdan daha güçlü bir şey yoktur çünkü.

İşte tam o sırada, gözümüzün önünde, orman alev aldı. Yangın, göz açıp kapayıncaya kadar, yıkıcı dalgalar halinde ilerleyen kızıl ve akışkan bir ışık denizine dönüştü. Buda sarsılmış görünüyordu. Ateşin göz kamaştırıcı parıltısı altında gözlerinin kısıldığını görebiliyordum. Sonunda alışılmadık bir dalgınlıkla ayağa kalktı ve evine çekildi. Ben alevler içindeki ormanı seyretmek üzere orada kaldım. Herakleitos'u ve ateşin her şeyin özü olduğu yolundaki sözlerini düşündüm. Sanki bir mektup almıştım ondan.

Kıpırdayamıyordum. Yanan bir ağaç gördüm, alevlerle sarmalanmıştı, bedenin içine hapsolmuş iskelet gibi. Sonra, küle dönmüş ve rüzgârla sürüklenmiş bir yaprak ayaklarımın dibine savruldu. Akşam olduğunda yangın hemen hemen sönmüştü. Yemyeşil ormanın yerinde, döne döne yükselen dumanlarla kaplı, gri-siyah bir ufuk gördüm.

Buda, o akşam etrafını saran keşişlere yapacağı konuşma için düşüncelerini toplamıştı. Onu son görüşüm oldu bu. Oturduğumuz çayırın karanlığı içinde, külle dolu gökyüzünün altında, o günkü olaydan söz etti ve çıkardığı sonuçları açıkladı. "Her şey ateştir, kardeşlerim," dedi, bezgin ve heyecansız bir sesle. "Göz ateşin kurbanıdır. Gözün algılamaları bile ateşe aittir; ve geriye kalan her şey, yakıcı tutku, nefret ve aldanmadır; doğum, yaşlılık, acı ve keder de öyledir. Kulak da ateşin kurbanıdır, işitme de; burun ve koku alma duyusu için de aynı şey geçerlidir. Dil alevler içindedir, zihin ve zihnin gördüğü nesneler de öyle. Bu yüzden benim müritlerim, bunu anladıkça, gözlerine, gözle görünür nesnelere, görme ve işitme duyularına kayıtsızlaşacaklar, bedene ve zihne ve zihnin tasarladığı her şeye kayıtsızlaşacaklar; böylece kendilerini bütün tutkuların esaretinden kurtaracak ve ateşin kasıp kavurduğu bir dünyaya yeniden gelme cezasına bir daha asla mahkûm olmayacaklar. Hayatın kendisi yok olup gittiğinde amacımıza ulaşmış olacağız. Kardeşlerim, büyük bir görev var önümüzde."

Bana gelince, Yunanistan'ın yolunu tutmuştum bile. Ephesos yakınlarına ulaşınca Herakleitos'u aramaya başladım. Kulağıma çarpıcı haberler gelmişti. Onca zaman dilenci gibi yaşayan ve çok az gıda alan Herakleitos'un vücudu sonunda su toplamıştı. Onu yerde yatarken buldum, boğulmuş bir kedi gibi şişmişti. Öyle büyük bir şaşkınlığa uğradım ki önceki rollerimi unuttum ve kendimi gizlemeden öylece kalakaldım. Herakleitos'un haline kederle bakarak sustum. En sonunda güçlükle konuştu.

"Sen Zeus musun?" diye mırıldandı, kabarmış ve çatlamış dudaklarının arasından.

Hararetle başımı salladım. Herakleitos gözlerini kapadı ve devam etti.

"Başından beri biliyordum zaten. Sorsam da bana söylemezdin ki. Kimliğini gizlemekten hoşlanıyorsun. Hem sonra, kim bilir, Tanrı kendisine Zeus denmesini istiyor mu bakalım?"

Yeniden başımı salladım, ama Herakleitos kanmadı. Birden öfkeli bir monoloğa girişti.

"Görüyor musun başıma geleni: Tam ölmek üzereyken senin kim olduğunu anlıyorum. Ama madem artık kendini gösterdin, hiç değilse sorularıma cevap ver! Adaletsizliğin ve zulmün içinde güzelliği görmeyi öğret bana! Bedenime musallat olan hastalığın güzel olduğunu söyle! İnsanların yaptığı her şeyin övgüye değer olduğunu söyle. Ne kadar dar görüşlü olduğumu anlamama yardım et, çünkü zıtların uyumunu kavrayamıyorum. Yardım et bana! Altın arayan insanlar gibi toprağı altüst ettim, ama çok az şey buldum!"

Sustum. Ölmek üzere olan Herakleitos'a, bütün bir ömrü benim kusursuz olduğum umuduyla geçirdikten sonra, gerçek tabiatımı nasıl açıklayabilirdim? Bütün dünyanın kaderinin benim zayıflığıma zincirlenmiş olduğunu düşündüm, o ebedi uğursuzluğa.

Herakleitos hayal kırıklığı içinde yeniden sordu: "Uykuda mıyım?"

Başımı salladım. Bezgin gözlerle bana baktı.

"Delphoi'nin kâhini gibi ne konuşuyor, ne inkâr ediyorsun, sadece ima ediyorsun." Dirseklerinin üzerinde doğruldu. "İyileşmek istiyorum, neler olacağını görmek istiyorum. Hiçbir zaman hiçbir kesinlik olmasın diye her şeyi bir o yana, bir bu yana taşımak yeter artık, bu çocukça oyun yeter. Git, yalvarırım, yapmam gereken bir şey var."

Her zaman yürüdüğümüz yollara doğru yalnız başıma yöneldim; başarısızlığım üzerinde düşünerek ve geleceğin dünyasına ilişkin çareler bulmak için kafa patlatarak. Kafamda bir yığın fikir vardı, ama yolum çok uzundu daha. Balıkçıların arasına karıştım ve kayaların deldiği tekneleri için zift bulmalarına yardım ettim. Gece olunca leblebi yedik, şarap içtik ve konuştuk. Daha sonra, uzaklardan gelen bir balıkçı, Herakleitos'un koca bir gübre yığınının altında öldüğünü haber verdi bize. Isının vücudunu dolduran sıvıyı kurutacağını düşünmüştü. Böylece ateşsizlikten öldü Herakleitos.

İnsanlar artık geçmişi hatırlamaya ve zamanı ölçmeye başlamış olduğundan, yüzyıllar mevsimler gibi gelip geçti. Bugünlerde ömrünü doldurmaya yaklaşmış gibi görünse de hâlâ devam eden bir ha-

reketlilik evresine girmişti evren. Dünyanın efendileriyle bire bir ilişkiye girdiğim dönemdi bu. Onlara görünüyor ve akıl veriyordum, insanlar sanki az önce köşe başında görmüşler gibi söz ediyorlardı benden. Bana çeşitli isimler takmışlardı, ama söz ettikleri her zaman bendim.

Kimi zaman, Sokrates'le olduğu gibi, duyduklarımda kendi fikirlerimi bulmaya çok yaklaşıyordum. Onu görmeye Atina'ya gittiğimde Sokrates'i hapiste buldum. Zehri içmesinden hemen önceydi, öğrencileri son sözlerini yakalamak için etrafına toplanmıştı. Ama o gün duyduklarım, sonraları başkaları tarafından nakledilenlerden farklıydı. Sokrates benim düşüncemin şifresini çözmeyi başardığı için ölüme mahkûm edilmişti; öğrencileri dışında herkesin katlanılmaz bulduğu bir şeydi bu. Bunların içinde kuşkusuz en zeki ve en hırslı olanı Platon'du.

Platon'a, sonradan söylenenlerin aksine çok şey yazmış olan öğretmeninin metinlerini kopyalama görevi verilmişti. Platon, sınırsız değişiklikler yapma özgürlüğünü tanıdı kendine. Sokrates'i gerçekten seviyor ve onu bir baba gibi görüyordu, kendi zevklerinin hepsini ona atfedecek kadar. Sonunda, Sokrates'in ağzından, benim yaşadığım duyguötesi ve kusursuz bir dünyayı anlattı; insanların zihinleri dışında hiçbir yerde görmediğim bir dünyaydı bu. Platon'un buluşu çok tutuldu. Olağanüstü yazarlık yeteneğinin de büyük payı vardı bunda. Yeteneklerinin o kadar farkındaydı ki, Sokrates'e dünyanın bütün yazarlarını mahkûm ettirdi. Bir tane usta yalancı yeterliydi, gelecekte kimsenin şansını denemesine gerek yoktu.

Yunanlılar zekâ ve neşeyle ışıldıyorlardı. Her şeyi çalıyor ve dönüştürüyorlardı, başkalarının bin bir zahmetle ortaya çıkardığı düşünceleri o ham hallerinden altına çeviriyorlardı sanki. O kadar hünerliydiler ki, giriştikleri her işe âşık oluyor, sınırsız bir büyülenme içinde durmadan daha kusursuz eserler yaratıyorlardı.

Hatırlıyorum da, Samoslu bir öğretmen, bir gün benim önümde Narkissos'un hikâyesini yaratmıştı. Genç ve ince yüzünü koca bir sakal süslüyordu ve bir felsefe dersi sırasında ona ilham ettiğim bu hikâyeyi, portakal ağaçlarının kokusu ve mersinlerin yeşilliği için-

de gezinerek anlatmıştı.

"Bir zamanlar bir nehir, karşısına çıkan bir orman perisini sularının içine hapsetmiş. Böylece suyun içinde ana rahmine düşen Narkissos doğmuş. Bir gün birisi yaşlı bir kâhine, 'Bu çocuk yaşlılık günlerini görecek mi?' diye sormuş. 'Evet,' diye cevap vermiş kâhin, 'eğer kendini tanımaktan kaçınırsa.' Bu cevaptan kimse bir şey anlamamış, ama dinleyin bakın kâhin tehlikeyi nasıl bilmiş. Narkissos on altı yaşına gelir. Henüz genç bir erkek değildir, ama artık çocuk da değildir ve kadın erkek herkes onu arzulamaktadır. Narkissos kendini kimseye vermez. Tek merakı avlanmaktır ve her türlü insani ilişkiyi küçük görmektedir.

"Derken bir gün Ekho adındaki su perisi çıkagelir. Onun çok daha acımasız bir kaderi vardır. Zeus'la girdiği bir gönül ilişkisini kıskanan Hera tarafından, başkalarının ağzından çıkan son kelimeyi tekrarlamaya mahkûm edilmiştir. Peri Narkissos'un üzerine atılınca, Narkissos onu reddeder. 'Kendimi sana armağan etmektense ölürüm daha iyi!' diye bağırır. Peri ona çıplak vücudunu gösterir, ama bu da işe yaramaz. Sonunda öfkeli bir hayal kırıklığı içinde tanrılardan onu cezalandırmalarını ister ve Narkissos'un reddettiği bütün genç kızlar bu talebi destekler. Tanrılar bu dileği kabul ederler. Narkissos âşık olacak, ama sevdiğine asla kavuşamayacaktır."

Artık deniz kıyısına yaklaşmıştık. Gençliğe özgü o sert vurgularla devam etti öğretmen:

"Bir gün Narkissos bir ormanın orta yerindeki gölgeli bir pınara varır. Etrafta kimse yoktur. Delikanlı pınarın suyunda aksini görür ve kendi görüntüsüne âşık olur. Pınarın başında hayran hayran kendine bakarak konuşmaya başlar: 'Ah sevgili ben, nerede saklanıyorsun? Sana kavuşmak için kendimi senden koparmam mı gerek? Keşke vücudumdan ayrılabilseydim! Ama böyle bir istek hangi âşıktan duyulmuş? Sevdiğime ulaşmak için, onun benden uzak olmasını istiyorum.'"

Öğretmen hikâyenin en vurucu kısmına gelmişti ve yüzü heyecanla kızarmıştı. Narkissos kendi görüntüsünde ondan gizlenmiş bir gerçeği görmüştür. O güne kadar istemeden içine itelendiği dış dünyayla meşgulken, şimdi kendi içine bakmış ve gördüğü şey onu

tutsak etmiştir. Yapraklarını uzatacak yerde kendi köklerini ve içine doğduğu toprağı incelemeyi saplantı haline getiren, bu yüzden artık büyümeyen bir bitki gibidir şimdi.

"Delikanlı zarif bir hareketle göğsünü deşer ve gövdesi kanla lekelenir. Aşkından tutuşarak özlem içinde ölür ve ölüler diyarına gittikten sonra da kendini kendinden ayırmayı başaramaz. Bu yüzden hâlâ o karanlık nehirlerde kendini arayıp durur."

Güzelliğiyle beni hâlâ etkileyen bu hikâyeyi sonraki yolculuklarım sırasında sık sık düşünmüşümdür. Bu yolculuklar, neredeyse şans eseri, Filistin'e götürdü beni.

Anılar karmakarışık ve fırtınalı bir şekilde yüzeye çıkmaya başlamıştı. Sağda solda Musa'yla, peygamberlerle, kuşaktan kuşağa aktarılan sözlerimle ilgili hikâyeler duyuyordum. Filistin denen bu çorak ve tozlu ülke Yunanistan kadar güzelliğe hayran değildi. Burada herkes hakikatin kesinliğine sıkı sıkı sarılmıştı, bunun dışında hiçbir şeyin önemi yoktu. Ve onlar için hakikat Tanrı'ydı, fakihlerin ve Ferisilerin Tanrısı. Yüzyıllar sonra hâlâ Musa'yı taklit etmekte olan Ferisiler, kendilerini zenginleştirmek ve güçlerini artırmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyorlardı. Bunun böyle olacağını Musa'ya söylemiştim, ama beni dinlememişti. Tapınağa girdim, pazarlık yapan tüccarları gördüm ve öfkelendim. Kimden bahsediyordu bu insanlar?

Sonra Aksa'yı hatırladım ve içim şefkatle doldu. Bütün bir gece Kudüs'ün her yerini dolaştım, ona seslenerek ve yıldızlarla konuşarak. Nereye uçmuştu ruhu? Şafak sökene kadar onu aradım. Sonra, kucağında çocuğuyla rüyadayken Aksa'nın yaptığı gibi başını önüne düşürmüş uyuyan bir fahişede onu gördüğümü sandım. Kızı uyandırdım ve şehrin kıyısındaki bir çimenlikte, o hâlâ uykuluyken seviştik. Gözlerini açık tutamıyordu. Hazla bağırdığı anda onun Aksa olmadığını ve eski aşkımı boşuna arayıp duracağımı anladım.

Yine de o kızdan sıcak bir anı kaldı içimde ve bir süre sonra onu yeniden görmeye karar verdim. Onu bulmaya gittiğimde, yaşlı bir

marangozla evlendiğini ve Celile'nin Nasıra adlı bir köyünde yaşamakta olduğunu öğrendim. Birkaç gün sonra yolum tesadüfen oralara düştü ve ani bir yağmura yakalandım. Şiddetli bir rüzgâr yakındaki mütevazı bir evin penceresini açtı. Yağmurdan korunmak için içeri girdim ve derin bir mutlulukla bana bakan hamile bir kadınla karşılaştım. Yan odadan tahtaya sürtünen marangoz rendesinin sesi geliyordu; kocası doğacak çocuk için bir beşik yapmaktaydı. Kadının saçını okşadım ve pencereden çıkarak rüzgâra karıştım. Pencere arkamdan kapandı.

Birkaç ay sonra, bir kuyrukluyıldızın üzerinden Dünya'ya bir uçağın penceresinden bakar gibi bakarken, bir gecelik arkadaşım gözüme ilişti. Bir ahırdaki samanların üzerine uzanmıştı. Marangoz tecrübesiz bir ebe gibi etrafında dolanıp duruyordu. Doğuma Beytlehem yolundayken yakalanmışlardı. Hanlarda kalacak yer bulamamış ve bir köylünün ahırına sığınmışlardı. Onlara doğru alçalmaya başladım. Yeryüzüne indiğimde çocuk doğmuştu bile, küçük hıçkırıkları o yoksul barakayı doldurmuştu. Bir eşeği ve geviş getirerek ot minderin yakınında duran bir öküzü kenara iterek ona bakmak için yaklaştım. Bebek şimdi annesinin memesine yapışmış, sessizce süt emiyordu. Kadın ahırın loş ışığı içinde hayvanların arasında dolaştığımı gördü, sonra bakışlarını çocuğa çevirdi. İsa doğmuştu, ama ben henüz bilmiyordum bunu. Hem sonra, çocuğun gerçekten benim oğlum olduğuna nasıl emin olabilirdim ki?

Yıllar sonra, şöhreti dört bir yana yayılmışken yeniden görecektim onu. Ben de Mesih'i görmek için Filistin'e gitmiştim. Öldükten sonra dirilen adam Lazarus'un da katıldığı Beytanya'daki bir şölenden Kudüs'e yeni dönmüştü İsa.

Kasabaya varışı büyük bir zafer oldu. Ben de kalabalığın arasına karıştım ve kendine binek hayvanı olarak seçtiği bir eşeğin sırtında hızla geçerken gördüm onu. Filistin'deki olayları duyarak, sonunda hiç yayımlanmayan bir makaleler derlemesi için bilgi toplamaya gelmiş bir grup Atinalı bilginle birlikteydim. Aynı konuyu tartışmaları için bir kinik, bir stoacı ve bir Epikürosçuyu yan yana

koyup bu işten bir kitap çıkmasını bekleyemezsiniz. Ben gruba bir çeşit sekreterlik yapıyor, daha Ortadoğu sahillerine ayak basmadan enikonu şiddetlenen tartışmalara bıkkınlık ve ilgisizlikle kulak veriyordum.

İçimden tartışmalara katılmak gelmiyordu. Bunların temelinde, Atina'daki Peripatetik Okul'un liderliğine kimin geleceği meselesinin yattığını biliyordum; pek çok imtiyaz sağlayan itibarlı bir konumdu bu. Benim bütün amacım, İsa'yla, oğlum ve elçim olduğunu ileri süren o maceracıyla tanışmaktı. O dönemde kederli bir yalnızlık içinde yaşıyordum. O kadar sevdiğim Yunan kültüründeki yozlaşma beni hüsrana uğratmıştı ve hiç kimsenin bu düşüşün farkında değilmiş gibi görünmesi beni korkutuyordu. Üç filozofun tartışmalarını dinlerken öfkemi güçlükle bastırıyor, dikkatimi suyun içinde bir görünüp bir kaybolan balıklara yöneltiyordum.

İsa'nın ilk görüşte üzerimde ne kadar müthiş bir etki bıraktığını apaçık hatırlıyorum. Oğlum olması beni hiç de rahatsız etmezdi doğrusu. Bir tek saçının uzunluğuna itiraz edebilirdim; kesinlikle abartılı duruyor ve ona kadınsı bir hava veriyordu. Buna karşılık genel görünümü birinci sınıftı, yoğun ama olağanüstü yumuşak bakışları özellikle çarpmıştı beni. Bakışlarına yenilmek istemiyorsanız, gözlerinin içine bakamazdınız. Onu görür görmez kaderi için endişelendim.

Karşılaşmamıza havariler de şahit oldu. Onlar ayrı bir hikâyeyi hak ediyor. Bir kısmı iyi insanlardı, Yuhanna ve arkadaşı Mecdelli Meryem gibi. Bir kısmı fırsatçıydı, birkaçı da düpedüz alçaktı.

Çok sonraları, İncilleri ilk okuduğumda, içinde yer aldığım bu olayın üstü örtülü bir şekilde anlatıldığını gördüm. Metnin çeşitli yerlerine dağılmış değinmelerle aktarılmıştı ve hikâyeyi anlamak için oradan oraya atlamak gerekiyordu. Ne var ki, bu dramın oyuncuları içinde hâlâ hayatta olan tek kişiden, yani benden başkası yapamaz bunu. Hiçbir yerde takma adım geçmiyordu, çünkü kim olduğumu İsa'dan başka bilen yoktu. Onun da bir şey söylemesi imkânsızdı.

Yuhanna, İncil'inde, karşılaşmalarımızdan şöyle söz eder: "Bayramda ibadet için Kudüs'e gelenler arasında bazı Yunanlılar

vardı. İmdi bunlar, Celile'nin Beytsayda şehrinden olan Filipus'a geldiler ve 'Efendi, biz İsa'yı görmek istiyoruz,' diye ondan sordular. Filipus gelip Andreas'a söyledi; Andreas ile Filipus da gelip İsa'ya söylediler."

Aslında, Andreas, Filipus, İsa ve biz Yunanlılar arasındaki bu gidip gelmeler bütün bir öğle sonrasını almıştı. Bir kitap yazmak istediğimizi duyunca havariler çok heyecanlandılar ve görüşmelere katılmak istediler. Her birinin kendine göre bir gerekçesi vardı. Andreas'ınki hırstı, Filipus'unki ise olayları denetleme ve İsa'nın sözlerinin yanlış yorumlanmasını önleme isteği. Çok sıcak bir gündü. Bilginler Tebaili plebler gibi terliyor ve tanrılarına Yunanca küfrediyorlardı. Ben sesimi çıkarmıyordum. Yuhanna'nın gözlerini üzerimden hiç ayırmadığını fark etmiştim. O buluşmada olağandışı ve önemli bir yan olduğunu havarilerin içinde bir tek o sezmişti. Nitekim, çarpıtılmış bir biçimde de olsa, bu buluşmayı sonraki kuşaklara aktaran bir tek o oldu. Yol arkadaşlarımın yazacağı kitap hiçbir zaman ortaya çıkmadığı için, Yuhanna'nın İncili'nde, bir grup filozof yerine "bayrama katılan inançlılar" olduk biz.

Akşam alacasında İsa'nın huzuruna kabul edildik. Karanlık bir odaya girdik ve bir süre hiçbir şey göremedik. Tezgâhlara ve aletlere toslayanlar oldu; birisi bir kedinin üzerine bastı ve bir an için büyük bir karışıklık yaşandı. Stoacının yeniden küfretmeye başladığını duydum. İşte o sırada odanın bir köşesinden başka bir ses yükseldi. Güçlü bir sesti bu, trompetin uzayıp giden tınısını hatırlatan, biraz tizce, yankılı bir ses. Sözleri öyle huzur vericiydi ki mezmur okuyor sanırdınız:

"Işık kısa bir süre daha sizinledir. Işığınız varken yürüyün ki karanlık sizi kuşatmasın; çünkü karanlıkta yürüyen nereye gittiğini bilmez.

"Işığınız varken ışığa iman edin ki, ışığın oğulları olasınız."

Kısa bir sessizlik oldu. Bir yerlere yerleşmeyi başarmıştık, kimimiz taburelere, kimimiz yere oturmuş, bir kısmımız da duvara yaslanmıştı. Gözümüzü karanlığa dikmiş, konuşanın kim olduğunu görmeye çalışıyorduk. Sonunda İsa'yı gördük, odanın en karanlık köşesinde, bir hasırın üzerinde oturuyordu. Gözleri kıymetli taşlar

gibi parlıyordu. Hepimizi dikkatle teker teker inceledi. Bakışları benim üzerimde durduğunda şaşırmış gibi göründü, sanki uzak bir anıyı hatırlamış gibi. Sonra gözlerini diğerlerine doğru kaydırdı.

Ben de onu daha önce görmüşüm gibi tuhaf bir duyguya kapılmıştım. Yüzünde ve tavırlarında tanıdık bir şeyler vardı, ama bana kimi hatırlattığını çıkaramıyordum. Meslektaşlarım not almak için çırpınıyor, ama girişte duydukları sözlerden sonra daha çok ışık istemeye cesaret edemiyorlardı. Kızgınlıklarını ve ona eşlik eden büyülenmeyi sezdim; böyle bir karışımın insanı hınçlanmaya götürdüğünü biliyordum. Ama şimdilik, karanlıkta görebilmek için gözlerini kısmış, bir şeyler karalamakla meşguldü hepsi.

İsa'nın yanında bir testi duruyordu. Bu testiyi birkaç kez ağzına götürdü ve her yudumdan sonra, konuşmasına güç katan daha tiz ve keskin bir sesle sözüne devam etti. Esinlenme halinde olduğu açıkça anlaşıldığı için, bir soru-cevap alışverişine razı olmayacağını anlamıştık. Hiçbir işaret vermeden konuşmaya başladı İsa:

"İnsanoğlu için yücelme zamanı geldi.

"Size doğrusunu söyleyeyim: Bir buğday tanesi yere düşer ve ölmezse, o yalnız kalır; fakat ölürse ondan çok mahsul olur.

"Canını seven onu kaybeder; ama bu dünyada canından nefret eden ebedi hayat için onu saklar."

Sözleri odanın içinde kuvvetle yankılandı. Odanın bir duvarındaki küçük pencereden erguvani bir ışık sızıyor ve olayın gücünü artırıyordu. O açılış cümlelerinin etkisi içimde hâlâ canlıdır. Daha önce hiç bu kadar güzel ve bu kadar ikna edici bir şey duymamıştım. Zihnime yüzlerce hatıra üşüştü; yıllar, buğday ve ölüm, o sözlerde bir araya gelerek, hiç bitmeyen bir dans gibi gözlerimin önünde cisimleşti. Mesih nereden öğrenmişti bunları? İçinden zahmetsizce dökülür gibiydiler, ıslak topraktan fışkıran ot gibi. İnsanı yarattığım zamanı ve ona verdiğim görevi hatırladım. Mesih de hatırlıyordu bunu! İçim heyecan ve şükranla doldu.

Yunanlı akademisyenler sinirli sinirli bakıştılar. Birisi bir meşale getirdi ve titreyen ışıkta Mesih'in testiyi dudaklarına götürdüğünü, sonra yeni bir canlılıkla devam ettiğini gördük:

"Bana hizmet etmek isteyen, ardımdan gelsin. Ben neredeysem

hizmetkârım orada olacak ve Baba bana hizmet edeni onurlandıracak."

İsa düşüncelere gömülerek sustu ve bu boşluk bizleri büyük bir gerilime sürükledi. İsa çevresine baktı. Tam devam etmek üzereydi ki, bir ses duyuldu:

"Peki kimdir Baba? Vasıfları nedir? Nerede bulunur? Evreni zincir gibi halkalar biçiminde mi düzenlenmiştir, yoksa paralel çizgiler biçiminde mi? Sen evrensel ruhun parçası mısın, yoksa kendini onun dışına mı koyuyorsun? Ve uzmanlığını nerede kazandın? Bu soruların cevabını almak zorundayım, çünkü hizmetkârı ve koruyucusu olduğumuz halk kitlesidir bunları soran."

Bütün gözler sorunun sahibine, içlerinde en sevimsizleri olan Stoacı filozofa döndü. Sınırsız bir kibri vardı bu adamın. O sözleri söylerken bile tekniğinden küçümseyici bir zevk alıyordu, kendisini seyredenlere sırıtan bir maymun gibi. Ellerini telaşlı bir kuş gibi oynatıyor, birbirine bağlıyor ve ovuşturuyordu. Ona duyduğum düşmanlık, anında dev gibi büyüdü. İsa'ya daha şimdiden kanım ısınmıştı, bunu inkâr etmenin anlamı yoktu. İşte tam o anda konuşmaya karar verdim.

Filozofun saldırısı sıkıntılı bir atmosfer yaratmıştı. Mesleki dayanışmayla birlik olan meslektaşları, ellerindeki kâğıt destelerini düzenlerken birbirlerine tebrik edici bakışlar fırlatmaya devam ettiler. Benim gözüm, büyük bir kedere kapılmış gibi görünen İsa'daydı. Boşluğa doğru baktı ve irkilir gibi oldu, kaşları ve burun kanatları gerildi. Başını çevirmeden testiye uzandı ve öfkeli bir yudum aldı. Testiyi yere koyduğunda, bakışı kana susamış bir hançere dönüşmüştü. Kendisine sorulan soruyu daha yeni fark etmiş gibi görünerek, gözlerini Stoacı filozofa dikti. Stoacı titreyen ellerle üstünde taşıdığı tılsımlara uzanınca, adamın Grek-Sicilya kanı taşıdığını hatırladım; kötülükleri savuşturmak için büyünün her türlüsüne bel bağlayan insanlardı bunlar. Bileğinde Mercurius'u uçarken gösteren bir bilezik vardı, elinde ALETHEA yazısını taşıyordu tanrı. İlk A harfi bir yılandı, sonuncusu ise helezon gibi kıvrılmış bir kuyruk. Özlemle Sokrates'i ve ilk filozoflarımı hatırladım, dağ bayır dolaşan ve nehirler aşan o adamları.

Sonunda Mesih, düşüncelerini toplamak üzere gözlerini filozoftan ayırdı. Kısa bir sessizlikten sonra, daha uzaktan gelen, daha düşünceli bir ses duyduk:

"Şimdi yüreğim sıkılıyor; size ne söyleyeyim? Ey Baba, beni bu saatten kurtar mı diyeyim? Ama ben bu saate bunun için geldim. Ey Baba, ismini taziz eyle."

Odanın her köşesine kederli bir hava yayılırken, İsa'ya neredeyse bir sarhoşluk hali içinde cevap verdim. Bana bunu yaptıran neydi bilmiyorum, belki ortamdaki gerginlik, belki adama duyduğum hayranlıkla karışık acıma, belki de o evin karanlığı içinde Mesih'ten bir ışık gibi yayılan anlaşılmaz sihir. Nedeni ne olursa olsun, konuşmuş olduğumu biliyorum. Bu olayı aktaran da gene Yuhanna oldu, ama kabul edilebilir hale getirmek için çarpıtarak.

Mesih'in babasına seslenmesinden sonraki sahneyi şöyle anlattı Yuhanna:

"Bunun üzerine gökten, 'Hem taziz ettim, hem de taziz edeceğim,' diye bir ses geldi. O vakit duran ve bunu işiten halk, 'Gök gürledi,' dedi. Başkaları, 'Bir melek onunla konuştu,' dedi. İsa cevap verip dedi ki: Bu ses benim için değil, sizin içindi."

Evet, o ses benimdi işte. Kendimi o şekilde konuşurken duyunca ne kadar şaşırdığımı iyi hatırlıyorum; benim bile tanıyamadığım, farklı ve etkili bir tonda çıkmıştı sesim. Ben de sesin odanın başka bir köşesinden, belki yukarıdan geldiğini düşündüm, sonra oradakilerden çoğunun gözlerini yukarıya kaldırdığını ve bir mucizeden söz etmeye başladığını gördüm. Yaptığım şeyden utanarak, ben de başımı kaldırıp baktım. Tüten alevlerin düşürdüğü o titrek gölgelerin üzerinde bir meleğin dolaştığını hayal etmek hiç de zor değildi doğrusu. Bir tek Yuhanna ve Mecdelli Meryem beni kesin olarak duymuşlardı ve gözlerini dikmiş bana bakıyorlardı. Mesih, ilk şaşkınlıktan sonra, bu eşref anını yakaladı. Doğruldu, göğsünü gerdi ve tecelliyi müjdeleyen çarpıcı sözler yağdırdı izleyicilerine. Beklenmedik ve etkileyici boyuyla herkesi korkutarak ayağa kalktı, eline bir meşale geçirdi ve kendinden geçmişçesine bağırmaya başladı: "Işığın oğulları olun!" Sonra meşaleyi topluluğun üzerine savurdu. İnsanlar korkuyla bağrışarak meşaleyi yakalamak için koşuştu-

lar. Bu arada İsa odanın arka kapısından çıkıp kaybolmuştu, duvarı delip geçen bir gölge gibi.

O olaydan sonra gerçekten gizlendi ve onu bulmak çok zorlaştı. İzleyen günlerde üç filozof, havarilerle tartışarak ve onları kandırmaya çalışarak Kudüs'ün arka sokaklarını arşınladılar. En hırslıları ve en zayıfları olan Yahuda ve Petrus üzerinde kesinlikle başarılı oldular. Bu ikisi, para karşılığında İsa'yla bir buluşma ayarlamaya razı oldu. Ama ben nereye gideceğimi, onu nerede bulacağımı çok iyi biliyordum, hem de hileye başvurmak zorunda kalmadan.

Yuhanna'yı görmeye gittiğimde, onu yanından hiç ayırmadığı Mecdellisi'yle birlikte buldum. Bahçesinde ardıç yakmıştı ve gözlerimi yaşartan kokulu bir duman yükseliyordu ateşten. Onunla birkaç kelime konuştum ve buluşma kararlaştırıldı. Yuhanna benim varlığımın önemli olduğunu seziyor, ama daha fazlasını bilmek istemiyordu. Kokulu bahçede Mecdelli'nin güzelliğini seyredecek kadar vaktim oldu ve İsa'nın ona duyduğu sevgi için Petrus'un kızdan neden nefret ettiğini anladığımı düşündüm. Sonra Yuhanna geri geldi ve bana İsa'nın mesajını iletti.

Benimle kendi evinde görüşmek istemiyor ve onu başka bir yerde misafir etmemi rica ediyordu. Müritlerini de getirecekti ve ben orada herkese bir yemek verecektim. Daha sonra, ev sahibiyle yapılması âdet olduğu üzere, benimle baş başa görüşecekti. Bana emir veriyordu, ama onu görme isteğim o kadar güçlüydü ki ne itiraz ettim ne de duraksadım. Kiralayacak bir ev arayarak Kudüs'ün sokaklarında ve pazarlarında koşturdum; keçilerin, köpeklerin, peynir ve şarap sepetlerinin, baharat ve sihirli ot satıcılarının, erkek ve kadın fahişelerin arasına, Mesih'in hikâyesine dekor olarak yarattığım dünyanın içine karışarak. Sonunda biri bana şehrin iyi bir semtinde bir ev buldu ve akşam için oğlan ve kızlara ihtiyacım olup olmadığını, afyon isteyip istemediğimi sordu. Reddettiğimde şaşırmadı, bu işleri kendi başıma halletmiş olduğumu düşündü.

Sıra yemeği hazırlamaya gelmişti. Yeniden pazara gittim ve bolca ekmek, peynir ve sebze aldım. Sonra, uygun fiyata iyi şarap satan köhne bir dükkânın bulunduğu bir sokağa daldım. Pazarlık eder

ve testileri eve getirmeleri için talimat verirken birkaç fıçının arkasında heyecanla fısıldaşan birilerini duydum ve loş ışıkta, maroken cüppeli bir adamla konuşmakta olan Yahuda ile Petrus'u tanıdım. İki bin yıl sonra, o konuşmanın beni nasıl çarptığını hâlâ hatırlıyorum. Mesih'i satıyorlardı! Fıçıların üstüne bırakılan altınların sesi hâlâ kulağımda; ayrı yönlere dağılıp giderken çıkardıkları tok ayak seslerini duyabiliyorum; kendimi o dükkânda dururken, bir rüyaya karışmış olup olmadığımı düşünürken görebiliyorum.

Fazla zamanım kalmamıştı. Evin toparlanması, yemeğin pişirilmesi ve odaya U biçiminde yerleştirilmiş birkaç masa konulması için emir verdim. Birkaç uşak tuttum ve birini hemen İsa'nın verdiği talimatları uygulamaya gönderdim.

"Git," dedim, "bir kova su getir, ama dikkat et İsa'nın müritleri seni bulsunlar. Sonra onları alıp buraya getir." İskenderiye'de matematik ve astronomi öğrenimi gören ve Fısıh bayramı için evine dönmüş olan akıllı bir çocuktu bu. Gümüş paraları cebine atıp sokağa fırladı, sonra İsa ve havarileriyle birlikte geri döndü.

Öbürleri yemeği bekleyerek dinlenirken İsa'yla konuşmayı başardım. Bu görüşme evin bir odasında başladı ve Kudüs sokaklarında, Mesih'in üst üste şarap yuvarlamak üzere girdiği meyhanelerde devam etti.

Onunla baş başa kalır kalmaz bir esinlenme yaşadım. İsa'nın kime benzediğini kendime hâlâ sormaktayken, az önce şarapçıda Yahuda'nın ağzından çıkarken duyduğum ve o anda pis bir dedikodu olarak algıladığım hakaret yüklü bir cümle geldi aklıma. İsa'ya baktım, Yahuda'nın sözlerini hatırladım ve her şey bir mozaiğin parçaları gibi yerli yerine oturdu.

"Senin bir fahişenin oğlu olduğunu söylüyorlar, doğru mu bu?" diye sordum.

İsa duraksadı. Ayağa kalktı ve küçük odanın içinde asabi bir tavırla dolaşmaya başladı; ellerini birbirine kenetleyerek, kendini dizginlemeye çalışarak. Sonra durdu ve bana sertçe baktı.

"Benim annem bir azizedir," diye cevap verdi. "Bugüne kadar erkek eli değmemiştir ona. Bakire olduğunu istersen kendi gözlerinle görebilirsin. Yattığı odaya git, yanına bir ebe al ve elbisesini

kaldır. Benim annem bir melektir, emin olabilirsin buna."

Ağzından çıkan her sözle, şüphelerim birer birer dağılıp gitti. Yıllar öncesinde tanıdığım kıza olan benzerliği çarpıcıydı. Yeni bulduğum oğlumu kucaklama isteğimi ruhumun derinlerine itmek zorunda kaldım. Ama ısrar etmek hiçbir işe yaramayacaktı. Asıl önemli konuya çevirdim dikkatimi. Ona Tanrı olduğumu ve sözünü ettiği Baba'da kendimi göremediğimi söyledim; onu oğlum olarak, ama ötekilerden farksız bir oğul olarak gördüğümü ve söylediği harikulade şeylerin gerçeğe yalanlar karıştırdığını açıkladım. İnsanların birbirini sevmesini istediğim elbette doğruydu. Onları bu amaçla yaratmıştım, dünyayı saran kötülüğe çare olsunlar diye; ama bu kötülüğe –insanların inanmakta inat ettiği gibi– insanoğlu neden olmamıştı. Kötülük dünyanın kusurlu oluşundan kaynaklanıyordu, benim kendi beceriksizliğimden. Uzun zamandır biliyordum bunu. İnsanoğlu kendini suçlamak yerine dünyayı daha iyi bir yer yapmaya yönelmeliydi. Çarmıha gerilmesinden hemen önce, ancak Tanrı'nın konuşabileceği gibi konuştum İsa'yla. Görüşümü mantıkla, sabırla ve tutkuyla dile getirdim. Bu hayati noktada sözü gevelersem, ona bağlamaya başladığım umutları gerçekleştirmesini nasıl bekleyebilirdim?

Mesih dinledi ve dinledikçe yüzü karardı. Korkunç ve çözümsüz bir açmazla karşı karşıya kalmış gibiydi. Cevap vermeye yeltenir gibi oldu; ama sonra başını salladı ve birden ayaklarımın dibine attı kendini. İçimi derin bir üzüntü sardı. Onu ayağa kaldırdım ve fısıldadım:

"Sana ihtiyacım var. Neden anlamıyorsun? Bir lider değilim ben."

"Bunu biliyorum," dedi, "ama herkesin başına gelen şimdi benim başıma da geldi. İnsanlar özgür değiller ve ben bunu her zaman dikkate almak zorundayım. Bunu biliyor musun, Baba? Birine ya da bir şeye tapmaları gerektiğine ikna olmadıkça hiçbir şey yapmayacaklarını biliyor musun? Unutulmamak için beni çarmıha germelerini sağlamak zorundayım. İstesem kolayca önlerim bunu; ama öğrettiklerimin hiç değilse bir kısmını kurtarmak istiyorsam, başka şansım yok. Hem, yalan söylemeye başlayalı uzun zaman oldu.

Cennetlerin ve cehennemlerin var olmadığını çok iyi biliyorum; ama bu akşam yemekte, hiç gelmeyecek olan kıyamet günüyle ilgili bir konuşma yapacağım ve onlar bana inanacaklar. Başka ne yapabilirim? İşte bu yüzden içiyorum ve şimdi ölmeyi umuyorum. Ölmek istiyorum. Tek bir nedenle, onların hafızalarında kalmam gerektiği için, ortadan kaybolmak istiyorum. Onları iyiye götürmek için başka çarem yok."

İsa'nın sesi şaraptan ve kederden boğuklaşmıştı. İki komplocu gibi alçak sesle konuşuyorduk. Kudüs'ün üstünden melekler kadar büyük bulutlar geçiyordu; uzaklardan gelen trompet seslerini duyabiliyordum, bir rüyadaymışım gibi. Şarabın kokusu benim de başımı döndürmüştü. O anda fark ettim ki ben de Mesih'e inanmak istiyordum; ben, ateist Tanrı.

"İşte, görüyorum ki beni anladın," dedi İsa, tedirginlikle etrafına bakarak. "Bazı müritlerimle de böyle konuştuğumu bilmeni istiyorum; Yuhanna'yla, Mecdelli Meryem'le, Matta'yla. Ama ileride önem taşıyacak olanlar onlar değil. Sert mizaçlı olanlar önemli olacak, insanları tanıyanlar, Petrus..."

"Petrus sana ihanet etti," diye atıldım telaşla. İsa tevekkülle başını eğdi.

"Biliyorum. Ve bütün suç Yahuda'ya yüklenecek. Ama Petrus bana gerekli; şöhretim o kayanın üzerine kurulacak. Petrus olmazsa benden geriye hiçbir şey kalmaz. Yüzyılların tapınağında bir Petruslar ordusuna ihtiyacım var, zaman zaman bir Yuhanna'nın ya da Mecdelli'nin ortaya çıkıp ateşi canlı tutabilmesi için."

"Yanılıyorsun!" diye bağırdım. Ona söyleme fırsatı bulacağım son sözün bu olduğunu biliyordum. "Yanılıyorsun! Petrus'u derhal reddetmelisin, hemen bu gece. Derhal Yuhanna'yı, Matta'yı ve Mecdelli'yi seç. Eğer son onlarsa, bırak başlangıç da onlar olsun. Benim hatalarımı tekrarlama!"

Yanımdan uzaklaşırken Mesih yüzüme baktı ve sözlerle söylemiş olsa anlayamayacağım kadar iyi anladım cevabını. "Hepten ölmek istemiyorum," diyordu gözleri, "ve Petrus yüzyıllarca ayakta kalacak bir mezhep inşa edecek." Üzgün ve düşünceli bir şekilde, geniş ana salona girdik.

Oradan hemen ayrılmak istedim. Hem yapmam gereken başka işler vardı. Neredeyse yaratmış olduğumu unuttuğum bölgelere bir göz atmak istiyordum, haklarında ne zamandır bir şey bilmediğim hayvanların yaşadığı kutup bölgelerine. Havarilerden Thomas yanıma yaklaştı ve ben olmazsam yemeğin iptal edileceğini söyleyerek kalmamı rica etti. On üç kişi olduklarını fark etmişlerdi ve bunun uğursuzluk getireceği kesindi. Yemeğe kalmaya gönülsüzce razı oldum ve mutlak bir sessizlik içinde, neredeyse gizlenerek masanın bir ucuna iliştim. O yemekten bahsedilirken benden hiç söz edilmemesinin nedeni budur. Kimse Tanrı'nın orada hazır bulunduğunu, tek kelime bile kaçırmadığını söylemez.

İsa en güzel sözlerinden bazılarını bu yemek sırasında söyledi. Derinden etkilenerek ve gururla dinledim onu.

"Şimdi bende durun ki, ben de sizde durayım. Nasıl ki çubuk asmada durmazsa kendiliğinden meyve vermez, siz de bende durmazsanız meyve veremezsiniz." Bardağını bana doğru kaldırdı, şerefime kadeh kaldırır gibi. "Ben asmayım ve Babam bağcıdır!" diye bağırdı, yüksek ve güçlü bir sesle. Üstelik benden söz ettiği tek sefer bu değildi. Gece boyunca hiç durmadan Baba'ya atıfta bulundu, o kadar ki sonunda havariler şaşkınlıkla sordular: "Ama neden yakında Baba'nın yanına gideceğini söylüyorsun?" Ve Mesih, içkisinden bir yudum aldıktan sonra gözlerini bana dikerek cevapladı: "Gene dünyayı bırakıp Baba'ya gidiyorum." Sözlerinde ciddi olduğu açıkça anlaşılıyordu. Havariler, İsa'nın teşbihlere başvurmadan böyle dümdüz konuşması karşısında hayrete düşerek birbirlerine baktılar. Bunun benim varlığımdan kaynaklandığını bilemezlerdi tabii. Benim varlığım teşbih kullanımına izin vermez.

Sonra İsa ani bir ilhama kapıldı. Ekmeği bölüp şarabın içine attı ve masayı baştan başa çalkalayan bir konuşma yaptı. Sonra birinin ona ihanet edeceğini söyledi ve dosdoğru Yahuda'yla Petrus'un gözlerinin içine baktı; ikisi de inkâra cesaret edemediler. Havariler bir kez daha topluca çalkalandı. Duvara sabitlenmiş meşaleler odanın her köşesine fırtınalı bir ışık düşürüyordu. Olağanüstü yaratıcı bir tablo gibiydi manzara.

Tam o anda İsa yeniden bana baktı ve dedi ki: "Fakat ben yal-

nız değilim, çünkü Baba benimledir." Sonra ayağa kalktı, odadan çıktı ve yakındaki zeytinliğe gitti.

Bundan sonra olanlar çok alçakça şeyler, o yüzden bu bölümü kısaca geçeceğim. Artık neredeyse küfelik olan havariler kurşun gibi ağır bir uykuya daldılar. Petrus'la Yahuda, efendilerini tutuklayacak olan muhafızları getirmeye koştular. Petrus, tam da hainliğine yakışır şekilde, yere yatarak öbürleri gibi uyuyor numarası yaptı ve böylece korkunç eylemin Yahuda'nın üstüne kalmasını sağladı. Ben tutuklamadan hemen önce bahçeye çıktım ve Mesih'i cinnet geçirir gibi ağlarken buldum. Kendine içki üstüne içki dolduruyordu. Beni görünce, "Şu bardağı dudaklarımdan al!" diye haykırdı ve bardağı bana doğru fırlattı. Belki utanıyordu; o kadar yüksek ve ürkütücü bir sesle bağırmıştı ki havarilerin bir kısmı uyandı, ama sersem gibiydiler ve hemen düşüp yeniden uyudular. İsa korkuyordu ve bunda şaşılacak bir şey yoktu. Çarmıha gerilmek dehşet verici bir işkencedir.

Ama kaderinden kaçmak için hiçbir şey yapmadı. Muhafızlar geldiğinde Petrus sahte uykusundan uyanarak başrahibin uşağına kılıçla saldırma sahnesini oynadı, hatta adamın bir kulağını kesti. Bunun üzerine, soğukkanlılığını ve vakarını yeniden takınmış olan İsa elini Petrus'un omzuna koydu ve dedi ki: "Petrus, kılıcını kınına koy. Babamın bana verdiği kâseden içmeyeyim mi?" Sonra dönüp bana son kez baktı.

İsa, şaşkın ve uyku sersemi havarilerini arkada bırakarak, muhafızların ve ileri gelenlerin çemberi içinde gözden kayboldu. Onların arasından ayrıldım.

Ne yapacağıma karar veremeden, dünyaya karşı acı bir öfkeyle dolup taşarak iki gün geçirdim. Başarısızlığımın ölçüsünü olanca açıklığıyla gördüğüm birkaç vakadan biriydi bu. Sarhoş oldum, yerlere yığıldım ve rüyamda haçlar taşıyan dev kuşlar gördüm. Üçüncü gün filozoflar tarafından uyandırıldım. Yolculuklarını Roma'ya kadar sürdürme niyetinde olduklarını söylediler. Caius adında bir senatör ve gramerci orada onları bekliyordu. "Maceracılar!" dedim kendi kendime, arkalarından bakarak. Ortak bir çıkar olasılığı aradaki bütün felsefi anlaşmazlıkları yok etmişti.

Kaderin tuhaf bir cilvesiyle, tıpkı İsa'nın söylediği gibi o koca evde yapayalnız kalmıştım: "Babamın evinde pek çok oda vardır." Bir kudretsizlik duygusuna gömülerek saatler geçirdim.

Akşam olunca Kudüs sokaklarına fırladım ve yoksul mahallelerine kadar yürüdüm. Hapisten yeni çıkmış ayaktakımı tarafından ulaştırılan haberler dolaşıyordu ortalıkta. Herkes Mesih'in başına gelenleri biliyordu. İşkencelere, aşağılamalara ve alaylara dair dedikodular vardı. İsa'nın solgun, güçsüz ve ölmeye kararlı göründüğü anlatılıyordu. Ben bunun anlamını biliyordum; bir içkici için içkiden uzak kaldığı ilk gün korkunçtur. Muğlak bir dayanışma duygusuyla bir meyhaneye girdim ve onun yerine içmeye başladım. Zar oynadım, kazandım, sonra kaybettim, sonra gene kazandım. Bir meyhanede oynanan o zar oyunu benim varlığımı çok iyi özetliyormuş gibi geldi bana. Sonunda kendimi bir kızla birlikte yatakta buldum ve kızın göğsünde Mecdelli Meryem'in adını haykırırken yakaladım kendimi. Sonra yeniden uykuya gömüldüm.

Geç bir saatte uyandım ve nerede olduğumu çıkaramadım. Sanki benim yaratmadığım bir evrende kaybolmuşum gibi o evin içinde kaybolmuş buldum kendimi. Duvarlardaki ve tavandaki lekelere boş gözlerle bakarken, dışarıda kopan bir gürültüyle yataktan sıçradım. Kız, uykudayken bağıra çağıra anlamsız şeyler söylediğimi anlattı: Yoksulların, açların ve hele de gözyaşı dökenlerin Tanrı'nın sevgili kulları olduklarını; çünkü yoksulların her şeye sahip olacağını, açların tıka basa doyurulacağını ve ağlayanların sonunda herkesten çok güleceğini. Rüya gördüm, dedim ona. Sonra bütün şehrin tanık olduğu olaydan söz etti: Ben uyurken Mesih'i çarmıha germişlerdi. Evden dışarı fırladım. Bir kalabalığın peşine takılarak koşmaya başladım. Birkaç kez yolumu kaybettim ve topluluğun nereye gittiğinden habersiz koşturup durmakta olduğunu fark ettim, köpeksiz ya da çobansız bir koyun sürüsü gibi. Her seferinde dönüp dolaşıp aynı tapınağın önüne çıkarak Kudüs'ün etrafında kaç tur attım bilmiyorum. Akıl almaz dedikodular kulaktan kulağa yayılıyordu; çarmıha çivilenen Mesih'in boynuzlu ve kuyruklu bir koça dönüştüğü gibi, çarmıha gerileceği anda Mesih'in üzerinden sıyrılan elbisenin altından bir kadının çıktığı gibi.

En sonunda bir grup Romalı yüzbaşıyı izlemeyi akıl ettim. Peşlerine takılıp bir yeşillik boyunca yürüyerek şehrin dışına çıktım, sonra çılgınca sağa sola koşuşturan bir kalabalığın doldurduğu bir tümseğe tırmandım. Koşarak insanların önüne geçtim ve onları gördüm, güneşin altındaki üç çarmıhı. Ah, gördüm onları evet! Gövdesi cansız gibi gevşemiş, güneşten kavrulmuş ve yenik düşmüş Mesih'in susuzluktan inlemekte olduğu anda vardım oraya. Az önce karnını doyurduğu meyhaneden çıkarak benimle birlikte oraya gelmiş olan yüzbaşının, eline bir sünger alarak, daha sonra sirke olduğunu söyledikleri bir sıvıya batırdığını ve süngeri İsa'nın dudaklarına götürdüğünü gördüm. İsa'nın hırsla emdiğini ve yüzünün tiksintiyle daha da solgunlaştığını gördüm; sonra tükürürken gördüm onu, ve tükürüğün, büyük bir karışıklık içinde çarmıhın dibinde kıpırdaşıp duran kadınların, askerlerin ve müritlerin arasına düştüğünü. Orada, kollarım iki yanıma sarkmış, kıpırtısız dururken ve onun yukarı doğru gerilmiş kollarına bakarken, İsa sonunda gördü beni.

Yaklaşan yağmurun kararttığı göğün altında, gerilim yüklü bir dakika boyunca İsa'nın bana baktığını ve kendi ölümüne sevinç duymadan gittiğini gördüm. Çünkü yenik düştüğünü biliyordu, çarmıhın altında sahici bir acıyla gözyaşı dökmekte olan Petrus'un da bildiği gibi. Anladım ki Petrus hemen o anda öğretmeni için ölmeye razıdır, ama yaptığı şeyi bir kere daha yapmakta da bir saniye bile tereddüt etmeyecektir.

Mesih son bir kez hareketlendi ve bana doğru bağırdı: "Baba, beni niçin terk ettin?" Sonra başı omzunun üstüne düştü, dünyanın bütün resimlerinde olduğu gibi yana yatarak. Yüzbaşılardan biri meraklı gözlerle bana baktı. Yuhanna Mecdelli'nin kollarına sığınmıştı; yanı başlarında, Mecdelli'nin şalının arkasına saklanmış yaşlı bir kadın vardı. Mesih'in düzmece annesiydi bu. Arkamı döndüm ve oradan uzaklaştım.

Golgota'dan aşağı indim; yüzyılların içinden geçerek alçaldım, alçaldım.

3

Mesih'in ölümüyle birlikte gençliğim sona erdi. Yaşamla ve insanın kaderiyle ilgili sorularıma cevap ararken, uzun bir süre, peygamberlere fazla güvenmiş olduğumu fark ettim. Kesin cevaplar istemiştim, onlar da aklımdan bile geçmemiş kural ve yasakları benim fikrimmiş gibi sunarak hizmet etmişlerdi bana. Artık yetişkin bir Tanrı'ydım ve kendimi peygamberler ve temsilcilerden kurtarmaya kararlıydım. Onlar olmayınca, evren birden uçsuz bucaksız göründü gözüme. Kokusunu unutmuş gibi havayı içime çektim, kendimi evrenin renkleri içine bıraktım ve onun biçimlerini hayranlıkla seyrettim. Hiç tanımadığım bir yerdeymiş gibi oradan oraya dolaştım, görünüşüme ve kılığıma dikkat etmeden. Aldırışsız hayvanların arasında yolları arşınlayan Tanrı'ydım ben; ama insanoğlu hayvan

değildir ve benim çıplak görüntüm çoğu zaman korkutur onu. İçinden geçtiğim köyleri saran çılgınlığı açıklamak için kuyrukluyıldızlardan, büyülerden, gizli iksirlerden söz ediliyordu. Hemen hiç kimseyle konuşamıyordum, veba mikrobu taşıyordum sanki. Üzerime giyecek bir şey, içinde barınacak bir beden bulmak zorundaydım.

Mesih'in ölümünden sonra insanoğlunun başlıca konusu ölüm olmuştu, korkunç bir elem dünyayı karartmıştı adeta. Kederli tipler ağır basmaya başlamıştı. Kolay kolay unutamayacağım örneklerle karşılaştım: Ölü olduğuna inandığı için yatağından çıkmayan ve uykudayken gizlice yemek yedirilen rahip; dünyayı idrarıyla boğmaktan korktuğu için işemeyi reddeden tüccar; kürkünü derisinin altında taşıyan bir kurt olduğunu zanneden ve kırda bayırda dolaşıp insanları katleden köylü; ağzını bıçak açmayan kâhin; sakalının içe doğru uzadığına ve sonunda onu havasız bırakıp boğacağına inanan zengin adam; kendi vücuduna dokunmamak için parmaklarını kesen rahibe ve böylece uzayıp giden ümitsiz bir evhamlılar ordusu. Soylarını bugün de sürdürüyorlar; bir kısmı akıl hastanelerini işgal etse de büyük bölümü özgürce yaşıyor, aileler kuruyor, işler tutup çalışıyorlar, ta ki bir gün tek kelime etmeden bir ırmağa atlayana ya da hiç tanımadıkları insanları öldürene kadar. Kimisi kendisinin İsa Mesih olduğuna, ama bunu kimseye söylememesi gerektiğine inanıyor. Kimisi kendini Napolyon sanıyor ve yaklaşan savaşın hazırlıklarıyla uğraşıyor. Kimisi de var olmadığını sanıyor ki, hepsinin içinde en kötüsüdür bu.

Bu insanlara anlayışla, hatta şefkatle bakıyordum; ama hiçbirini tam olarak anlayamıyordum. Ben en kötü anlarımda bile iyimserliğimi korumaya çalışırım ve kederli bir insan er ya da geç sinirime dokunmaya başlar. "Hadi artık, topla kendini," diye bağırasım gelir ve göz açıp kapayıncaya kadar oradan uzaklaşmış olurum.

Buna rağmen, üstün zihinsel yeteneklere sahip bazı kederlilerle karşılaştığım da oldu, filozof Seneca gibi. Bir süredir yolculukları sırasında izliyordum onu, kırlarda gezinir ve tek başına düşüncelere dalarken peşinde dolaşıyordum. Sonunda, intihar edeceğini duyurduğu günde Seneca'nın evine gittim. Neron'dan kendini öldür-

me emri almış ve bu emri neredeyse sevinçle karşılamıştı. Yakınlarını ve sarayın ileri gelenlerini, artık vahasız bir çölde yürümeye benzettiği hayat yolculuğunu noktalayışı onuruna verdiği bir ziyafete davet etmişti. Seneca'nın boğazını yakan susuzluğu hiçbir şey söndüremiyordu. Köleler, servet, sınırsız bir siyasi kudret, her fırsatta doyurulan bir şehvet – hiçbiri yeterli değildi. Seneca'nın her şeyi vardı ve bu yüzden amansız ve dinmeyen bir susuzlukla kavruluyordu.

Seneca'nın zayıf bedenini, bıçakla yontulmuş gibi keskin yüz hatlarını, güçlükle açık tuttuğu, aşağı yatık gözlerini tanıdım. Gözleri şarap yüzünden mi böyleydi, yoksa kafasında dönüp duran düşüncelerden mi, emin değildim.

Üç köşeli sedire uzandığımda, biraz düşünme fırsatı buldum. Uykulu ve bıkkın bir asilzadenin yanında uzanmış yatarken, inşaatına kısa süre önce başladığım bir evin mimarı olarak hayal etttim kendimi. Tuğlaların ve bulutların oluşturduğu bir yığının ortasında ona her yüzyıl yeni bir duvar ekliyor, bir koridorun taslağını çıkarıyor, bir odanın köşelerini dönüyordum. Ünlü kişilerle ve adsız sansız insanlarla dolup taşan tarihti bu ev. O evin asma katındaki odalardan birinde Seneca'yla karşılaşmış ve bir çağın sona erişine tanık olmuştum.

Başlangıçta, benimle temas kurması için gereken koşulun yalnızlık olduğuna onu ikna etmeye niyetlenmiştim. Seneca gibi şaşaalı bir sosyal hayatı olan birine böyle bir şeyi kabul ettirmek çok zordu ve dikkatli bir planlama gerektiriyordu. İmparatorluk sarayının koridorlarında onu takip ettim. Bir tanrı olduğu inancına daha şimdiden kendini kaptırmış olan öğrencisi Neron'la yaptığı anlaşılmaz konuşmalar sırasında birden önünde peyda oluyordum. Bir hevesliler ve meraklılar grubuyla çevrelenmiş olarak, togaların hışırtısı arasında dolaşırken hep izledim onu. Beni fark etmemesi imkânsızdı, ama canının istemediğini görmeme konusunda büyük ustalığı olan Seneca başlangıçta hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi davrandı. İnsanlık serüveni boyunca defalarca karşıma çıkacak olan bir tipin ilk örneğiydi o; diplomatların, bürokratların, din adamlarının, her sınıftan ve her cinsten kurtizanların. Reddedilmiş

bir âşığın inadıyla, ani bir dönüşüm umut ederek üsteledim; başka birini adım adım izleyerek geçirilen bir hayatın sıkıntılarına katlanarak. Kendimi onun yanında öyle daimi kılacaktım ki, bakışları artık yanımdan kayıp geçemeyecekti.

Sonunda, Seneca'nın daha bana bakmadan beni tanımış olduğunu anladım. Ders vermeye başladığı Lucillius adlı genç bir asilzadeye yazdığı mektupları ele geçirmeyi başarmıştım. Tabletleri Seneca'yla öğrencisi arasında taşıyan uşağa rüşvet verdim ve sahiplerine ulaşmadan önce, Forum'un bir köşesinde, Roma güneşinin altında, yeni kırsal vergilendirme sistemi veya Daçya sınırındaki kargaşa gibi hiç ilgimi çekmeyen konulardan söz eden senatörlerin arasında okudum onları. Her şeyden söz eden, ama en çok da bilge kişinin hayata ve onu yöneten iktidar sahiplerine –huysuz bir tayın sırtındaki beceriksiz binicilere– karşı takınması gereken tutumu açıklayan çok güzel mektuplardı. Seneca iktidarın nasıl bir saçmalık olduğunu anlamıştı, ama kendi hırs ve kibrinden kaçmayı başaramıyordu; iki ayrı hayat yaşıyordu sanki. Beni bekleyen uşağa geri vermek üzere mektuplara hızlıca göz atarken, Seneca'nın en sonunda benim varlığımı kabul ettiği bir cümle ilişti gözüme. Parmaklarımı tabletin üzerinde hoşnutlukla tıkırdatarak cümleyi bir kere daha okudum: "İnsanların arasında Tanrı seni görüyormuş gibi yaşa." Sonunda başarmıştı işte!

O gün, yarattığım tek pagan tanrısı olan İanus'a şükranlarımı sunmaya gittim. İanus'a Romalılar sahip çıkmıştı, ama onu uydurmuş olan bendim. Dine ve dini törenlere karşı lütufkârlığa kapıldığım bir anda yapmıştım bunu. İanus aracılığıyla söylemek istediğim şey, sonunda ona yakıştırılan rolden çok farklıydı. Evlerin kapıları üzerinde koruyuculuk etme görevi verilmişti ona; bir yüzü dışarıya, bir yüzü içeriye bakıyor, böylece iki mekânı birden kolluyordu. Ben daha ince bir düşünceyle yola çıkmıştım, ama rahipler bunu anlayamadılar. Ben, çifte bir tabiata sahip olduklarını, bir yanları her zaman ruha dönükken öbür yanlarının dışarı baktığını göstermek istemiştim insanlara. Seneca, Epiküros'tan alıntıyla, "Kalabalığın içine karıştığınızda, özellikle o zaman, içinize bakın!" demeye başladığında bu hakikat anlaşılmaya başladı.

İlk bakışta pek çarpıcı bir şey gibi görünmese de, kozmik boşluğun sınırları olmadığı yolundaki keşifle kıyaslanabilecek bir adımdı bu. Çok bilmiş maymunum tıpkı benim gibi yetişkinlik çağına girmiş ve benim sorunlarım onun da karşısına çıkmıştı. Cömert bir baba gibi, kendi içinde bulacağı bir mekân, dış dünyanın güçlüklerinden kaçıp sığınabileceği bir iç oda hediye ederek yardım etmeye çalıştım ona. Bir ölçüde kendi ihtiyaçlarımı düşünüyordum elbette. İnsanların ihtiyaç duyduğu şeyin yalnızlık olduğunu sandım ve sonunda onları hayata karşı eskisinden de küskün kıldım. Bu arada İanus, benim en iyi öz-portrelerimden biri olarak tarihteki yerini aldı.

Seneca'nın ölümü için verilen ziyafeti kimse kaçırmamıştı. Düşmanları bile gelmiş ve soğuk bir nezaketle karşılanmışlardı. Onlar olmasa gösteri eksik kalırdı, çünkü o akşam olanların hepsini Neron'a anlatacak olan onlardı.

Olayı çevreleyen olağanüstü atmosferi hemen fark ettim. Filozof son gösterisini sahneliyordu ve salon tıka basa doluydu. Seneca'nın villası ince ve zevkli mobilyalar ve aksesuvarlarla döşenmiş baş döndürücü bir yerdi; Yunan ve Etrüsk vazolarıyla, Doğulu ressamların yaptığı duvar resimleriyle, Afrika hayvanlarının mozaik zemine serilmiş postlarıyla doluydu. Her tarafta yataklar ve sedirler vardı, ortalıkta erkek ve kadın köleler dolaşıp duruyordu. Ev, baştan başa, gizli yerleri ve karanlık köşeleri olmayan, türlü türlü nesneyle dolu, ışıltılı bir mekân olarak tasarlanmıştı. Dışarıda, Romalıların sevdiği türden, geometrik patikaları olan bir bahçe uzanıyordu; patikaların iki yanını bodur ağaçlar ve birkaç bitki süslüyordu. Her şey dört taraftan açıktı, sanki dünyayı sınırsız ve berrak bir gelecek bekliyormuş gibi.

Ben oraya vardığımda davet hızını almıştı ve Seneca bir grup öğrencisiyle konuşuyordu. İmparatorluk ajanları etraflarını sarmış, tek kelime kaçırmadan dinliyordu. Seneca beni gördüğünde, üzerimde Stoacı görüşleri benimsemiş Cordobalı bir öğrencinin bedeni ve giysileri vardı. Beni görmemiş gibi yapmasına rağmen, görünüşüm Seneca'yı aldatmadı. Uzun süredir beni düşünmekteydi ve önemli anlarda hazır bulunmayı asla ihmal etmediğimi biliyordu.

Gözlerimi üzerine diktiğimde Seneca'nın sarardığını ve neredeyse sendelediğini gördüm; yüzündeki çizgiler yüzken bin oldu, zehirli bir çiçek gibi.

"Nesi var?" diye fısıldadı yanımda duran biri.

"Az önce Numidyalı bir köleyle yattı, ondan önce de günlük bakiresiyle," diye cevap verdi bir başka ses. "Adam yaşlı, görmüyor musun?"

Ya evet, Seneca beni görmezden gelmeye çalışırken yaşlı görünüyordu. Orada toplanmış olan davetlilere ölmekten şikâyetçi olmadığını söyledi, çünkü bilge kişi borç almış gibi yaşardı ve alacaklının talebi üzerine üzüntü duymadan kendini ona geri vermeye hazırlıklı olurdu.

"Merak ediyor musunuz?" diye sordu etrafına bakınarak, "insanların gelecekleri konusunda neden bu kadar açgözlü davrandığını merak ediyor musunuz? Çünkü kendilerinin sahibi değiller." Bu düşünceyi zihninde tartarken gözlerini kapadı. "Zamanla çürümeyecek ve hiç yok olmayacak bir şey aramalısınız."

Bir felsefe öğrencisi olarak ben de Seneca'nın konuşmasının bir hecesini bile kaçırmadım. Sonraları, bankerlerin ve kuyumcuların da aynı sözcükleri kullandığını duyacaktım. Seneca için bilge adamın erdemi bir banka hesabı gibiydi, kasaya konmuş bir hazineydi.

Onu etkilemeye yönelik çabalarımın hem zaferle, hem yenilgiyle sonuçlanmış olduğunu fark ettim. Ona ruh düşüncesini tanıtmıştım, yarattığım yeni mekânı tanımasını kolaylaştırsın diye ona yalnızlığın anlamını öğretmiştim; ama Seneca, işine geldiği gibi, o mekânı sağlam bir kaleye dönüştürmüştü. Ona göre ruh, bin bir düzenekle korunan zapt edilmez bir hisar gibiydi.

Konuşmaya başladım, ama neredeyse kendi kendime konuşur gibi.

"Geleceği neden mahkûm ediyorsunuz, değerli üstadım? Şüphesiz gelecek asla durağan olamaz; şimdinin büyümüş halidir o. Hayatın bir hastalık olduğunu düşünüyorsunuz ki burada size katılıyorum; ama bu hastalıktan kaçmak için sanki mermer bir tapınakmış gibi yalnızlığın içine saklanıyor, hayatı dışarıda bırakıyorsunuz. Seneca, bir deliğe dalan bir hayvandan söz ediyorsunuz aslın-

da; neden kaçmak için peki, hayatın kendisinden değilse? Üstat, yoksa ölümü mü özlüyorsunuz?"

Halka açık bir intihara tanık olmak üzere orada bulunduğumu hatırlayınca hemen sustum. Neron'un adamları, imparatorun eski öğretmenine meydan okuyan bu kimliği belirsiz öğrenci hakkında efendilerine yetiştirecekleri hikâyelerin şimdiden tadını çıkararak göz ucuyla bakıştılar. Nasıl da gaf yapmıştı bu öğrenci, kendini öldürme emri almış olan Seneca'ya ölüm isteğinden söz ederek!

Artık ne dediğimi bile bilmeden geveledim:

"Sizi ruhun efendisi yapmaya çalışıyorum, Seneca, o sizin efendiniz olmadan ve sizi yanlış yola sürüklemeden önce. Efendi sizsiniz, ruhunuz değil."

Neyse ki burada sustum, çünkü davetin atmosferi ansızın değişmişti. Şaraptan mıydı, uyuşturuculardan mı, yoksa filozofun evini dolduran onca sevişmeden mi bilmiyorum; ama birdenbire, orada bulunanların arasına derin bir ıstırap duygusu yayıldı. İşlemeli togalarına sarınmış saray ileri gelenleri, içten bir acıyla ellerini başlarına götürerek diz çöktüler. Müzisyenler bir cenaze ağıtı tutturdu ve uşaklar uğursuz anı haber vererek göğüslerine vurmaya başladılar.

"Ölme zamanı," diye yüksek sesle duyurdu Seneca.

Bunun üzerine davetliler, bardaklarını ve mümkün olabildiğince kadınlarını ve kölelerini de yanlarından ayırmadan, filozofun etrafında bir daire oluşturdular. Ben de bir köşeye geçip oturdum. Öbürleri gibi bir seyirciydim ve müdahale etme gücüm yoktu.

Artık hava kararmıştı ve Seneca odanın tam ortasında ayakta duruyordu. Sophokles'in üçlemesini söylemeleri için Roma'daki bir kumpanyadan kiralanan Yunanlı şarkıcıların sesleri zayıfladı, sonra sustu. Uşağın biri bir vazonun içine oturtulmuş bir meşale getirdi. Böylece arkadan aydınlanan filozof bize yüzü olmayan bir hayalet gibi göründü, arkasında bir alevin titreştiği kara bir gölge gibi. Evin üzerine sessizlik çöktü.

"Platon'u hatırlıyor musunuz?" diye seslendi yaşlı adam. Davetli topluluğu hevesle dalgalandı. "Mağara hikâyesini hatırlıyor musunuz?" diye devam etti Seneca. "Bu hikâyeyi size bir kere da-

ha anlatacağım, çünkü ölümün eşiğindeyken neler hissettiğimi bilmenizi istiyorum. Ben o mağaradaki tutsağım, arkamda bir ateş var ve önüme baktığımda mağaranın duvarına vuran gölgeleri görüyorum. İnsanoğlu ancak gerçekliğin gölgelerini seyredebilir ve ben işte bu gölgelerle çevriliyim; ağaçlarla, gökyüzüyle, evlerle, hayvanlarla. Ve sizler de, burada toplanmış dost ve düşmanlar, sadece birer gölgesiniz. Arkamda, ebedi ve yıkılmaz dünyanın hakikati; Tanrı'nın ikamet yeri duruyor: İdealar dünyası! Az sonra oraya gideceğim ve içine sığınacak bir kaleye artık ihtiyacım olmayacak, çünkü orada her an özgür ve güvende olacağım. Bu ziyafet sofrasını terk ediyorum, beni bağlayan zincirleri çözüyorum. Bir dost sofrasından insan nasıl doygun kalkarsa, ben de hayattan öyle ayrılıyorum. Herkese selam olsun, elveda!"

Bu noktada, Seneca'nın togasının altında gizlemekte olduğu bir bıçak göründü. Herkes hangi ölümü seçeceğini merak etmekteydi: Bileğini mi kesecek, zehir mi içecek, yoksa boynuna bir ilmek geçirip güçlü kuvvetli bir köleye sıktıracak mı? Seneca'nın bıçağının ortaya çıkması bir tereddüt yarattı. Bilekleri kesmek için fazla uzun ve kalındı. Bir an için herkes bıçağın da gösterinin bir parçası olduğunu düşündü, ölmekte olan adamın hayatla bağlarını kesmesini simgeliyordu belki. Ama Seneca bıçağı karnına doğru götürdü ve aynı anda elbisesi kana boyandı. Yaşlı adam kısa bir süre heykelimsi bir pozda kaldıktan sonra togasının büklümleri arasında yere yığıldı.

Dört yanımda, ancak bir spor sahasında görülür cinsten bir yaygara koptu.

"Gördün mü nasıl bıçakladı kendini? Neron kesinlikle böyle bir şey beklemiyordu."

"Neden Makedonya'dan gelen o yeni zehri içmedi ki, hani insanı yılan rengine çevireni?"

"Ben olsam ilmeği tercih ederdim; ipi çekecek köleyi bile seçmiştim."

Bahçeye çıktım ve orada kaldım; yıldızları seyrederek, idealar dünyasının var olmadığını ve değerli üstadın boşu boşuna öldüğünü kendi kendime tekrarlayarak. Evden ayrılan davetlilerin sesini

duydum, maç sonrasında dağılan bir kalabalık gibi.

Yeniden içeri girdiğimde, Seneca'nın ölmeyi henüz başaramamış olduğunu gördüm. Daha da karanlıklaşmış olan salonda –dev meşaleler sönmeye yüz tutmuştu– sadece yakın arkadaşlar kalmıştı. Sadık dostlardan ibaret küçük grup, filozofun bağırsaklarını avuçlarında taşıyarak ve arkasında siyaha çalan kan lekeleri bırakarak evin içinde sürünmesini seyrediyordu. Hiçbir beyazlık yüzündeki solgunlukla boy ölçüşemezdi. Dudaklarından tiz bir hıçkırık çıktı ve gözlerinde yaşlar birikti. Beni aramakta olduğunu anladım ve gidip sessizce yanında durdum.

"Neden ölmüyorum?" diye fısıldadı Seneca. "Sen ki bilensin, neden ölemediğimi söyle bana."

"Belki korkuyorsundur," dedim, cevabımdan emin olamadan. Seneca dehşetle bana baktı ve işte o anda, ölmesine yardım etmek için dostlarının indirdiği bıçak darbelerinden ilki omzuna saplandı. Seneca fark etmemiş gibi bana bakmayı sürdürdü.

"Belki de doğrudur," diye karşılık verdi sonunda, "belki de gerçekten korkuyorum. Ama neden? Hayatım boyunca kendimi bu ana hazırladım ve şimdi eşiği geçemiyorum. Sofradan kalkamıyorum! Demek ki sandığım kadar doygun değilmişim. Yapmayı unuttuğum bir şey var ve ölüm düşüncesine katlanamıyorum. Ne olduğunu biliyor musun; unuttuğum şey nedir, biliyor musun?"

Eşine az rastlanır bir sahneydi. Seneca yerde otururken dostları ve köleleri ellerindeki bıçakları defalarca gövdesine sapladılar ve etinde açılan deliklerden kanlı bir köpük sızdı. Ayağa kalktım ve İberyalı öğrencinin kisvesiyle üstadın önünde eğildim: Bir tek Seneca tanımıştı beni. Son sözleri, memleketi Cordoba'ya ait bir lehçeyle döküldü ağzından.

"Baba, anne," diye kekeledi, gözleri yukarı kayarak, bir ine çekilir gibi kendi içine gömülerek. Sonra bağırsaklarının üzerine kapaklandı ve ruhu bedenindeki yüzlerce yaradan kaçıp gitti; bir kuş gibi odanın içinde kanat çırptıktan sonra pencereden çıkarak bahçenin içinde, ağaçların ötesinde kayboldu. Onu bir daha hiç görmedim.

Cordobalı genç öğrencinin suretinde Roma'dan ayrıldım ve gördüklerim üzerinde kafa yormak için kendi memleketime çekildim. Ama hatırlamak bir süre sonra ağır bir yük olmaya başladı. Bağlar yetiştirerek kendimi oyaladım; Seneca'yı ve felsefeyle yoğrulmuş gençliğimi unutarak, kendi ilahi varlığım bile unutuşun içine gömülene kadar her şeyi, her şeyi unutarak. Birbirinden uzak ülkelerde uyanıyor ve gene uykuya dalıyordum.

Bir süre sonra Tanrı olduğumu yeniden fark ettim. Herkesin zihninde bir saplantıya dönüşmüş olduğumu ve akla gelebilecek en ahmakça planların bana atfedildiğini keşfettim. Gezici vaizlerin ve kilise adamlarının, sözlerine bir vahiy havası vererek benim gelişimi ve Krallığın kuruluşunu ilan ettiklerini gördüm. Akla hayale gelmedik hayvanların, ejderha ve yılanların, kana susamış meleklerin, gökyüzünden fışkıran ırmakların ve günahkârları yutmak üzere toprağın yüzünde açılan dev yarıkların oluşturduğu müthiş bir gösteri eşlik edecekti gelişime. "Hele bakın şu saçmalıklara," diye homurdandım, durmadan yer değiştirerek.

Oradan oraya dolaşıp durdum. Galya'nın bir köyünde yalnızlığa terk edilmiş Romalı bir bürokratın ruhuna el koydum. Babil'deki bir Zerdüştiyle de aynı kolaylıkla arkadaşlık ettim. Sirakusa'daki bir bostanda azat edilmiş bir kölenin ağzından dışarı fırladım ve Hıristiyanlık uğruna zulüm görenlerin vecit anlarına karıştım. İnsanlık tarihinde bir yaz başı fırtınasıydım ben.

Hakkımda akıl almaz rivayetler yayılıyordu. Bizzat ya da bana yakın olanlar aracılığıyla benimle tanışmış olduklarına yemin edenlerin sayısını öğrenince hayretler içinde kaldım. Havarilerin çağdaşı olan, Samiriye doğumlu Simun Magus adında biri, anlattığı hikâyeye inanmazlarsa insanlığı cezalandırması için doğrudan benim tarafımdan gönderilmiş olduğunu ileri sürüyordu. Yalnızlığı seven ve vaktini derin düşünceler içinde geçiren biri olduğumu, kendi kabuğum içinde gerçekleştirdiğim çeşitli eylemlerden en sonunda bir düşüncenin fırlayıp çıktığını ve bu düşüncenin Epinoia adında bir kadına dönüştüğünü anlatıyordu. Bu kadın, meleklerden başlayıp ta yerküreye ve insanlara varana kadar bir dizi yaratıma önayak olmuştu; ama ilk günden beri her şey giderek bozuluyordu

ve dünyanın bana geri döneceği güne kadar da bozulmaya devam edecekti. Bu arada ben, bütün bu zaman boyunca göklerde sessizce durmuş ve hiç yerimden kıpırdamamıştım. Kısacası, Magus'a göre yapılacak en iyi şey yaşamdan el etek çekmekti. O dönemde anlatılanların geri kalanı gibi bu da çok zekice bir hikâyeydi, ama baştan sona uydurmaydı ve Magus'un kendi uydurması bile değildi.

Simun Magus, benden öğrendiğini iddia ettiği binlerce numara biliyordu. Sur ve Fenike'de bir kadınla tanışmış ve ona âşık olmuştu. Meşhur Epinoia'nın yeniden bedenleşmiş hali olarak tanıttığı bu kadını nereye gitse yanında taşıyordu. Numaralarına devam etti, ta ki bir gün, büyük bir ödüle konma hevesiyle, Roma imparatorluk sarayında acı bir şekilde sonlanan bir uçma denemesine kalkışana kadar. Magus, yaygaracı iddialarına rağmen, ömrü boyunca benimle hiç konuşmamış olarak yere çakıldı ve parça parça oldu.

Onun adının bugünlere kadar gelmiş ve diğerlerinin unutulup gitmiş olmasına rağmen, Magus gibileri çoktu. Kimileri, benim içinde anlaşılmaz değişimler geçirdiğim hayali evrenler tasarladılar. Mesela, dünyanın aslında benim kötü ruhlu bir kopyam tarafından yaratıldığı fikri o günlerde çok rağbet görmüştü. Kimisi benim iki ayrı varlık olduğumu iddia edecek kadar ileri gitti; bunlardan biri yukarıda yaşarken, öbürü benim rızamı almadan dünyayı ortaya çıkarmaya girişmişti. Bir kısmı da, bütün bu kargaşaya bir yaratıcılık nöbetine kapılmış birtakım meleklerin yol açtığını söylüyordu. Mesih'in anısı bütün bu uydurmalarda önemli bir yer tutuyordu, ama onunla ilgili efsaneler de çeşitlilik gösteriyordu.

Geceleri rüyamda melekler ve hainçe planlar yapmakla meşgul, değersiz, kötü bir Tanrı görüyordum; bu arada zavallı Baba, bir yatak odasında, tekerlekli sandalyesine mıhlanmış olarak pencereden onları seyrediyordu. Gerçekte ne melekler, ne de çifte çifte tanrılar vardı. Bir tek ben vardım, sayısız hata yapabilen ben, ama bu gerçeği insanların kafasına sokmakta zorlanıyordum. Bütün hayvanlar bir yana, insanlar benim için vazgeçilmezdi. Onlar olmadan, kim olduğumu ve ne istediğimi anlama çabası imkânsız hale gelirdi. Benim bütün deham, beni anlayabilecek ve tanımlayabilecek birini yaratmış olmaktan ibaretti. Göründüğü kadarıyla insanlar, onlara

bağışladığım yeteneklerin bende en yüksek derecede mevcut olduğuna inandırmışlardı kendilerini; halbuki ben, kim olduğumu ve neden bu kadar yakışıksız işler yaptığımı bana açıklayacak zekâya kavuşmalarını bekliyordum. Beklediğim yardımı alamadım ve güçlükler içinde sürüklenip gittim, kendim ve başkaları beni görebilsin diye insan suretine girmeye zorlanarak. İnsan zihni aracılığıyla kendime ilişkin şatafatlı teoriler kurdum, uçma hayalleri kuran ve Pegasus'a dönüştüğünü gören bir at gibi.

Bütün bunları, tabak şakırtıları ve yağmur gibi yağan küfürler arasında oturduğum bir handa düşünmekteydim. O anda bir posta taşıyıcısıydım, İskoçya'daki ücra bir köyde atını değiştirirken yakalamıştım onu. O küfürler canımı sıktı; doğrudan bana hakaret ediliyormuş gibi hissettim, sanki oradaki herkes, bizzat Tanrı'nın o dumanaltı odaya girdiğini biliyormuş gibi. Ve ben gerçekten de oradaydım, aralarında oturmuş, o akıl almaz kargaşaya kulak veriyordum. Neden Tanrı'ya bu kadar büyük bir düşmanlıkla küfrediyorlardı? Buna cevap veremedim ve gözlerim yaşlarla doldu. Ama atlar hazırdı artık. Böylece, mektup destemi güçlükle koruyarak, sulusepken yağan karın içine doğru sürdüm atımı. Otuz kilometre sonra postacı acı verici düşüncelerinden kurtulmuş ve karanlık basmadan gideceği yere varmaktan başka bir şey düşünmez olmuştu. Onu serbest bıraktım ve yoluma tek başıma devam ettim.

Evrenime hâlâ gençlik yıllarımdan kalma bir güven duyuyordum. Bunca hengâme, diyordum kendi kendime, boşu boşuna yaşanmış olamaz. Dünyanın ortaya çıkışının bir nedeni olmalı. Bu umudun verdiği güçle, uçsuz bucaksız ve kusurlu evrenimin üzerime savurduğu bütün acılara göğüs gerdim: Açlığa, hastalığa, yıldızların buzdan bakışı altında her yeri kasıp kavuran o vahşete. "Yoluna devam et," diye cesaretlendirdim kendimi, "gücün yettiği sürece devam et."

Dinç ve kuvvetli bir yetişkinlik döneminin sonsuza kadar sürmesini bekleyemeyeceğim gibi, ilahi varlığımı her an hatırlama konusunda da kendime pek güvenemeyeceğimi bilmiyordum o gün-

lerde. Kendimi unutma eğilimim hâlâ sürüyordu, farkında olmadan bir insan bedeninden ötekine geçip duruyordum. Beklenmedik anlarda ve beklenmedik bedenler içinde hatırlıyordum kendimi, Akdeniz'in İspanya sahilindeki Murcia adlı bir şehirde, Manicilerin liderinin yaptığı bir konuşmada kendime gelişim gibi.

Konuşmanın yapıldığı yerden tesadüfen geçmekteydim. Cartagena'daki bir genelevde hizmetçilik yapan on yaşında bir kız çocuğuydum. Çarşıya çiçek almaya gönderilmiştim ve konuşmacının ışıltılı belagatı karşısında büyülenerek, kucağımda harikulade bir buketle, olduğum yere çakılıp kalmıştım. Ne söylediğini pek anlamıyordum, ama dünyada işlerlik gösteren asli güçleri tanımlamak için kullandığı imgelere hayran olmuştum. Gözlerimin önünde görkemli parlaklıkta bir nokta belirdi, sonra bu noktanın önünde karanlık bir girdap açıldı: Bunlar İyilik ve Kötülük'tü. İkisi de ezelden beri var olmuştu ve her biri kendi bölgesinde yer alıyordu, biri Işık Krallığı'nda, öbürü Karanlık Krallığı'nda. Sonra Karanlık Krallığı ışıklı bölgeyi istila etmeye karar vermiş ve böylece İyilik'le Kötülük arasındaki mücadele başlamıştı. Dünyanın yaratılışı, Karanlık'ın, bütün ihtişamına rağmen hareketsiz olan Işık'a karşı açtığı savaştı. Hatip zamanın başlangıcından beri sürüp giden bu savaşın aşamalarını tek tek anlattı. Söylenen isimlerin içinde bir tek, kötülük ordularını yöneten Kara Prens'in adını ezberledim: Ahriman! İyilik'in adı aklımdan çıkıp gitti.

Karmakarışık düşünceler içinde eve döndüm. Çiçekleri girişe bıraktıktan sonra odama çıktım. Yatakların birinde en yaşlı fahişe yatıyordu, bana annelik eden ve yakında atılacağım mesleğin inceliklerini öğreten kadındı bu. İkimiz de aynı çöl kasabasında doğup büyümüştük ve çocukken yaşadığımız hayatlar birbirine çok benziyordu. Benim köyümde kadınlara, bir kocaya evinin bakıcısı olarak teslim edilmeden önce birkaç kez tecavüz edilirdi. Düğün anı ölümün başlangıcı gibiydi.

Arada bir köye kurtarıcı bir melek düşerdi ve benim durumumda o melek, babasının cenazesi için köye gelen ve orada sadece birkaç saat kalan bu kadın olmuştu. Sokakta bir su birikintisine bakarken görmüştü beni. Herhalde onda bir hatıra uyandırmıştım; çünkü

hiç düşünmeden yanıma geldi, elimden tuttu ve çöldeki bütün kız çocuklarının hayalini kurduğu Cartagenalı fahişeler dünyasına doğru çekip götürdü beni.

Esinlerle dolup taşarak onun uykudaki halini seyrettim –kendim de uyuyor muydum yoksa uyanık mıydım bilmiyorum– ve sonunda her şeyi görebildiğim izlenimine kapıldım. Kısacık, zavallı hayatım, muhteşem bir meydanda sahnelenmeye layık, müthiş bir gösteri gibi gözlerimin önünde canlandı. Odamdan çıkıp evin içinde dolaştım. Aralık duran bir kapının arkasında, orada yaşayan kadınlarla onları ziyarete gelen erkekler arasında her gün olageldiği gibi ağır ağır kıvranmakta olan iki beden gördüm. Kadının üstünde yatan erkek bana zalim Karanlıklar Prensi gibi göründü, yenilmiş ve savunmasız görünen kadınıysa yaralı ışığın bölgesine benzettim. Aşağı inip satın aldığım çiçeklere göz attım, usta eller tarafından vazolara yerleştirilmişlerdi bile. Hatibin bitkiler dünyası hakkında söylediği bir şeyi hatırladım, doymak bilmez hayvanlar ve en çok da insanlar tarafından zulmedilen masum yaratıklar olarak söz etmişti onlardan. Otları ayaklarıyla ezmekle yetinmeyen insanoğlu, evrensel cellat Ahriman'ın önderliğinde, bir de elleriyle çiçekleri yoluyordu.

Güneş doğunca dışarı çıktım ve sabah mahsulünün temizlenmekte olduğu balık pazarında buldum kendimi. O ağır kokuyu duyunca hemen oracıkta, pazarın bir köşesinde kustum. Eve giden yolu bulmak için bir çıkmaz sokakta sendeleye sendeleye yürürken yanıma bir köpek geldi, benimle konuşmak istiyordu sanki. Gözleri parlak ve sevgi doluydu, beni tanıyor ve bana yol göstermek istiyormuş gibi. Ama elimi uzattığımda hayvanın ağzı bir hırlamayla gerildi, dişleri parmaklarımı kapmak için uzandı ve sanki bir kâbustaymış gibi, siyahlı beyazlı kürkünün altında hayvanın titreyip sarsıldığını gördüm. Oracıkta, o köpeğin gövdesinde, iyilik ve kötülük prensleri arasındaki savaşı gördüm ve bir çığlık atarak ışığı istila eden karanlığı lanetledim.

Eve döndüm, koşarak odama çıktım ve kendimi uykudaki koruyucumun kollarına attım. Hayata karşı siperim olan memelerin gövdeme dayandığını hissettim. Savaş tam olarak başlamadan

onunla birlikte ışık ve karanlık bölgelerinin ötesine uçmak istedim, kaderime düşen atlı savaşçıyla yüzleşme zamanı gelmeden. O anda beni öldürmeye gelen savaşçıyı gördüğümü sandım ve bir çığlıkla baygın bir şekilde yere yığıldım. Günlerce ateşimi düşürmeye çalıştılar ve sonunda duyularım yavaş yavaş yerine geldi. Bir orospu olmaya, her şeyi unutmaya ve sadece hayatta kalmaya hazırdım artık; kendi sabit ve ebedi evine dönme özlemiyle tutuşan ışığa karşılık karanlığın yaptığı gibi, sadece hayata göğüs germeyi isteyerek.

Öğrendiklerimi unuttum ve hatiplerin kalabalığa seslendiği sokak köşelerinden uzak durdum. Çiçeklerle ve analığımın ilgisiyle çevrelenmiş olarak eve kapandım. Kendimi hatırladığımı unuttum. Küçük kızın ruhu bensiz kendi yoluna gitti ve ben kendimi gene dışarıda, Murcia sokaklarında buldum.

Varlığımın en karanlık ve en savunmasız parçasında –geceleri karanlık yerlerde korkuya kapılan parçamda– Manicilerin haklı olabileceği korkusu hâlâ varlığını sürdürüyordu. Kesinliğe merdiven dayamış bir korkuydu bu. Omuz silkip geçtiğim eski masallar geldi aklıma, bin bir kılığa girerek, türlü hilelerle insanlara zarar vermekten başka bir şey düşünmeyen, Tanrı'ya düşman varlıklar vardı bu masallarda: Ruhlar, kötü ruhlu cüceler, cinler, pis sırıtışlı yarı insan yarı keçi varlıklar ve İblis, Eyüb'ün peşine düşen ve Tanrı tarafından öfkeyle kovulan İblis.

Bunların hepsi masal, dedim kendi kendime. İnsanlara çok fazla hayal gücü verdim. Gelgelelim, sadece tek tek mahluklara özgü kusurların değil; evrenin kendisinin de kötülük güçlerinin işi olabileceği düşüncesi beni kahrediyordu. Kendime ve dünyaya ilişkin korkutucu bir hipotezdi bu. İç rahatlığıyla bir kenara atamıyordum onu. Bu olasılıkla dosdoğru yüzleşmek zorundaydım. Böylece, bir felsefe kursundan öbürüne, her şeyin nasıl ortaya çıktığına dair bir açıklamadan ötekine koşturarak yüzyıllar geçirdim. İnsanlar beni yanlarından geçip giderken görüyordu, kendi gölgesini kovalayan bir kartal gibi, nefes nefese kendimi yakalamaya çalışırken.

Bu yolculuklardan biri sırasında, diplomatik bir görevle gönderilmiş Romalı bir saray mensubu olarak yolum Mısır'a düştü. Yal-

nız ve kederli bir geceyi nasıl geçireceğimi bilemediğimden, din adamlığı kariyerinin başındaki bir Hıristiyan olan Epiphanios adlı genç adamı aramaya çıktım. Şehri tanımıyordum ve bu genç adamın bana ilgi çekici bir şeyler gösterebileceğini umuyordum. Ayrıca ona sorunlarımdan bahsetmek ve biraz içimi dökmek istiyordum. Ansızın hatırladığım Tanrılığımın yüksek toplumsal konumumla çeliştiğini ve bu umulmadık sorunu çözmenin bir yolunu aradığımı birine açıklama ihtiyacındaydım. Ne var ki bu konudan söz etme fırsatı bulamadım, çünkü olaylar beklenmedik bir seyir izledi.

Epiphanios gergin görünüyordu ve bana pek ilgi göstermedi. Geceyi birlikte geçirmeyi önerdiğime beni pişman eden basit bir sebze yemeği yedik. Boğucu nem pişmanlığımı bir kat daha artırdı ve Epiphanios'un o kadar giysiyi nasıl taşıdığını düşündüm hayretle. Sonradan öğreneceğim üzere, yemek de giysiler de Epiphanios'un hizmetkârları ve akrabaları için sergilenen bir oyundan ibaretti. Yemekten sonra Epiphanios sıradışı bir olaya katılmak üzere kendisine eşlik etmemi önerdi ve böylece Ebioncuların, şöhreti Roma'ya henüz ulaşmamış bir mezhebin toplantılarından birine tanık oldum. O ana kadar sıkıcı gitmiş bir akşamı şenlendirme umuduyla, Epiphanios'un önerisini sevinçle kabul ettim.

Şehrin hemen dışında, yüksek ağaçlarla çevrili, gözden uzak bir eve gittik. Epiphanios kapıya vurdu ve kapıyı açan orta yaşlı bir adam sessizce yüzümüze bakarak bizi içeri aldı. En aşağı bir dakika, birini beklermiş gibi orada öylece durduk. Sonra bir kadın çıkageldi ve Epiphanios'a yaklaşarak ona ellerini uzattı. Epiphanios kadının gözlerinin içine bakarak kendisine uzatılan elleri uzunca bir süre avcunda tuttu. Sanırım aralarında bir şekilde işaretleştiler, çünkü kadının ve bize kapıyı açmış olan adamın yüzüne birden bir gülümseme yayıldı. Üçü birbiriyle kucaklaştı, sonra Epiphanios evin iç tarafına açılan başka bir kapıya doğru götürüldü. Beni hepten unutmuş görünüyorlardı. Ben de peşlerine takıldım.

Sessizce arkalarından giderek, insanlarla ve donatılmış sofralarla dolu, büyük bir salona girdim. Bize hemen çeşitli etler, sebzeler ve bol bol şarap getirildi. Önceki öğünün yavanlığını fazlasıyla te-

lafı etti bunlar. Epiphanios'la yan yana değildik, ama giderek sarhoşlaşan bir sesle kopuk kopuk felsefi beyanlarda bulunduğunu duyabiliyordum. Dikkatimi yakınımda oturan insanlara yöneltmeye karar verdim ve üç erkekle üç kadından oluşan bu grubun evli çiftler olduğunu öğrendim. Karşılaştığımızda her birine elimi uzatmıştım ve kadınlar elimi sıkıca kavrayıp bir süre bırakmamış, avcumu gıdıklayarak gözlerimin içine bakmışlardı. Konuşmalar ilgi çekici olmaktan çok uzaktı. Erkekler atlardan, kadınlar da hizmetçilerle yaşadıkları sorunlardan bahsediyordu. Söyleyecek hiçbir sözüm olmayan konulardı bunlar.

Diğer gruplara kulak vermeye çalıştım. Yan masada, Bizans ve Akdeniz'deki siyasi durum üzerine hararetli bir tartışma vardı. Ses tonundan aralarında yabancı bir diplomat bulunduğunu fark ettim, Suriyeliydi büyük olasılıkla. Karısının gözleri Epiphanios'un masasındaydı. Öğrenciler ve bazı genç öğretmenler karıları ve nişanlılarıyla birlikte o masada toplanmışlardı. Onların bulunduğu taraftan aralıksız bir gevezelik yükseliyor, şarap testileri bütün masalardan daha hızlı el değiştiriyordu. Diplomatın karısı, özellikle giysilerin altında kıpırdaşan bedenlerle ilgili görünüyordu. Bu arada Epiphanios neredeyse bütün giysilerini çıkarmış, iç çamaşırlarıyla oturuyordu. Neler konuştuklarını anlamak için kulak kabarttım.

Günahın doğası hakkında bölük pörçük tartışmalar geldi kulağıma, sığır yahnisine ve âdet görmenin metafiziğine ilişkin görüş alışverişleriyle karışmış olarak. Anlaşılan diplomatın karısı da kulak kabartmaktaydı; çünkü tam bu noktada tezahüratlar arasında ayağa kalktı, eteğini kaldırdı ve ortaya kana boyanmış bir bez çıkardı. Işıldayan gözlerle, bezi bütün odaya sergileyerek parmak uçlarında döndü. Herkesin beklediği işaretti bu. Birden salonda bir cinnet rüzgârı esti, karayel camları açarak içeri akın etmiş ve masalarla sandalyeleri yerlere devirmişti sanki.

Göz açıp kapayıncaya kadar bütün mobilyalar kenara çekildi ve davetliler zapt edilmez bir heyecana tutuldular. Çiftler kendilerine yeni eşler bulmak üzere ayrıldılar. Az sonra yerler kıvıldaşan bedenlerle dolmuştu. Epiphanios'u diplomatın karısının üzerine eği-

lirken gördüm; yüzünde, en hafif tanımıyla, ölesiye bir açlık ifadesi vardı. Ama onunla sevişmeden önce ellerini kadının bacaklarının arasına daldırdı; kana bulanmış olarak dışarı çıkardı ve havaya kaldırdı, ayin kadehini kaldıran rahipler gibi. O güne kadar görmediğim çok az şey kalmıştı, ama bu gösteri beni bile şoke etti. Bir köşede donmuş gibi kalakaldım. Odayı dolduran ağırlaşmış et kokusuna benzer koku midemi kaldırdı, yemeğin arkasından bu sapkınca ayinin geleceğini bilmeden çok fazla yiyip içmiştim. Kadının biri bana doğru yönelince ortadan kayboldum. Afallamış bir halde, az önce durduğum köşeye ağzı açık bakakaldı kadın.

Ama toplantı daha bitmemişti, başka sürprizler bekliyordu beni. Fuhuştan sonra âşıklar avuçlarına meni doldurdular ve ellerini havaya kaldırarak bağırmaya başladılar: "Bu Mesih'in bedenidir!" Avuçlarından âdet kanı damlayan başka birileri de, "Bu Mesih'in kanıdır!" diye bağırıyordu. Ürpererek, Tanrı'ya seslenmekte olduklarını fark ettim; benim hoşuma gidecek bir şey yaptıklarını sanıyorlardı. Somurtarak bir köşeye çekildim ve yerdeki bedenlere bakarken sanki yılanlarla dolu bir çukura bakıyormuşum gibi geldi bana. Cehennemin böyle bir yere benziyor olabileceği düşüncesi sanırım o anda aklıma geldi. Hemen bu düşünceyi bastırmaya çalıştım. Çok geç! Çoktan havaya karışmış ve harekete geçmişti bile.

Sonra toplantının en heyecanlı aşamasına geçildi. Salonun orta yerine bir kız getirildi ve davetliler onun etrafında bir halka oluşturdular. İki erkek öne çıktı; biri kızın kollarını kavrarken öbürü de bacaklarını ayırdı. Kalabalığın içinden becerikli ellere sahip bir kadın çıktı. Daha ne olup bittiğini anlayamadan kadın ellerini kızın rahmine daldırmış ve oradan kanlı, yapışkan bir et parçası çekip çıkarmıştı: Bir cenindi bu! Kız işkencecileri tarafından yatıştırılır ve kucaklanırken kadın cenini başka ellere teslim etti. Bu eller onu bir havana koyup dövdükten sonra içine otlar ve yağlar kattılar. Genç arkadaşım Epiphanios da dahil herkes yedi bundan. Sonra diz çöküp dua etmeye başladılar. Kendimi pek iyi hissetmeyerek gözlem yerimden ayrıldım ve bahçeye kaçtım.

Bir palmiye ağacının altına oturdum ve daha makul ülkelere gitmeyi planlayarak orada biraz zaman geçirdim. Sonra Epiphani-

os'un dışarı çıktığını gördüm. Geldiğimizde sırtında olan elbiseleri giymişti ve bir komplocunun sinsi havası vardı üzerinde. Onun yanına iliştim ve birlikte eve doğru yürümeye başladık. Yanı başında olduğumu hissediyordu; ama utancından olacak, yüzüme bakmıyordu. Başı önünde hızlı hızlı yürüyor ve sorularıma isteksizce cevap veriyordu. Verdiği bölük pörçük cevaplardan anladığım kadarıyla, bu toplantılarda Ebioncular, günahla daha iyi savaşabilmek için onu temsil ediyorlardı. Günahı alt etmenin en iyi yolu da, onun nihai barınağı olan hayatı reddetmekti. Bu yüzden, ruhun ortak Baba'ya dönüşünü kolaylaştırmak için müminlerin ceninlerini yiyorlardı; o Baba da bendim güya.

Öfkemi güçlükle dizginleyerek bu yeni icadı dinledim. Epiphanios'un, gece boyunca sergilediği kendinden emin havaya rağmen, şenlikten perişan bir halde çıkmış olduğunu fark etmek buruk bir sevinç verdi bana. Evine ulaşınca annesine bakmaya gitti ve yüzünde yaşlar gördüm. Odasına çekildi, elbiselerini parçaladı, saçlarını yoldu, yerlerde yuvarlanarak bağışlanmak için bana yalvardı, kefaret edeceğine yeminler etti ve ayindeki davetlileri suçladı; sanki bütün bunlar bir şeyi değiştirecekmiş gibi. Günahları yüzünden kudurmuş gibi tepinirken bıraktım onu.

Ertesi gün sanki önemli bir şey olmamış gibi işimin başına döndüm. Romalı bir elçi böyle bir hadiseyle çok fazla oyalanamaz, hatta ruhunda ikamet eden Tanrı'yla bile.

Parlak bir beyne ihtiyacım vardı. Her yerde Augustinus'un böyle bir beyin olduğu söyleniyordu ve bu kadarı merakımı uyandırmaya yetti. Gerçi söylenenlere pek inanmıyordum, insanlar çok sık yanılıyordu. Ne var ki, Augustinus'un penceresinden çalışma odasına girip de onu elinde stilusla benim bulunduğum yere doğru bakarken görünce, bütün şüphelerim dağıldı. Yanından geçtiğimi görmemişti, ama her nasılsa varlığımı hissetmişti; çünkü hemen yazmaya başladı. Pencerenin yanında bir usturlap duruyordu, yerlere ve masayı destekleyen kürsünün üzerine açık kitaplar saçılmıştı. Odanın öbür ucunda, Augustinus'un arkasında bir heykel gördüm, yanında

yeşil bir örtüyle kaplı bir yükselti vardı. Augustinus'un ne yazdığına bakmak için oraya geçip oturdum.

İlk düşüncem Augustinus'a rüyasında görünmek olmuştu; ama birçok ressamın bana yakıştırdığı, o sakallı ihtiyar adam kılığında değil. Augustinus'un annesi Monika'yı taparcasına sevdiğini öğrenmiştim. Bunun üzerine ona annesinde yaratacağım bir rüyayla ulaşmaya karar verdim. Rüyasında Monika, büyük bir üzüntü içinde, ince bir kalasın üzerinde ayakta duruyordu. Ona yaklaşıp neden o kadar kederli olduğunu sorduğumda, Augustinus'un ruhu için korktuğunu söyledi. Ben de ona, yüreğini pek tutmasını, o cılız tahtanın üzerinde birlikte durmakta olduğumuzu, Tanrı'nın yanı başında olduğunu söyledim. Monika'nın rüyası burada bitti ve kadın hemen oğluna anlatmaya koşarak diyalektikçilerin üstadını sonu gelmez düşüncelere sürükledi. "Bunun anlamı nedir?" diye sordu Augustinus, "senin olduğun yerde onun da olması veya onun olduğu yerde senin de olman ne anlama geliyor?" Kadının kafası karışmıştı, sustu ve konuyu kapattı.

Başka yöntemler denedim. Çok sevdiği bir dostu öldüğünde, onu avutmak üzere Augustinus'un yanına koştum. Benimle durmaksızın konuştu, ama beni tanımadı. Yan yana yürürken, kendi içinde beni aramakta olduğunu ve günün birinde ruhunun en derindeki çekirdeğinde beni bulacağını söyledi. Terk edilmiş bir şato gibi içinde gezindiği bu yer bensiz boş ve hazin görünüyordu ve Augustinus bu şatonun odalarında derin bir acıyla dolaşıyordu. Estetik konusunda yazdığı kitaplar da beni bulma ve tanıma çabasının bir parçasıydı. Bu kitaplarda, güzelliğin temel ilkesinin bölünmezlik olduğunu ileri sürüyordu. Bölünmez diye nitelenmemi pek mümkün kılmayan, fazla dağınık bir dikkatim olduğunu bilmiyordu Augustinus. Nitekim o ara da çok sayıda projeyle meşguldüm, ama seçilmiş öğrencime geri dönmeyi hiç unutmuyordum.

Augustinus nereye gittiyse ben de peşinden gittim. Kartaca'dan ayrılıp Roma'ya yerleşmişti, ortodoks Hıristiyan inancına her gün biraz daha yaklaşmaktaydı. Yerleşik doktrinlere duyduğum güvensizlikle, onu giderek artan metafizik kuşkuların içine salmak istiyordum. Dikkatini yarattığım evrene çevirmek istiyordum, bütün

güzelliğine rağmen acıyla dolup taşmakta olan evrenime. "Kötülüğün kaynağı nedir?" sorusuyla ona eziyet ettim ve dünyaya tarafsız bir gözle bakmaya zorladım onu.

Bir öğle sonrası Ostia sahiline inmiştik. Augustinus Monika'yla buluşmuştu ve birlikte kumların üzerinde yürüyorlardı. Ona görünmeden etrafında dolaşıp durdum ve kulağına şunları fısıldadım: "Bak Augustinus, denize bak, toprağa bak: Hepsi ne kadar güzel, ama aynı zamanda acıyla dolu. Annene bak, Augustinus. Onun içki içtiğini ve sarhoşluğunun bir yüz karası olduğunu biliyorsun; olup bitenlere gözlerini kapama." Augustinus'a göre mükemmel olan sevgili annesi hizmetçilerin arasında gizlice içki içiyordu; hizmetçiler bunu görmezden geliyor, ama sonra zevkle dedikodusunu yapıyorlardı. Augustinus, annesinin sadece bir kere sarhoş olduğunu bildirerek sözümü kesti, o da istemeden olmuş bir şeydi. Annesinde hiçbir kötülük görmemeye kararlıydı.

Onu fırtınalı denizlere götürdüm, vahşi hayvanlarla dolu ormanlara, adalet dağıtan ve orduları savaşa süren insanların arasına soktum. Yaralıların inlemelerini dinlettim, kanı ve vahşeti gösterdim. Aç çocukların ölümünü seyretmeye zorladım onu; ölmeyip hayatta kalacak olsalar tarlalarda ve madenlerde işe koşulacak ve yirmi yaşında beli bükük ihtiyarlara dönüşecekti bu çocuklar. Bütün bunların nereden geldiğini ve sorumlusunun kim olduğunu bana açıklamasını istiyordum. Gözlerimin içine bakarak, öngörümün yetersizliğini ve bütün yanlış hesaplarımı kabul etmesini istiyordum. Yaratılışa benim hiç katılmamış olduğumu sanan, her şeyin ikincil ve hırslı bir tanrının elinden çıktığını düşünenler yanılıyorlar. "Ben bunların hepsiyim, Augustinus! Sen de anlayamazsan, kim anlayacak?"

Bir keresinde sarsılmış gördüm onu. Yüzü korkuyla çarpılmıştı. Kendini dizlerinin üzerine attı, bir süre gözyaşları içinde dua ettikten sonra ayağa kalktı ve suratıma doğru haykırdı: "Beni rahat bırak, İblis!" Düşünebiliyor musunuz, bana söylüyordu bunu! Ama pes etmedim. Bir pazar günü Milano'da sarhoş bir dilenci kılığına girdim. Yakın dostu ve koruyucusu Piskopos Ambrosius'un arkadaşlarıyla birlikte yürürken önüne çıktım ve ıstırabımı sokak ortasında sergiledim. Sık sık kapıldığım duygunun nasıl bir şey oldu-

ğunu, evrenin şefkate ve ayıklığa şiddetle ihtiyaç duyduğunu anlamasını istiyordum. Bana baktı, arkadaşlarıyla içinde bulunduğum sefaletten ve ilahi gıdadan mahrum kalmanın insanı düşürdüğü yoksulluktan söz ettiler, sonra yanımdan geçip gittiler. Bir kere daha denedim. Kararsız ve etkilenmiş göründüğünü fark ederek Yeni Ahit'i açmaya zorladım onu, gözüne çarpan ilk cümleden esin alsın ve düşüncelerine yeni bir yön versin diye. Yakındaki bir evde yaşayan bir çocuğun sesini kusursuzca taklit ederek birkaç kez seslendim: "Bunu al ve oku, bunu al ve oku!"

Augustinus gidip Kitabı Mukaddes'i çıkardı. Yanında durarak, okumasını istediğim sayfaya yöneltmeye çalıştım onu. Aziz Paulus'un mektuplarında yer alan ve acı çekene yardımın yetiştiğini anlatan paragraf vardı aklımda, ama bütün çabalarıma rağmen Augustinus'u o satırlara yönlendiremedim. Sanki içindeki bir dürtü onu engelliyormuş gibi direniyordu. Bunun yerine, gene Paulus'un, insanları ayyaşlıktan ve oburluktan uzak durmaya çağıran başka bir cümlesini seçti. Bunu okuyunca Augustinus çok heyecanlandı ve arkadaşlarına keşfini anlatmaya koştu. Kitabın sayfalarını anlamsızca çevirerek orada kalakaldım.

Son bir denemeyle doğaya gömüldüm ve çalışma odasının bir köşesinde ağını ören basit ve çirkin bir örümceğin suretine büründüm. Yakaladığım bir sineğe doğru ilerlerken Augustinus beni gördü, işini bıraktı ve büyük bir ilgiyle seyretmeye başladı. Sonra birden döndü, masasına koştu ve düşüncelerini hızla kâğıda geçirdi. Augustinus gidince, hâlâ o sayfada açık duran defterin üzerine tırmanarak yazdıklarını okudum. O satırlardan, Augustinus'un sesi sanki karşımda konuşuyormuş gibi ulaştı bana: "Evimde otururken, sinek avlayan bir tarantula ya da ağına aptalca konanları yakalayan bir örümcek gördüğüm zaman duyduğum ilgi ve meraka ne demeli? O zaman sana şükretmek için ayağa kalkıyorum, her şeyi mukadder kılan mükemmel yaratıcı! İşte hayat böyle kayıplarla dolu ve tek umudumuz senin sınırsız şefkatindir..."

Augustinus'un masasından inerek ağıma döndüm ve yakaladığım bir kelebekle karnımı doyurmak benim için cılız bir teselli oldu.

Augustinus'la iç meskeninin duvarları arasında buluşmalıyım, dedim kendi kendime. Onunla hafızasının koridorlarında buluşmak üzere randevulaştık. Etrafı rahat rahat inceleyebilmek için, kararlaştırdığımız saatten önce gittim. Hatırlama konusu her zaman benim zayıf yanlarımdan biri olduğundan, Augustinus'un hafızasına hak ettiği saygı ve hürmetle adım attım. Burası koskocaman bir yerdi ve içinde her şeyi bulmak mümkündü. Kitapların sayısı etkileyiciydi; sadece Hıristiyanlık dönemi kitapları değil, Latin şairleri ve Augustinus'un çok sevdiği filozoflar tarafından yazılmış pek çok pagan kitabı da vardı. Yüzyıllar sonra Rönesans saraylarında olacakları haber verir gibi yan yana dizilmişlerdi. Kütüphaneye girmiş bir bilim adamı gibi Augustinus'un hafızasındaki kitap rafları arasında gezindim. Ara sıra bir kitabın sayfalarına göz gezdiriyor, sonra dikkatle yerine koyuyordum, o muhteşem mekânda delikler açmak istemiyordum çünkü. İnsanoğlunun dışsal deneyimleri algılamasını sağlayan duyuların saklı olduğu beyin kıvrımlarına daldım: Işığın ve renklerin, bedenlerin biçimlerinin, çeşitli ses, koku ve tatların, sertle yumuşak, sıcakla soğuk, kayganla pürüzlü, ağırla hafif, içle dış arasındaki farkların anıları vardı burada. İnsan zihni içinde baş döndürücü bir mutlulukla dolaştım.

Augustinus'u iç meskeninin penceresinin yanında buldum, geçmişte gördüğü manzaralardan oluşan, uçsuz bucaksız bir manzaraya bakıyordu. İşte orada, kendi içinde, beni nihayet tanıdı ve kucakladı. Elimden tuttu ve beni hafızasının koridorları arasında gezdirdi.

"Çekinme, bak," diye bağırdı, beni daha gizli köşelere doğru götürerek, "burada bulunan her şeye bak, sadece gökyüzü ve toprak ve bugüne kadar gördüğüm her şey değil; gelecekten beklediklerim de burada. Şu kovukta, başıma gelebileceğini düşündüğüm olaylara ait görüntüler var. Ne zaman buraya gelsem seni tanıma ihtiyacı duyarım. Şuradaki büyük binada en karmaşık anılarım var: Diyalektik, retorik, matematik. Ne yüce bir tanrısın ki, böyle şeyler yaratmışsın!"

"Bunların hoşuna gitmesine sevindim, Augustinus," diye karşılık verdim, odadan odaya koşturan Augustinus'a yetişmeye çalışa-

rak, "ama seninle konuşmam gerek."

"Bekle," diye sözümü kesti Augustinus, heyecanla sağa sola seğirterek, "önce bana cevap ver. Bu fikirler nereden ve hangi yolları izleyerek beynime girdiler? Belki de, Platon'un dediği gibi, benim onları fark etmemden önce de buradaydılar. Ama eğer öyleyse, önceden burada olmayan düşünceleri nasıl tanıyacaktım? Şuradaki kilere bak, hatırlama anlarıma ait hatıralar bile var içinde! Şurada da unutma anlarımın hatıraları var! Hafıza zihnin karnı gibi, hatıralar da onun gıdası. İşte, yaratıcım, hafızamın evinde senin yaptıkların bunlar!"

"Augustinus," diyordum durmadan, artık neredeyse nefes nefese peşinden koşturarak, "Augustinus, sana söylemem gereken bir şey var."

"Bak, dinle," diyordu Augustinus, beni başka bir tarafa doğru çekerek, "kayayı görmeden *kaya* diyebiliyorum ve güneşi görmeden *güneş* diyebiliyorum, çünkü imgeler burada." Bunu söylerken bana kendi güneş imgesini gösterdi. Ona dosdoğru bakabildim, çünkü bir tablodaki güneş gibiydi. Buna karşılık kaya yerde kıpırtısız duruyordu, gerçek bir kaya gibi. "Şimdi sağlıklıyken hasta olduğum zamanlara dönebiliyorum ve o günlerde neler hissettiğimi tamı tamına hatırlayabiliyorum. Müthiş bir şey! Tıpkı hasta olduğumda sağlıklı günlerimi hatırladığım gibi! Ama söyle bana, unutmak tanım gereği hafızayı ortadan kaldırıyorsa, unuttuğumu nasıl hatırlayabiliyorum? Bunu anlamama yardım et!"

Konuşacak nefesim kalmış olsaydı, bir yanıltmaca kurmakta olduğunu ve unutmuş olmayı hatırlamanın unutmakla aynı şey olmadığını açıklayacaktım ona. Ama bitkin düşmüştüm ve Augustinus hafızasının sayısız odaları arasında koşuşturmayı sürdürüyordu. Bir sürahiden süt dolduran Monika'ya, bir sunağın önünde dua eden arkadaşı Alipio'ya, armut ağaçlarıyla kaplı bir bahçeye ve doğan güneşin ışıklarıyla yıkanan bir okyanusa ait görüntüler, bir rüyanın parçaları gibi geçip gitti gözlerimin önünden. "Yeter, Augustinus," diye kekeledim, "seninle konuşamıyorum."

Augustinus sonunda hafızasının odalarından birinde zınk diye durdu. Burası yarı karanlık bir yerdi, duvarlara kıpırtısız bir doğa

manzarasına bakan kocaman pencereler çizilmişti. Ben nefes nefese yanı başında duruyor, onunla konuşabilmek için soluğumun düzene girmesini bekliyordum. Ama o, anlaşılmaz bir şekilde sakinleşmiş ve durgunlaşmış olarak, pencere çizimlerine dikmişti gözlerini. Bir süre sonra yeniden konuştu.

"Burası," dedi, "içimdeki bütün bu koşuşturmacanın sonuçlarını topladığım yer. Seninle burada buluşmalıydık aslında. Sana duyulan arzunun ve senin vereceğin mutluluğun anısının nereden kaynaklandığını kendime sormak için hep buraya gelirim. Ve biliyor musun hangi sonucu çıkarıyorum bundan? Eğer o mutluluk bir zamanlar yaşanmış olmasaydı, şimdi bu hatıra da var olamazdı. Yani ben önceden tanıyordum seni! Birlikte mutlu olduğumuz bir zaman vardı, yoksa ona ait olasılık burada, en sevdiğim odamda saklanıyor olmazdı. Seni arayarak her gün buraya geliyorum ve bugün yanımda olduğun için mutluyum."

Gerçekte benimle ilgisi olmayan bir coşkuya kapılmıştı Augustinus. Boyanmış duvara baktı ve Monika'yla el ele denizi seyrettiği zamanki ifade yerleşti yüzüne. Kendimi dışlanmış hissettim. Beni duymayacağını biliyordum, ama gene de konuşmaya başladım. Sesimdeki çekingenlik şaşırttı beni.

"Ben burada değilim, Augustinus. Ben her yerdeyim, ama senin sandığın gibi hareketsiz değilim. Seni odadan odaya, koridordan koridora koşturan acelenin ve telaşın içinde ben vardım. Bana yetiştiğini sandığında beni artık göremezsin. Gerçeklikle arzuyu birbirine karıştırıyorsun. Bunu yapmasan daha iyi, Augustinus, arzuyu olduğu gibi kabul etsen daha iyi, çünkü arzu kutsaldır ve ben de arzuyla doluyum; onu ben bağışladım sana. Ama ne pahasına olursa olsun elden bırakılmaması gereken bir şey olarak düşünme onu, yoksa beni kaybedersin. Sözgelimi: O manzara sadece bir resim, ama sen farkında değilsin. Gel sana göstereyim."

Onu elinden tutup pencereye götürmek üzere uzandım, ama Augustinus diz çöküp dua etmeye başlamıştı. Kirişlerle süslenmiş tavana kadar yükseliyordu sesi. Sessizce bir köşeye çekildim ve Augustinus'un sesi bana doğru yankılandı.

"Sen içimdeydin ve ben dışarıdaydım. Şu çirkinliğimle senin

yarattığın güzel şeylerin üzerine atıldım. Sen benimleydim, ama ben seninle değildim; gene senin mahlukların senden uzakta tuttu beni. Görkemimle gözlerimi kamaştırdın ve körlüğümü giderdin. Nefesinin güzel kokusunu duydum ve şimdi seni özlüyorum. Seni tattım, şimdi aç ve susuzum. Elin elime değdi ve şimdi arzuyla yanıyorum. Beni bırakma: Seni bir daha kaybedemem!"

Ama ben yola koyulmuştum bile. Odadan çıktım ve evin koridorlarından geçerek dışarıya yöneldim, ama bir çıkış bulmakta hayli zorlandım. Kitapların, kâğıtlarla dolup taşan dolapların, giysiler ve eşyalarla tıka basa doldurulmuş çekmecelerin yanından geçtim. Hafıza bahçelerini aştım ve Augustinus'un tanımadığım bir güneşle aydınlanan göğünün altında buldum kendimi. Nihayet onun hafızasından ve ruhundan dışarı çıktım ve yeniden kusurlu arzuların tanıdık dünyasına karıştım. Elveda, Augustinus, diye düşündüm üzüntüyle.

Hippo piskoposluğuna getirildiği gün onu son kez gördüm. Törene katılmaktan kendimi alamamıştım, çünkü her şeye rağmen onu seviyor ve dünyadaki başarısıyla gururlanıyordum. Harikulade bir gündü. Süslenmiş kilise görkemli bir görüntü oluşturuyordu. Önündeki meydan inançlı insanlarla hıncahınç dolmuş ve ortalığı çan sesleri doldurmuştu, Tanrı'nın kutsadığı günlerde olduğu gibi. Kalabalığın dudakları dualarla kıpırdanıyor ve kadınların yanaklarından sevinç gözyaşları süzülüyordu. Ve sonra, beni aramakta olduklarını ve kendimi onlara göstermek için hiçbir şey yapmamama rağmen orada olduğumu anladım. Augustinus ortaya çıkınca, beni görmeden bana seslenmekte olan bütün o insanlar tarafından kucaklandığımı hissettim.

Herkesle birlikte ben de ona baktım. Pırıltılı bir cüppe giymiş, safkan atların çektiği bir arabada dimdik oturuyordu, iktidarın bütün nişanlarıyla donanmış saray mensupları ve ileri gelenlerinin çemberi içinde. Gözden kaçırdığım bir sürü şeyin içinde bir tanesi çok önemliydi: Böyle bir görüntünün, parlak ve hırslı bir ruh üzerindeki etkisini hesaba katmamıştım. Kudrete bu kadar hayranlık duyan Augustinus'un, beni sabit ve hareketsiz görmek isteyişi şaşırtıcı değildi; çünkü kudretin en iyi işaretiydi bu.

İşte cevap bu, diye düşündüm. Kadiri mutlak olmamı istiyorlar, çünkü kendileri de bunu özlüyor. Ona gizlice iyi şanslar dileyerek kalabalığın içinden sıyrıldım.

İnananlarımdan bir süre saklanmanın akıllıca olacağını düşündüm. Olabildiğince sade bir yaşam ideali geliştirdim ve çobanların, alçakgönüllü zanaatkârların, sakin denizlerde avlanan balıkçıların arasına sığındım. Zaman zaman hayvanlara döndüğüm de oldu, ama orada artık mutlu olamadığımı keşfettim. Ruhum fazla gelişmişti ve bir geyiğin ya da kartalın içinden insanoğlunu özlüyordum; bir kasırga ya da bir yaz günbatımı olmak ancak bir süre tatmin ediyordu beni.

Er ya da geç en akıllı eserime geri dönmek zorunda kalıyordum. Aralarındaki konuşmaları dinledikçe, hiç tanımadığım bir varlığın kafalarını benden daha çok meşgul ettiğini fark ettim. Şeytan diye adlandırdıkları bu varlık, zihinlerinde korkunç ve endişe verici bir gerçekliğe dönüşmüştü. Göründüğü kadarıyla, insanoğlunun benden yardım almadan yarattığı bütün o uğursuz icatların içinde en etkileyicisiydi bu. Bakire Meryem, hayalhanelerini dolduran azizler ve kutsanmış kişiler, emirlerimi bekleyerek gökleri kollayan melekler; bunların hiçbiri şeytan dedikleri icatla boy ölçüşemezdi. Ona bir süre aldırış etmedim, ama sonunda onunla yüzleşmeye karar verdim. Böylece şeytanı bulmak üzere yola düştüm.

Avıma kararlılıkla başladım. Bir şarlatan olduğunu düşündüğüm için onu bulmam kolay olmayacaktı; inançsızlar aradıklarını kolayca bulamazlar çünkü. Şeytanın barınağı olduğu rivayet edilen yerlere gittim. Yanardağ ağızlarında kavruldum. Şimşeklerin, rüzgârın ve en hafif ifadesiyle şeytani diye niteleyeceğim bir fırtınanın getirdiği şiddetli yağmurun ortasında bekleyerek geçirdiğim bir geceden sonra az kalsın zatürree oluyordum. Ama hiçbir yerde şeytandan eser yoktu. Belki yaralanmış toprağın çatlaklarından dışarı sıçrarken görürüm diye, sözümona onun yarattığı bir zelzelenin ortasına daldım. Ne şeytan, ne bir şey.

Issız ve terk edilmiş yerlerde dolaşmaya başladım; dağ sırtla-

rında, karanlık ormanlarda, mağaralar, kanyonlar ve bataklıklarda. O kadar büyük bir hevesle o kadar çok bekledim ki, bir keresinde, Sahra'da geçirdiğim iki haftanın sonunda, öğle güneşinin dik ışıkları altında onu gördüğümü sandım. Ufukta hareketli bir bulutu andıran, belli belirsiz bir karaltı görüldü ve baş döndürücü bir hızla yaklaşmaya başladı. Kısa ve yoğun yörüngesi sırasında bulut çeşitli biçimlere büründü: Bir öküz oldu, sonra bir yılan, aslan vücutlu bir kuş, ateş püskürten bir ejderha ve boynuzlu bir balık oldu. Bu değişimler benden yarım metre ötede, bir çöl kurbağasıyla noktalandı. Kurbağa kıpırdandı ve yerin altına dalarak kayboldu.

"Pek inandırıcı bir şeytan değilsin," diye homurdandım. "Kumda kurbağa yaşamaz." O kadar öfkelenmiştim ki farkına varmadan bir vahanın yanından yürüyüp geçtim ve çok geçmeden susuzluktan dilim damağıma yapıştı.

Lanetli açlığını yatıştırmak için şeytanın sık sık uğradığı söylenen altın madenlerine gittim ve altın arayıcılarının kafalarını tek bir düşünceyle bozmuş, çok sıkıcı insanlar olduğunu keşfettim. Herkes şeytanın usta bir zanaatkâr ve mühendis olduğuna inandığından, güya onun inşa etmiş olduğu birtakım köprülerin ve su kemerlerinin civarında pusu kurdum: Gene boşuna. Bir keresinde, sapkın bir kilisenin orta sahınında onu gölgeler arasında yürürken gördüğüme emin oldum ve hemen koşup üzerine atıldım. Bir süre yerlerde yuvarlandıktan sonra, kollarımın arasındaki adamın geceyi geçirecek yer arayan zavallı bir evsiz olduğunu fark ettim. Adamı bıraktım ve ben de uyumak üzere bir hana gittim.

Her şey, şeytanın fazla işlek bir insani hayal gücünün ürünü olduğuna inanmaya itiyordu beni. Ama şunu da biliyordum ki, bir konuda söylentiler çıkıyorsa ortada bir şey var demektir ve bundan sonrası onu doğru yerde arama meselesidir. Sonunda, önümdeki en bariz ve en tatsız seçeneğe teslim oldum: Bir şeytan çıkarıcı oldum.

Vestfalya'da, Münster yakınlarında yaşayan bir marangoz kisvesine büründüm ve çok geçmeden önceki varoluşlarımın hepsini unuttum. Zamanımın büyük bölümünü, hekimlerin anlayamadığı bir hastalıktan ölmek üzere olan ikiz kız kardeşimle ilgilenerek ge-

çiriyordum. Eczacımız, bir sürü yararsız alet ve iksirle bir şeyler yaptıktan sonra kara pelerinini uçurarak az önce çıkıp gitmişti. Kızkardeşimden kan almaya kalkmış, ama damarlarından sızan kırmızımsı sıvıyı görünce hemen vazgeçmişti. Yaşlıydık ve ömrümüzü birlikte geçirmiştik, aynı yaprağın iki yüzü gibi. Onsuz ne yapacaktım ben? Kız kardeşimin güçlükle nefes alışını seyrettim. Gözleri kapalıydı ve şalına sarınmıştı. Sonra kendimi topladım ve önceki gün bitirdiğim masayı rendelemeye gittim. Yongalar havada uçuşurken, yüzümün gözyaşlarıyla ıslanmış olduğunu fark ettim.

Ruhuna şeytan girmiş adamın oğlu beni almaya geldiğinde, paltomu sırtıma geçirip bir transtaymışçasına onun peşine takıldım. Yıllardır ek iş olarak şeytan çıkarıcılığı yapıyordum ve bu tür çağrılar hayatımın bir parçası olmuştu; yatağa girmeden önce soyunmaktan ya da cumartesi akşamları sarhoş olmaktan farksızdı benim için. Bu arada adam, benden önce rahibi denediklerini; ama bir sonuç alamadıklarını anlatıyordu. Babasını ele geçirenin kurnaz ve melun bir şeytan olduğunu söyledi, aldatma işinde çok ustalaşmış bir şeytan.

Şeytanın esir aldığı adamın bedeninden öyle bir koku çıkmıştı ki zavallı rahip bayılmamak için zor dayanmıştı. Bununla da tatmin olmayan pis şeytan rakibinin günahlarını sayıp dökmeye başlamış ve ortaya bayağı yüklü bir liste çıkmıştı: Müminlerin sadakalarını çalmak, kutsanmış şarapla kütük gibi sarhoş olmak, cemaat üyeleriyle aşk ilişkilerine girmek; ki bunlardan biri, seksen yaşındaki bir kadın, bir süre önce kilise deposunda ölü bulunmuş ve kimse kadına ne olduğunu anlayamamıştı. Rahip, kutsal öteberisini orada bırakarak, adamın ağzından dökülen ulumalar eşliğinde oradan kaçıp gitmişti. Rahiplerin işe yaramadığı durumlarda benim başarılı olduğum bilindiğinden, o noktada bana başvurmaya karar vermişlerdi.

Adamı doğru dürüst dinlemiyordum, kendi düşüncelerime gömülmüş durumdaydım. Bunun gibi binlerce hikâye dinlemiştim. Şeytana hiçbir zaman inanmamıştım, ruhuna şeytan girdiği söylenen her insanın aslında kendi adına konuştuğundan ve güya içinde taşıdığı iğrenç varlığa kimsenin karşı çıkamamasından yararlanarak tamı tamına kendi düşüncelerini dile getirdiğinden emindim.

Tuhaf güçlere sahip olduğumu fark etmiştim ve bunları kolayca ve neredeyse kayıtsızca kullanıyordum, bir şarkıcının sesini ya da bir akrobatın bedenini kullanışı gibi. İşimi doğal bir yetenekten yararlanan bir sanatçının soğukkanlılığıyla yapıyordum. İyi iş çıkarmanın sırrı da budur. Yetenekleriyle bir türlü tatmin olmayan ve yeteneklerinin izin verdiğinden fazlasını istedikleri için azap içinde kıvranan sanatçılar da vardır tabii. Kendi kendime Tanrının da bu ikinci kategoriye dahil olup olmadığını sordum ve aklımdan böyle bir düşüncenin geçmesi şaşırttı beni.

"Kes artık," dedim yüksek sesle. Yol arkadaşım bana baktı, ama sesini çıkarmadı.

Kardeşimin hastalığından beri zihnimde alışılmadık düşünceler dolaşıyordu. Hiçbir kaprisi olmayan, aklı başında bir adam olmakla övünürdüm; oysa bir süredir gözümün önünde acayip görüntüler peyda oluyordu. Geceleri uzun ve acı verici rüyaların içine yuvarlanıyordum; sonu gelmez yolları arşınlarken bir noktada yol çatallanıyordu ve işte orada öyle büyük bir ıstıraba kapılıyordum ki inleyerek uyanıyordum. Birkaç kere evin önündeki tümseğin üzerinde çömelmiş bir kadın gördüğümü sanmıştım, ama bir an sonra kadın yok olmuştu. Eşyalarımı kaybetmeye başlamış ve buna o kadar öfkelenmiştim ki, bir çeşit intikam duygusuyla farkında olmadan oruç tutarken yakalamıştım kendimi, yatağında uyumakta olan kız kardeşimi seyrederek. Tanrı'nın semtin sokaklarında dolaşarak beni aramakta olduğu düşüncesi geldi aklıma. Hayatım boyunca bu kadar sıra dışı bir düşünceye kapılmamıştım.

Ruhunu şeytana kaptırmış adamın evine girer girmez, zenginliğin ve yüksek toplumsal konumun işaretleri etrafımızı sardı. Antrede hizmetçiler ve uşaklar şeytan çıkarıcıyı görebilmek için itiştiler. Aralarından geçip gittim ve genç beyefendinin peşinden asma kata çıkan basamakları tırmandım. Meslekte geçirdiğim onca yıldan sonra bana tanıdık gelen ulumaları işitmeye başladım.

Adamın odası akrabalar ve hekimlerle doluydu. Adam geniş bir koltukta oturuyordu, bir iple koltuğa bağlanmış, ipin ucu odanın köşesindeki bir halkaya tutturulmuştu. Ben içeri girince sustu ve tek kelime etmeden bana baktı. Adamın hırıltılı nefesini duydum.

Bu noktada odanın içindeki tek ses buydu, herkes suspus olmuştu çünkü. Ayin için hazırlanmaya başladım: Tütsü, sihirli sözlerin olduğu kitap, mumlar. Kız kardeşimin evinde gördüğüm o şarlatan hekimlerden biriymiş gibi hissettim kendimi. Bütün dikkatler üzerimde toplanmıştı, duvarlara asılı tablolardaki önemli şahsiyetler bile bana bakıyordu sanki.

Giderek büyüyen bir rahatsızlık duygusuyla mücadele ederken, aklıma başka bir düşünce geldi. Ona bakan herkesi bakışlarıyla takip eden bir portre gibi düşünmeye başladım Tanrıyı; öyle ki yüz insan ayrı açılardan ona bakacak olsa, portredeki adamın gözleri her birini izlemeye devam edecekti. Olup bitenlerden şaşkına dönmüştüm. Tanrıydım şimdi, ama bu kavrayış çok tuhaf bir anda yakalamıştı beni, hasta adamın gözlerinden bana bakmakta olan şeytanı korkutması beklenen haçları ve imgeleri ona doğru tutarken. Her şey apaçıktı: Buralara kadar kadim düşmanımla karşılaşmak için gelmiştim ve şimdi ikimiz de başkalarının tenine sarınmış olarak birbirimizi süzüyorduk.

Kim olduğumu anlar anlamaz, şeytan vahşice bir dansa girişti. Esir aldığı adam kıvranarak ağzından köpükler saçmaya başladı ve şeytanın bana bir ders vermek için zavallı adamcağızı kullanmakta olduğu yolunda tatsız bir duyguya kapıldım. Serinkanlılığımı kaybetmemeye çalıştım. "Önce ondan kurtulayım," diye düşündüm, "bu Tanrı olma meselesiyle daha sonra uğraşırım." Odayı kokulu, ince bir duman sarmıştı ve ben büyüyü kaldıracak sözleri okumaya başladım.

"Hemen çık oradan," dedim Almanca ve Latince olarak, "çık ve bu işe bir son ver, seni iğrenç yaratık; senin varlığına inanmadığımı biliyorsun. Ölüm döşeğindeki zavallı bir adamdan yararlanmaya utanmıyor musun! Çık oradan, seni alçak, yoksa seni bir güzel pataklarım."

Adam yerinden öyle bir sıçradı ki halkaya bağlı olan ip neredeyse kopuyordu. Hürmetsizliğim şeytanı kızdırmıştı, odayı korku dolu mırıldanmalarla dolduran bir dizi hakaret savurarak karşılık verdi bana. Havada elle tutulur bir heyecan vardı. Orada bulunanların çoğunun, rahibin bozguna uğratılışına benzer bir gösteri bekledik-

lerini fark ettim. "Soytarı," dedim dişlerimin arasından ve haçı bir elimle hançer gibi sıkıca kavrayarak hasta adama doğru ilerledim.

Beni bir sürpriz bekliyordu. Ruhuna şeytan girmiş adam normale döndü ve en küçük bir alaycılık içermeyen, sakin bir ifadeyle bana baktı. Ben bu değişimi anlamaya çalışırken o gülümsedi ve benimle eski Yunanca konuşmaya başladı. Ben de, orada bulunan ve beni cahil bir marangoz olarak tanıyan herkesi şaşırtarak ona aynı dilde karşılık verdim. Şeytan, adamın sesini kullanarak, o ölümsüz dilin saf Atina lehçesiyle, iyi yemeklerin piştiği kibar bir evde kendine nihayet konforlu bir barınak bulduğunu, bu yüzden onu rahat bırakmamı istedi. Üstelik bu evde mükemmel bir kütüphane de vardı ve onun okumayı ne kadar sevdiğini biliyor olmalıydım. Bunun karşılığında o da uslu durmaya, Meryem'e küfretmemeye ve aileye sapkınlık tohumları ekmemeye söz veriyordu. Bu noktada sözünü keserek araya girdim.

"Peki seninle neden böyle bir anlaşma yapacakmışım? Hiçbir konuda pazarlık edecek durumda değilsin. Sana neden kolaylık göstereyim?"

"Nedenini biliyorsun," diye karşılık verdi şeytan. Esir aldığı adamın yanaklarına yeşilimsi bir solgunluk çökmüş ve dudakları titremeye başlamıştı, zorlama bir sükûnet molasından sonra yeniden hiddete kapılmak üzereymiş gibi. Muhatabımın Yunancası yerel deyimlerle dolmuştu, kültür seviyesi gitgide düşüyordu sanki. "Nedenini biliyorsun. Her zaman senin ortağın oldum, beni görmüyormuş gibi yapsan, hatta varlığımı inkâr etsen bile. Ben bu şekilde suçlanıp eziyet görmesem, aynı muamelenin sana reva görüleceğini bilmiyor musun? Yükümü biraz olsun hafifletmeye çalış. Yoksa kim olduğunu herkese söylerim, sonra pişman olursun."

"Hiç durma söyle," dedim, yeni bir cinnet nöbetine yakalanan şeytana doğru bir adım daha atarak.

"Lanet solucan!" diye bağırdı Yunanca kenar mahalle ağzıyla, sonra birdenbire pantolonunu indirip koltuğun ve halının üzerine dışkısını yaptı. Odaya uğursuz ve iğrenç bir koku yayıldı. Arkamda bir yerde güm diye bir ses duydum. Odadakilerden biri bayılmıştı. Bu noktada, hiçbir çıkışı kalmadığını gören şeytan, bana

doğru dönerek korkunç suçlamalar savurmaya başladı. Evreni dolduran mutsuzluğu ve insanoğlunun bütün acılarını benim omuzlarıma yıktı. Yaşlı adam kendi dışkısının içinde debelenerek ve ağzından işeyerek şeytan çıkarıcısına insanlık dışı hakaretler yağdırıyordu. Ama neyse ki şeytan, her şeyin suçunu benim üzerime yıkarken bile, Tanrılığımdan söz etmeyi unutmuştu. Bu önemli ayrıntı eksik kalınca, tutsak adamın yakınları için sayıklamaları hiçbir anlam taşımıyordu.

Bu işi bitirmeye karar verdim ve iğrenç kokuyu yararak yaşlı adamın üzerine atıldım. Bunun üzerine yaşlı adam, yenik düşmüş olarak, şeytanı kusmuğuyla dışarı attı. O pis karışımın içinde hareket ederken gördüm onu; elimden kayıp giden, kıvrak, kara bir yılan olmuştu şimdi. Hızla pencereye doğru gitti ve dışarı çıkıp kayboldu. Yaşlı adam o yapışkan pisliğin içinde yarı baygın yatıyordu. Akrabaları ona yardım etmeye koştular, ben de ücretimi cebime attım. Evden çıkarken arkamdan adamın huysuzlanan sesini duydum, uykudan yeni uyanmış bir çocuk gibi.

Sokakta kendime bütün bunların kötü bir rüya olduğunu söyledim ve hepsini unutacağıma söz verdim. Kısa bir süre bu konuda zorluk çekmedim, çünkü hemen kız kardeşim için endişelenmeye başladım. Hızlı adımlarla eve gittim, kız kardeşimin odasına daldım ve camın kenarındaki küçük masada bir mektup yazarken buldum onu. Donakalmıştım. Kız kardeşim yeniden gençleşmiş gibiydi. Beni görünce, daha önce hiç görmediğim ışıltılı bir bakışla gülümsedi. İçim sonsuz bir sevinç ve umutla doldu. Adını söyledim, yanına gittim, onu kollarıma aldım ve bu sefer bir kurtuluş duygusuyla gözyaşı döktüm.

Bütün bir günü, çocukluğumuzdaki gibi el ele tutuşup durmadan konuşarak geçirdik. Her zaman bana eşlik etmiş, ama henüz ortaya çıkmamış olan parçamı buluyordum onda; sadık ve gizli bir gölge gibi, bir kadın bedeni yansıtan bir ayna gibi. Ona yemek hazırladım ve kokulu otlar kaynattım. Oturma odasında ateşin karşısında otururken, hayatımın kadınına sırrımı açmaya ve o gün keşfettiğim çarpıcı gerçeği açıklamaya karar verdim.

Ona Tanrı olduğumu ve bu yeni kimliğim konusunda ne yapa-

cağımı bilmediğimi söyledim. Doğruyu söylemek gerekirse, dedim, bu yükü bir an önce sırtımdan atmak için sabırsızlanıyorum. Şeytanla karşılaşmamı ve şeytanın bana söylediklerini anlattım. Onun haklı olduğunu biliyordum, çünkü dünyanın kusurluluğunu fark edeli çok zaman olmuştu. Kendini kuşlara karşı koruyabilsin diye kaktüsü, tilkinin önünde tortop olabilsin diye kirpiyi yarattığım günü hatırladığımı söyledim ona. O gün kendimi hem tilki, hem de kirpiymişim gibi hissettiğimi, ikisinin de öfke duymadan birbirini anlayabildiğini anlattım. Kötülüğün muğlak halleri göz önüne alınırsa, bir marangoz olmanın Tanrı olmaya karşı avantajları vardı.

Kız kardeşim başını nakışından kaldırmadan beni dinledi ve tek sözümü bile kaçırmadı. Şarapla ve ateşin ısısıyla yavaş yavaş keyiflenerek, evrensel hafızanın içine daldım. Bitki filizlerinin sevinçli emeğinden bahsettim ona, aynı kökten çıkarak birlikte büyümenin mutluluğundan bahsettim. Biz de öyleydik işte, iki ayrı bedende kendini arayan tek bir ruhtuk. Bütün bu düşüncelerin nereden çıktığını bilmiyordum, daha önce bunları aklımdan geçirdiğimi hiç hatırlamıyordum. Ama o ilahi hatırlayış anında sanki birçok kapı açılıyor ve en uzak hatıralar ansızın dışarı fırlıyordu. "İnanamıyorum," dedim kendi kendime, "gerçekten Tanrı'yım ben."

Kız kardeşim yorulmuştu. Konuşmayı bıraktım ve yatağına götürmek üzere onu kucakladım. İşte o anda, bu hareketin bir gelini zifaf yatağına taşımaya tıpatıp benzediğini fark ettim. Kollarımda taşıdığım benim kız kardeşimdi, ama aynı zamanda karımdı. Hiç evlenmemiştim ve bu benim için yeni bir şeydi. Kendini teslim eden bir kadın bedeninin tatlı sıcaklığı, dışarıdaki dünyadan korunmanın tek yolu buymuş gibi boynunuza dolanan kollar, sevgilinin uykunun kıyısında hafifçe aralanmış dudakları: Bütün bunlar, susuz bir ormanın üstüne boşanan şiddetli bir yağmur gibi üzerime çöktü. Tanrı olmak bu muydu acaba? Mutluluğum sürsün istiyordum, bir geceliğine bile olsa.

Onu yatağa bıraktım, usulca yanına süzüldüm ve doğumumdan o kadar uzun zaman sonra, bir kadının göğüslerinin sıcaklığını hissettim. Dünyada sığınabileceğim başka hiçbir yer yokmuş gibi yat-

tım onunla. Böyle bir şey olduysa, kimse hesabını yıldızlardan sormasın. İkimiz yalnızdık, dünyanın karanlık bir köşesinde. Sevdalı kız ve erkek kardeştik biz.

Sızdım ve dünyadaki bütün sorular cevaplanmış gibi uyudum. En sonunda iki ruh buluşmuş ve dünyaya neden birlikte geldiklerini anlamışlardı. Gecenin bir saatinde uyandım ve beni o saadet dolu uykudan koparan şeyin ne olduğunu anlamaya çalıştım. Harikulade bir geceydi ve ay en gümüşi ışıltısıyla parlıyordu. Tanrı olmak o kadar da kötü olmayacak galiba, dedim kendi kendime, bir de kendime biraz daha güvenebilsem! Bu düşüncemi geliştirmeye fırsat bulamadım.

Acı bir çığlık, mucizevi iyileşmesinin pırıltısı içinde uyumakta olan kız kardeşimin yattığı yere doğru koşturdu beni. Mumun titrek ışığında, kız kardeşimin renksiz yüzünde ve yukarı kaymış gözlerinde yeniden yaklaşan ölümü gördüm. Acı verici kasılmalar içindeki yarı çıplak bedeni gene bir gün önceki bedendi, sanki o ışıklı gece hiç yaşanmamış gibi. Sonra aramızdaki kısa ve artık tekrarlanamaz aşkın bir başka yıldızda kaybolup gittiğini gördüm, dünyanın en baştan bir kere daha başladığı bir yerde. Artık delirmiş gibiydim. Onu göğsüme bastırıp öpücüklere boğarken, birden kalbim duracak gibi oldu. Kollarımda şeytanı tutuyordum.

Dehşetten katılmış bir halde, onun soğuk kollarından yavaşça sıyrılmaya çalıştım. Maskesini çıkarmış olan şeytanın o tiz ve alaycı sesi kulaklarıma ulaştı.

"Beni alt ettiğini sanmıştın, değil mi? Şeytana emir verilemeyeceğini bilmiyor musun? Şu haline bak, ne gücün var, ne de inancın. Seni bu hale düşürmek hiç kolay olmadı! Ne zamandır peşinde olduğumu bir bilsen. Seni daha kolay kandırmak için bir kadın olmaya yoğunlaştım ve işte sonunda başardım! Kendi kimliğini kabul etmek istemediğin için benim varlığıma inanmak istemiyordun; ama sonunda teslim olmak zorunda kaldın, savaşı kaybettin. İliklerine kadar Tanrı değilsen eğer, zafer bana düşüyor. Şimdi beni rahat bırak, dikkatimi ölüme çevirmem lazım."

Kız kardeşim boğuk bir inilti koyverdi ve o tuhaf, doğadışı sesle konuşmayı bıraktı. Bir an yüzüme baktı, sonra titredi ve son ne-

fesini verdi. Bedeni hâlâ kollarımın arasındaydı. İçinden uçup giden hayat mıydı, yoksa şeytan mı? Etrafıma baktım ve kuşku uyandırıcı bir şey göremedim. Saksıdaki fesleğen kapıdan giren hafif bir esintiyle ürperdi. Pencereden içeriye solgun bir ışıltı aktı, karanlıkları bir hamlede örten ve sabahın gelişini haber veren bir titreme gibi.

"Hayır, şafak sökmesin!" diye bağırırken duydum kendimi.

Gökyüzünü görmemek için başımı önüme eğerek evden dışarı fırladım. Aydınlık, bir geminin yaralı gövdesine dolan sular gibi bütün dünyayı istila ederken, şehrin dışındaki bir tepeye kadar koştum. Bir çiftlik evinde bir horoz öttü, başka horozlar ona karşılık verdiler. Güneş ağaçların üzerinde yükselirken, ben marangoz bedenimi bir meşe ağacına asmıştım. "Görüyor musunuz, bir de kendini Tanrı sanıyordu," diye bağrışan sesler duydum içimde. Kendimi güneşi görmemek için öldürmekte olduğumdan emindim.

Bambaşka bir yerde, utanç içinde uyandım. Benimle böyle oynanmasına izin verdiğim için öfkeliydim ve yeni bir karşılaşma için sabırsızlanıyordum.

Kurnazca dövüştüm. Onun gibi davranarak şeytana tuzaklar kurmaya başladım, her şeyden habersiz ruhların içine girerek orada hasmımla karşılaşmayı bekledim. İkimiz de birbirimizden bir şeyler öğrenmiştik. Uzun bir süre onu taklit ettim ve dünyanın labirentinde bıkıp usanmadan izini sürdüm.

İrlanda'da sığındığım bir kulübede, büyük bir yalnızlık içinde yaşayan İsidoros adlı bir münzeviyle karşılaştım. İnsanlar haftada bir ona yemek getiriyorlardı ve İsidoros bu fırsattan yararlanarak dünyada neler olup bittiğini soruyordu. Bu yolla dışarıda işlenen bütün kötülükleri haber aldıktan sonra dualarına ve meditasyonuna dönüyordu. İsidoros kendine ait bir Tanrı imgesi yaratmış ve hayatı boyunca onunla iletişim kurmaya çalışmıştı. Tanrı'da yaşıyor, Tanrı'yla söyleşiyordu; inancını yitirmemesini, kötülük güçlerinin galip gelmeyeceğini söyleyen Tanrı'nın sesini işitiyordu. İsidoros Tanrı'yla birlikte nefes almayı, onun varlığının bir zerresi, onun

cüppesinin bir ipliği olmayı özlüyordu.

Ne zaman bu tür ruhlarla ilişkiye geçmeye karar versem hafif bir vicdan azabına kapılırım; benim için anlaşılmaz olan, ama kesinlikle hayranlık duyduğum bir kutsiyeti zedelemek üzer beni. Az sonra İsidoros'un zihniyle akıl yürütüyor ve onun sesiyle konuşuyordum. İsidoros'un bana ilişkin düşüncesini değiştirmek için hiçbir şey yapmadım. Artık bir Tanrı-münzevi olduğu için daha büyük bir şevkle dua ediyordu, dileklerde bulunmak ya da bağışlanmak için değil; bir barış mesajının insanlığın üzerine inmesi için. İnsanlığın geleceği üzerine konuşmalar ve vaazlar yazıyor ve kendi sözlerine kulak veren dev kalabalıkların hayaliyle yatıp kalkıyordu. Sırılsıklam tere batmış olarak uyanır ve çöldeki tepelerde uzun yürüyüşlere çıkardı. Zamanla gıdasını ihmal etmeye başladı ve bedeni hafifleyip çevikleşti. "Sahiden, Tanrım, şimdi ikimiz tek miyiz?" diye sorardı, şaşkınlıkla titreyerek. Ona cevap vermezdim, ama onu bu fikrinden uzaklaştırmak için de bir şey yapmazdım. Olduğum yerde durmaya ve şeytanın ortaya çıkmasını beklemeye karar vermiştim.

Bir sabah, huzursuz ve uykusuz bir geceden sonra, İsidoros'un aceleci adımlarına ayak uydurdum ve birlikte bir uçurumun kenarına kadar yürüdük. Uzaklarda denizin küçük bir parçasını görebiliyorduk. Bulunduğumuz yer soğuktu ve dağların arasında sert bir rüzgâr esiyordu. Hiç keyfim yoktu, şeytanın tuzağa düşmeyecek kadar kurnaz olduğuna ve onunla bir daha hiç karşılaşamayacağıma inanmaya başlamıştım.

Bu düşünceler içine gömülmüşken, kulağıma zil çıngırtıları ve köpek havlamaları geldi. Soğuktan uyuşmuş bir koyun sürüsü bizim durduğumuz yere kadar tırmandı ve çoban sürüyü bırakıp yanımıza oturdu. Onun şeytan olduğunu ilk bakışta anladım. Onu bulmaya o kadar istekli olmasaydım, sakalının ve hesaplı tavırlarının arkasında onu tanıyamazdım. Fazla güzeldi ve soğuğu hissetmiyor gibiydi. İsidoros hiçbir şey fark etmemişti, çobana sessizce bakıyordu. Adamın verdiği ılık sütü aldı ve koca bir bardağı tek nefeste içti. O süte dikkat, diye geçirdim içimden.

Gerçekten de sütün içine bir şey koymuş olmalıydı, çünkü İsi-

doros abuk sabuk konuşmaya başladı. Tam o anda görmekte olduğu şeyi çobana anlattı: İsidoros cehennemi görüyordu, evet, bildiğimiz cehennem dev bir yarık olarak altımızda uzanmaktaydı. Şeytanlar ellerinde çatallar ve kırbaçlarla lanetlilerin ruhları arasında koşturuyordu; buzla ateş birbirine karışmıştı, çeşitli bölgelerin kapılarında canavarlar nöbet tutuyordu ve şeytanların kralı, İblis, bir kayanın içinde gizleniyordu. Ben bu söyleve ilgi göstermedim, ama çoban dikkatle dinledi onu. Münzevi soluklanmak için sustuğunda, şeytan ona şöyle dedi: "Peki ya araf? Arafı hiç görmüyor musun?"

"Araf," diye karşılık verdi İsidoros, "kutsal Kilisemiz tarafından hiçbir zaman kabul edilmemiştir. Nerede olduğunu veya gerçekten var olup olmadığını hâlâ bilmiyoruz. Bu konuda kesin bir karara varılmadan ona dair bir görüntüyü zihinde canlandırmak kibre girer ve günahtır."

"Hadi canım sen de," diye itiraz etti çoban, uzlaşmacı bir tavırla. "Araf tabii ki vardır. Orada bulunmuş birisi söyledi bana. Dünyada ne kadar günah varsa o kadar daireye bölünmüş bir dağdır araf; en tepesinde dünyevi cennet vardır ve oradan da Tanrı'nın cennetine uçarsın. Ah, dünyevi cennetin ne kadar güzel olduğunu bir bilsen: Sonsuz mutluluklar diyarıdır orası."

"Anlat bana," diye bağırdı İsidoros. Bu arada ben, şeytana görünmemek için İsidoros'un içindeki gizli bir köşede bir fare kadar sessizce yatıyordum. İsidoros'un talebine başını sallayarak karşılık verdi şeytan, ona ait olmayan bir bölgeye girmekte olduğunu fark etmişti sanki.

"Hayır, anlatamam," dedi ayağa kalkıp veda ederken. "Sen bir azizsin, bense bir günahkâr. Sen daha şimdiden Tanrı'ya yaklaşmışsın, bense toz ve topraktan başka bir şey değilim." Hayvanlarının yanına gitti ve vadiye doğru alçalarak gözden kayboldu. Gösterisine hayran olmaktan kendimi alamadım, mükemmel bir oyuncuya ve sahtekâra yakışır cinstendi. İsidoros az kalsın uzaktan ona hayırdua edecekti; ama son anda, bulutları delen güneş ışınlarına dikkatini çekerek zihnini dağıtmayı başardım. İsidoros gökyüzünü seyrederken kendinden geçti. "Ne zaman göklere uçup seninle buluşacağım, Yarabbi?" diye mırıldandığını duydum, sessiz hıçkırıklar arasında.

Ne var ki İsidoros'un en çetin sınavları henüz önündeydi. Tahmin ettiğim gibi, şeytan onun peşine düşmüştü. Kendisine özgü birtakım kurnazca numaralarla belli etti varlığını. İsidoros o kadar dalgınlaştı ki, akşam yemeği için ayırdığı marul yaprağını nereye koyduğunu bile unutmaya başladı. Odasında, kulübenin önünde, bahçedeki kayalıkların arasında onu arıyor, sonunda yemeğine duyduğu özlemle sinirden kudurarak kendini iki günlük bir oruçla cezalandırıyordu. Artık iskelete dönmüş ve yaralarla kaplanmış olan bedenini göz önüne alınca, ben bu fikri pek akıllıca bulmuyordum. Bu yeni eziyet sonunda İsidoros'u yatağa düşürdü.

Bir gün İsidoros yatağında yatarken pencere kanatlarından bir gıcırtı sesi geldi, sanki birisi içeri girmek için zorluyormuş gibi. İsidoros kepenkleri dışarıdan sürgülemek üzere ayağa kalktı; ama sert bir rüzgâr kapının kanatlarını kapayınca gece ayazında dışarıda kaldı, takırdayan dişlerinin arasından dua etmek için boşuna çırpınarak. Ertesi gün, ona haftalık erzağını getiren adam tarafından kurtarıldı. Ateşler içinde yanarak ve geçirdiği zor geceden bitkin düşmüş olarak yatağına sığındı. İşte bu noktada şeytan muhteşem girişini yaptı.

Tuhaf bir güzelliği vardı o sahnenin. Odanın duvarlarından biri açıldı ve gösteri başladı. İki izleyicinin gözleri önünde –biri ot minderinde yatmakta, öbürüyse odaya yüksekten bakan bir haçın üzerinde, tavan silmelerinin arkasında gizlenmekteydi– Kötülükler Prensi en profesyonel görüntüsüyle ortaya çıktı.

Her şeyden önce, görsel buluşlardan yana eksiklik çekmeyen mükemmel bir yönetmendi şeytan. Önümüzde bir doğa manzarası belirdi. Göller ve dağlar gördük, yükseklerden inerek bereketli tarlaların ve çan kuleleriyle taçlanmış köylerin içinden geçen nehirler gördük. Bu manzaranın içinden, koyu kahverengi bir cüppe giymiş, iyi görünümlü bir keşiş geniş adımlarla bize doğru ilerledi. Yaklaştı, İsidoros'un yatağının önünde diz çöktü ve kollarıyla taltif ve bağış belirten bir hareket yaptı. "Al bunu, hepsi senindir," diye bir fısıltı çıktı dudaklarından. İsidoros tek bir söz söylemeden, mest olmuş bir ifadeyle ona baktı. "Hadi durma, bir şeyler yap," diye fısıldadım yukarıdan, "kovala şu alçağı." Münzevi belki de sesimi duy-

muştu; çünkü dirseklerinin üzerinde doğruldu, bir inleme koyverdi ve kendini bir çalılığın üzerinde yüzükoyun buldu. Az sonra manzara ortadan kaybolmuştu; bir perde inmişti sanki.

Haçtan ayrıldım ve sağlık durumunu merak ederek İsidoros'un yanına indim. Nefes nefese kalmış, ot minderinin üzerinde kıvranıyordu, başına gelenler karşısında gözleri yürek burkucu bir isyanla dışarı fırlamıştı. "Sabırlı ol," diye fısıldadım kulağına. "Şeytanı bir ele geçireyim, ben onun hesabını göreceğim." İsidoros beni duymuşa benzemiyordu. O sızlanmaya devam ederken, ben de o mezar gibi odada bir köşeye çekildim. Dışarıdaki rüzgâra dikkatle kulak verdim.

Ertesi gün benim kulağım hâlâ kirişteydi, münzevi ise normale dönmüş görünüyordu. Gece oldu ve yatmaya hazırlandık. İsidoros dualarını okurken onu biraz da sabırsızlanarak dinledim, hepsini ezbere biliyordum çünkü. Ortak yaşamın kurallarına alışmıştım: Ondan önce uyumamaya, yatakta çok fazla yer kaplamamaya ve kendi rüyalarımla onunkileri işgal etmemeye dikkat ediyordum. Biz böylece uykuyu beklerken ansızın yatağın karşısındaki duvar gene yok oldu. Yeni bir gösterinin başlamak üzere olduğunu anladık. Bu sefer, doğa manzarası yerine, kitaplarla dolup taşan yüksek dolapların sıralandığı uzun bir koridor gördük.

Bir köşede, başında yaşlı bir adamın oturduğu bir masa vardı; kütüphaneci oydu belki. İsidoros bu sahneye büyülenmiş gibi baktı, bir şey hatırlamıştı sanki. Nitekim, kütüphaneci yazı yazmayı bırakıp ona doğru geldiğinde ikisi de birbirlerini uzun zamandır tanıyormuş gibi göründüler ve münzevinin bitkin yüzünden bir gülümseme gelip geçti. Kütüphaneci suç ortaklığıyla karışık bir sevgiyle ona baktı. Sonra, az önce kesilmiş bir sohbete devam eder gibi konuşmaya başladılar. Kütüphaneci, özetle, İsidoros'u dünyanın en bilgili adamı yapmayı teklif etti. İkimiz de büyülenmiş gibi her ayrıntıyı dinledik: Hangi kitapların baştan sona, hangilerinin özetlerinden okunacağı; hangi gereksiz kavramları unutmamız gerektiği, bağlantı kurulması gereken başka bilge insanların kimler olduğu, vesaire. Neresinden baksanız gerçek bir akademik söylevdi ve not tutmaktan kendimizi alıkoymak için bütün irademizi kullandık.

Saldırı planım aklımdan tamamen çıkıp gitmişti. Hatta kütüphaneciye bazı derin sorular sormak geldi içimden, ama son anda kendime hâkim oldum. Şeytan eğer acemiliğini ve görgüsüzlüğünü ortaya koyan o hatayı yapmasaydı, bu hikâyenin sonu nasıl biterdi bilmiyorum. Aristoteles'in bir sözünü Plotinus'unkiyle karıştırınca foyası ortaya çıktı. Ayrıca, o ana kadarki başarısından duyduğu memnuniyet de onu ele verdi. Hemen ayağa fırlayıp onu rafların üzerine yıktım ve raflar büyük bir toz bulutu çıkararak devrildi. "Sen de kimsin?" diye sordu şaşkınlıkla, sonra masanın altına girdi ve kütüphaneyi de yanına alarak ortadan kayboldu. Bana göklerden inmiş bir ziyaretçiymişim gibi bakan İsidoros'la baş başa kaldım.

Bir kereliğine de olsa öyle olmaya karar verdim ve melek kanatlarımı çırparak İsidoros'un yanından kayboldum. İsidoros'un hıçkırıklara boğulduğunu duydum, koruyucu meleğinin onu korkunç bir iğvaya uymaktan kurtardığına yemin ediyordu. Bu şeytani maskaralığın ikinci perdesi sona ererken, İsidoros'un odasının duvarları gene yerli yerine oturmuştu.

İsidoros'un dualara ve kefarete gömülerek, benimse civarda huzursuz yürüyüşler yaparak geçirdiğim bir gün daha geçti. Denize bakan sarp bir kayalık boyunca, sırtımda sert kuzeydoğu rüzgârına karşı pek işe yaramayan başlıklı bir cüppeyle karlara bata çıka yürüdüm. Uzakta, minik bir çan kulesiyle süslü küçük bir kilisesi olan bir köy gördüm. Adımlarımı sıklaştırarak Tanrı'nın evinin konuksever sıcaklığına sığındım ve oradaki en güvenli köşede, günah çıkarma hücresinde biraz soluklandım. Tuzlu yağmur suyunu yüzümden silerek, hücrenin içinde tortop olup oturdum. Hücre duvarlarını kaplayan koyu kırmızı kumaşa bakarak gözlerimi dinlendirdim. Dışarıda rüzgâr kayalıkları dövüyordu. Onun hiddetli uğultusunu duydum ve içeride olduğuma sevindim. Yastık o kadar yumuşaktı ki, az sonra içim geçti. Sonunda genç bir sesle uyandım ve kafesin öbür yanında hareket eden bir yüz gördüm.

"Günah çıkarmak istiyorum," dedi ses.

Tam ortada bir yanlışlık olduğunu söylemeye hazırlanıyordum ki, hikâyemin inandırıcı görünmeyeceğini fark ettim ve bu yeni du-

rumdan olabildiğince yararlanmaya çalıştım. Bu alışılmadık eylemlerden ötürü kendimi bir hayli yadırgayarak istavroz çıkardım ve tövbekârdan da öyle yapmasını istedim.

"Devam et, seni dinliyorum," diye yüreklendirdim onu.

"Çirkin bir günahım var," diye ekledi ses. "Aslında, bağışlanabileceğimi pek sanmıyorum."

"Ona ben karar veririm," diye sözünü kestim, beklenmedik bir dini otorite sergileyerek. Sonra sesimi yumuşattım. "Evladım, ne geldi başına?" Geçirdiğim değişime ben bile inanamıyordum.

Kafesin öbür yanında bir sessizlik oldu. Sonra açık ve kararlı bir sesle devam etti karşıdaki.

"Ben şeytanım, günahım bu."

Duyduğum şeyi düşünmek için bir an sustum. Sonra sordum:

"Böyle ağır bir günahı ne zaman işledin? Ve neden işledin, evladım?"

"İlki çok uzun bir zaman önceydi. Bana herkesinkinden uzun bir ceza vermelisiniz, peder."

"Ama daha çok genç görünüyorsun."

"Ben ne istersem onu olurum," diye karşılık verdi tövbekâr. Bunu söylerken başının kararlı bir tavırla havaya kalktığını fark ettim. "Genç, yaşlı, hiç fark etmez. Hatta kadın ya da erkek bile olabilirim. Mesela şu anda bu köyde ilkokul öğretmenliği yapıyorum ve herkes beni seviyor. Ama akşamları evime kapanıp kara büyü yapıyorum. Bunun ne demek olduğunu biliyor musunuz? Karanlık ayinler, lanetler, cadılar demek. Aslına bakılırsa, aynı anda o kadar çok kirli projeyle uğraşıyorum ki her zaman programımın gerisine düşüyorum. Buralarda yaşayan bir keşişe sergilemem gereken bir hayal için dün gece sabaha kadar ayakta kaldım. Bu üçüncüsü olacak, ilk ikisinde işler hiç yolunda gitmedi. Belki bütün rollerde aynı ölçüde başarılı olamıyorum."

"Peki her şey nasıl başladı?" diye üsteledim. "Bize söyledikleri gibi, Tanrı'ya isyan eden meleklerden biri olduğun doğru mu? (Burada kendi adımı son derece kayıtsız bir tonlamayla telaffuz ettim.) "Cennetten karga tulumba dışarı atıldığın ve o günden beri intikam uğruna herkese çirkin oyunlar oynadığın doğru mu?"

"Hepsi saçmalık," diye cevap verdi. "Beni insanoğlu yarattı, Tanrı değil. Bana ihtiyacı olan ve durmadan beni çağıran onlar, ama çoğu zaman bunun farkında bile değiller. Dün gece keşişin yaptığı da buydu mesela. Hadi bakalım, buna ne buyrulur? Tanrı'ya seslendiğini düşünüyor, ama aslında beni istiyor. Şu kadere bakar mısınız? Sonra da her şey benim suçum oluyor."

"Peki keşişin yanına hiç gitmesen olmuyor mu?" diye sordum.

Şeytan kafesin öbür yanında iç geçirdi.

"İşte benim günahım bu, peder. Karşı koyamıyorum. Hayır demeye dilim varmıyor. Kibrimi ve merakımı yenemiyorum, başkalarının işine burnumu sokmaktan hoşlanıyorum. Zayıfım peder, anlıyor musunuz! Evet, reddedebilirdim; ama hep yeni anlaşmalar peşinde koşuyorum, hiç boş durmuyorum. Ayrıca, bir neden daha var."

"O nedir?" diye sordum, biraz fazla hevesli görünerek. Ona yakınlık duymaya başlıyordum.

"İnsanoğlu beni seviyor. Üzerime savurdukları bütün lanetlere ve beddualara rağmen, ruhlarında büyük bir yer işgal ettiğimi biliyorum. Bana karşı bir şey hissetmiyor olsalar beni çağırırlar mıydı? Benim de sevgiye ihtiyacım var. Ben de tahtadan yapılmadım."

Bu sözler üzerine birkaç saniye konuşamadım. Sonra ihtiyatla sordum ona:

"Tanrı hakkında ne düşünüyorsun? Onu nasıl hayal ediyorsun?"

"En küçük bir fikrim yok. Ama zaten Tanrı beni ilgilendirmiyor. Yapacak çok işim var. Hatta şimdi gitmem gerekiyor; bana ceza verin ve günahlarımdan bağışlayın, lütfen. Bunun sayılmayacağını biliyorum, çünkü hayatımı değiştirmeye söz vermedim. Ama siz gene de yapın. Başka günahkârlar da günah işlemeye devam ediyor."

"Bir şartla yaparım," dedim.

"Nedir o?"

"Bu akşam o zavallı münzevi için neler hazırladığını söyle bana."

"Neden soruyorsunuz?"

"Nedenini boş ver. Eğer söylersen seni bağışlarım."

"Söylememem," dedi ve terbiyeli sesi yeniden uzak bir tona bü-

ründü. "Sen beni ne sanıyorsun? Ciddi bir işim var benim. Günahlarım bağışlanmasa da olur. Biraz içimi döktüm ya, o da bana yeter."

Kafa kafesin arkasından kayboldu ve doğrusu buna şükrettim, bu bağışlama işi konusunda ne yapacağımı kesinlikle bilmiyordum çünkü.

Hücrenin perdelerini aralayıp gizlice arkasından baktım. Kilisenin kapısına doğru giden ince uzun bir karaltı gördüm ve sessiz adımlarla peşine takıldım. Ama nasıl koştu o şeytan evine kadar! Tarlaların içinden geçen yola saptı ve çakıllı patikada tam bir genç öğretmen edasıyla koşturdu. "İşte," dedim, kendi kendime. "işte sana şeytan. İyice bak ki, onu alt etmen kolaylaşsın." Gözümü üzerinden ayırmadan, neredeyse aşılmaz yollardan geçerek peşinden gittim; ama sonra birden onu tanıyamaz oldum. Hâlâ az önceki kişi miydi? Sabanını süren şu çiftçi de ona benzemiyor muydu biraz? "Aşkolsun, şeytan," dedim kendi kendime, "sonraki numaran neymiş, görelim bakalım."

İsidoros'un kulübesine vardım ve bir köşeye geçip oturdum. Bitmez tükenmez kefaretleri yüzünden münzevi artık korkuluğa dönmüştü. O odadan bir an önce kaçıp gitmeye can atıyordum, ama önce planımı uygulamalıydım. İsidoros'un ot minderinin yanında kestirerek akşama hazırlandım. Sonunda, hızlı bir kış günbatımından sonra karanlık bastırdı. Çok geçmeden, kepenklerden sızan solgun ay ışığı dışında içeride hiç ışık kalmadı.

Hava kararıktan birkaç saat sonra, odanın sessizliği içinde, duvar rüzgârdaki bir yaprak gibi dalgalanmaya başladı. Havayı uzaklardan gelen sinsice bir müzik doldurdu. İsidoros yatağında doğruldu; vücudu yay gibi gerilmiş ve gözleri duvara dikilmişti. Birdenbire duvar bir bulut gibi dağılıp yok oldu ve ortaya çırılçıplak bir kadın çıktı. Göğüs ve kalçaları dolgun ve diriydi. Gözlerim göbeğinin altındaki kara tüy öbeğine takıldı. Kadın İsidoros'a doğru hafif adımlarla ilerledi. İsidoros'un nefesi kesilmiş gibiydi. "Demek bu seferki numaran buymuş," diye düşündüm. "Alçak! Zaaflarımızı biliyorsun."

İsidoros yatağın üzerine yayılmış bir çaput yığınından başka bir

şey değildi. Kadın göz kamaştırıcı çıplaklığı içinde onun önünde duruyordu. Pek uygun bir çift oldukları söylenemezdi. İsidoros'un onunla sevişmesi imkânsızdı, ama şeytan her şeye rağmen bir zafer peşindeydi. Onu küçük düşürmek ve teslim olduğunu görmek istiyordu. Yatağın köşesine oturdu ve büyüleyici bir içtenlikle gülümsedi.

"Hadi, al beni," dedi ona, sözcüklerden çok nefesiyle. "Al beni, veya hiç değilse bak bana. Dokun bana! Günahın güzel olmadığı doğru değil. Bana bak ve güzel olmadığımı söyle. Dünyada iyilikten başka şeyler de var. Benim dudaklarımın tadını hiçbir şeyde bulamazsın. Göğüslerimi görüyor musun? Sana yalvarıyorum! Günah öyle tatlı ki. Sonu olmayan bir hikâyenin başlangıcı olacak bu. Benimle sonsuza kadar günaha girebilirsin, zamanın en uzak noktasına kadar. Gelip benimle yaşayacaksın, ateş ülkesinde. Seni zevkten zevke sürükleyecek eziyetlerim var; kamçılar, kıskaçlar, alevler içindeki göller. Kafama koyarsam neler yapabileceğimi bilmiyorsun. Bak!"

Ben de gafil avlanmıştım. Birden kadının bacakları sonuna kadar açıldı ve pembe ve nemli bir uçuruma benzeyen o çalılık göründü. İsidoros teslim olmak üzereydi. Kıpırdamayı ya da ayağa kalkmayı başaramadan, İsidoros'un elinin ona doğru uzandığını ve dudaklarının kıpırdandığını gördüm. Ne söylediğini duymak için eğilmek zorunda kaldım, ama sözlerini yakalamayı başardım: "Gel, şeytan," diyordu, "gel ve beni günaha sok. Çok fazla direndim. Gel ve hükmümü imzala. Tanrı için fedakârlık yapmaktan bıktım."

Artık bu kadarı fazlaydı. Bu sözler ağırıma gitmişti. İsidoros neden bu şekilde söz ediyordu benden? Kadın kendi tenini okşamaktaydı ve ben, karanlıkta, çelişkili dürtülerin pençesinde tir tir titriyordum. İsidoros yenilmiş görünüyordu, umutsuz bir harabeye dönmüştü artık.

"Hadi," diye devam etti kadın. Sesi boğuklaşmış ve biraz ürkütücü bir hal almıştı. "Buraya gel ve kendini bana bırak. Yaklaş bana, birlikte Tanrı'yı reddedelim. Bir düşün, bu sahneyi seyrediyor olsa nasıl kahrolurdu! Onun çekeceği azabı düşün. Bak ne diyeceğim: Küfür ederek bu sahneyi daha da kızıştırabiliriz! Küfür etme-

sini biliyor musun? İnce bir sanattır, uzun hazırlıklar gerektirir. Benim söylediklerimi tekrarla, ama önce dikkatle dinle."

Kılık değiştirmiş şeytan benim için iğrenç sözler sıralamaya başladı ve İsidoros, kısa bir tereddütten sonra, duyduklarını tekrarlamak için elinden geleni yaptı. İkisi bir ağızdan küfretti: Müstehcen pozu içindeki kadın ve ot minderinde öne uzanmış, günlük giysileri içindeki münzevi. Buraya kadar, dedim kendi kendime. Sessizce, hiçbir kudret işareti sergilemeden önlerinde belirdim. Birden balık kadar dilsiz kesilerek, içine gömüldükleri alçalışın derinliklerinden bana baktılar.

İsidoros'a seslenerek konuştum.

"Küfür etmeyi bırak. Adımı bu şekilde kirletmene tahammül edemiyorum. Bütün hayatını beni çağırarak geçirdin, ama hakkımda zerre kadar bir şey bilmiyorsun. Ne cüretle bana hakaret ediyorsun? Hem sevişmemen gerektiğini kim söyledi sana? Herkesten kaçıp bu dağ başına gelmeni ve döne döne o anlamsız dualarını okumanı kim emretti? Becerebilirsen ayağa kalk ve kendine gerçek bir kadın bul. Ona bak, ona dokun ve olabiliyorsan mutlu ol. İffetinin benim için gerçekten bir önem taşıdığını mı sanıyorsun? Ne yapabileceğini göster bana. Biraz cesarete ihtiyacın varsa, gidip sana bir bardak şarap getireyim. Sana gelince," dedim, yerde yatmakta olan kadına dönerek, "seninle daha sonra hesaplaşacağız."

Gayet açık konuşmuştum, ama pek işe yaramadı. İsidoros gerisin geri ot minderinin üzerine yıkıldı. Bir süre bekledim, sonra onu ayağımla dürttüm. Sonunda bana doğru döndü ve hıçkırıklar içinde konuşmaya başladı.

"Git buradan," dedi, "beni kışkırtmaya mı geldin? Hadi git, bu ucubeyi de yanında götür. Kendimi cezalandıracağım, merak etme. Ah, hem de nasıl cezalandıracağım! İşte, bak." Kıvranıp inleyerek söylediği bu sözlerden sonra İsidoros eline bir çivi batırdı. Ona tiksintiyle bakarken şeytanın sesi kulağıma ulaştı. Günah çıkarma hücresinde duyduğum sesti bu. Döndüm ve onu gördüm, terbiyeli köy öğretmenini. Bıkkın ve küçümser bir edayla, odadaki tek sandalyenin üzerinde oturuyordu.

"Üstelemen anlamsız," dedi. "Gerçekten hiçbir şey anlamıyor-

sun. Günah olmadıkça, aşk onu ilgilendirmiyor. İnsanoğlunu hiç mi hiç tanımıyorsun. Bütün bunları gerçekten sen yaratmış olabilir misin?"

"Ne varmış anlayacak?" diye aptalca sorarken duydum kendimi.

"Bana mı soruyorsun? Ben hemen anladım onları, senden çok uzun zaman sonra gelmeme rağmen. İnsanoğlu seni istemiyor, karşısına çıktığın zaman da seni inkâr ediyor. Özellikle münzeviler, anlıyor musun? Ve de kocalarına sadık kadınlar ve içki içmeyenler ve kendilerini Tanrı'ya adamış bakireler. Onlar benim en gözde ortaklarım. Sen ortaya çıkıp her şeyi berbat etmedikçe birlikte çok şeyler yapıyoruz. Bu adamla üç kere başarısız olmama yol açtın. Artık sıkıldım. Al, senin olsun."

"Bekle," diye bağırdım. "Seni bulmuşken birkaç soru sormak istiyorum."

"Kesinlikle olmaz," diye kestirip attı. "Ben şeytanım. Tanrı'ya verilecek hesabım yok."

"Ben hesap vermeni istemiyorum. Başka neler anladın, onu söylemeni istiyorum."

"Ve ben de sana hiçbir şey söylemiyorum."

"O zaman bu işin sonu kötü olur."

Alaycı bir tavırla bana baktı. "Nasıl kötü olacakmış yani?"

Üzerine atıldım, ama bu kadar çevik olduğunu tahmin etmemiştim. Ona dokunmama kalmadan elimden sıyrıldı ve odadan dışarı kaçtı. Peşinden koştum. Onu gözden kaybetmemeye kararlıydım, ama karanlığın içinde kaybolup gitmişti. Kollarını uzatmış bir ağaç gördüm. Şeytan bir ağaca mı dönüşmüştü acaba? Hayır, sadece ağaca değil. Birden yolun üzerine kayalar yağdı ve kayaların altından küçük yılanlar fışkırdı. Yaslanmakta olduğum çam ağacından kokulu bir reçine sızdı; bir tilki yanımdan hızla geçip gitti ve bir serçe kış ayazında bir daldan havalanmaya çalıştı. "Hele dur, seni bir elime geçireyim," diye bağırdım rüzgâra doğru.

Dizlerimin üstüne çöktüm ve yenilgiyi kabullendim. Durumum üzerinde kara kara düşünerek, orada taş kesilmiş gibi oturdum. Sonunda ayağa kalktım ve şafak sökene kadar yürüdüm. Sabahın ilk

ışıklarında, kendimi gene önceki gün girdiğim kilisenin yakınında buldum. İçeri girdim ve birine içimi dökmek için şiddetli bir isteğe kapıldım. Günah çıkarma hücresine giren bir rahip gördüm ve gidip kafesin önünde diz çöktüm.

"Ne istiyorsun, evladım?" diye bir ses geldi karşıdan.

"Şeytanı yakalamak istiyorum, ama başaramıyorum," diye atıldım, beklediğimden daha büyük bir öfkeyle.

"Peki neden istiyorsun onu?"

"Ona yaptıklarını ödetmem lazım."

"Ne yaptı sana?"

İyi bir soruydu bu. Şeytan ne yapmıştı bana? Bu sorunun cevabını çok iyi bilmediğimi kabul etmek zorunda kaldım. Ben düşünürken rahip yeniden konuştu.

"Evine git, evladım ve bu konuyu artık düşünme. Eğer beni dinlersen, şeytanla bir daha hiç karşılaşmazsın. Şeytan yalnız ona inananlar için vardır. Hemen yok edilebilir –bunu istemen yeter– bir köpük gibi, bir nefes, bir su lekesi gibi. Evine git ve şeytanı bir daha hiç aklına getirme."

Karışık düşünceler içinde onu dinledim.

"Madem öyle, o zaman şu soruma da cevap ver. İnsanoğlu neden Tanrı'yı sevmiyor? Tanrı'nın kendisini demek istiyorum, kendi kafalarındaki Tanrı düşüncesini değil. Birisi bana insanların onu sevmediğini söyledi ve ben de buna inanmaya başlıyorum. Bunun sebebi nedir? Bu soruya cevap verebilir misin?"

Günah çıkarma hücresinin kırmızı duvarları içinde rahibin gülümsemekte olduğu duygusuna kapıldım.

"Suçluluk duyguları yüzünden. İnsanlar çocuktur. Ne olmaları gerektiğini ve dünyadaki görevlerini Tanrı onların içine yazmıştır, ama onlar bunu yerine getirmeyi başaramazlar. Hem zorlanırlar, hem yaptıkları her şey eksik gedik olur. Sence de çok can sıkıcı bir durum değil mi bu? İnsanlar büyümeyi reddediyorlar! Seni kabul etmemek ve yapmaları gerekeni yapmamak için bin bir bahane uyduruyorlar. Hatta bir şeytan bile icat ediyorlar! Ama sen onlara aldırma, evine git hadi."

Ayağa kalktım.

"Ne biçim bir rahipsin sen," diye bağırdım. "Bu nasıl bir akıl yürütmedir? Kimsin, göster kendini."

Perdeyi kaldırmak üzere elimi uzattım ve o anda açık havada, parlak gün ışığının altında uyandım. Soğuktan öyle uyuşmuştum ki kıpırdayamıyordum. Rüyaydı demek ki, ama rahibin söyledikleri gene de doğru olmalıydı. Madem şeytan yokmuş, dedim kendi kendime, ben de artık onun peşinden koşmayacağım. Oradan ayrılmak ve Akdeniz'deki uğrak yerlerime dönmek için büyük bir istek duydum. Ama ya İsidoros? O ne durumdaydı?

İsidoros'un kulübesine doğru yöneldim ve yolda ona her şeyi, ama her şeyi anlatmaya karar verdim; şeytanın var olmadığını, Tanrı'nın insanlardan oruç tutmalarını ve bedensel aşktan kaçınmalarını değil, dünyayı iyileştirmeye yardım etmelerini beklediğini. Acele et, dedim kendi kendime, bütün bunları o zavallı adama anlatabilirsen her şey yoluna girecek. İçim mutlulukla doldu, eski çağlardaki gibi.

İsidoros'u bir vecit hali içinde buldum, benden ve şeytandan uzakta, unutuş özlemi içinde. Hiç kuşkusuz kendi tanrısıyla bir sohbete girişmişti ve ona kendimi duyurmamın hiçbir yolu yoktu. İsidoros'un ot minderinin yanı başında, bir daha kimseyi yanıltmamaya yemin ettim, şaka olsun diye ya da iyi bir amaç uğruna bile. İsidoros'un yatağını düzelttim, tespihini eline tutuşturdum, açıkta duran zavallı bacaklarını elbisesiyle örttüm.

"Elveda, İsidoros," dedim. "Sana kendimi gene anlatamadım. Hep geç kalıyorum."

Artık tam bir yetişkindim ve çok geçmeden gene heyecanla dolup taşmaya başladım. İnsanların arasına karışmak için yakıcı bir arzu duyuyor, ama çoğu zaman bir düşmanlık veya kayıtsızlık duvarına çarpıyordum. Kökleşmiş inançlar bir kale gibi önümü kesiyordu. Bu kalenin etrafında dolanırken zaman zaman içeri süzülmeyi başarıyor, girebildiğim her yere giriyordum. Arkamda izler, işaretler, mesajlar bırakıyordum. Tanrı'nın kendisi değil de onun gizli ajanıymışım gibi hissediyordum kendimi.

Kendimi ihmal edilmiş hissediyordum. İnsanlar benden söz etmiyor değildi, ama söz ettikleri hep başka biriydi sanki. İlahiyatçıların eline düşmüştüm. Beni biraz alışılmadık bir şekilde tanımlama cesaretini gösterenler hapse atılıyor, aforoz ediliyor, canlı canlı yakılıyordu. İnançlıların onların otoritesini istiyor olması ilahiyatçıların gücünü bir kat daha artırıyordu; göründüğü kadarıyla kudret, en çok ona maruz kalanlar tarafından arzulanıyordu. İnsanoğlu hâlâ genç ve tecrübesizdi ve kendisine sert bir baba arıyordu. Bir kardeş ve bir arkadaş olacak bir Tanrı istemiyorlardı. Tanrı'nın eşitleri olmasını istemiyorlardı.

Beni anlayacak insanlar arayarak gene uçsuz bucaksız arazilerin, tarlaların üzerinden uçtum. Aç bir yolcu olarak köylülerin kapısını çaldım ve Tanrı rızası için bir şeyler isteyerek avuç açtım. Mutfaklarına girdim ve sofralarındaki yemeğin evin en değerli konuğuna, kümesteki domuza verilenden pek farklı olmadığını gördüm. Gürültülü ve aç bir tanrıymış gibi tapıyorlardı domuzlarına. Belki kafalarındaki Tanrı da, anlaşılmaz bir dilin ve dev bir iştahın içinde kaybolmuş olan bu domuza benziyordu. Sonunda bu tanrı boğazlanıyor, ödül olarak göklerde muhteşem bir ziyafet kazanılıyor ve bir bölümü inançlı cemaate ordövr olarak dağıtılıyordu. Duruma böyle bakmaya başladığımdan beri Aşai Rabbani ayini içimi dehşetle doldurmuştur.

Dinlenmek için durduğum bir kasabada, bir vebalılar ordusunun kasabanın içinden geçerek bohçaları ve değnekleriyle ufka doğru kaybolup gidişini gördüm. Gerçek bir ordu tecavüzler ve cinayetlerle bir köyü ele geçirdi, öyle ki sonunda zulmedilenler zulümden önceki varoluşlarını hatırlamaz oldular. Çorak topraklarda ve zehirli kentlerde ter dökenleri seyretmeye gittim. Açlıktan ölen insanlara, kucaklarında bebekleriyle benim kudretsiz gözlerimin önünde can veren genç annelere bakmaya zorladım kendimi. Acının dehşetine tanık oldum, suikastlarda ve gece hırsızlıklarında parlayan bıçakları, ölümden kurtulanların zorbalığını gördüm. Uyuyan insanlarla dolu odalarda babayla kız arasında yaşanan sessiz ensesti gördüm. Eğlenmek için hayvanları öldüren oğlanlar, ayin sırasında bağırıp çağıran sarhoş rahipler, kadın esirlerin bağırsaklarını deşen

askerler, günahlarını bağışlamam için bebeklerini haçın altında döven anneler, dolunayda komşularının evlerini ateşe veren adamlar gördüm. Derin bir hürmete gömülmüş acılı kalabalıkların yanından tören cüppeleri içinde geçip giden valiler ve rahipler gördüm. Mesih'i hatırlatan, gösterişli giysiler içindeki genç adamların süslü atların çektiği arabalarla dolaşıp durduğunu gördüm. Kendilerine kırbaçlar ve üvendirelerle eziyet ederek şehir şehir gezen topluluklar gördüm. Sadaka istemek için gittiğim küçük bir kalede, hafif aralık duran bir kapının arkasında, evrenin sırrını çözmeye sıvanmış gibi her şeyi unutarak bir satranç oyununa dalmış iki adam ilişti gözüme. Alt kattaki hayvan kümesinde, gözleri hiddetli bir tanrıçanınkini andıran bir kadın bir koçun altına yatmıştı. Mutfakta bana sert ve siyah bir ekmek parçasıyla bir avuç pilav verdiler. Korkunç bir yangının başlangıcıymış gibi hırsla yanan bir ateşin karşısına geçip yere oturdum.

Benim derbeder gözlerimden bakınca dünya anlaşılmaz ölçüde kaotik görünüyordu. Ve işte o sıralarda, nihayet delirdim.

Nasıl olduğunu artık çok iyi hatırlamıyorum, belki öğle güneşine batmış bir yaz gününde ani bir parlamayla olmuştu, belki de benliğim yavaş yavaş değişime uğramıştı. Tanrılığıma geri dönmek için güçlü bir isteğe kapılmış olduğumu sanıyorum. Bu varoluştan geriye kala kala küçük bir iz kalmış gibi geliyordu bana. Bir ışık selinin içine çekilmiş gibi hissettim kendimi, mum alevinin içinde eriyip giden minik bir pervane gibi. Pırtılarla dolu bohçamı kaldırıp attım, çünkü ne giydiğimin ve nerede uyuduğumun artık önemi yoktu. Çıplak ya da örtünmüş olmak artık umurumda değildi. Uyanık mıyım rüyada mıyım, ondan bile emin değildim. Etrafımda bazıları zulüm yüzünden aklını kaçırıyor, sonra delirmelerine neden olan şeylerden daha beterini yapıyordu. Bazı insanlar da korkudan çıldırıyor, hareket edemez, neredeyse nefes alamaz hale geliyordu. Kendi adıma, benim deliliğim huzur dolu ve kesintisiz bir neşe bağışlamıştı bana. Çiçekler sakallarımı okşuyor, kuşlar kollarıma tünüyordu.

İşte ilahi tabiatım böylece ortaya çıktı. Köylerde insanlar yanıma geliyor, elimden tutup beni evlerine götürüyorlardı. Tanrı oldu-

ğumu anlamasalar bile, Tanrı'yı onlara yaklaştırdığımı seziyorlardı. Karnımı doyurur ve beni hediyelere boğarken, eski günlerden hatırladığım, zorlama hayırseverliğe özgü o ters tavırları takınmıyorlardı. Sanki uzun zamandır hasretini çektikleri bir mutluluk getiriyordum onlara. Hediyelerini geri çeviriyor oluşum gizemli itibarımı daha da artırıyordu. Bana deli demiyorlardı, başka bir isim bulmuşlardı benim için. Bir yerlere yazmıştım ne olduğunu.

İç meskenime girmiştim ve orada kapalı kaldım, iyilik dolu bir evreni sonsuz bir mutluluk içinde seyrederek. Dünyanın içinde cennetteymişim gibi dolaştım, sanki Aden bahçelerinde, sakin ırmaklar ve konuksever çayırlar arasında yaşıyormuşuz gibi gülümsedim hayvanlara. Güneşe bir daha hiç batmayacakmış gibi baktım, sanki kız kardeşimi seyreder gibi ayı seyrettim. Su bir meyvenin kabuğu üzerinden nasıl kayıverirse, ben de acının üzerinden öyle kayıp geçtim.

Uzunca bir süre bu durumda kaldım, yılların hesabını tutmadan. Kimsenin aklına beni iyileştirmek gelmedi, çünkü hastaya benzemiyordum; benim kadar mutlu birini hiç görmemişlerdi. Hatta, farkında olmadan birçok insana hayatlarını değiştirme isteği aşıladım. Delilik dünyanın ayrılmaz bir parçası oldu. Hayattan ayrı tutulması imkânsız bir ölüm özlemine dönüştü; hani rüyadayken, uyumaya devam ettiğimiz halde uyandığımızı sandığımız anlardaki gibi. Beni görünce gülüyorlardı ve insanlar gülünce umut dünyaya geri döner. Elinde bir demet çiçekle yalınayak dolaşan yarım akıllı Tanrıydım ben.

Umbria'nın kırlık bölgelerinde dolaşırken Bernardone'nin oğlu Francesco'yla karşılaşmam işte bu zamana rastlar. Francesco beni görür görmez kahkahalara boğuldu, hayatın muazzam ve çok katmanlı dokusunu bir anda kavramış gibi. Sandaletlerini çıkarıp, kralını izleyen bir saray dalkavuğu gibi taklalar atarak peşimden koşmaya başladı. Dalkavukları iyi tanıyordum, dilenci kılığında sığındığım şatolarda görmüştüm onları. Üst üste yuvarladıkları içkilerden sonra efendilerinin önünde konuşmalar yapmalarını ve vücutlarını garip biçimlere sokmalarını seyretmiştim. Mutfakta, ocağın yanında, sağa sola koşturan uşakların ve aşçıların arasında onlarla

birlikte yemek yemiştim. Hatırlanmayacak kadar uzun bir geçmişin çökerttiği yüzlerini incelemiştim, sanki Zita'nın ağaçların arasında sıçradığı günlerden beri hiç yeniden doğmamışlar gibi. İnsanları güldürmek zorunda olan herkes gibi bu soytarılar da hüzünlüydü, tıpkı aşçıların nadiren acıkması gibi. Halbuki Francesco neşe dolu kahkahalar atıyor ve peşimden hiç ayrılmıyordu. Böylece, bana evlerini açan efendiler gibi benim de bir dalkavuğum oldu. Daha sonraları ona eşlik etmek için ben de sırtıma bir keşiş cüppesi geçirmeye başladım ve Donna Chiara'yla, ona âşık olan güzel rahibeyle yakınlık kurması için onu yüreklendiren de ben oldum. Bu kadın, ay ışığı altında Neşideler Neşidesi'ni okuyan ciddi ve romantik bir soytarıya çevirdi onu. Ne zaman ondan uzak kalsam bir mesaj yollamayı hiç unutmazdım. Bir keresinde bir kurdu onunla arkadaş olmaya gönderdim, bir başka sefer de bir kuş sürüsü onu benim yerime selamladı.

Ölüm döşeğinde olduğunu duyunca onu görmeye gittim. Toscana bölgesindeki bir dağa çekilmişti. Son nefesini vermeden önce bana her şey için teşekkür etti; güneş için, güçlü ve güzel ateş için, bitkiler ve hayvanlar için, temiz ve duru su için. Ölümü için bile bana teşekkür etti ve kendini ölümün kollarına bırakmadan önce kucaklaştık. Avuçlarını öptüm; elinin derisi o kadar incelmişti ki dudaklarımın baskısı altında çatladı ve bir damla kan gözyaşlarıma karıştı. Francesco'nun yanındakilerden hiçbiri ölümünde yanında olduğumu bilmiyordu, hatta o anı yıllar sonra resmeden Giotto bile o topluluğun içinde olduğumu tahmin edemedi. Francesco, içine gömüldüğüm rüyadan silkinmeme yardım etti. Ona rastladığım andan itibaren deliliğim beni terk etti; soytarım, deliliği sevinçli bir ceza olarak kendi üzerine alıp beni özgür bırakmıştı sanki.

Francesco'nun bedenini bıraktığı dağdan aşağı indim ve aynı gün dünyaya geri döndüm. Kendimi kestane ağaçlarının arasında buldum. Irmaklar gürüldeyerek akıyor ve sık ağaçların arasında görünmez kuşlar tam bir şamatayla ötüşüyordu. Yokuş aşağı inerken, birkaç çobanın üç beş koyun ve keçiden oluşan sürülerini otlattığı bir düzlük çıktı önüme. Daha aşağıda zeytinlikler ve bağlar başladı, o toprakların zenginliği olan zeytinyağını ve şarabı veren, güç-

lü kuvvetli, çilekeş bitkiler. Irgatlar dalların ve asmaların arasında ter döküyordu; çapalayarak, budayarak, aşılayarak. Öyle büyük bir gayret ve ustalıkla çalışıyorlardı ki, değerli taşları yontan kuyumcuları hatırlattılar bana. Ben deliliğim içinde kaybolmuşken insanoğlu, nasıl çözeceğimi benim de bilmediğim onca engele rağmen eserimi ilerletmek için inatla didinmişti: Beni deliliğe sürüklemiş olan insanoğlunun ta kendisi! Gel de çık işin içinden, dedim kendi kendime. Hâlâ öğreneceğim şeyler vardı.

Bir süre meşgul ve düzenli bir hayata ihtiyacım vardı. Bu sefer de ben bir keşiş oldum ve böylece Francesco'nun anısı bana eşlik etmeyi sürdürdü.

Hayatımın bir bölümünü, bir tepenin üzerine kurulmuş, akşamları düzinelerce kamp ateşinin aydınlattığı uzak ve ışıltılı bir vadiye bakan bir manastırda geçirdim. İsidoros'un çağından bu yana dünyanın çok değişmiş olduğunu fark ettim. İnsanlığın ölüm arzusunun yerini hayata doğru yavaş bir uyanış almıştı, insanlar onu bütün kusurlarıyla, beklenmedik sevinç ve mutluluklarıyla olduğu gibi kabul etmeye başlamışlardı.

Manastırın kütüphane bölümüne atanmıştım. Daha yaşlı bir adamın nezaretindeki üç genç adamdan oluşan küçük bir gruptuk. Vaktimizi elyazmalarını kopya ederek ve bunları kütüphanenin sayısız raflarına yerleştirerek geçiriyorduk. Birimiz bu metinleri resimlemekte çok ustaydı, ama pek iyi Latince bilmediği için metinlerin içeriğini ona açıklamamız gerekiyordu. Bütün bir sayfayı anlamını bilmeden kopya eder, sonra esinle tutuşarak bir büyük harfin çevresine minyatürler çizerdi. İşini bitirdiğinde hepimiz göz alıcı renklerin süslediği o büyük sayfanın güzelliğini seyretmeye koşardık. Masamın önündeki pencereden manastırın sebze bahçesi görünürdü. Bahçe işlerine bakan keşişler fidelerinin üzerine eğilmiş çalışıyor olurlardı. Bizim de onlarınkine çok benzer bir iş yaptığımızı düşünürken yakalardım kendimi. Tanrı'nın varlığının bir işareti olarak, bize verilen hayatı başkalarına aktarıyor ve ona olan sevgimize şahadet ediyorduk. O bitkiler nasıl mevsimlerin içinden geçiyorsa, kopyasını çıkardığım metinler de zamanın bir ucundan öbür ucuna yolculuk ediyor, vakti gelince yeniden çiçekleniyordu.

Bir bahar sabahı, aklımda bu düşüncelerle Latince bir şiirden bir bölüm kopya ediyordum. Birden ruhumu huzursuz bir özlem doldurdu ve yaşlı kütüphanecinin sert bakışları altında o küçük salondan çıkmaya zorladı beni. Odama gidip kendimi karyolamın üstüne attım ve dua etmeye çalıştım.

Manastırın ek binalarından birinde tek başına yaşayan ve *Dünyayı Hor Görme Üzerine* adlı bir kitap yazmakta olan ruhani yöneticimizin öğütleri geldi aklıma. O sene, Paskalya Yortusu'ndan önceki cuma günü, münzevi keşiş yemekhaneye gelmiş ve daha kimsenin görmediği kitabından birkaç bölüm okumuştu. "Kardeşlerim," demişti oruçlu adam, sebze ve kuru ekmekten ibaret yemeklerimizin arasında dolaşarak, "olabildiğince hareketsiz durun. *Sede in cella tua**. Hareket denilen bir anı bir anına uymaz illete kendinizi kaptırmayın. Ama odanızın bir hapishaneye dönmemesine de dikkat edin; çünkü iyi bir keşiş için odası bir barış ve huzur sığınağıdır." Yöneticimiz, manastır cüppesi içinde bir aşağı bir yukarı yürümeyi de *morbus vagationis*'in** apaçık bir işareti olarak tanımlamıştı ve o anda, pek başarı sağlayamadan dua etmeye çalışırken, benim yaptığım da tamı tamına buydu.

Manastır hayatının, çömezliğim sırasında bana öğretilmiş olan yüceliklerini kendi kendime sıralamaya başladım: "Ey benim odam, kutsal milisin meskeni, muzaffer ordunun, *castra Dei*'nin*** mıntıkası, ilahi savaşın er meydanı, meleklerin seyir yeri, ilerleyen ordunun siperi, *munitio fortium!*"**** Bunları söylerken o dört duvarın içinde hızlı adımlarla gidip gelmekte olduğumu ve kafamın bir savaşçının hırsıyla dolduğunu fark ettim. Bu duaları yazan kişi mutlaka ordu hayatından esinlenmiş olmalıydı, çünkü keşişi sürekli Tanrı'nın bir askeri gibi sunuyordu. Cüppemin altında bacaklarımın titrediğini hissettim, açık arazide, nal sesleri ve kılıç şakırtıları arasında bir savaşın ortasına dalmak istermişçesine, o tepenin zirvesindeki sessiz gecelerimizi dolduran rüyalarda olduğu gibi. Rüyamda kendimi küçük bir kaleye saldıran askerlerden biri olarak

* (Lat.) Odanızda [hücrenizde] oturun. (y.n.)
** (Lat.) Hareket illeti. (y.n.)
*** (Lat.) Tanrının ordusu. (y.n.)
**** (Lat.) Güçlülerin kalesi. (y.n.)

görünce kendime verdiğim bir aylık ceza geldi aklıma. Bana o duvarları aşırtan, korkuyla yere çömelmiş bir grup genç kıza doğru koşturan coşkuyu hatırladım. Bu hatırayla ürperdim ve dua etmeyi bıraktım.

Kendimi küçük bir pencerenin önünde buldum ve dışarıda akşam güneşinin aydınlattığı bir meşe ağacı gördüm. Sürülerin meleşmesini ve tarladan eve dönen rençberlerin sesini duydum. O gün kütüphanede kopya ettiğim dizeleri hatırladım ve Latincenin o güzel sesleriyle sevinç içinde tekrarladım onları: "Uzaktaki kulübelerin çatılarından dumanlar yükseliyor ve yüce dağlardan inen gölgeler gitgide uzuyor."

Bu dizeleri hatırlamak bana ne yaptı bilmiyorum. Karanlık çöktüğünde, savaş meydanını terk eden bir asker gibi manastırın kutsal milisinden kaçmaktaydım, tarlaların içinden bilinmez bir özgürlüğe doğru koşarak, hareket etmekten mutlu, sevgiyi özleyerek, yıldızların altında uçarak. Güneş yeniden yükseldiğinde, mutlu bir şaşkınlıkla, her yerin göz alabildiğine bembeyaz kiliselerle kaplı olduğunu gördüm.

Kaçışımı izleyen sabahın erken saatlerinde bu kiliselerden birine uğradım. Manastır cüppemi çıkarmış ve civardaki bir çiftlikten satın aldığım, elde dikilmiş basit giysiler giymiştim. Bu değişmiş görüntümle, o terk edilmiş, kar beyazı binaya girdim. İçimi güçlü ve sarsıcı bir duygu kapladı. Kapının yakınında durup güneş ışığına kendi renklerini veren vitray camlara baktım. Etrafım melekler, azizler ve hacılarla doluydu, yanı başımda bir Bakire Meryem heykeli anaç bakışlarını üzerime dikmişti. Gene dua etme isteğiyle doldum ve dizlerimin üzerine çöktüm. "Ama ne söyleyeceğim?" diye düşündüm. Yanımdan yüzü peçeyle örtülü bir kadın geçti ve kadının hali içimde öyle bir şefkat uyandırdı ki zihnim korku ve şaşkınlıkla doldu. Kadın ortadan kayboldu, ama bir koku havada asılı kaldı. O anda Tanrı'ya teşekkür ederken yakaladım kendimi; dünyanın varlığı için ve evren denilen umut dolu eylem için kendime teşekkür ettim, kendi kendime konuşmaktan yorulup ayağa kalkana kadar.

Kiliseden çıkıp parlak gün ışığına karıştım. Aziz ve hayvan hey-

kelleriyle süslenmiş büyük kapının altında durup, havayı mutlulukla içime çektim. Hayat yaratılışın ilk günü kadar yeniydi.

Gözümü nereye çevirsem acıyla karşılaşıyordum. Ama iyileşme özlemim içinde bunu olumlu bir şeye yönelik bir çaba gibi görmeye çalıştım, sanki beni bekleyen esrarengiz zaferden önce bir dizi yenilgi gelmeliymiş gibi.

Parlak zamanlara ve eylemlere ilişkin masallar geldi kulağıma; serüvenler, yolculuklar, aşklar, kadınların beklediği şehirlere doğru dörtnala koşan atların nal sesleri ve kılıç şakırtıları eşliğinde kazanılan zaferler. Tutkularım yeniden alevlendi. Seyahat etmek, yazı yazmak, sevmek istiyordum; hayatı görkemli ve sevinçli kılan her şeyi yapmak istiyordum.

Fransa'nın güney sahilinden Pireneler'e kadar uzanan, güzel isimli şehir ve kasabaların süslediği bölgeye yerleşmiştim. Dünyamın Tanrısı olarak yeniden ortaya çıktım. Hâlâ güçlü ve yetişkin bir adamdım, yüzümde çizgiler yoktu. Adım Jauffré Rudel'di ve Bordeaux'nun kuzeyinde bağlarla çevrili bir şatom vardı. Şatonun yüksek duvarlarından ufka ve uzaklarda bir çizgi gibi görünen denize bakardım. Altımda, şatonun etrafına tutunmuş olan köy tepeye doğru tırmanırdı. Az ötede Roland'ın beyaz türbesi ışıldardı, savaş zamanındaki başarılarıyla gençliğimde kanımı tutuşturmuş olan Rounceville kahramanının, Charlemagne'ın şövalyesinin. Şatonun avlularından biri, yarışmalara ve savaşlara hazırlanan şövalyelerin düzenli kılıç şakırtılarıyla yankılanırdı. Ben de, silahtarım Fernando'yla birlikte, elimde ok ve yayla saatlerce çalışırdım.

Günbatımı saatleri şiirsel bir yalnızlık arayışına iterdi beni. Evrende keşfetmekte olduğum güzelliğin aşkıyla dizeler yazardım. Cennetten kopmuş tatlı bir rüzgâr gibi şatonun burçlarına kadar ulaşan esinti içimi sevinçle doldururdu. Tarlakuşunun günün son ışıklarında kanat çırpışını ve sonra, neredeyse cansızmış gibi, kalbi iyilikle dolup taşarak havaya fırlayışını seyrederdim. Güneş ufkun ötesinde kaybolana kadar rüzgârı içime çeker, sonra aşağıya, yemek salonuna inerdim.

Masamın bir ucunda tek başıma otururdum. Asilzade arkadaşlarımın akıbetlerini görünce evlenmek istememiştim. Peş peşe çocuk doğuran karıları birkaç yıl içinde büyükanne olmayı beklerken, onlar da ormanda avlanarak ve saman yığınları üzerinde köylü kadınlarla oynaşarak enerjilerini boşaltıyorlardı. Ben yalnızlığı tercih etmiştim. Akşamları şatoma uğrayan ziyaretçilerin hikâyelerini dinlerdim. Bunların çoğu heyecanlı savaş ve aşk serüvenleri anlatan tüccarlardı. Bir kısmı da uzun yolculuklarından sonra mola veren hacılardı ve kendi kahramanlarının evliyalık hikâyelerini anlatırlardı. Hem tüccarlar hem de hacılar, anlattıkları ülkelere koşmak için buruk bir özlem uyandırırdı içimde. Onları büyülenmiş gibi dinlerdim ve kalbim özlemle erirdi. Herkes yatağına çekildikten sonra ben ayakta kalır ve şatonun sessizliğinde, ayın beyaz ışığı altında uyuyanların arasında dolaşırdım. O masallarda anlatılan uzak ve bilinmez diyarlara duyduğum sevgi o kadar derinlerime işlemişti ki bedenim sızlardı.

Bir akşam, şarktan dönen bir grup hacının, Akdeniz'in bir köşesinde, Lübnan sahilinde yaşayan soylu bir kadının güzelliğini göklere çıkardığını duydum. Bu kadarı bana yetti; ruhum o anda alev aldı. Gitmelerine izin vermedim. Günlerce ondan söz etmeye zorladım hacıları, kutsal düşüncelerini dağıtarak. Resmini görmek istedim, ama hiçbirinde yoktu. Onun yüzünü ve gövdesini çizmek için ellerinden geleni yaptılar, ama her biri onu başka bir şekilde resmederek sabırsızlığımı daha da şiddetlendirdi. Söyledikleri de birbirini tutmuyordu. Biri onu sarışın diye, öbürü esmer diye tarif ediyordu; biri gözlerinin gök mavisi olduğunu söylüyor, öbürü zümrüt yeşili gözler hatırlıyordu. Ama kimse güzelliğinden şüphe etmiyordu. Bir çeşit kesintisiz başkalaşım içinde durmadan değişen bir tanrıça gibi hayal ediyordum onu. Sonunda, tutkumun ateşi içinde, gerçek güzelliğini seyretmek üzere gidip onu bulmaya karar verdim.

Haçlı Seferleri çılgınlığının bütün Avrupa'da patlak verdiği bir dönemdi. Âşık olmasaydım savaşa gidenlere kesinlikle katılmazdım, çünkü Birinci Haçlı Seferi hakkında duyduklarım içime ciddi kuşkular salmıştı. Ama o kadar ateşliydim ki, din adamlarının alkış-

ları ve arkada kalan kadınların gözyaşları arasında toplanan ordulara katılmakta hiç tereddüt etmedim. Savaşa giden erkekler aslında karılarından kaçıyordu ve kadınlar da, o kadar acı acı ağladıklarına göre, herhalde bunun farkındaydı. Oysa ben, o güne kadar hiç görmediğim sevdiğime kavuşmak için sabırsızlanıyordum ve mutluluğu bir tek onda bulabileceğime emindim.

Fernando ve bir grup şövalyeyle birlikte, Fransa kralının Balkanlar'a doğru yol almakta olan maiyetine yetiştim.

Ucunda beni bekleyen parlak ışığa rağmen bu yolculuk bende mutsuz anılar bıraktı. Talihin beni sürüklediği başka savaşlarda da olduğu gibi, yola çıkışımıza eşlik eden zafer havasının verdiği yüce duygular, çok geçmeden, vahşet ve hıyanette herkesin birbiriyle yarıştığı hırsızlıklara ve gözü dönmüş cinayetlere dönüştü. Evrendeki kötülük o yolculuğun her adımında selamladı beni. Haçlı Ordusu'ndan ve katliamı haklı göstermekte kullandıkları dinsel riyakârlıktan kaçtım. Savaşçılık ve Hıristiyanlık nişanlarımdan kurtulmuş olarak, Fernando'yla birlikte Lübnan'a doğru yelken açtım.

Denizdeki yolculuğumun sonuna doğru ölümcül bir hastalığa yakalandım ve kara görünene kadar hayallerimdeki kadının adını sayıkladım. Kumsalda uzandım ve Doğu Akdeniz güneşinin alnıma vurduğunu hissettim. Çılgınca arayışıma dair haberler sevdiğime de ulaşmıştı ve ben nasıl güzelliğiyle ilgili efsaneleri duyarak ona âşık olduysam, o da hikâyemi duyarak bana âşık olmuştu. Varışımı haber alır almaz yanıma koştu, beni göğsüne bastırdı ve ağzımda gözyaşlarının tadını hissettim. Teninin kokusunu alıyor, ama yüzünü göremiyordum; beni teslim almakta olan ölüm gözlerimi perdelemişti. Rengini tahmin etmek için saçına dokundum ve bana gözlerini anlatmasını rica ettim. Ama sözlerini bile anlamaktan acizdim ve kaderim onun güzelliğini göremeden ölmek oldu. Son nefesimi vermek üzereyken, kimliğimin zorba ve uğursuz hatırası bana geri geldi. O anda dudaklarımdan çıkan inleme, hiç yaşamayacağım bir mutluluğa, benden kaçıp giden hayata, ilahi varlığımın külfetine yakılmış bir ağıttı.

Bir yüzyıl sonra, kendimi Aristoteles hayranı bir Arap olarak tanıtarak Aquinolu Tommaso'nun karşısına çıktığımda, hâlâ bu hayal kırıklığının üstesinden gelmeye çalışıyordum. Büyük İslam bilgini İbn Rüşd'ün tercüme ettiği ve üzerinde fikir yürüttüğü bazı metinler getirmiştim ona.

Tommaso en büyük eserini tamamlamak üzereydi. Artık yaşlanmıştı ve ölmeye hazırdı. Sakin ve tombul bir adam olan Tommaso bütün gününü masasının başında geçiriyordu. Zihnini ve bedenini hayatının son birkaç yılını doldurmuş olan eserden uzaklaştıracak gereksiz hareketlerden kaçınmak için, bakması gereken bütün kitapları ve yazı kâğıtlarını masasında tutuyordu. Neredeyse tamamlanmış olan bu eser, kuleleri, hendekleri, çekme köprüleri, geçitleri, zindanları ve balo salonlarıyla önünde dev bir şato gibi yükseliyordu. Şatonun mimarı, takvimine sadık kaldığından emin bir yolcu gibi hayatının sonuna doğru yol almaktaydı ve ebediyetin hareketsiz beldesine, kıpırtısız ve sessiz bir Tanrı'nın dinginlik içindeki kusursuz bir dünyaya nezaret ettiği o diyara varacağı günü düşünmeye başlamıştı bile.

Varlığımın kanıtları üzerine yaptığımız tartışmalar bizi geceler boyu uykusuz bıraktı. Tommaso inatla bu kanıtların sayısı üzerinde duruyordu. Bunların sayısı beş olmalıydı, ne bir fazla, ne bir eksik. Kanıtların sayısıyla uğraşmak, her birinin içeriğini incelemek kadar önemli görünmüyordu bana. Bana kalsa gündüzleri çalışmayı tercih ederdim, ama Tommaso uykusuzluktan mustaripti ve sabah olmadan uyumuyordu. Cüssesine rağmen son derece az yiyip içiyordu. Tommaso'nun bana ikram edecek bir şeyi olmayacağını bildiğim için yanımda getirdiğim meyve ve bisküvilerle kendime gelmek üzere zaman zaman çalışmamızı kesmek zorunda kalıyordum. Tommaso ve ben, Sina Dağı'nın tepesinde geçirdiğim günlerden beri yaşamadığım bir coşkuyla çalıştık.

Varlığımı nasıl kanıtlayabilirdik? "Ex ratione causae efficientis, ex parte motus, ex gradibus,"* diye zaferle, bir ağızdan sıraladık. Bu üç kanıttan kim kuşku duyabilirdi? Elbette ki, hareket eden bir şey, itici bir güç tarafından harekete geçirilmiş olmalıdır. Artan bir

* (Lat.) Etkileyici nedenden, devinimden, aşamalı varlık düzeninden. (y.n.)

güvenle projemize devam ettik. "A contingentia mundi."* Ama işte tam bu noktada anlaşmazlığa düştük. Dünyanın henüz bilinmeyen koşullara bağlı oluşu şüphe yok ki benim varlığımı kanıtlıyor, ama üstünlüğümü kanıtlamıyordu; aslına bakılırsa, istikrarsızlığımın kanıtı olarak da görülebilirdi bu. Bu konuda uzun uzadıya tartıştık. Sonunda üstelemekten vazgeçtim ve Tommaso'nun haklı çıkmasına izin verdim. Benden daha dirençliydi, azimle yol almak gerektiğinde kazanan her zaman o olurdu. Tartışmanın sonunda, neredeyse öfkeyle bir portakalı mideye indirdim.

Sonra sıra sonuncu kanıta geldi. "Ex ratione causae finalis!"** Tommaso bu maddeyi okurken sevinçle kıkırdadı. "Hangi asli gaye?" diye sabırsızca çıkıştım, odanın içinde bir aşağı bir yukarı yürürken. Tommaso'yu beni dinlemeye zorlamak için elindeki kâğıdı çekip aldım. "Sen neden söz ediyorsun? Asli gaye falan yok! Hepinizi alıp bir yere götürmek niyetinde değilim. Sizden beklediğim, nereden geldiğimi ve nereye gittiğimi anlamakta bana yardımcı olmanız." Tommaso bu sözlerime kulak asmadı. Ayrılmamız kaçınılmaz olmuştu ve yararsız felsefi tartışmalarımızı bırakmamızdan bir süre sonra gerçekleşti. Bir sabah, Tommaso'nun Napoli'deki bir kilisede yönettiği bir ayinde ben de ayine yardım eden oğlan çocuklarından biriydim. Bir süre sonra törenden o kadar sıkıldım ki, burnumdan gürültülü bir ses çıkardım. Tommaso'nun allak bullak olmuş yüzünü ve en sevdiği arkadaşı Reginaldo'nun üzüntü dolu ifadesini hâlâ hatırlıyorum.

Bu talihsiz patlamamın arkasından bir sessizlik krizi geldi. Tommaso aynı gün yazı yazmayı bıraktı ve kederli bir uyuşukluğa gömüldü. Reginaldo bin bir dil dökerek onun kaleminden birkaç kelime daha çıkarmayı başardı, ama Tommaso ondan kendisini rahat bırakmasını istedi; çünkü o güne kadar yazdığı her şeyin anlamsız olduğundan emindi artık. Keşişin öğrencileri arasına büyük bir şaşkınlık yayıldı. Kısa bir süre sonra, katır sırtında manastırına dönerken Tommaso başını bir ağaç dalına sertçe çarptı ve baygın bir şekilde yere düştü. Onu mezara götürecek hastalığın başlangıcı ol-

* (Lat.) Dünyanın henüz bilinmeyen koşullara bağlı oluşundan. (y.n.)
** (Lat.) Ereksel nedenden. (y.n.)

du bu. Evliya yürekli adam, ruhunu Kilise'ye, yazdıklarını da ilahiyatçıların otoritesine emanet ederek öldü. Onu bu kadar derin bir elem ve güvensizliğe sürükleyen şeyin ne olduğunu kimse hiçbir zaman anlamadı. Ama ben, ayinde beni nihayet olduğum gibi, bütün sabırsızlığım ve aceleciliğim içinde görmüş olduğunu ve o anda felsefi şatosunun gözlerinin önünde yıkılıp gittiğini biliyordum. Ruhunun kendisini bekleyen hiçlikle kolayca kaynaşması için dua ederek, onu yatağında bırakıp gittim.

Çok geçmeden, Tommaso'nun büyük bir hayranına ondan söz etme fırsatı bulacaktım. Bir kitap yazmakta olduğunu duyduğum, sürgüne gönderilmiş Floransalı bir şairdi bu. Kitap, bana ulaşma umuduyla ilahi âlemlerde yolculuk eden bir seyyahı anlatıyordu. Bu konu bana büyüleyici geldi ve yazarla bizzat tanışarak projeye katkıda bulunmaya karar verdim. İtiraf ediyorum ki bu eserin benim talimatlarım doğrultusunda yazılması arzusundaydım, ama beklediğim olmadı.

Bu mağrur ve kaçak şairi bulmak üzere aceleyle yola koyuldum. Onu Toscana dağlarının arasındaki koruluk bir vadide buldum, korkunç bir kışın dondurucu soğuğunda, uluyan bir kar fırtınasının ortasında.

Dante'nin keskin bir profili, kemerli bir burnu vardı; utangaç, ama kibirli bir adamın hızlı adımlarıyla yürüyordu. İnanılmaz bir hiddetle tiratlar savuruyordu ve felaketine neden olanlardan intikam alma konusunda bükülmez bir azme sahipti. Dünyaya yeniden düzen getirecek bir kitap yazma fikri belki de bu azmin içinde boy vermişti: Onu ruhani olarak papadan ve imparatordan daha güçlü kılacak, bütün Hıristiyanlardan daha Hıristiyan yapacak bir kitap. Ölümsüzlüğe ulaşmanın bir yoluydu bu. Bunu ilk bakışta anlayamadım, çünkü ölümsüzlük benim ilgimi çeken bir konu değil. Varlığımın çok ve çeşitli biçimleriyle onu kendimde fazla zahmetsizce buluyorum belki. Ama Dante ölüm düşüncesini saplantı haline getirmişti ve zaman denizlerini aşacak bir gemi olarak görüyordu bu kitabı.

Karşılaştığımızda Dante karın içinde yolunu kaybetmiş, böyle bir havada tanımadığı bir ormanın içine daldığı için kendine küfre-

diyordu. Sığınacak bir yer arayarak sağa sola koşturuyor, önünden geçip giden hayvanları gördükçe korkuyla titriyordu. Sonunda ayağı kaydı ve korkuyla bağırarak bir bayırdan aşağı yuvarlandı. Kara ve çamura batmış bir halde ayağa kalkmak için çırpınırken onun karşısına çıktım ve tamı tamına şöyle dedim:

"Ben Tanrıyım. Sana yardım etmeye geldim. Neden karşılaşmamızı yazmıyorsun? Seni bu umutsuz durumdan nasıl kurtardığımı anlatarak başlayabilirsin."

Onu fırtınadan uzaklaştırdım ve yakındaki bir şatonun kapısına kadar ona eşlik ettim. Dante'nin odasını gözetleyerek günlerce şato duvarlarının etrafında dolandım. Dümenine yapışmış bir dümenci gibi sandalyesine yapışmıştı. Uzaktan onu sürekli cesaretlendirdim ve yazdıklarını okumaya söz verdim.

Metni gerçekten elime alıp okuyunca canım sıkıldı. Dante'nin hikâyesinde olay baştan sona değişmişti: Fırtınada kaçışan yabandomuzlarının ve tavşanların yerini kurtlar, leoparlar ve aslanlar almıştı. Dante *Cehennem*'in ilk kıtasını bir oturuşta yazmıştı ve daha önce yazdığı her şeyi tamamen değiştirmişti. Onu misafir eden şatonun kapısı cehenneme açılan kapıya dönüşmüş; aşk acısı içindeki şairin Lübnan sahillerindeki ölümüne ilişkin hikâye –fırtınadaki uzun yürüyüşümüz sırasında bu hikâyeyi ona ben anlatmıştım– tersyüz edilerek Paolo ile Francesca'nın hikâyesi olmuştu. Erkekle kadın arasındaki bedensel aşk günâhkarlıkla damgalanıyordu bu hikâyede.

Cehennem, araf ve cennet kavramlarının asılsız olduğunu ona açıklamak için elimden geleni yaptım. Hayattan sonra hayat olmadığına inanmak zorundaydı. Kabul edilmesi zor bir gerçekti bu, ama benimle olan ilişkisindeki çocukça aşamadan çıkmak istiyorsa insanoğlunun bunu yapması şarttı. Dante'yi etkilemek için fırtınalı gecelerde camlarını zangırdattım, yeniden bütün görkemiyle ortaya çıkan bir güneşin kudretiyle bakışlarımı üzerine diktim, minik bir yılan olup ayaklarının dibinde bittim, dağ doruklarından inen bir kartal gibi geniş daireler çizerek alçaldım; ama o başka bir dünyadan manzaralar anlatan dizeler yazmayı sürdürdü. Dante'nin emrindeki güzelliğin içerdiği tehlikelerin farkındaydım. Kendi kendine tutkun bu yeteneğin yalanlar üretme gücü büyüktü, hem de ne

muazzam bir zarafet ve inandırıcılıkla! Rüzgâr şeytani bir fırtına olmuş, kartal öbür şairlerin üzerinde kuşların kralı gibi dolaşan Homeros'un gölgesine, hırsızların ruhları yılanlara dönüşmüştü.

Baharın ilk gününde, şatodaki konukların oluşturduğu neşeli bir grup Tiren sahiline indi. Denizin engin görüntüsü uzakta belirince Dante bir çığlık attı. Aynı çığlıkla *Araf*'ın başında yeniden karşılaşacaktım, kış mevsimini arkada bırakan hacıların dağın eteklerindeki kumsalda yürüyüşü sırasında. Bir martı bize doğru süzülünce Dante bakışlarıyla onu izledi ve Tanrı'nın haberci meleği oracıkta vücut buldu. Şair tek başına yürüyor, bölük pörçük dizeler okuyordu. Karga burnu dört bir yana dönüyordu, kitabının kelime haznesi evrenin kendisiymiş gibi. Bu arada, ayaklarının altındaki kum olan ben de, parçalanan ve yok olan zamanın görüntüsüne dönüştüm.

Dante'yle ilişkim burada bitmedi. Dante yeni bir koruyucu aramak üzere oradan ayrılınca, onu yeniden bulmak epey zamanımı aldı. Aradan on yılı aşkın bir zaman geçti. Bu süre içinde, yeni topraklar peşinde denize açılan gemicilerin arasına karışarak Avrupa'nın ve Doğu'nun her yerini gezdim. Yaratılmış dünyayı değiştirmekte olanlarla ahbaplık ettim: Kıtadan kıtaya baharat ve araç gereç taşıyan tüccarlarla, para ve mal değiş tokuşuyla uğraşan bankerlerle, evlerinin bodrumuna kapanarak, adi madeni altına çevirme umuduyla zehirli gazlar ve gizemli aletlerle kendilerine eziyet eden simyacılarla. Sanki herkesin ruhunda her şeyin başka bir şeye dönüşmesi gerektiği yazılıydı, sanki insanoğlu, sadece gelip geçici bir hayvan olduğunu bildiği için acele ediyordu.

Kör, ama çalışkan karıncalar gibi her yere yayılmış olan bilim adamları ve mucitler, yüce canlı organizmanın yaylarını ve dişlilerini bulma umuduyla dünyada el yordamıyla geziniyor ve gün ışığına çıkardıkları dev mekanizmalarda bana kendimin bütün parçalarını gösteriyorlardı.

Bir gün Nürnberg'de bir saat ustasının yanına indim ve onu iş başında seyrederek dinlendim. Saat ustası benim varlığımı hissetmiş olmalıydı ki, dualarla kendinden geçmiş bir halde dünyanın ilk taşınabilir duvar saatini yaptı. Bu saate hemen el koydum. Usta huzur dolu bir uykuya daldı ve rüyasında semavi çanlar gördü. Tor-

bamda bu aletle Alpler'i aştım ve güzeller güzeli Venedik Cumhuriyeti'ne doğru at arabasıyla yol alan bir yolcu oldum. Kıvrıla kıvrıla ilerleyen Alp yollarından geçerek Alman ormanlarından aşağı indik. Beni ve yol arkadaşımı soğuktan bir tek battaniye koruyordu. Milano'daki Visconti sarayının ileri gelenlerinden olan bu adam, Almanya'daki başarısız bir diplomatik görevden dönmekteydi. Başının vurulacağına o kadar emindi ki, hem soğuktan, hem korkudan titriyordu. Milano'da battaniyenin tamamını bana bırakarak indi. Ben, Dante'nin artık ezberlediğim üçlüklerinden kuvvet alarak yoluma devam ettim.

Ön Alpler'in arasındaki göllerin yanından geçtik ve sonunda arabamız Verona'ya ulaştı. Dante'nin, yaşlılık günlerinde, şehir yöneticilerinin misafiri olarak bu şehre sığındığını öğrenmiştim.

Bir yolunu bulup kendimi ona bir saat ustası olarak tanıtmayı başardım. Dante, malikânenin kendisine ayrılmış olan bölümünde kabul etti beni. O kadar değişmişti ki, onu görünce şok geçirdim. Değişimin nedeni yaşlılık değildi; sanki kendisi olmaktan çıkmış, başka bir şey olmanın eşiğine dayanmıştı. Oynadığı oyunun tutsağı olmuştu Dante. *Cennet*'in doğum sancıları içinde, kendi icadı olan ruhani dünyaya doğru göç ediyordu ve bedeni de kendini buna hazırlıyordu. Teni sanki hiç sönmeyen bir alevle kavrulmuş gibiydi ve masanın üzerine koyduğum nesneyi çukura kaçmış gözlerle okşadı. Bir süre öylece seyrettikten sonra tek kelime etmeden ansızın ayağa fırladı ve çıkıp gitti. Ertesi gün malikânenin odalarını dolaşırken yanıma geldi ve önceki gece yazdıklarını okumam için beni çalışma odasına davet etti. Saatle ilgili tasviri, Aziz Francesco'ya ithaf ettiği kıtanın hemen öncesine koymuştu. Çok iyi bildiğim o yeteneği hemen tanıdım, ama o dizelerle yetinmedim ve fırsattan istifade bütün şiiri okuyup bitirdim.

Bir kere daha, hayranlık ve dehşet karışımı bir duyguya kapıldım. Dante'nin lanetlilerle kutsanmışları harmanlayışı şaşırtıcıydı. Korkunç katliamlara sebep olmuş Aziz Dominicus gibi bir adam, benim sevgili Francesco'mla birlikte cennete yerleştirilmişti! Üstelik bu kesinlikle aramızdaki tek anlaşmazlık değildi. Cennetin var olmadığı düşüncesiyle kendimi biraz rahatlattım; böyle bir insanın

asla ödüllendirilmeyeceğinden emin olabilirdim hiç değilse.

Daha sonra ona Odysseus'un hikâyesini anlattım. Niyetim bu Yunanlı kahramana karşı onda hayranlık uyandırmaktı. Sadık Penelope'sinin yanına döndükten sonra Odysseus'un yeniden yola düştüğünü anlattım ona; bu sefer amacı, insanların daha öteye geçmesini önlemek için Herakles'in Cebelitarık'a diktiği sütunların arkasında yatan dünyayı görmekti. Bunun örnek alınacak bir davranış olduğunu anlaması için uğraşıyordum; insanlar kendi doğalarının gerçek özü hakkında dikkatle düşünmeli ve bilgiye duydukları özlemin peşinden gitmeliydi. Dante hikâyemi dinleyince heyecanlandı ve kendi versiyonunu yazmaya koştu. Bu yeni hikâyede ben, bir gemici olarak fazla cüretkâr davrandığı için Odysseus'u cezalandırıyordum. Dante'ye göre, tam karanın göründüğü anda ben Odysseus'un denize gömülmesine neden olmuştum. Zavallı Odysseus da cehennemdeki lanetliler alayı içinde yerini aldı ve Dante'yi pagan değerleri konusunda eğitme girişimim böylece noktalandı.

Bir başka gün, Dante'yi üzgün ve düşünceli görerek, canını sıkan şeyin ne olduğunu sordum. *Cennet*'in kompozisyonu konusunda çok endişelendiğini söyledi bana. Gökyüzünün bölümlenişini ve meleklere özgü hiyerarşinin yapısını tasarlamakta zorluk çekiyordu. Bugüne kadar bunları gören olmamıştı ve o da bunları nasıl tasvir edeceğini bilemiyordu. Onu avutmak amacıyla, aynı problemin Müslümanlar tarafından nasıl çözüldüğünü anlattım ve Allah'ın cennetine ilişkin ayrıntılı bir coğrafi açıklamaya giriştim. Dante'nin tek kelime kaçırmadan dinlemesi ve sayfalarca not tutması beni memnun etti. Açıklamalarımı desteklemek için çizimlere bile başvurdum ve Dante bunları tıpı tıpına kopya etti. Yıllar sonra, şiirin tamamlanmış halini okuyunca, Dante'nin Müslüman cennetindeki düzenlemeyi Hıristiyan cenneti için kullanmış olduğunu fark ettim. "Seni kurnaz!" diye düşündüm. "Ama nasılsa bir gün foyan meydana çıkacak."

Dante'nin cenneti, Büyük Ayin için toplanmış insanlarla dolup taşan bir katedrale benziyordu artık. Soylular kapalı bölmelerine yerleşmiş, baldırı çıplaklar en arkalara sıkışmıştı ve hepsi de Dante'nin taç giyme törenini bekliyordu. Sürgündeki şair için Tanrı'nın

evine dönmenin tek yolu buydu. Birbirlerinin etrafında dönen cehennem daireleri ile araf dağları ve göklerinin oluşturduğu o büyüleyici diyardan hiçbir şey onu koparamasın diye, dışarıya karşı ilgisiz ve tetikte duruyordu Dante. Bu arada kutsanmışlar, tören cüppeleri içinde, onlara doğru gayretle tırmanan hacı-şairi alkışlıyorlardı. Dante'yle metnin sonunda buluşmaya karar verdim. Onu beklerken, heceleri kargacık burgacık gösteren donyağından mum ışığı altında çalışmasını seyrettim. Daireyi kareye çevirmeye azmetmiş, bunun formülünü bulmak için kafa patlatan bir geometriciye benzettim onu.

Bana doğru yaptığı yolculuğun son aşamasında ona yardım etmek için Dante'ye bir hediye daha verdim. Hem tatil yapmak, hem de Verona sarayının taşralı ve hafif bunaltıcı atmosferinden kaçmak için Venedik'e gitmiştim. Meydanın bir köşesinde, Arleccino kostümü giymiş bir şarlatanla Türk gibi giyinmiş bir ateş yutucunun saçmalıkları arasında, akla gelmeyecek çeşitli eşyalar satan bir çerçi dikkatimi çekti: Sihirli lambalar, kiliseden aşırılmış süsler, birbirine uymayan bir zırh ve miğfer, Acem bir kurtizanın eteği. Bütün bu ıvır zıvırın arasında, bir tahtaya kabaca oturtulmuş iki küçük cam parçası gördüm. Camları gözüme tuttum ve etrafımdaki her şey bulanık ve puslu bir görüntüye büründü, gözlüğe ihtiyacım olmadığını gösteriyordu bu. Gene de, şair arkadaşım için iyi bir hediye olabileceğini düşünerek gözlüğü satın aldım.

Mumların titrek ışığında tutulan gece nöbetleri yüzünden kan çanağına dönmüş gözlerine bakılırsa, isabetli bir karar vermiştim. Dante, son zamanlarda âdet edindiği üzere gözlerini kısarak beni gene sıcak bir tavırla karşıladı. Hiç vakit kaybetmeden, Venedik'ten aldığım gözlüğü Dante'nin kambur burnunun üzerine oturttum. Kurumuş ve kırışıklarla dolmuş yüzü sevinçle aydınlandı ve çekilmeme fırsat kalmadan üzerime atılıp beni kucakladı. "Sadece şan ve şeref için değil," diye fısıldadım kulağına. "Sadece kaderi yenme isteği değil. Sen elinden geleni yapıyorsun, tırtılın ağıyla, meşenin palamutlarıyla ve soytarının taklalarıyla yaptığı gibi. Bundan böyle gözlerin işini zorlaştırmayacak."

Dante'nin göklerin en yüksek katından geçerek bana doğru tır-

manmasını seyrettim. Bernard Clairvaux'ya ve gökler hükümdarının sağ kolu olan nüfuzlu kişilere büyük bir hürmetle yaklaştığını gördüm. Derin bir mutsuzlukla tanık olduğum Haçlı Seferi'nin çığırtkanlığını yapmış olan Bernard'a karşı içimden bir antipatinin yükselmesini önleyemedim. Mesih'in annesini gördüm; benim hatırladığım kadınla hiç ilgisi yoktu, semavi bir paltoyu andıran göz alıcı bir ışıkla sarmalanmıştı. Mısır'ın dört bir yanındaki Yahudilerin muhayyilesini altüst etmiş efsanevi isimleri taşıyan yüzleri gördüm: Rahel, Sara, Rebeka, Yudit ve Rut. Kutsanmışların bulunduğu sıranın karşı tarafında Vaftizci Yahya'yı gördüm, sonra Tanrı'nın nedimleri arasında Francesco'yu ve Augustinus'u fark ettim. Tahtın hemen yanında, manzaranın görkemi içinde güçlükle seçilen en şöhretlileri duruyordu; daha önce dikkatimden kaçmış olan Âdem diye biri, Petrus ve Musa'nın yanında duran Aziz Yuhanna. Bernard Bakire Meryem'le uzun uzun konuştu ve bakışlarını benim gizlendiğim yere doğru çeviren Meryem, Dante'yi huzura kabul etmem için gözleriyle bana ricada bulundu. Bu arada azizler, ellerini dua eder gibi kavuşturarak Meryem'in ricasını yerine getirmem için bana topluca yalvardılar. Şairin benim için yazdığı rolü kabul ettim ve en uçta durup onu bekledim.

Dante artık bana iyice yaklaşmıştı ve gözleri varlığımı delip geçiyordu. Benim verdiğim gözlüğü takmakta olduğunu fark ettim. O anda her şeyi kusursuzca gördüğüne şüphe yoktu. Kendimi gizlemeden, olduğum gibi göründüm ona. Dante'nin solgunlaştığını ve duraksadığını gördüm, rüya görmekte olan ve uykudan uyanınca rüyasını hayal meyal hatırlayan bir adam gibi. Tanıma anı şaşırtıcı ve gizemliydi; denizin kendisi, onu yarıp geçmekte olan gemiyi seyretme yeteneğine kavuşmuştu sanki. Dante olduğum gibi görmüştü beni, kendi varlığımın babası ve oğlu olarak, kozmosun içinde dolanan ve düşünce ve sözcüğe dönüşmek için insanoğlunun içine akan zekâ ateşi olarak. Dante'nin zihninde ilahi tecellinin görüntüsü yanıp söndü, yardım etmek değil yardım almak için insan suretine giren Tanrı'nın görüntüsü. Hacı-şair için çok fazlaydı bu. Dante'nin zihni bu son adımı reddetti. Güneşin erittiği kar gibi, bir yazının zamanla silinen mürekkebi gibi, Dante'nin hakkımda hayal

ettiği her şey, beni anlattığı bölümün içine doluşuverdi.

Dante'nin kalemini masanın üstüne bırakarak uykuya ve unutuşa teslim olduğunu gördüm. Başını kolunun üzerine dayamış uyurken bıraktım onu. Çok geçmeden gene yollara düşmüştüm. Saati rehine koydum ve kışın geri kalanını geçirmek üzere kendime bir yün palto satın aldım.

Çok geçmeden, Kolomb'un gemisinde Hint Adaları'na doğru yol alan bir tayfa olarak buldum kendimi.

Bir önceki gün, İspanya'dan kovulmuş birkaç Yahudiyi taşıyan bir gemi Cadiz'den denize açılmıştı. Atalarımızın dinini reddetmeye yanaşmayan ailem ve dostlarım da o gemideydi. Benim kaderim farklıydı. Cordoba şehrinden deniz kıyısına kaçmış ve Palos de la Frontera'ya gitmiştim. Orada, bir kalabalığın içine karışarak, yaşlı bir denizcinin ateşli sözlerine kulak vermiştim. Bu denizci bir süre önce Sargasso Denizi'ne yaptığı bir yolculuğu yarıda kesmek zorunda kalmıştı ve şimdi oradaki kalabalığı yeni bir maceraya çağırıyordu. Üç karavelayla yola çıkacak olanları bekleyen iyi talihi bağıra çağıra ilan ediyordu, zira bu kişiler dünyevi zenginliklere ve ebedi selamete kavuşacaklardı. Üstelik girişimleri Katolik kralların en yücesiyle kutsal kraliçe İsabella tarafından da takdis edilmişti. Pedro Vasquez'in konuşmasını dinlerken (ona böyle sesleniyorlardı), içimdeki bir şey bu çağrıya cevap verdi.

Çantamda Yahudi katliamından kurtarabildiğim birkaç eşyam vardı, Marco Polo'nun uzun süredir hayallerimi beslemiş olan kitabı da bunların arasındaydı. Kitabın bir bölümünde toprağın altınla kaplı olduğu uzak bir ülkeden söz ediliyordu, tarlaların içinden geçen patikaların kenarındaki çakıllar gibi. Bu ülkeyi henüz gören olmamıştı, ama var olduğuna hiç şüphe yoktu. Ayrıca, Hint Adaları'nın güneyinde, denizin ötesinde kalan beyaz bölgeyi gösteren bir de haritam vardı. Haritada bu bölgenin üzerine *terra non condita* yazılmıştı, yani bilinmeyen topraklar. O sayfaları okuyup haritayı incelerken içimde karışık duygular uyanırdı. Palos de la Frontera'daki kalabalığın içinde, o kitabın sayfalarında ve o haritanın çiz-

gilerinde her zaman yazılı olmuş bir öneriyi kabul ediyormuşum gibi geldi bana. Limana gittim ve bir Hıristiyan adıyla kendimi listeye yazdırdım.

Yaşım otuzu aşkındı, ama iş başında gördükten sonra beni kamarot yaptılar. Bundan gocunmadım; gemiye halkımın kaderinden kaçmak ve özgür kalmak için binmiştim ben. Aksanım beni ele vermesin, kaçak bir Yahudi olduğum anlaşılmasın diye dilsiz taklidi yaptım. Havadaki kuşlar gibi, homurdanmalar ve çığlıklarla konuşuyordum. Bana yarı çatlak gözüyle bakıyor ve iyi davranıyorlardı. Aslında o kadar seviliyordum ki, çok geçmeden Kolomb'un oda hizmetçisi oldum. Bu pozisyonu kısmen de dilsiz sanılmama borçluydum: Böylece denizciler adına casusluk yapmaya kalkışamayacaktım. Yeni görevime uyum sağlamakta zorlanmadım. Bana küçücük bir yer vermişlerdi, ama tamamen baha aitti ve geceleri uyumadan önce orada Kitabı Mukaddes'i ve Marco Polo'yu okuyabiliyordum.

Kamaram Kolomb'unkine komşuydu ve kulağımı duvara dayadığımda yatmadan önce dua edişini duyabiliyordum. Dualarında İspanyolca, Latince ve bir Cenova lehçesi birbirine karışıyordu ve söylediklerinin çoğunu anlamıyordum. Çocukken babamın bize okuduğu Babil Kulesi hikâyesini hatırladım, insanoğlunun Nemrut tarafından başlatılan büyük inşaatla göğe ulaşmaya kalkması üzerine Tanrı'nın dilleri nasıl birbirine karıştırdığını. Acaba burada da aynı şey yaşanıyor olabilir miydi? Bu gemiciler daha önce kimsenin aşmaya cesaret edemediği bir okyanusa neden açılmıştı? Keşif yolculuğunun reisi üç dil konuşuyordu ve belki de artık ne söylediğini bilmiyordu! Güvertede dua okumakla görevli delikanlı akşam duasına başladığında, Kolomb'un sesi duyulmaz olurdu: *Amén y Dios nos de buenas noches.**

Tüten bir lambanın aydınlattığı o küçük odada, battaniyeme sarınmış olarak kendi kendime İspanyol İbrancası konuşur, yeni bir Babil Kulesi'ne düşmediğime kendimi inandırmaya çalışarak uykuya dalardım. Sonra rüyalar başlardı. Eve dönmüş olurdum ve karım sevinçle boynuma atılırdı. Annem mutfaktan bu sahneyi seyre-

* (İsp.) Amin, hayırlı geceler. (y.n.)

derken, oğlum bana kollarını uzatırdı. Ve ben uykumda ümitsizce ağlardım, çünkü onları bir daha hiç göremeyeceğimi bilirdim. Uyandığımda, babaların oğullarına yeniden kavuşacağı ve kadınların kocalarını kucaklamaya koşacağı bir öbür dünyaya inandıkları için Hıristiyanları kıskanırdım.

Neyse ki okyanus vardı ve onun görüntüsü ilahi varlığımın anısını yatıştırıyordu. Komutanların masalarına yemeklerini dağıttıktan ve konuşulanları dinledikten sonra, gökyüzüyle okyanusun buluştuğu ve geceleri birbirinin içine geçtiği ufka bakmak için kendimi güverteye dar atardım. Kolomb daimi bir telaş içindeydi ve ne yediğine aldırış etmezdi. Masası coğrafi haritalarla kaplıydı, pergelleri ve cetvelleri oradan oraya kaydırarak bunların üzerine işaretler koyardı. İkinci kaptan Gutierrez onu odasında ziyaret ederdi; birlikte birtakım çizelgelere dalar, hangi rotayı seçecekleri konusunda gecenin geç saatlerine kadar tartışırlardı. İkisinin de nereye gittiğimizi bilmediğinden emindim. Benim umurumda değildi, ama denizcilerin huzursuzlandığını biliyordum. Sonra omuz silkerek kendi kendime sorardım: Benim için neyi değiştirir ki bu?

O sıralar ilahi kimliğimin hatırası zihnimin derinlerine gömülmüştü; çünkü ruhumda Tanrısal olmaktan en uzak duyguyu, kötü niyeti barındırıyordum. Hayatımın sonuna geldiğimi düşünüyordum ve başkalarının kaderi beni pek az ilgilendiriyordu. Kitaplarımın yanı sıra beni avutan bir aletim vardı, ne zaman güverteye çıksam onu da yanımda götürür ve geminin burnuna doğru yürürdüm. Nerede durursanız durun kuzeyi gösteren sihirli bir iğneydi bu. Böylece nereye gittiğimizi her zaman bilirdim ve gemiyi hedefine yönelten benmişim gibi gelirdi bana. "Hint Adaları'ymış," derdim kendi kendime, kaptanın planlarını küçümseyerek. "Bu yönde gidersek oraya asla ulaşamayacağız." Kaptanın bir hata yaptığından emindim, ama bu da beni ilgilendirmiyordu. Uykuya dalmadan önce anlaşılmaz cümleler fısıldarken yakalardım kendimi. "Önemli olan yaşamak değil, denizde yol almak," diye düşündüğümü hatırlıyorum. Pek anlamlı gelmemişti bu düşünce bana.

Kederli bir ruh hali beni düzenli aralıklarla yokluyordu. İnancımı inkâr etmemiştim; ama bir haindim artık, kendi kanımdan olan-

lardan kopmuştum. Yitirilmiş törenler ve gelenekler o kadar umurumda değildi, çünkü bu bakımdan her zaman bir kuşkucu olmuştum; ama yalnızlığın yükünü omuzlarımda hissediyordum. Köksüzdüm, rüzgârın ve kaderin insafına kalmış bir yapraktım. Kollarında oğlumla, sığınmaya karar verdikleri Flanders'e doğru giden karımı düşünürdüm. Kendi kaderimi onlarınkinden ayırmama yol açan şey neydi? Neden Santa Maria'daydım?

Amiral gemisinde zamanı ölçmekte kullanılan, içi kumla dolu o tuhaf biçimli ampulü çevirmekle görevli olduğum gece saatlerinde kendime bu soruları sorardım. Kumun hepsi aşağı akmaz akmaz ampulü ters çevirir ve bir kâğıdın üzerine kısa bir çizgi çekerdim, bir yarım saatin daha geçtiğini gösterirdi bu. Uykuya dalıp da kum saatini çevirmeyi ihmal edecek olsam zaman bizden kaçacak ve gece göğünün içinde kaybolacaktı. "Zaman yoktur," diye düşündüm bir gece. "Zaman, ampulü kaç kere çevirdiğini sayarak okyanusu aşmakta olan bizlerden başka bir şey değil. Zaman saklanacak mı yoksa kayıp mı olacak, bu gemide buna karar veren benim." Tanrı olduğumu hatırlamaya sadece bir adımlık mesafedeydim artık.

Bir geceyi daha zamanı ölçerek geçirdim ve sonra her şey açıklık kazandı, uzun bir kafa karışıklığından sonra yerli yerine oturtulan bir yapbozun parçaları gibi. Sevdiklerimden ayrı düşüşüm, yalnızlığım, uzayın içinde bilinmeyen bir hedefe doğru sürüklenen bir takımyıldız gibi okyanusun üzerinde süzülen filo ve amiralin horlamakta olduğu kamaranın yakınında her yarım saatte bir kâğıda işaret koyan ben. Dikkatle kulak kabartırsam, sessizliğin ötesinde, geminin gövdesine çarpan dalgaların sesini duyabiliyordum, merdivenlerde ve ambarda gizlice koşuşturan farelerin tıkırtısını da. "Evet, ben Tanrıyım," diye düşündüm. "Artık bir annem ve babam yok. Karımı kaybettim, oğlumu kaybettim. Burası benim güneş sistemim. Suyun üzerinde yolculuk eden bir kuyrukluyıldızın içindeyim."

Yıldızlara bakmak üzere güverteye çıktım. Keşfedilmemiş bir kıtaya doğru yol alan muazzam bir orduya benziyorlardı. Şafak sökene kadar kaptan köprüsünde kaldım. Arada bir ampulü çevirmek için aşağı iniyordum. Sabahın ilk ışıkları arkamızdaki gökyüzünü

deldiğinde, mürettebat için kalk borusu anlamına gelen sabah ilahisini duydum:

Bendita sea la luz
y la Santa Veracruz
y el Señor de la Verdad
y la Santa Trinidad*

Bu selamı ve günlük çalışmanın başlangıcını haber veren nidayı şükranla karşıladım. Denizcilerin toplanmaya çağrıldığını duydum – "Al cuarto, al cuarto,"** diye bağırdı kamarot, boğulmuşları bile diriltecek kadar güçlü bir sesle. "Al cuarto que ya es hora! Leva, leva, leva!"*** Kaptan köprüsünün içinde hoplayıp sıçrıyor, herkese gülümsüyor ve yeryüzüne geri dönen güneşe el sallıyordum. O anda güneşin doğuşu bana bir mucize gibi göründü, bir parça tezahüratı kesinlikle hak eden bir mucize. Uzun yolculuktan bitkin düşmüş denizciler, bunca coşku karşısında hayrete düşerek bana baktılar. Sessizliğimi bozmamak için çaba harcamak zorunda kaldım. Gemiyi gece gündüz takip eden kuşlara, peşimiz sıra gelen balık sürülerine baktım. Bütün okyanus dünyası devinim içindeydi.

Her şey yeniden anlam kazandı, Musevilik dinine olan inancımı kaybetmiş olmam bile. "İşte bu yüzden artık inanmıyorsun," dedim kendime, amiralin odasını temizler ve masasının üzerine dağılmış pergel ve çizelgeleri toparlarken. "İşte bu yüzden inanamıyorsun! Ulaşılacak daha yüksek bir şeyin var olduğunu başından beri biliyordun, arkandan gelecek ve seni yersiz yurtsuz bir Yahudiye dönüştürecek bir şeyin." Tekvin'de anlatılan ve sevdiğim kitaplarda hayali kurulan cenneti yeniden bulma düşüncesi doğdu zihnimde. Belki de gitmekte yer olduğumuz yer orasıydı.

Batı'ya doğru gittikçe gittik. Suyun üzerinde o güne kadar hiç görmediğimiz bitkiler sürüklenmeye, gökyüzünde hiç tanımadığı-

* (İsp.) Kutsansın ışık
ve Aziz Veracruz
ve gerçeğin efendisi
ve Aziz Trinidad. (y.n.)

** (İsp.) Kamaraya, kamaraya. (y.n.)

*** (İsp.) Kamaraya, vakit geldi! Kalkın, kalkın, kalkın! (y.n.)

mız kuşlar uçmaya başladı. Gökkubbe olduğu gibi konum değiştirmekteydi. Ay başka zamanlardan kalma bir arkadaşa benziyordu. Bir gece, kulağını kamaranın duvarına dayayarak, bu yolculuğun hiç bitmeyeceği endişesi içinde kıvranan bir subayla Kolomb arasındaki bir konuşmayı dinledim. Kolomb'un sözleri, felsefi bir söylevin parçaları gibi ulaştı bana.

"Bak," diyordu Kolomb subaya, "kaderimizden yakınmamalıyız. Evet, açık denizdeyiz, evimizden uzaktayız ve nereye gittiğimizden emin değiliz. Karaya ulaşacağımız ve geri döneceğimiz günün hayalini kuruyoruz, doğru. Yıldızlardan medet umduğumuz ve kendimizi rüzgârlara emanet ettiğimiz de doğru, her gece kendimizi dualarla yatıştırmak zorunda olduğumuz da. Ve bütün bunlar insana acı veriyor. Ama bir düşün! Şimdi denizde olmasak ne yapıyor olacaktık? Güzel ve sevinçli bir şey mi, yoksa daha da acılı ve sıkıntı verici bir şey mi? Önceki hayatını hatırlarsan, ikinci varsayım daha muhtemel görünüyor. Diyelim ki acıdan ve üzüntüden kaçmayı başardık, bizi bekliyor olabilecek daha da korkunç bir şey var. Ne biliyor musun? Can sıkıntısı, insanlığın baş düşmanı! Halbuki burada, yolculuğumuzda, kabul edersin ki can sıkıntısı kök salamaz. Hem yolculukta insanın hatıraları ne kadar güçlü bir anlam kazanıyor! Karadayken her gün yaptığımız şeyler bugün bize bin kat daha değerli görünüyor: Çiçekler ve genç kızlar, ırmaklar ve buğday tarlaları. Hatta üzerinde yürüdüğümüz toprak bile. Denizcilerden başka kim bunun değerini fark etmiştir? Gördüğün gibi, biz bir rüyanın peşinden gidiyoruz ve bu serüven bize mutluluk veriyor. Ve yeni topraklar ararken bile, arkada bıraktığımız toprağın hatırasından kuvvet alıyoruz. Bizimki kötü bir kader değil!"

Dinliyor muyum yoksa rüyada mıyım, artık ayırt edemiyordum. Kum saatinin ampulü boşalmıştı, hemen kalkıp çevirdim. Bulutlu gökyüzünün altında artık mutlak bir sessizlik hâkimdi. Kutupyıldızı neredeydi? Düşünceler içinde, kaptan köprüsünde bir aşağı bir yukarı yürüdüm. "Kolomb haklı," dedim kendi kendime. "İyi akıl yürütüyor bu Cenovalı denizci. Şimdi bu çılgınca keşif yolculuklarını daha iyi anlıyorum. Ama söyledikleri benim için geçerli değil. Ben can sıkıntısı çekmiyordum! Ben hayatımdan memnundum ve

böyle bir şey aramıyordum. Benimki insani bir kader değil. Demek ki ilahi bir kaderi izliyorum, tek açıklaması bu."

Denizcilerin uyuduğu ambarın girişine doğru yürürken, boş gözlerle içeriye baktım. Birden tuhaf bir büyülenmeyle olduğum yere çivilendim. Duraksadım. Sonra o dünyaya inen basamaklara yöneldim. Tıpkı amiralin kamarası gibi burası da düşüncelerle doluymuş gibi geldi bana. Ama neydi denizcilerin düşünceleri? Güverte altında sağa sola kaçışan farelerin arasında tökezledim. Ellerimle yoklaya yoklaya, uykudaki denizcilerin yataklarına yaklaşıncaya ve uykularında sıçrayıp inlemelerini duymaya başlayıncaya kadar karanlıkta ilerledim. Orada durdum ve onları dinledim. Kimisi bir deniz kazasına uğramaktan korkuyor, kimisi altın ve elmas rüyaları görüyor, kimisi de uzaktaki memleketini düşünüyor ve sevdiklerinin adını sayıklıyordu.

Bitkin ve yılgın mürettebatın dev mırıltısına kulak vererek orada durdum. Sonra koşarak güverteye döndüm ve son anda yetişerek ampulü çevirdim. Bitişik odaya gelen subay yatmaya gitmişti. Kolomb da uzun süre odanın içinde gezinip durduktan sonra yatağa girdi. Uyumadan önce her zaman yaptığı gibi dua ettiğini duydum. O gece kendime, Tanrı'nın kendisine mesken olarak Hıristiyan zalimlerin mülkiyetindeki bir gemide yolculuk eden bir Yahudinin bedenini seçtiğini ve bütün bunların amacının beni umut dolu bir dünyanın kâşifi yapmak olduğunu söyledim. Dünyayı keşfe gönderilmiş huzursuz bir hayvan gibi gördüm kendimi: Bir tilki, bir yılanbalığı, sıçraya sıçraya denizler aşan bir yunus. Gemide uyanık olan bir ben vardım, bir de köprünün bir köşesinde battaniyesine sarınmış olan görev başındaki kamarot.

Ertesi sabah hepimizin beklediği narayı koparan da işte bu kamarot oldu: "Tierra, Tierra! Señor, albricias!"* Karayı ilk görecek kişiye vaat edilmiş olan ödülü de o kaptı. O anın olağanüstü heyecanını, güvertede çılgınca koşuşan denizcileri ve onları karaya taşıyan ilk tekneleri sonraları sık sık hatırlamışımdır. Karaya çıktık ve o topraklara bir Hıristiyan adı verdik. Yerlilerin yarı çıplak vücutlarını ve bize dostça kucak açışlarını görünce, burada insanlık tari-

* (İsp.) Kara göründü, kara göründü! Müjdemi isterim! (y.n.)

hini yeniden başlatmanın mümkün olduğuna inandım. Ne var ki Kolomb'un seyir defterinde okuduğum son sayfa, onun yerlileri köleleştirmek niyetinde olduğunu haber veriyordu.

İşte o zaman gidip yerlilerin arasında yaşamaya karar verdim ve fatihler yavaş yavaş ilerleyerek köyleri ele geçirirken ben de kabileden kabileye dolaştım. Irmakları çıkış noktalarına kadar izleyerek, vadiler aşarak, dağlara tırmanarak, kendime ve başlangıçtaki umutlarıma her an biraz daha yaklaşarak adanın içlerine doğru ilerledim, arkamda bıraktığım bütün izler silinene ve herkes beni unutana kadar. Bir bataklık ya da hızlı bir akıntı Tanrı'yı yutmuştu sanki.

Bu yolculuğa ait bölük pörçük anılar, son derece sofu ve yerleşik, aynı zamanda kambur ve sakat bir adamcağız olarak, coğrafi haritalar çizerek yaşadığım Londra'da aklıma üşüştü.

Âdetim olduğu üzere yalnız yaşıyordum. Annem yıllar önce ölmüş ve cennette melekler için haritalar çizdiğini hayal ettiğim babamla buluşmuştu. Kartografi sanatını ondan öğrenmiştim. Kaderin bana reva gördüğü beden göz önüne alınırsa, benim için uygun bir işti. Zamanımın büyük bölümünü, haritaların, kitapların, pergellerin ve yerküre modellerinin doldurduğu bir çalışma odasında geçiriyordum. Odadaki eşyaların arasında, uzun birkaç yolculuktan sonra ailemin eline geçmiş, İtalyan yapımı değerli bir usturlap da vardı. Bu aletin Amerika'ya yaptığı ilk yolculukta Kolomb'a ait olduğu rivayet ediliyordu, ama büyük ihtimalle uydurmaydı bu. Araştırmalarımın gösterdiği kadarıyla, bu büyük denizcinin bir usturlabı yoktu.

Bir süre önce karım evden kaçmıştı ve nereye gittiği konusunda hiçbir fikrim yoktu. Bu olay, bu dünyada bir ilahi takdirin, tarihin içinden geçen ve dünyaya saçılmış kaderleri birbirine bağlayan bir altın ipliğin varlığına duyduğum inancı sarsmamıştı. Oğlum da karımla birlikte ortadan kaybolmuştu. Artık yetişkindi ve belki de Londra'da, benimle aynı mahallede yaşıyordu. Kafamı işimden kaldırarak oğlumun yaşını kestirmeye çalıştım. On sekiz yaşında mıydı, yirmi mi? Çıkaramıyordum.

Yıllardır bir dünya atlası üzerinde çalışmaktaydım. Kıtalara, bölgelere ve dünya yüzüne dağılmış adalara ait düzinelerce harita hazırlamıştım. En büyük özeni sahil şeritlerine, okyanus derinliklerine, dağ yüksekliklerine, ırmak yataklarına, ülkeleri birbirinden ayıran ve her savaş ve antlaşmadan sonra değişen girintili çıkıntılı çizgilere gösteriyordum. Bu yüzden çalışmaya devam ediyor, bütün boşluklar doluncaya ve eserim kusursuz hale gelinceye kadar atlasımı bastırmaya çekiniyordum. Yolculuklar ve süregiden keşifler yüzünden dünyanın biçimi durmadan değişiyordu. Boyuna yeni keşif yolculuklarına ilişkin raporlar alıyordum, yanlarına kabataslak, tahmini haritalar iliştirilmiş olarak. Uzun süredir ihmal edilmiş ve şiddetin pençesine düşmüş bir dünyaya düzeni geri getirme görevinin bana verilmiş olduğu inancıyla, bu aceleci hipotezlerin anlamını çözmeye çalışıyordum.

İşimin ölümüme kadar süreceği fikrine kendimi alıştırmıştım, sonra onu yanımda gökyüzüne götürecek ve babamın doğrudan meleklerin ve kutsanmışların bakışı aracılığıyla yukarıda çizmiş olduğu haritayla karşılaştıracaktım. İşte o zaman yaptığım yanlışların hepsini düzeltecektim. Bedensel hastalıklarımı ve talihsizliklerimi unutarak, uhrevi saadete doğru dev adımlarla ilerledim. Tanrılığımın anısı bulanık ve Hıristiyanlıkla gölgelenmiş olduğu halde, mülklerimin haritasını çıkarmak üzere gökyüzünden dünyaya indiğim düşüncesi zihnimde kesinlik kazandı; arazide ölçümlerini yaptıktan sonra evine gidip hesaplara ve dökümlere gömülen bir haritacı gibi.

Acı çeken bir Tanrıydım ben, elinden gelen tek yolla dünyayı yeniden yaratmaya karar vermiş bir Tanrı. Bu esine kapıldığım gün, soyulmuş bir portakalın dilimleri gibi kavisler çizerek genişleyen boylamların oluşturduğu bir ağ çizdim ve bütün dünyayı içine alan tek bir harita üzerinde çalışmaya başladım. İçimi kararlı bir mutluluk doldurdu. Hayatım anlamla dolup taşmaya başladı ve çizim kâğıtlarını oraya buraya dağılmış geniş ve renkli alanlar kapladı.

Çalışma odamdan neredeyse hiç çıkmıyor ve geceleri odanın bir köşesine çekilip her gün kendi hazırladığım bir yatakta uyuyordum. Gene böyle bir gece kapıda bir gürültüyle uyandım. Yataktan kal-

kıp aşağı indim ve kulak kabarttım. Dışarıda birisi kapıya vuruyor ve inildeyerek anlaşılmaz cümleler sıralıyordu. Korkumu yenerek kapıyı açtım. Rüzgâr ve yağmur yüzüme çarptı, sonra bir gövde beni yere devirerek koridora yığılıp kaldı. Adamın ağzından bir inilti çıktı ve sonra bayıldı. Loş ışıkta yüzünü görmeyi başardım ve geçen onca zamana ve korkunç talihsizliğinin bütün izlerine rağmen, oğlumu tanımakta güçlük çekmedim. Elimin gövdesinin yan tarafından fışkıran sıcak bir sıvıya batmış olduğunu fark ettiğimde kendimi hâlâ toplayamamıştım. Hemen gecenin içine daldım ve bir cerrah arayarak sokaklarda düşe kalka koşturdum. Birini bulup getirdim ve birlikte oğlumu benim yatağıma taşıdık. Çok kan kaybetmişti ve bıçak yarası derindi. Bir süre sonra onunla baş başa kaldım.

Oğlum derin bir uykudaydı. Ona dikkatle baktım. Temizlenmiş ve benim çizim gömleklerimden birini giymiş olarak orada yatan kişi gerçekten benim oğlumdu. Adonis kadar güzeldi, yüzünde benim çirkinliğimden eser bile yoktu. Dünyadaki yolculuğumu izleyen ilahi takdirin bir hediyesi olarak oğlumun bana geri döndüğünü düşündüm. O gece, bedenim ve ruhumla kendimi ona adayacağıma yemin ettim; nereden geldiği ve ne yapmış olduğu hiç önemli değildi. Uyuyan oğlumu seyrederek kalemlerimi sivrilttim, ama tek bir çizgi bile çizemedim.

Uyandıktan ve konuşacak hale geldikten sonra bana hikâyesini anlattı. Zamanını arada bir çalıştığı tiyatronun oyuncularıyla Londra'nın yeraltı entrikalarının tezgâhlandığı meyhaneler arasında bölüştürerek kıt kanaat geçinmekteydi. Kime ait olduğunu açıklamaktan kaçındığı bir cüzdan yüzünden çıkan bir kavgada bıçaklanmıştı. Onu üzüntüyle dinledim, ama bir yandan da içim ona yardım etme isteğiyle doldu. Demek kaderi buna varmıştı. Ama artık benim ellerime teslim edilmişti ve ben onu koruyup gözetecektim.

Yiyecek ve içecek bulmak için sokaklarda nasıl bir heyecanla dolaştığımı, beklenmedik ve cüretkâr duyguların içime nasıl doluştuğunu hâlâ hatırlıyorum. Onu Mesih olarak görüyordum, insanların karanlık ve vahşi dünyasına dalmış, öldürülmüş ve en sonunda babasının evine dönmüştü, benim her zaman onu beklemekte oldu-

ğum eve. Oğlumun dönüşü, ulaştığım ruhaniyetin su götürmez bir kanıtı gibi görünüyordu bana. Bir akşam, oğlum onun için hazırladığım yemeği yedikten sonra dinlenirken ben de dünya haritamın başına döndüm ve işlek çizgilerle güneydeki keşfedilmemiş bir kıtanın sınırlarını çizdim. Kıtanın içini, meçhul bölgenin içlerine doğru soluklaşan parlak bir kırmızıya boyadım. Sonra, zihnimde bilinmeyen ağaçların görüntüleriyle ben de uyuyakaldım.

Ertesi sabah oğlum, onun için satın aldığım giysileri ve evde bulabildiği paranın tümünü yanına alarak gitmişti. Güçsüzlüğü göz önüne alınırsa, fazla uzaklaşmış olamazdı. Geri döneceğini düşündüm ve iki gün boyunca kulağım kirişte bekledim. Oğlumun yok olduğu andan itibaren gözüme uyku girmez oldu. Akşamları kalın paltoma sarınarak dışarı çıkmaya ve tiyatroların bulunduğu semtteki meyhanelerde onu aramaya başladım.

Bir sürü meyhane vardı ve ben birinden öbürüne dolaşıp durdum. Bazıları zavallı berduşları ve fahişeleri ağırlıyordu, bazıları da tiyatro camiasının uğrak yeriydi. Bu gruba girenlerde onu daha büyük bir dikkatle aradım. Sağır edici gürültünün içinde sayısız yüzü boşuna inceledim. Arayışım bir sonuç vermedi. En sonunda bu meyhanelerin birinde bir masaya geçip oturdum ve kendime bir içki söyledim, ağzına içki koymayan ben! O kadar üzgündüm ki, pes etmeye ve sarhoş olmaya hazırdım. O sırada masama birinin oturmuş olduğunu fark ettim. Oğlum kadar olmasa da genç bir adamdı ve şaraba benden daha alışkın olduğu her halinden belliydi. Ona bakmakta olduğumu fark etti ve benimle konuşmaya başladı. Pek iyi anlayamadığım, karmaşık bir hikâye anlattı bana. Hikâyeyi çözemesem de, kendisinin bir aktör ve oyun yazarı olduğunu anladım. Uzun uzadıya mesleki hayatından yakındı; ona kalırsa başarısı yeterince görkemli değildi ve rakiplerinin komplolarıyla engelleniyordu. Sesimi çıkarmadım, kendi dertlerimi unutma umuduyla onun şikâyetlerini dinlemeye dünden hazırdım. O içkisini içer ve anlatırken, tarazlanmış saçlarına, şarapla ıslanmış bıyığına, dar omuzlarına ve boğumlu ellerine bakıp durdum.

Onu oğlumla karşılaştırdım. Oğlum daha yakışıklıydı, ama o da aynı ölçüde öfkeli ve tatminsizdi. Bana bütün hayatını anlatan bu

yabancının yerine neden oğlumu bulmamıştım sanki? Adam birden bana adını söyledi ve bu adı daha önce duymuş olduğumu fark ettim. İnsanların onun eserlerinden, tarihi oyunlarından, komedilerinden ve mitolojik farslarından söz ettiğini duymuştum. Üretken ve hayli başarılı bir yazardı. Neden bu kadar karamsar düşünüyordu? Onu dinleyerek orada oturdum; içtiğim azıcık içkiden biraz çakırkeyif olmuştum. Aktör kendi eserlerinden söz etmeye başlayınca ateşlendi ve kesik kesik, ama berrak bir sesle dizelerini okumaya başladı. Çok güzel dizelerdi, ama üslup o kadar cafcaflı olmayıp tasvire daha çok ağırlık verilse daha güzel olacaklarmış gibi geldi bana. Şiirin her yerinde, aslında birinci sınıf olan genel etkiyi bozan, tumturaklı bir belagat vardı. Bu düşüncemi ona dürüstçe söyledim, ama sözlerim onu kızdırdı. Alaycı bir öfkeyle yüzüme baktı ve beni tepeden tırnağa süzdü. Yüzünden bir ışıltı geçti ve parmağını bana doğrulttu. Bu arada öbür eli, dikkat talep ederek odaya doğru uzanmıştı.

Meyhane bir anda sessizliğe gömüldü ve masamız, sanki büyü yapılmış gibi, bir tiyatro sahnesine dönüştü. Bu sahnede oyuncular ben ve oyduk, ama ben hâlâ rolümden emin değildim. Sonra aktör, sözde beni tasvir eden bir monologa girişti: Sakat, eciş bücüş, duvarlara gölgesini düşürmekten korkan biri; görüntüm o kadar iğrençti ki köpekler üstüme saldırıyor, kadınlar bana dokunmaktan kaçıyordu. Konuşmasının önceden prova edilmiş olduğu ve teatral etkisini görmek için onu benim üzerimde denediği yolunda tuhaf bir duyguya kapılarak, yerime çivilenmiş gibi dinledim. Gösteri sırasında sarhoş seyirci kitlemizden gizli kıkırtılar yükselmeye başladı ve kabara kabara sonunda bir kahkaha tufanına dönüştü. Başarısıyla aşka gelen aktör ayağa kalktı ve katıksız bir küçümsemeyle elini bana doğru uzattı. Yüzüm alev alev yanıyordu; büyük bir dikkatle, her hareketimi kontrol etmeye çalışarak ayağa kalktım. Yakındaki bir meşale kamburumun gölgesini masanın üzerine düşürdü. İlk adımım o kadar sarsakçaydı ki kahkahalar kapıya kadar bana eşlik etti. Utançla sisin içine karışıp kayboldum.

O üzüntüyle, yolumu kaybettiğimi fark edene kadar yürüdüm. Pis kokulu, tanımadık sokaklarda zifiri karanlığın içinde ilerledim.

Bir çeşit melunca büyüyle, kör cücelerin yaşadığı bir dünyaya ulaşmıştım. Kulübelerin kapı ve pencereleri alçak ve aşırı derecede dardı. Sokakları kaplayan çöplerin arasında zorlukla ilerliyordum. Geldiğim yoldan geri dönmeyi denedim, ama karmakarışık sokaklarda yönümü iyice şaşırdım. Ansızın, akıl almaz bir geçit töreni başladı. Cehenneme girmiştim sanki. Yanımdan körler, sakatlar, topallar, uyuzlar, deliler, irinliler, guatrlılar, açlar, sarhoşlar, sıracalılar, kanserliler, hezeyanlılar, kaçaklar ve meczuplar gelip geçti. İğrenç mucizelerin sergilendiği bir meydandaydım. Yaşlılar ve çocuklar bir parça ekmek için itişiyordu; havadan bile pislik ve leş gibi bir koku sızıyordu. Beni fark eden olmadı. Kıyamet benzeri bir rüyaya hapsolmuştu hepsi. Paltoma sıkı sıkı sarınmış olarak kalabalığın içinde hareketsiz dururken, insanlık lağımlarını ziyaret etmek için yeryüzüne doğru alçalan, kılık değiştirmiş Tanrı olarak gördüm kendimi ve ruhumu yakıcı bir pişmanlık doldurdu. Ağılı andıran evlerden birinin duvarına yaslanarak bu ağır yenilgiyi seyrettim. Sonra karanlığın içinde birisi beni fark etti; bir el bana doğru uzandı ve sokak baştan başa feryatlarla yankılandı. Başka bir elin yakaladığı paltomun içinden sıyrılıp çıktım ve nereye gittiğimi bilmeden karanlığın içine doğru kaçtım.

Dünya bu olamaz, dedim kendi kendime. Her yer bunun gibi olamaz. Dünyanın tomurcuklanmakta olan bir parçası da olmalı. Bunu hatırlıyorum, bunu söylemişlerdi bana. Neresi orası?

Bir melek olsaydım her şey daha kolay olurdu tabii. O zaman, üzerinde yıllarca çalıştığım ormanlara, göllere ve sahillere doğru uçar ve orada güzellik rüyama kavuşurdum. Ama ben sakattım ve yorgunluktan bayılmak üzereydim. Gecenin içinde oradan oraya dolaştım ve sonunda kendimi bir tiyatronun önünde buldum. Biraz soluklanmak üzere içeri girdim. Oyun başlamıştı; birinci balkondan bir bilet aldım, merdiveni çıktım ve kendimi sıranın üzerine bıraktım.

O akşam müzikli ve danslı bir mitolojik hikâye sahneliyorlardı. Gürültücü bir seyirci kalabalığının karşısında oyuncuların ve fener taşıyıcıların biri girip biri çıkıyordu. Seyirciler birkaç sahnede birden gelişen heyecanlı olaylara kendilerini kaptırmışlardı, yumruk

sallayıp bağırarak karakterleri cesaretlendiriyor ve tehdit ediyorlardı. Kısmen utangaçlığımdan, kısmen de geç geldiğim ve sahnede olup biteni tam olarak anlamadığım için ben bu coşkuya katılmadım; ama tiyatroya ayak basmadan geçirdiğim onca seneden sonra, gördüklerim beni de büyülemişti. O hareket, ışıklar, kadın rollerine çıkan erkeklerin giydiği kostümler, bütün binayı canlandıran o tılsımlı, bulaşıcı duygu; bütün hepsi, başka bir çağdan kalma bir hatıra gibi aklıma doluştu. Oyunun sonunda, çıkışa doğru koşturan kalabalığın ortasında buldum kendimi.

Sonra yeniden Londra sokaklarına çıktım. Gözlerimin önünde kostümlerin ve bedenlerin fırıl fırıl dönen görüntüsüyle bir süre yürüdüm. Birkaç meyhaneye daha girdim, ama boşuna. Belki de oğlum bana yalan söylemişti ve buralarda yaşadığı bile doğru değildi. Onu bulmamı istemediği besbelliydi. Büyük bir bezginlik beni evime doğru sürükledi. Ağır ve huzursuz bir uykuya daldım.

Gecenin kör karanlığında gözlerimde yaşlarla uyandım. Battaniyeme yapışmış olarak yatağımda yatarken, bir haritanın üzerine çizmekte olduğum dünyanın ta kendisiymiş gibi tiyatro yeniden gözlerimin önünde canlandı; sahne denizlerle çevrelenmiş bir kıtaydı ve yerdeki kapaklı kapı cehenneme açılıyordu. Benim de bir rolüm vardı; ama komik bir rol müydü yoksa trajik mi, bunu ancak Yüce Yazar tarafından yazılmış olan oyunun sonunda anlayacaktım. Odanın karanlığı içinde diz çöktüm ve kendimi dualara bıraktım. Ruhumu karartmış olan aptalca düşüncelerin bağışlanması için yalvardım ve hem bana sunulmuş lütuflar için, hem de doğumumdan beri sırtımda taşıdığım hastalıklar için şükrettim.

O anda yaşlı adamın artık Tanrı olmak istemediğini anladım. Onun bedeninden ayrıldım ve bir süre dua edişini seyrettim. Kendini o kadar kaptırmıştı ki, gittiğimi duymadı.

Bir süre sonra, kuzey sisleri arasında insanların hayallerini süsleyen ülkeye, İtalya'ya geri döndüm. Veneto yazının sıcak ve nemli havasını soluyarak bulutlar arasında yaptığım yorucu bir yolculuktan sonra, Özlem Köprüsü'nün önünde durdum. Gondollar yanımdan

kelebekler kadar sessizce süzülüp geçerken, Uzun Zorbalık yıllarında görmeye gittiğim mahkûmları hatırladım. İçlerinden biri, hararetle dünyanın tarihini yazdığı Londra Kulesi'nde on üç sene kapalı kalmıştı, benim açık ve gizli başoyuncusu olduğum tarihi. Onu aydınlatmaya çalışarak yanında epey zaman geçirmiştim, sürükleyerek idama götürdükleri güne kadar. Bu son deneyimle ilgili düşüncelerini hiçbir zaman öğrenememiştim. O da mı benim takdirimdi?

Kendisini çalışma odasına hapsetmeyi seçen Fransızı hatırladım. Eski zamanlardan kalma kitaplar okumak ve okuduklarının kendisinde uyandırdığı düşünceleri yazmak üzere oraya çekilmişti. Odanın duvarları Yunanca ve Latince karalamalarla kaplıydı; dışarıdaki kır manzarasına bakmak için bile masasından kalkmazdı. Tabiat onu hiç ilgilendirmiyordu. Bir keresinde şunları yazmıştı: "Hayvanlar inlerine girerken izlerini nasıl yok ederse, bizler de öyle yapmalıyız." Nitekim, masanın başındaki sandalyeye yapışıp kalmış bedeni, inine sığınmış bir hayvanın, karanlıkla kuşatılmış bir yabantavşanının biçimini almıştı. Her gün cesaretle ölüm düşüncesinin içine dalar ve ölümün içinde nefes almaya başlayıncaya kadar orada kalırdı, canlı canlı gömülmüş birinin kaskatı hareketsizliğine bürünerek. Üstünü değiştirip belediye başkanlığının omuzlarına yüklediği görevlere koşmak için son anda normal haline dönerdi. İki rolü de bu kadar iyi oynadığı için hayranlık duyardım ona.

Sonra, inançlı bir İtalyan mahkûma yaptığın ziyaret geldi aklıma. Sapkınca görüşleri yüzünden hapse atılmış, vaktini dünyayı kötüleyen ve beni öven şiirler yazmakla geçiren bir keşişti bu. Kapatıldığı o karanlık hücrede yazdığı şeyi görmeyi nasıl başarıyordu bilmiyorum. Kelimelerle anlatılmaz bir pisliğin ve kendi dışkısından yükselen kokunun ortasında yaşıyordu. Şiirinde nefretle söz ettiği hayata olan bağlılığı o kadar güçlüydü ki, ölümden kurtulmak için deli numarası yapmıştı. O ağır kokulu hücreyi biraz havalandırmak için elimden geleni yapardım. O zaman uyuşukluğundan sıyrılır ve kurmayı amaçladığı mükemmel topluma ilişkin yeni bir bölüm daha yazıverirdi. Rahiplerin hâkimiyetindeki bir toplum olacaktı bu; kendi kaderinden hiç ders alamamıştı. Oradan ayrılıp,

Amsterdam'daki bir ressamın atölyesinde teselli bulmaya çalışırdım. Ona kendi isteğimle poz veriyordum. Çok kereler, kendi portresini çizme bahanesiyle benim resmimi yapmıştı. O zamanlar nasıl göründüğümü görmek için hâlâ gidip o portrelere bakarım.

Yalnız kişilere ait onca anının içinde, İspanyol bir rahibenin aşk hikâyesinin bende ayrı bir yeri vardır. Teresa de Avila kendine özgü çılgınca ve abartılı üslupla bir süredir beni taparcasına sevmekteydi ve tatlı sert bir tavırla etrafındaki rahip ve rahibelerden de aynı sevgiyi talep ediyordu. Onu bir törende ilahi okurken görmüş, solgun ve tükenmez bir alevin aydınlattığı yüzünü ilgiyle seyretmiştim. Bir gün odasında dua ederken yanına gittim ve dikenlerini çıkarmış bir kirpi ya da kabuğunun içindeki bir kaplumbağa gibi içine sığındığı ruhun yapısını gördüm. Ruhu eşmerkezli yedi bölmeden oluşan bir şato gibiydi ve şatonun merkezinde gelin ve güvey olarak bizi bekleyen oda vardı. Teresa'nın güzelliğine ve coşkusuna kapılarak, o bölmeleri birer birer geçişi sırasında ona eşlik ettim. Her odayı sağlam ve hafif adımlarla kat etti, dünyevi arzuları geride bırakarak. Karşılaşmamızın gerçekleştiği zifaf odasına ulaştığında, kendini her türlü şehvetten arındırmıştı. Tek kelime konuşmadık; hayatla ya da benimle ilgili hiçbir soru sormadı. Bütün istediği beni sevmekti ve ben de onun beni sevmesinden, ruhunun bütün ateşiyle sevmesinden mutluydum. Duaların hızlı ritmi içindeki mutluluğunu hatırlıyorum, gözleri yukarı kaymış, solukları sıklaşmış, bacakları çılgınca bir titremeye yakalanmıştı. Teresa'nın ruhunun derinliklerine daldığımda zifaf yatağına güzel bir koku yayıldı ve dövme altından zarif bir çan takımı odayı bir dizi çan sesiyle çınlattı: Üçüncüsü, altıncısı ve dokuzuncusu. Sevgilim melekleri seyrederek uyuyakalmıştı. Melekler onu ölümlü kılıfından çıkardılar ve sanki bir gecelikmiş gibi üzerinde bir tek ruhuyla bıraktılar.

Daha mutsuz anlarım da oldu. Bir keresinde ağır bir depresyona girdim ve hayatımı sona erdirmeye karar verdim. Beni arada bir yoklayan bir düşüncedir bu, hem de hayli güçlü bir şekilde. İnsanoğluna Tanrısal tabiatımı ifade etmenin en iyi yolunun sanat olduğuna karar vererek, Pisa'da bir ressam heveslisi olmuştum. Ne var

ki yeteneğim, köylerdeki küçük kiliselerin duvarlarına melekler ve Bakire Meryem'ler çizmekten öteye götürmedi beni. Şehirlerde, ünlü ressamların gittiği büyük kiliselerde resim yapma şansını hiç ele geçiremeyeceğimi anladım. Onlara uzaktan uzaktan hayranlık besliyor, sonra fırçalarıma ve hep aynı renkleri karıştırdığım kovalarıma geri dönüyordum. Ben, Tanrı, üstatlarla aynı meydanda top koşturmuyordum, bunu kabul etmek zorunda kaldım. Ama bunun beni ne kadar derin bir hayal kırıklığına uğrattığını fark edemedim.

Bir gün bir arkadaşım bana Caravaggio'nun, İtalyan polisi tarafından aranmakta olan suçlu ressamın eserlerinden birini göstermek istedi. Satacak uygun zamanı kollayarak evinde gizli tuttuğu bir resimdi bu. Beni içeri soktu, tavan arasının karanlık bir köşesinde duran bir yığın tuvalin içinden bana göstermek istediği resmi bulup çıkardı ve görebilmem için bir meşale getirerek resmin üzerine tuttu. O resmi hiç görmemek benim için çok daha hayırlı olacaktı.

Önümde o kadar canlı bir sahne vardı ki içim dinsel bir sarhoşlukla doldu: Duvarlarına freskler yaptığım kiliselerin cemaatlerinde uyandırmaya çalıştığım duygu tamı tamına buydu işte. Kompozisyonun cüretkârlığı nefesimi kesmişti. Resmin tam ortasında, meçhul bir kaynaktan fışkıran müthiş bir ışık vardı. O kadar güçlüydü ki, arkadaşımın resmi aydınlatmak için tuttuğu meşaleyi karartıyordu sanki. Bu ışığın çevresi, sonsuz bir mutluluk içinde kıvranan çarpıcı insan bedenleriyle sarılmıştı. Neden *kıvranan* diyorum? Çünkü o anda, ateş gibi parlayan renkler karşısında gözlerimin bana ilettiği izlenim buydu; her renk bir öncekinin rüyasından çıkmıştı sanki, öyle ki resim hem hayat gibiydi, hem de hayattan bile büyük bir şeydi. Kendi yetersizliğimin bilincine vardığımda, artık nefes alamıyordum. Arkadaşım fısıltıyla birtakım mesleki yorumlarda bulunuyordu; ama onu dinlemiyordum bile, kendi başarısızlığımın girdabı içinde kaybolup gitmiştim. O anda hayranlıkla seyrettiğim şeye yer açmak için kaldırıp kenara atılacak resimler yaparken gördüm kendimi. Havada heybetle süzülen kartalın karşısındaki bir serçe, bir ardıçkuşuydum ben! Karanlığın içindeki bir hırsız gibi kaçıp gittim o evden.

Uykusuz bir gece geçirdim. Sevgilim, çektiğim ıstıraptan haber-

siz, yanımda uyuyordu. Resimlerime hayranlık duyan saf bir kızdı ve benim bir sanatçı, bir Raffaello ya da bir Tiziano olduğum konusunda sarsılmaz bir inanca sahipti. Bense onun inancında gerçek benliğimi yok saymaya yönelik bir inat görüyordum, beni olduğum gibi görmek istemiyordu sanki.

Yataktan kalktım ve atölyeye gittim. Sehpanın üstünde yeni başladığım bir Tebliğ duruyordu. Bakire Meryem henüz çizgilerden ve elbisesinin eskiz halindeki dökümlerinden ibaretti, o ana kadar daha çok melek üzerinde çalışmıştım çünkü. Öbür tablonun içimde uyandırdığı duygular hâlâ canlıydı ve bu duyguların etkisiyle meleğe düşmanca baktım. Kadınsı bir yüzü olan, sarışın bir melekti bu, üzerinde mavili-beyazlı bir elbise vardı. Kanatlardan birini tamamlamış, öbürünü de yarı yarıya bitirmiştim. Meryem'e doğru uzanan eli hâlâ parmaksızdı, parmaklar henüz kurşunkalemle kabaca çizilmişti. İlahi haberci, bir çalı kümesine sarınmış bir hayalete doğru uzanmış, eciş bücüş, sakat bir ucube gibi göründü bana. Karşımda amaçsız hayatımın ve kusurlu eserlerimin bir özeti duruyordu sanki. Görüyormuş gibi yapan kör bir gezgin edasıyla geçip gidiyordum o hayatın içinden. Bu tabloyu bekleyen akıbetin kiliselerimdeki fresklere benzemek olduğunu düşündüm, tamamlandıklarına ve gerçek yüzlerinin sergilendiğine pişman. İşte o zaman ölmek istedim.

İnsan kendi canını almak için ne yapar bilmiyordum ve bu konuda düşünmek üzere evden çıktım. Şafak sökene kadar şehrin dışında, rüzgârın ıslık çaldığı kırlık arazilerde dolaşıp durdum. İçine düştüğüm durumu anlamaya çalıştım ve iç karartıcı bir sonuca ulaştım: Başarısız olduysam, Tanrılığıma yaraşır bir ressam olamadığım için olmuştum. Başka ressamları taklit etmeye kaptırmıştım kendimi. Ama belki de ressam maskesini takınca amacımı gözden kaçırmıştım ve bu amacın ne olduğunu artık hatırlamıyordum; ressam olacağıma bir tüccar, bir fırıncı ya da sadece sadık ve şefkatli bir koca olsam daha iyiydi. Buna benzer işe yaramaz varsayımların içinde çırpınarak, ilahi yörüngede bu kadar aşağılara düşmüş olduğuma hayıflandım.

Bir karar verdim. Bedensel olan da dahil, kendimi bütün maske-

lerden kurtarmalı ve yeniden yukarı yükselmek için kendi içimden çıkmalıydım. Ama nasıl? Hançer içime dehşet salıyordu. Kendi bileklerimi kesecek cesareti asla bulamazdım. Elimde zehir yoktu ve nereden bulunacağını bilmiyordum. Sabahın ilk ışıkları göğü delerken Arno Irmağı'na bakmaya gittim, ama girdap gibi döne döne akan sular beni boğulma fikrinden vazgeçirdi. Şehre döndüm ve eğik kulenin altında durdum. Sabah güneşiyle yıkanan kulenin gölgesi uzun bir çizgi halinde meydana düşmüştü. Kapıyı açık buldum ve tepeye kadar tırmandım.

Kulenin yere doğru eğildiği tarafa düşen korkuluğun üzerinde otururken, kuleyi yapan mimar hakkında anlatılan efsaneyi hatırladım. Mimar gecenin bir yarısı, çan kulesinin çökmekte olduğunu sanan kalfaların bağırtılarıyla uyanmıştı. Hemen kuleye koşmuş, tepeye, şu anda benim bulunduğum yere kadar çıkmış ve felaketin derecesini tartmıştı. Öyle ağır bir utanca kapılmıştı ki, daha sonraları çok sayıda mutsuz âşık ve müflis tüccarın da yapacağı gibi, kendini boşluğa bırakmıştı. Tahminlerin tersine, kule çökmemişti. Yüzyıllardır, zeminle olabildiğince yumuşak bir şekilde buluşmak istermiş gibi, yere doğru eğildikçe eğilmekteydi.

Kuleyle bağlantılı daha yeni bir hikâye de vardı. Galileo'nun şen şakrak bedeni, sakallı ve huzur verici yüzü zihnimde yeniden canlandı; etrafında gördüğü kargaşadan kafası bir parça karışmış, o kargaşaya düzen getirmeye çalışan mutlu bir tanrıya benziyordu. Benim o perişan anımdaki gibi bir şafak vakti –bunları düşünürken büyülenmiş gibi boşluğa bakmayı sürdürüyordum– Galileo da kuleye tırmanmıştı. Ama onun zihnini ölüm düşüncesi kemirmiyordu. Hikâyeye göre Galileo kulenin tepesinden farklı ağırlıkta iki nesne bırakmış ve aşağıda beklemekte olan bir öğrenci, iki nesnenin de, düşen ağırlıklar hakkında o güne kadar geliştirilmiş bütün hipotezleri çürüterek, yere aynı anda çarptığını el kol işaretleriyle ve bağrışlarla bildirmişti. Bu iki hikâyenin zihnimde neden birleştiğini ve o ölüm kalım anında ikisinin de bana neden çok önemli bir anlamla yüklüymüş gibi göründüğünü anlayamadım. Nihai boşluktan sadece bir adım uzakta, elinden kaçmakta olan yaşamı geri getirmek isteyen birinin kuvvetiyle korkuluğa yapıştım. Yukarıdan Pisa'ya

ve uzaktaki denize baktım; artık yükselmiş olan güneş denizin yüzeyini ışığa boğmuştu. Daha ötelerde Capraia ve Gorgona adalarını, doğuda Apennin Dağları'nın oluşturduğu halkayı gördüm. Döner merdivenden aşağı indim ve şimdiden bir insan kalabalığıyla dolmuş olan meydana çıktım.

Kuleye bakmak için arkama döndüğümde, bağışlanmaz hatası yüzünden şöhretini yüzyıllarca koruyan mimarın kaderini kendiminkine yakın buldum. Ve düşündüm ki, umutsuzluğa teslim olarak kendimi aşağı atmış olsaydım ben de onunla aynı sürede yere çakılacaktım; büyük bir sanatçı ile kimsenin tanımadığı bir ressam heveslisi tıpatıp aynı kaderde buluşacaktı. Ölümde onunla eşitliğe ulaşmaya layık değildim ben.

Hafiflemiş bir yürekle havayı içime çektim. Hayatın tatlı kokusu her yerdeydi; bu kadar güçlü olduğunu daha önce hiç fark etmemiştim. Sevgilim beni bekliyordu ve ben onu kollarıma almak, sıradan tablomun başına geçmek için sabırsızlanıyordum; çünkü artık biliyordum ki, başarısızlık bile varoluşumun bir parçasıydı. Tablonun tamamlanmış halini bu maceranın hatırası olarak yanımda götürdüm. Hiç de o kadar kötü olmamıştı aslında.

Benim hafızam, zamanın dokusundaki irili ufaklı olaylardan örülüdür. Sanatçılara ve şöhreti bir türlü yakalamayan gizli sanatçılara yakın olmak her zaman ayrıcalıklarımdan biri olmuştur. Bir keresinde, meşhur Buxtehude'yi org çalarken dinlemek için kırk beş kilometre yol geldikten sonra eve arabayla dönecek parası olmayan Sebastian Bach adlı bir genç adama dönüş yolunda eşlik etmiştim. O uzun yürüyüş sırasında onun için öyle çok şey yaptım ki, herhalde ömrünün sonuna kadar yetmiştir ona. Mozart iyi arkadaşımdı, oyuncu mizacıyla her zaman eğlendirirdi beni. Kendisini o eseri yazmaya zorlayanın kim olduğunu bilmeden bitkin bir halde son *Requiem*'ini yazdığı günlerde, ben de yanı başında onunla sohbet ediyordum. O müzikte aramızda geçen konuşmalardan bazı izler bulabilirsiniz, bu yüzden hâlâ büyük bir sevgiyle dinlerim onu.

Hasta besteciyle söyleşirken ve yakın zamanda okuduğum bir

teoloji makalesinde bana atfedilen vasıfları ona heyecanla sıralarken görebiliyorum kendimi. "Şunu bir dinle, Wolfgang. Ben neymişim biliyor musun? Tek ve üç katlı, hudutsuz ve ayrı, her şeyle kaynaşmış, kendi içinde bölünmez bir bütün. Hangi simyacı daha iyisini yapabilir? Hem görünür hem görünmezmişim, ışıksız bir nur kaynağıymışım, her şeyin sonu ve başlangıcıymışım, başım ve sonum yokmuş, hiçlikten yaratanmışım, en yüce ve en derin olanmışım. Bir ressama portremi yaptır bakalım, yapsın yapabilirse!"

Eserine gömülmüş olan Mozart istifini bozmadı. *Requiem*'in en görkemli bölümlerinden birini yazıyordu ve sonuna yaklaşmıştı. Bir an önce bitirmek istiyordu, çünkü nefis bir öğle yemeği hazırlatmıştı ve mutfaktan yemek kokuları gelmeye başlamıştı. İlhama kapılmış olan o değil de benmişim gibi devam ettim.

"Bana öyle birini bul ki, her yerde olabilsin; ama belli bir yerde bulunamasın ve kendisi hareket etmeden her şeyi hareket ettirebilsin! Beni bir hükümdara mı benzeteceksin? Olmaz; çünkü ben her zaman eski ve her zaman yeniyim, soyumun sürdürülmesine ihtiyacım yok." İkinci sınıf bir şair gibi ödünç kelimelerle kendim hakkında gevezelik ederek bu minvalde konuştukça konuştum.

Mozart o sabahki işini bitirince beni durdurdu. Kalemini bıraktı, klavyeyi kapadı ve öbür odaya geçmek üzere ayağa kalktı. Çalışma odasından çıkmadan önce bir an bana baktı ve bütün yaratıcı enerjisine rağmen ne kadar yorgun olduğunu gördüm. Bakışında belirgin bir duygu yoktu, son derece teknik bir tavırla cüssemi ya da karakterimi tartıyordu sanki. Bana inandığı açıkça ortadaydı, ama bana karşı özel bir sevgi duymuyordu. Öyle sanıyorum ki hepten göz ardı edemeyeceği ilginç bir şey olarak görüyordu Tanrı'yı, ama ona aşırı bir hayranlık duymayı gereksiz buluyordu. Beni ölçüp biçtikten sonra omuz silkti ve gene o neşeli halini takınarak sofraya koştu.

Partisyonlarının yanına gittim ve az önce bitirdiği bölümü okudum. İlahi kudretimin coşkuyla yüceltildiği bir aryaydı bu. Müzikal açıdan olağanüstüydü, ama müziğinin arkasında bestecinin sessizce kıkırdadığını sezebiliyordum. Demek benim işlevim buydu: Mozart'ın müziğine ilham vermek, ama saygısını uyandırmadan.

Müzik konusunda kendim de sık sık denemeler yaptım. Mozart'la tanışıncaya kadar müziği sevilen bir hizmetkâr gibi görmüş, ama son zamanlarda onu kişisel dilim yapmaya karar vermiştim. Tecrübelerimden ders alarak, bestelerimi kendim yapmamaya dikkat ediyordum. Bunun yerine bir müzisyenin bedenine ve ruhuna sızıyor, yaratıcı çalışma biter bitmez oradan hemen çıkıp gidiyordum. Müzisyenler gelişimi seziyor, ama bana ne ad vereceklerini ve nereden çıkıp geldiğimi bilemiyorlardı.

Onların evlerine gire çıka müzik aletleri konusunda uzmanlaştım: Kemanlar, kontrbaslar, viyolalar, klavsenler, epinetler, obualar ve borular. Uzun zamandır denizin üstündeki rüzgârda, çağıldayan ırmakların gürültüsünde, gökyüzünün mağaralarında birbirini kovalayan azametli gök gürlemelerinde aramakta olduğum dili sonunda bulduğumu düşünüyordum. İnsanoğlu, o muazzam taklitçi, nefeslilerin, yaylıların ve vurmalıların içinde benim seslerimi yakalamıştı. Büyük bir sevinçle, insanoğlunun sihirli aletleri içine hapsolmuş şarkıları azat etmeye adadım kendimi.

Sığınacak bir yer bulmuş, huzura kavuşmuştum. Dünyayı dolaşırken, yaratılmasına yardımcı olduğum akort ve melodilerin gezegenin çeşitli yerlerinden yükseldiğini duyabiliyordum. Ey müzik, hayatımı sınırsız bir ışığa boğdun sen! Sen olmasan sessiz ve yalnız ruhum tesellisiz kalırdı.

4

İnsanoğlu ve ben birlikte yaşlandık. Bir Fransız aristokratın yeniyetme oğlu olup ilahi kimliğimi tamamen unutarak yaşımı bir süre kendimden sakladım. Ne var ki, kendim değilse de ailem çok yaşlıydı; o kadar yaşlıydı ki, bir vikontluk unvanına ve haftada üç kez saraya davet edilmeye hak kazanmıştı.

Vikont babam gecelerini sevdiği filozofları okuyarak geçirirdi, Aydınlanma'nın radikal ve yaratıcı adamlarını, yoldan çıkmış düşünürleri, yüzyıllarca sürmüş kesinliklerin yıkıcılarını. Konuşurken araya sevgili Voltaire'inden cümleler sıkıştırmasına kim bilir kaç kere tanık olmuştum. Bir yandan da gülümser ve başını sallardı, "Ne adam ama!" dercesine. Babamın, ailemizin kuşaklar boyu yaşadığı Paris'teki malikânenin çalışma odasında, pudralı peruğunu

hiç çıkarmadan, her zaman kusursuzca giyinip kuşanmış olarak üstatlarını okumasını seyrederdim.

Etrafımdaki her şey sonu gelmez bir devamlılığı haber verirdi. Yaşlılığımızın kanıtlarından biri de giyinme biçimimizdi. Boğucu tören kıyafetleriyle dolup taşan gardıroplar üstüme üstüme gelirdi. Sofraya peruksuz geldiğimi görecek olsa babamın yüreğine inerdi, annem de ancak bir araba gezintisine çıkmaya yetecek kadar şık giyinmişsem yanağımı okşardı. İçime fenalık veren o kılıklardan kurtulmak için, ata binmeye ve eskrim yapmaya başladım. At sırtında Bois de Boulogne'a gider ve oraya varır varmaz binici kostümümü çıkarıp atardım. Sırtımda bir gömlek ve pantolonla bir köylünün oğluymuş gibi atımı topuklar ve bana eşlik eden oda hizmetçisinin gözleri önünde ağaçların arasına dalardım. Bir saat kadar atımı böyle çılgınca koştururdum ve her seferinde içimde yeni bir yol açılmış gibi olurdu.

Eskrimi de seviyordum ve epey büyük bir ustalıkla kullanıyordum. Bir savaşta cesaretimi kanıtlamak için yanıp tutuşuyordum, ama bizim gibi asiller için savaş falan yoktu; ancak belimizden sarkan göstermelik kılıçlarla ortalıkta dolaşıp dururduk biz. Eskrim hocam André'yle arkadaş olmuştum. Edebiyata yatkınlığı olan ve Latin Mahallesi'ndeki odasının kirasını ödemek için silahşorluktaki ustalığından yararlanan genç bir burjuvaydı. Malikânenin egzersize ayrılmış odasına kapanır ve ceketlerimizi çıkarıp birbirimizi alt etmek için neredeyse vahşice çarpışırdık. Sonunda sırılsıklam tere batar ve hırsımızı hâlâ yenememiş olarak susuzluğumuzu dindirmeye koşardık.

Bir akşam annemin oturma odasının yanından geçerken kapının aralık durduğunu fark ettim ve ani bir dürtüyle gizlice içeri baktım. Annem divanına uzanmış kitap okuyordu. Saklandığım yerden kitabın adını zorlukla seçebildim. O sıralar çok popüler olmuş bir romandı bu; öğrencisine âşık olan, ama sonunda bir başkasıyla evlenen ve ilk aşkını unutamayarak genç yaşta ölen bir öğretmeni anlatıyordu. Romanın yazarı hakkında bir sürü hikâye duymuştum. Adı

Jean-Jacques Rousseau'ydu. Kır hayatını seven, yalnız bir adamdı, bir tabiat âşığıydı ve toplum hayatına düşmandı. Annemle babamın ondan nefret etmesi gerekirdi; çünkü onların inandığı her şeyden tiksiniyordu. Buna rağmen Paris aristokrasisinin en gözde yazarıydı. Bu tuhaf durum üzerinde düşünürken, acı bir hıçkırıkla irkildim.

Anneme baktım. Onu böyle ağlarken hiç görmemiştim ve gözümle görmesem bunu asla yapamayacağını düşünürdüm. İç çekmelerin ve bastırılmış inlemelerin eşlik ettiği, acı ve şiddetli gözyaşlarıydı bunlar. O kitaba sıkıştırılmış bütün duygular, bir *tableau vivant*'daki* gibi annemin yüzüne yansımıştı. Anladım ki o duyguları o kadar güçlü kılan şey, annemin bunları kendi hayatında yaşama umudundan tamamen yoksun oluşuydu. Kapıdan usulca uzaklaştım ve kendi gözlerimin de dolmuş olduğunu fark ettim; sahici gözyaşları görmüştüm çünkü. Fakat ruhumda bir eziklik hissediyordum.

Babamın yanına gidip ona az önce gördüklerimi anlatacak kadar sarsılmıştım. Onu tepeden tırnağa gece elbiselerine bürünmüş otururken buldum, o da bir kitap okuyordu. Beni gördüğüne şaşırmakla birlikte, bir parmağını kitabının arasına sıkıştırarak beni dinlemeye hazırlandı. Kitabın arasında tuttuğu o parmak konuşma boyunca huzursuz etti beni. Hikâyemi bitirdiğimde babam, gözlerini şömine ateşinin titrek bir ışık düşürdüğü kitap raflarında gezdirerek bir dizi yorumda bulundu. Annemden sanki başka bir zamanda yaşamış, onu tanımış biri tarafından kendisine anlatılmış bir insan gibi söz etti ve çok değer verir göründüğü bir teoriyi kanıtlamak için örnek olarak kullandı onu.

Her insanın kaçınılmaz bir kanuna göre yaşadığını açıkladı babam: Kendi mutluluğunu kovalamak. Bencil kişiler kendi tatminlerinden mutluluk duyardı, cömert ve diğerkâm olanlar ise başkalarına iyilik etmekten. Keza, bazı insanlar öldürürken bazıları hastalara şifa dağıtırdı. Annem eğer kendisini ağlatan kitaplar okuyorsa, demek ki onu tatmin eden şey buydu. Babamın sesindeki aldırışsızlık ruhumu sızlatmıştı. Sanki üşümüş gibi, içgüdüsel olarak şömineye yaklaştım. "O zaman insanın kendi içinden çıkmasının hiçbir

* (Fr.) Canlı Tablo. (y.n.)

yolu yok!" diye bağırırken duydum kendimi, o konuşma için fazla yüksek kaçan bir sesle.

Babam sesini çıkarmadan bana baktı. Kendi içimden çıkmayı istemek için ne gibi bir nedenim olduğunu ve dışarı çıkıp da nereye gideceğimi soruyordu belki kendine. Sonra annemin hangi kitabı okumakta olduğunu sordu. Cevabı alınca bir süre düşündü ve sonra bir monologa girişti.

"Bir aşk romanı," dedi kendi kendine, son derece düşünceli bir tavırla. "Elbette, âşık olmak doğal bir duygudur. Göründüğü kadarıyla zaman zaman ben de ona karşı koyamıyorum. Demek ki aşk, neden olduğu bütün üzüntülere rağmen, insana bir çeşit mutluluk sağlıyor. Aşk biraz hayata benzer. Aslında o da tıpatıp hayatın yörüngesini izler. Gençlik aşkları sevinç ve umut doludur, insan dünyayı fethedecek güçte olduğunu sanır. Ama mutluluk uzun sürmez, çünkü kendimize ve sahip olduklarımıza alışırız. O zaman arzu bizi terk eder ve ruhumuzu can sıkıntısı kaplar. Olgunluk çağında aşk, hayat gibi, neredeyse tamamen alışkanlıklardan kuruludur. Mutluluk için değil, sıkıntılar için yaşarız. Kıskançlık, güvensizlik, terk edilme korkusu, bu duygular yaşlanmış bedene yapışır. İhtiyarlıkla gelen düşkünlükler içinde en kötüsü, aşkın düşkünleşmiş halidir."

Babam bir an sustuktan sonra yeniden konuşmaya başladı. Çok uzaklarda kalmış bir olayı kendine anlatır gibiydi.

"Bitmekte olan aşk sakinleşmiş bir denize benzer. Bir türlü kıyıya varamayan bir geminin içinde, o denizin üstündesindir. Her şey durgun ve sıkıcıdır. Karayı görürsün; kıyıya çıkmak istersin, ama gemi yerinden kıpırdamaz, çünkü rüzgâr kesilmiştir. Yolcular ve mürettebat tuhaf bir uyuşukluk içine gömülür. Suyun ve yemeğin eski tadı yoktur. Balık avlayanlar tuttukları balıklarla ne yapacaklarını bilmezler ve zihinlerini kurtulamadıkları düşünceler doldurur. Yaşarsın, ama büyük pişmanlıklarla. Bu usandırıcı havayı kırmak için arzu duymaya çabalasan bile, içinde bulduğun arzular cılız ve amaçsızdır. Sonunda kamaradaki yatağa uzanır ve bu iç sıkıntısının bitmesini beklersin."

"Peki ama ne zaman biter?" diye feryat ettim. Babam şaşırmış-

tı. Gözlerini üzerime dikti, parmaklarını kitabın arasından çıkardı, ince cildi yanına bıraktı ve yatmaya gitti. Yanımdan geçerken kararsızca duraksadı ve beni okşamak üzere olduğunu sezinledim. Sonra herhalde fikrini değiştirdi, çünkü yanımdan geçip gitti. Odadan çıkmadan önce döndü ve yumuşak bir sesle dedi ki: "İhtiyarlık ancak ölünce biter." Ve kendi odalarının bulunduğu tarafa doğru yürüyüp gitti.

Yalnız kalınca üzerime bir keder çöktü. Hayattan bekleyeceğim şey bu muydu yani, tutkularımın kurumuş bir çiçek gibi sararıp solması mı? Bu düşünceyle ürperdim. Neden duygularım anne ve babamınkinden o kadar farklıydı? İçimde Tanrısal bir iz taşımakta olduğum aklıma bile gelmedi.

O gece babamla yaptığım konuşma bir çeşit vasiyetname gibi hep benimle kaldı. Babamın iç sıkıntısı birkaç ay sonra sona erdi ve ölüm rüzgârları o güne kadar hiç görmediği kayalıklara doğru savurdu onu. Odanın orta yerindeki ölüm döşeğinde mumlarla çevrelenmiş olarak yatarken ona bakmaya gittim. Yüzünde tuhafıma giden sevinçli bir ifade vardı ve çenesi, sanki artık tavır ve duygularını denetlemesi gerekmiyormuş gibi gevşemişti. Acaba kitabın birinde, ölüme ilişkin ikna edici bir tanımlama ve ölümle karşılaşıldığında neler yapılacağını anlatan açık seçik talimatlar mı bulmuştu babam? Yahut belki de ölüm mutlak bir doğallık talep ediyordu ve ölüm geldiğinde rol yapmak imkânsız oluyordu. Babama ve yeni kavuştuğu samimiyetine karşı ansızın büyük bir sevgi uyandı içimde. Baba evindeki o odadan çıktım ve şehrin içinde kayboldum.

Bütün günü yürüyerek geçirdikten sonra akşam halka açık bir konsere gittim. Beni oraya sürükleyen neydi, bilmiyorum. Konser salonuna çevrilmiş kilise binasına girmekte olan o neşeli ve şık giyimli insanların görüntüsüydü belki. Orkestranın uzağına, çıkışa yakın bir köşeye oturdum, sonuna kadar kalacağımdan emin değildim çünkü.

Piyanist öbür müzisyenlere katılmak üzere sahneye çıktı. Benim aklım başka yerdeydi, kafamı kaldırıp kilisenin tavanındaki süslemeleri seyretmeye başladım. Bu yüzden, beni bir anda baş döndü-

rücü yüksekliklere, gündelik hayatın ötesindeki muazzam kuytulara taşıyan o müziğe hazırlıksız yakalandım. At sırtında koştururken ve eskrim yaparken aradığım şey buydu belki de, annemin gözyaşlarına duyduğu ihtiyaç da belki bu kaynaktan geliyordu. Orkestranın gümbürdeyen açılış notaları beni o kadar etkilemişti ki, gözyaşları yüzümden sicim gibi akıyordu.

Piyanonun sesi duyulduğunda, o gece babamla yaptığımız konuşmayı duyar gibi oldum. İçinde her şey vardı ve söylenenler daha büyük bir ustalıkla dile getirilemezdi. Orkestra amansız bir kreşendoyla gürlerken, piyano bastırılmış ve azimli bir ikna çabasına girişti. O müzikte kendimi gördüm, ikiye yarılmış ruhumu. İnsan denen mahluk bu muydu? Tanrı, içgüdülerini akılcı bir üslupla savunan bir varlık mı tasarlamıştı? Belki ben de, farklı ve acıklı ölçüde zıt düzeylerde hep aynı şeyi arıyordum. Aradığım uyumu bir gün bulabilecek miydim? Notaların akmaktan vazgeçeceği ve dinleyici topluluğundaki her ruhun, kendisini mucizevi bir şekilde öbür ruhlarla birleştirmiş olan devinimden ansızın kopacağı son anı beklememeye karar verdim. Ayağa kalkıp kiliseden çıktım. Orkestrayı yavaş yavaş dürtülerini bastırmaya ikna etmekte olan piyanonun sesi kapıya kadar peşimden geldi. Paris gecesi beni bir kaçak gibi bağrına bastı.

Babamın ölümünü izleyen dönem boyunca eve neredeyse hiç uğramadım. Artık yakın arkadaşım olan André, Latin Mahallesi'ndeki çevresiyle tanıştırdı beni. André'nin arkadaşları, kendi evimdeki davetlerde rastladığım insanlara hiç benzemiyordu. Bir araya toplanıp kitaplar okuyor, ateşli tartışmalar yapıyor, gazetelere makaleler, ansiklopedilere kısa denemeler yazıyor, sarhoş oluyor, kumar oynuyor, kızları kovalıyor ve giydiklerine dikkat etmiyorlardı. Tüccarlar, fıçıcılar, matbaacılar, ressamlar, opera şarkıcıları, şarlatan satıcılar ve şairlerle ahbaplık ediyorlardı. Bu göz kamaştırıcı insan çeşitliliği beni büyüledi ve ne aradığımı tam olarak bilmeksizin bir dünyadan öbürüne göç ettim.

İhtilal yılları evimizin pencerelerinin dibinde bir gürültü patırtı

içinde geçip geçti. André o büyük olayların başoyuncularından biriydi ve Milli Meclis'e ait amfiteatrda ateşli konuşmalar yapıyordu. Burjuvaların ve çalışan insanların oluşturduğu kalabalığa karışarak onu dinlemeye gidiyordum. Annem İngiltere'de kendine bir hayat kurmuştu ve yanına gitmem için bana boşuna mektuplar yazıyordu. Olup biteni seyrettim, ama olayların içinde aktif bir rol almadım. Bu kadar çok insanın neden aynı anda, aynı yöne doğru gitmekte olduğunu sordum kendime. Bu iyi bir işaret değildi. Ama André'nin bir lider olacağından ve dünyaya sağduyuyu geri getireceğinden emindim.

Ne yazık ki kendimi kandırıyordum. André ve arkadaşları bir gün tutuklandılar ve siyasi mahkûmların tutulduğu zindanlara atıldılar. Oradan ancak darağacına gitmek için çıkılırdı. Bu yüzden tutuklanabileceğimi bile bile onu görmeye gittim. Beni ışık görmeyen geniş bir mahzene soktular ve ilk başta arkadaşımı hiç bulamayacağımı düşündüm. Sonra bir el kolumu tuttu ve önümde bir gölge belirdi. Oydu bu! Kucaklaştık ve konuşmak için sakin bir köşeye çekildik. Ona soracak çok şeyim vardı ve sorularımı düzene sokmakta zorlanıyordum. En sonunda hepsi tek bir soruya dönüştü: "Dışarıda olup herkesten saygı görmek varken, neden bu cehennemdesin?" André içimdeki azabı sezdi ve daha fazla üstelemeden bana cevap verdi: "Hepimiz, her zaman, elimizden ne geliyorsa yapmak zorundayız, ama sonucu biz belirleyemeyiz. Her savaşı kaybedebilirsin, ama kendinle olan savaşı asla." Karanlıkta, insanı yeniden yaratmaya niyetli iki komplocu gibi fısıldaştık.

Birkaç gün sonra André'nin kafası kesildi. Ben de tehlikedeydim. Paris'ten kaçarak, bana katılmış olan iki kadın arkadaşımla birlikte Chantilly yakınlarına sığındım. Güzelliklerden kesinlikle yoksun olmayan bu yeni hayata kısa sürede alıştım. Kitap okuyor, avlanıyor, ata biniyor ve açık havada kılıç çalışıyordum. Gökyüzünde yaz mevsiminin büyüleyici günbatımları patlıyordu. Akşam yemeğini hazırlayan kadınların gülüşmelerini ve sohbetlerini dinleyerek bahçede oturur, düşüncelerimi kâğıda geçirirdim. Üçümüz bir arada uyuyorduk ve sabahları ikisini uykularında birbirine sarılmış buluyordum, göğüs göğüse, saçları birbirine dolanmış olarak.

Kılıçların telaşlı faaliyeti ve öpücük şapırtıları arasında İslam cennetine misafir olmuştuk sanki.

Mutluydum ve ömrümün sonuna kadar böyle yaşayıp gidebilirdim, ölümlüleri sarmalayan unutuşa gömülerek, arada bir yoklayan acı verici sarsıntılara yuvarlanarak. Ama yüreğimin derinliklerinde, Chantilly'deki o mutlu avarelikten beni çekip çıkaracak bir fırsat aradığımı biliyordum.

Öylece beklerken, Londra'daki annemden bir mektup aldım. Bir markiyle evlenmiş ve ondan bir erkek çocuk doğurmuştu. Küçük bir erkek kardeşim vardı! Ama mektubun ikinci bölümünde daha da şaşırtıcı bir haber saklıydı. Annem, gözde romanlarından devşirilmiş görünen uzun bir hikâyeyle, eski bir aşk günahının meyvesi olduğumu itiraf ediyordu. Vikont benim babam değildi. Gerçek babam, annemin bir zamanlar suçlu bir tutkuyla bağlandığı ve uzun zaman önce hayatından çıkıp gitmiş olan bir piyade eriydi.

Kendimi akrabalarımdan neden hep o kadar farklı hissettiğimi şimdi anlıyordum.

"Bir soysuz!" dedim kendi kendime. "Bir soysuz!" Aşağılayıcı değil, heyecan verici bir tını vardı bu sözcükte. Bir şecereye ve aile geleneğine sahip olmamanın harika bir şey olduğunu düşündüm. Hem Tanrı'nın da bir soyağacı yoktu. Nereden geldiği belli değildi, anne ve babasını tanımıyordu, kendi ayakları üzerinde duran bir adamın bütün erdemlerine ve kusurlarına sahipti. Tanrı bana benziyor olmalı, diye düşündüm; kolay güvenen, içi dışı bir, kendinden asla memnun olmayan, hiç susmayan, her zaman sevgiyi kovalayan. Evet, Tanrı böyle biri olmalıydı mutlaka.

Akşam vaktiydi, güzel bir sonbahar akşamı. Kadınlarımın sesleri avludan yükselip çalışma odasına kadar geliyordu. Annemin mektubunu okumayı yeni bitirmiştim. Açık pencerede bir saksağan belirdi, içeriye baktı, boğuk bir çığlık attı ve sonra uçup gitti. Gözlerim, artık benim atam falan olmadığını bildiğim bir aile büyüğünün portresine takıldı, sonra masanın üzerinde duran bir kitaba doğru kaydı. O gün ezberlediğim şiirin bulunduğu sayfada açık kalmıştı kitap. O dizeler, tarif edilmez bir şefkatle hayattan söz ediyordu. İçinde bulunduğumuz mevsime çok benzeyen, görkemli bir ke-

der çöktü ruhuma. Kim olduğumu hatırlamama ramak kalmıştı, ama tam o sırada perilerim odaya daldılar ve aşk oyunları içinde her şeyi unutup gittim.

Birkaç gün sonra, Napolyon'un İtalya'daki başarılarının yankıları bize ulaştı. Hemen arkadaşlarımdan ayrıldım ve orduya yazılmaya koştum. O macerayı yaşamış olan herkesin iyi bildiği o baş döndürücü coşku içinde Piedmont'ta orduya katıldım. General, dünyaya adaleti geri getirmek için göklerden inmiş bir başmelek gibi görünüyordu herkese; genç, aldırışsız ve küstah. Yaşlılık arkamızda kalmıştı, iki yüzyıl arasındaki alacakaranlığın içinde kaybolup gitmişti.

Korkusuzca dövüştük, ölüm sanki savaşın önemsiz bir ayrıntısıymış gibi. Milano'ya vardık ve Mantua'yı ele geçirmek üzere yolumuza devam ettik. Orada, yenilgiye uğratılmaya can atan coşkulu bir halk tarafından karşılandık. Sonra Alpler'i aştık ve Viyana'ya doğru yola koyulduk. Çok uzun zaman önce beni Haçlı Seferleri'ne katılmaya ikna etmiş olan kahramanlık ruhu yeniden içime dolmuştu. O zaman olduğu gibi bu sefer de savaşın sonuna kadar kalmadım.

Bir kış sabahı, benim mangamla Avusturyalı bir keşif müfrezesi çatışmaya girmişti. Ufuktaki dağları ve yakınımızda uzanıp giden kasvetli çam ormanını hâlâ gözümün önüne getirebiliyorum. Atımın yelesini ve dağın eteklerindeki buz tutmuş gölü hâlâ görebiliyorum. Askerlere sesimi duyurmak için bağırıyordum ki, donup kaldığım sonu gelmez bir an boyunca, üzerime doğru uçan o gülleyi gördüm. Uğursuz bir düşünce gibi hızlı ve kararsızdı. "Hayır, şimdi değil," diye düşünürken yakaladım kendimi, çılgınca bir öfkeyle.

Az sonra yerde yatıyordum ve hastanede gözümü açmamla noktalanacak anlaşılmaz yolculuğun başındaydım. Yan odada birisinin Almanca bir şeyler söylediğini ve bir başkasının ona Fransızca karşılık verdiğini duydum. Pencereden dışarı baktım ve dalları karla örtülü bir ağaç gördüm. İşte tam o anda kendimi hatırladım. Tanrıydım ben! Ölmek üzereydim ve boşa harcanacak zamanım yoktu. Çıkıp gitmek üzere ayağa kalkmadan önce, yatağın üzerinde göl

yüzeyindeki bir nilüfer gibi usulca dalgalandım. Askeri zaferlere duyduğum özlem tamamen sönüp gitmişti.

"Sen bir soysuzsun," dedim kendi kendime, aniden neşelenerek. "Hayat bu yüzden seni o kadar seviyor."

Tam anlamıyla paylaştığımız ilk ve son düşünce oldu bu. Neredeyse aynı anda terk etti beni ya da belki ben onu terk ettim; o kadar müthiş bir birleşmeden sonra ayırt etmek kolay değildi.

Yıllar rüzgârla döne döne savruldu. Hatıralar kış öncesindeki yapraklar gibi dağılıp gitti. Kuzeye, soğuk toprakların kederli derinliklerine çekildim. Dünyanın üzerine çöken yaşlanma korkusunu sezebiliyordum. İnsanlık, tarihin onu kökenlerinden çok uzaklara sürüklemiş olmasından korkuyordu. Yaşlı çam ağaçlarının altında otururken, kendimin de değişmiş olduğunu fark ettim. Dünyanın nefesiymişim gibi ormanların ve vadilerin içinde koşturmuştum bir zamanlar. Her şey nurla yıkanmış gibi görünmüştü gözüme. O anda içime öyle yakıcı bir özlem düştü ki, o ormanlara mı, yoksa kendi çocukluğuma mı yanacağımı bilemedim.

İşte o sıralarda, şairlere ve yeni gençliğin müjdecilerine çevirdim gözümü. Hatırası bende en çok yer edenlerden biri, Friedrich Hölderlin'le karşılaşmamdır.

Almanya'ya, üzüm bağlarıyla kaplı tepelerin arasından geçen Neckar Irmağı'nın kıyılarına gitmiştim. Rüzgârla dalgalanan buğday tarlalarının rengiyle oynamakta olduğum bir gün, kıvırcık saçlı küçük bir oğlana göründüm. Beni bir daha hiç bırakmamak üzere hemen koluma yapıştı çocuk. Yeryüzünü sarmalayan hava olarak, dörtnala koşturan at, ırmağın içinden geçen geyik olarak görüyordu beni. İlkbahar ırmaklarının gürültüsünde sesimi duyuyordu. Yıllar sonra onu görmek üzere geri döndüğümde, ilahi varlığımın yaratılmış dünyaya dönüşünü yüceltme görevini verdim ona. Talebimin nasıl bir sonuca yol açacağından habersizdim. Bu görev, ne yazık ki onu aklından etti.

Delirmiş olduğunu, Fransa'da, Garonne Irmağı'nda biraz yüzdükten sonra kıyıya çıkmakta olduğum bir gün fark ettim. Orada

karşıma çıkıverdi ve gene tanıdı beni. Hamburg konsülüne ders vermek için birkaç aylığına Bordeaux'ya gitmişti, solgun ve hasta görünüyordu. Beni gördüğüne şaşırmış görünmedi, beni bekliyordu sanki.

"Gördün mü, haklıydım işte," dedi taşkın bir sevinçle. "Tanrılar aramızda dolaşıyor ve ırmağın suları içinden çıkıveriyorlar. Demek ki gene sabah oldu! Ama sakın gitme, çünkü gecenin geri dönmesinden korkuyorum."

Görüntüsü beni o kadar endişelendirmişti ki, cevap vermek yerine elbiselerimi sırtıma geçirdim ve onu koluma takıp şehre götürdüm. Orada, bir doktora görünmesi için onu ikna etmeye çalıştım. Tadilat halindeki tiyatro binasının önünde, alışveriş filelerinden fırlayan balıklarla limandan dönmekte olan kadınların arasında ateşli bir tartışmaya tutuştuk. "Ben doktora gitmek istemiyorum!" diye cırlak bir sesle bağırdı Friedrich, Almanca konuşarak. "Nasıl olur da Tanrı böyle şeylere kafasını takar? Bununla uğraşacağına havaya kaldır beni, uçayım. Bir yarı tanrı yap beni! Seninle konuşmak Goethe'yle konuşmak kadar sinir bozucu."

Bu söz üzerine Alman şairin görüntüsü belirdi gözlerimin önünde: Cüsseli, gürbüz, zinde. Hölderlin'in gözünde Goethe sağlık tutkusunun sembolü gibiydi ve bu durum genç yeteneğimi yenik ve endişeli kılıyordu. Ben bile, Goethe'nin göz kamaştırıcı kostümünü önümde duran o zavallı tunikle, üzerinden sarkan o buruş buruş pantolonla, ince ve kemikli ayaklarına büyük gelen o kirli takunyalarla karşılaştırmaktan kendimi alamadım. İçime bir utanç yayıldı ve sustum. Bunun üzerine Hölderlin tereddütle sordu: "Onu gördün mü? Son zamanlarda rastladın mı ona? Demek bu yüzden sana kusurlu görünüyorum. Goethe'den aşağı olduğumu düşünüyorsun! Hadi durma, gerçeği söyle bana."

Ne zaman onunla konuşmaya kalktıysam benden ustaca kaçmış olan Goethe hakkında ona ne söyleyeceğimi bilemedim. Her halükârda, onu görecek olsa Goethe'nin de Hölderlin'e bir doktora görünmesini öğütleyeceğinden emindim. O belki başarırdı bunu, ama ben Hölderlin'i ikna edemiyordum. Sonunda bir meyhaneye girdik ve orta karar bir yemek yedik. Öfkeden kendini unutmuş olan Fri-

edrich yemeğe elini bile sürmedi. Irmakta yüzmek beni acıktırmıştı, tabağımdaki sinirli bifteği mideye indirdim ve üstüne sert şarabı yuvarladım. Hölderlin, ilk gençliğinden beri hayalini kurduğu Tanrının, Güneybatı Fransa'nın kötü aydınlatılmış bir odasında, masanın karşı tarafında bu kadar iştahla yemek yemesine inanmakta biraz zorlanarak beni seyretti.

Hölderlin sonunda doğduğu şehre döndü, bir değirmene çekildi ve ömrünün geri kalanını yalnızlık içinde geçirdi. Akıbeti beni üzdü, ama onu görmeye gitmedim. Tanrı'ya rastlamanın hayatında kesinlikle talihsiz bir dönemeç olduğu bir arkadaş olarak görüyordum onu. Kendisinin de bir tanrı olamayışı yüzünden öfkeli bir kırgınlığa kapılmış ve yuvasındaki bir kartal gibi sessizliğin içine hapsetmişti kendini. Hölderlin benden çok kendisiyle ilgiliydi, ama buna rağmen seviyordum onu.

Yeniden dünyanın içine daldım ve insanoğlunun, kendisini daha iyi bir şeye dönüştüremediğini görerek, bir yığın makine yapmaya başlamış olduğunu gördüm. Belki bu makinelerin günün birinde onları da bambaşka bir şeye çevirmesini umuyorlardı. Aletlerin mucitlerini ve çiftlik yaşamının yerini alan yeni cehennemi, fabrikaları görmeye gittim. Pek çok hayvan türünün geçmişte yaptığı gibi, şimdi de toplumsal sınıflar sırayla dünyanın hâkimiyetini ele geçiriyorlardı. Sanayiciler rakipsizdi. Öfkeli ve saldırgandılar, yerkürenin ilk memelilerini hatırlatıyorlardı bana. Yeni sürüngenler, yeni kediler ve yeni kurtlar sarmıştı ortalığı.

İnsanlar dalga dalga şehirlere akıyordu. Bir şehrin banliyösünde, Avusturya'daki hastanede bıraktığım o Fransıza yeniden rastladım; hâlâ Tanrısal anılarla hesaplaşmaya çalışıyordu. Silahlardan vazgeçmiş ve kendini hayırseverliğe adamıştı. Annesi gibi Londra'ya taşınmış ve çok sayıda işçi çalıştıran örnek bir dokuma fabrikası açmıştı. Evlenmişti ve erdemli bir hayat sürüyordu, geçmişteki isyankâr dürtülerinden eser kalmamıştı. Onunla daha sık görüşmeli ve tutkularını canlı tutmalıydım, diye düşündüm kendi kendime. Gidip onu görmeye karar verdim, ama oraya vardığım sırada yaşanan bir olay görüşmemizi engelledi. Kurduğu fabrikanın işçileri isyan çıkardılar ve dokuma tezgâhlarını parçalayarak ortalığın

altını üstüne getirdiler. Bu arada o, civciv yavruları gibi peşinde dolaşan bir grup saygılı polisle birlikte umutsuzca oradan oraya koşturuyordu. Yapacak işlerim vardı, sakinleşmesini bekleyecek vaktim yoktu. Ayrılmadan önce dudaklarında şu cümleyi okudum:

"Yaptığım onca şeyden sonra! Bir baba gibi davranmıştım onlara!"

Eh, diye düşündüm, kansız olma hakkı bir tek sana mı ait? Hem seni o kadar sevimli kılan o neşeli halin nereye gitti? Şimdi olsa, o bilge vikonta insanların neden kendi içlerinden çıkmak istediklerini açıklayabilirdi, ister makineler yapmak, ister yıkmak için olsun. Mutsuzlardı çünkü, görevlerini yerine getiremediklerini içten içe seziyorlardı.

Ama vikontun zihni başka şeylerle meşguldü, zira toprağın altında, sayısız ipliksi canlıdan ibaret yeni bir nesle hayat vermekteydi kendisi.

Tanrı'ya metelik vermeyen insanlar, tabiat dünyasının altını üstüne getiriyorlardı. Büyüteçlerini ve defterlerini yüklenip yaprakları tek tek inceliyor, hayvanları türlere ayırıyor, fosilleri gün ışığına çıkarıyor ve yarı fantastik hayvanların soyağaçlarını çıkarıyorlardı. Bir adada ya da bir nehir kıyısında buluşur, sonra teker teker kendi yollarına giderlerdi, bir bekleme odasındaki yabancılar gibi. Uzunca bir süre onlara ilgi göstermeyi reddettim. Yaptıkları işin, filozoflara ve şairlere emanet ettiğim görevle hiç ilgisi yoktu bana göre. Bitkileri bahçelerde, sürüngen kemiklerini müzelerde, elyazmalarını kütüphanelerde toplayıp sınıflandırarak dünyaya göstermelik bir düzen getiren hademeler olarak görüyordum onları. Yerin altından akla gelmedik bir yığın şey çıkıyordu: İnsansılara ait kafatasları, Pompei sakinlerinin külün içinde korunmuş bedenleri, mezar kentler, kömürleşmiş ağaçlar.

Kısacası, tabiat artık eski tabiat değildi. Ormanlarda ve ırmaklarda beni arayan epeyce şair vardı, ama ancak orada olduğum zamanlar bulabilirlerdi beni. Belki sorunlarımı unutmak için, kendimi gitgide şehir hayatına verdim. Hayatından memnun olmayan

bütün kimsesizler gibi ben de kalabalıkların içine sığındım. Boston'a, Londra'ya, St. Petersburg'a giderek insan dalgalarıyla sürüklenmeye bıraktım kendimi.

Servet edinme işindeki becerimi denedim. Bir bankerin hayatına daldım ve günlük kazancı saymak için gece yarılarına kadar onunla oturdum. Bana ışık kümeleri gibi göz kırpan o şıkır şıkır paraların görüntüsü bir an için coşturdu beni. Ama heyecanım kısa sürede yerini can sıkıntısına bıraktı. Mal mülk biriktirme işi iğrenç bir uğraş gibi geldi bana. Gelir-gider hesaplarıyla uğraşan insanlar aynada hiç kendi yüzlerine bakmıyor muydu? Bakıyorlarsa, gördükleri şey hoşlarına gidiyor muydu? En sonunda fark ettim ki bu sorunun cevabı *evet*'ti; evet, gördükleri şey hoşlarına gidiyordu! O zamana kadar insan doğasını daha iyi anlamış olmam gerekirdi.

Bir keresinde, sırf deney uğruna bir kadın katilinin bedenine girdim ve korkunç bir tiksintiyle, apar topar kaçtım oradan. Büyük bir kavrayışa ulaşabileceğimi düşünerek vahşet anını bekledim. Hiç öyle bir şey olmadı. Düşünebileceğiniz en aşağılık, ve en aptalca deneyimdi. Bir yere saklanmak, sonra ortaya atlamak, saldırmak ve öldürmek: Hayatta bundan daha tatsız bir şey olamaz. O adamı tutuklatmak için çok uğraştım, ama beceremedim.

Bir geceliğine sokakta yatan bir ayyaşa misafir oldum, ama adamın giysilerinden yükselen iğrenç kokuya tahammül edemedim. Pekâlâ, dedim kendi kendime, ister zengin ister yoksul olsunlar, bu insanları anlamıyorum. Ama haksızlık ediyordum. Acı denen o eski örtünün yeniden üzerlerine kapanmış olduğunu, onları boğmakta olduğunu anlamalıydım. Herkes şu ya da bu yolla o örtünün altından kaçmaya çalışıyordu. Ben acıyla başa çıkmakta sorunlar yaşıyorsam, onlar da yaşıyordu.

Geniş alanlara gitme isteği beni düzenli olarak yokluyordu, o yüzden Kuzey Amerika kıtasına gidiş gelişlerim giderek sıklaşmıştı. Birleşik Devletler'e âşıktım, bütün kovboy filmlerini görmüş Avrupalı bir yeniyetme gibi. Ama ben o telaşlı koşuşturmacanın tam ortasındaydım, doğuya giden kervanların yanı sıra yol alıyor, ilk yerleşimcilerle birlikte Ohio Vadisi'nde evler kuruyor, Mississippi'de tekneler yapıyor, Iowa'da mısır ve patates yetiştiriyor, gi-

derek genişleyen ülkeyi birbirine bağlayan demiryollarında çalışıyordum.

O ülkede özel bir şey vardı. Bir yanım sürekli oradaydı; Beyaz Saray'ın pencereleri üzerinde dolaşıyor, ortada kimse yokken Oval Ofis'teki dosyaları karıştırıyor, göreve gelen başkanları köleliği kaldırmaya ikna etmek için bir sürü dolambaçlı yöntem deniyordum. En sonunda, bu davada birini kendi tarafıma çekmeyi başardım. O kadar uzun bir insanlık tarihinden sonra, yeni bir dünya yaratır gibi yeni bir ülke kurmanın mümkün olduğunu görmek beni çok heyecanlandırdı. Bütün bunlar uzak hatıralarımı geri getirdi ve kökenlere yönelik bir özlem uyandırdı içimde. Amerika kusursuz olmaktan çok uzaktı, ama yeni bir başlangıcın sihrini taşıyordu.

O yüzyılda yaptığım ziyaretlerin içinde en sevdiklerim, yazarlara yaptıklarımdır. Beni her zaman tanımıyor, söylediklerimi her zaman anlamıyorlardı, ama ben yılmadan deniyordum. Büyük Rus yazarlarının arasında dolaştığım kadar, hatta daha fazlasıyla, Birleşik Devletler'de dolaştım. Amerika'yı tercih etmemin bir nedeni iklimdi. St. Petersburg'da Dostoyevski'yi görmeye gittiğimde, Rusya'nın ayazı az daha sonum oluyordu. Dostoyevski'nin, pişmanlık duymaya değecek bir şeyi olsun diye insanın bir suç işlemesi gerektiği yolundaki inancını sarsma umuduyla gitmiştim oraya. Bu mantık bana çok saçma görünüyordu, ama bunu ona söyleme fırsatı bulamadım: Beni az kalsın öldüren bir zatürreeye yakalandım, iyileşir iyileşmez de o soğuk ülkeden kaçıp güneye gittim. Bu arada o, parmaklarına hohlaya hohlaya, kanla ve vicdan azabıyla dolu romanlarını yayımlamaya devam etti.

Amerikan yazarlarıyla yaşadıklarımın bir kısmı zihnimde hâlâ canlı. Emerson çok zekiydi, ama o vaaz eder gibi tavrıyla sıkıcıydı da. Ne düşünmem ve ne yapmam gerektiğini bana öğretir gibi haller takınırdı. Sonunda, onu Massachusetts'deki evinde kendi kendine konuşurken bırakıp gitmeye karar verdim. Aynı gün, neredeyse tesadüfen, yaşadığı Amherst kasabasında bir yürüyüşe çıkmış olan Miss Dickinson'la karşılaştım. Beyazlar giymiş, saçını taraklarla sıkı sıkı tutturmuştu ve küstahlıkla utangaçlık karışımı bir edası vardı. O kısa gezintide ona eşlik ettim ve evinin verandasına çıkıp

kapıya doğru yürürken arkasından baktım. Bu kadarı ona âşık olmama yetti. Sessizliğinin ardında son derece etkileyici bir kişilik sezdim. Yürüyüşümüz sırasında, heybetli bir karaağacın yapraklarını ani bir rüzgârla dalgalandırarak, yazma fikrini ve bunun gerekliliğini anlatmaya çalıştım ona. Merakla başını kaldırıp ağaca baktığını fark ettim. Ne var ki, ona daha fazla kur yapacak zamanım yoktu. O anda bana önemli görünen bir randevu için başka bir yere yetişmek zorundaydım; ama şimdi bunun ne olduğunu bile hatırlamıyorum. Görün işte, hafıza denen şey nasıl çalışıyor!

Kısa bir süre sonra Melville'e rastladım. Bir gemideki denizcilerden biriydim ve gecelerini Kitabı Mukaddes, Shakespeare, balinalarla ilgili kitaplar ve deniz yolculuklarının güncelerini okuyarak geçiren bu sessiz mürettebat üyesi hakkında ne düşüneceğimi pek bilemiyordum. Bir akşam onunla konuştum ve eskiden bir kâtip olduğunu, ama patronuna kafa sallamaya artık katlanamadığı için işinden ayrıldığını öğrendim. Böylece denizci olmuştu, ama asıl istediği yazar olmaktı. Sonra eski suskunluğuna gömüldü, kiminle konuştuğuna dair hiçbir şey sezmeden. Ama gemideki görevim sona erdiğinde, bir yolunu bulup, tuhaf ve uyku tanımaz Melville'in sonunda nasıl bir yazar olduğuna bakmaya gittim. Beni tanıma konusundaki apaçık yeteneksizliği merakımı uyandırmıştı. Böylece, kendimi sınamak istermişçesine, bir dünyaya girer gibi Melville'in kitaplarından birinin içine girdim ve sanki evimmiş gibi o kitabın içinde yaşadım.

Oldukça sarsıcı bir deneyim oldu bu. Alışkanlık haline getirilmesini kimseye tavsiye etmem. Ben Tanrı olduğum için, delirmeden ya da mahvolmadan böyle bir şey yapabilirim. İnsanlar da kitapların içine girebilirler, ama orada sonsuza kadar kaybolma riskleri vardır. Sadece Tanrı ve gümüşbalıkları kitapların içine güvenle girebilir.

Benim için bile çok karmaşık bir maceraydı. Hikâyenin anlatıcısı olan ve kendini Ishmael diye tanıtan adam olarak *Moby Dick*'in içine girdim ve başından itibaren bir dizi tuzağa düşürüldüm. O sayfalardan kolay kolay çıkamayacağımı çok geçmeden anladım ve bir süre için orası benim gerçek dünyam oldu. Denizde yüzen bir

balık, ormanda gezinen bir tilki gibi dolaştım o sayfaların arasında. Karşıma bir sürü şaşırtıcı karakter çıktı, Queequeg'den Starbuck'a ve Pip'e kadar. Balina avcılığının dünyevi tarihini anlatırken dinledim kendimi. Bu heybetli hayvanlar için düzenlenen zıpkın avlarına katıldım. Öldürülmüş bir deniz memelisinin gövdesinden sperma çıkardım. Okyanusun üstünde yol almanın felsefi sonuçları üzerinde düşündüm. Denizi karayla, Büyük Okyanus'u Atlas Okyanusu'yla karşılaştırdım. Islak bir evren yaratırmışçasına, denizlerde geçen yaşamı sorguya çektim. O evrenin esrarengiz yöneticisiydim ben, yeniden doğmuş bir Neptunus gibi.

O gemideki herkes tarafından paylaşılan bir takıntım vardı: Ahab Kaptan'ın varlığı. O adamı sevmiyordum; dünyanın bütün kötülüklerini üzerinde toplamış gibi geliyordu bana. Onun karanlık hırslarında, insanoğlunu doğaya ve hatta bana boyun eğdirmeye kararlı habis bir hayvana döndüren bir başkalaşımın sonuçlarını görüyordum. Bir keresinde, belki de benim yakınlarda olduğumu, diğer denizcilerin arasında ona baktığımı sezerek bana seslenirken duymuştum onu: "Ey kendi karanlığının içinde asılı duran, yüce, beyaz Tanrım!" Sesinin sert, karanlık, tüyler ürpertici bir tınısı vardı. Hayatımda bundan daha tatsız bir ses tonu duyduğumu sanmıyorum. Cehennemin tam ortasından geliyordu sesi, en azından bana göre.

O andan itibaren Ahab'ın bakışına katlanamaz oldum. Bu megalomanyağa karşı istemdışı bir hayranlığın pençesine düşmüş olan Ishmael'in ruhundan ve bedeninden çıkıp gitmeye zorladım kendimi. Bana gitgide bir hapishane gibi görünen o kitaptan kaçmanın bir yolunu bulmak zorundaydım. Bunu da ancak, o uğursuz ve sevgisiz topluluğun başındaki diktatörü cezalandırarak yapabilirdim. Ishmael uykudayken onu terk ettim ve o da ziyaretimi hiçbir zaman hatırlamadı. Okyanusa atladım ve Beyaz Balina'yı bulana kadar uzun süre yüzdüm. Bütün çabalarına rağmen benden kaçamadı; onun bedenini ele geçirdim ve ruhunu zapt ettim. Moby Dick olup açık denizlerde dolaşmaya başladım, hayatını beni kovalayarak geçiren avcıyla karşılaşmayı bekleyerek. Kitabın adı, konusu ve amacıydım ben.

O serüvene ilişkin anılarım mutlu anılar değil. Balina olmak çok

ağır bir yüktü ve kaderimden kaçmaya çalışarak denizde geçirdiğim o eski zamanları hatırlatıyordu bana. Balina gibi yüzüyor, balina gibi yiyor, balina gibi hissediyordum. Bütün varoluşum balinaca bir ağırlığa gömülmüştü. Bir tek beyaz rengim gerçek amacımı hatırlatıyordu bana: Ahab'ı bulup onunla hesaplaşmak, sonra da koparıldığım hayata geri dönmek. "Kitaplarla işim buraya kadar," diye mırıldanıyordum suyun içinde, koca koca hava kabarcıkları salarak.

O maceralı deniz yolculuğu sırasında Miss Dickinson'ın hatırası sık sık aklıma düşüyordu. Uykusuz gecelerim (balinaların uykusuzluk çektiğini bilmezdim) ve bitmez tükenmez öğünlerim sırasında onu düşünüyordum. Bir yeme makinesine dönüşmüştüm, önüme çıkan her şeyi yutuyordum. Ishmael hikâyesini ince ince işlerken, ben romanın başından sonuna kadar yüzdüm, yemek yedim ve rüya gördüm. O hikâyenin alışılmadık uzunluğu sık sık bunalttı beni. "Aralardan birkaç sayfa çıkarsak olmaz mı?" diye düşündüm dalgaların altında, bir baş editör gibi. Beni duyan olduysa da duymazlıktan geldi; bir balinanın şikâyetlerine sırt çevirmek kolaydır. Melville'e gelince, nerede olduğunu bile bilmiyordum. Belki çekip gitmiş ve romanını kendi haline bırakmıştı. Belki de bizi seyrediyordu, Tanrı'nın dünyayı seyrettiği gibi.

Ahab ile sonunda hikâyenin doruk noktasında karşılaştık. Üç bölüm boyunca savaştık, o yukarıda, ben aşağıda. Gövdelerimizden tuzlu sular aktı ve ben dalgadan dalgaya sıçradım. Sandallar dolusu adam zıpkınlarını üzerime fırlattı. Ahab'ı gördüm ve bağırırken duydum onu: "Sana doğru geliyorum balina! Her şeyi parçalayan ama ele geçiremeyen balina! Sonuna dek cenkleşiyorum seninle. Cehennemin dibinden saldırıyorum sana. Son soluğumu olanca hıncımla tükürüyorum suratına!... Al sana! Ye şu zıpkınımı!" Bir anlaşmazlığı çözmek için ne çareydi ama! Bir ortak zemin bulma, birbirimizle anlaşma ihtimali yok gibiydi ya o ölecekti ya da ben. Ahab üstüme atıldı, zıpkın ve halatla gövdeme yapıştı ve ikimiz yeni evliler gibi okyanusun sularına gömüldük. Elimden geldiğince hızla ayrıldım ondan, balinayı da terk ettim. O kitaptan çıkmak ne büyük mutluluktu! Sırtım ürpermeden bir daha okuyamadım o romanı.

Hemen Miss Dickinson'ın yanına koştum ve evinin önündeki küçük bahçede yürürken buldum onu, gözleri o koca karaağaca çevrilmiş olarak. Bana bakmak istemedi, ama varlığımı hissettiğini biliyordum. Gene ilk seferki gibi yan yana yürüdük. Birbirimizle hiç konuşmadık ve aramızdaki ilişkinin böyle olması gerektiğini, onun bekâretine sonsuza kadar saygı göstermem gerektiğini anladım. Beni tanıma biçimi her zaman böyle olacaktı; keskin, örtük ve gizemli: Bir gelin elbisesini süsleyen binlerce minik çiçek gibi. Evinin bahçesindeki çimlerin üstünde, o kısa görüşmenin sessiz yoğunluğunu sonuna kadar içime çektim. Yanından ayrılırken, ona el sallamak için arkama döndüm. Verandada duruyordu, başka bir tarafa, ama gene de bana bakıyordu, hem gülümsüyor hem gülümsemiyordu. Elbisesi o balinanın derisinden daha beyazdı.

O kalabalık ve telaşlı yüzyılın sonuna doğru, Viyana'ya gidip kendimi o eski şehrin güzelliğine ve sakinlerinin zarafetine bırakma isteğine kapıldım. Hırsızların, serserilerin ve şair heveslilerinin doldurduğu metropollerde yaşadığım birkaç hadiseden sonra, adabımuaşerete karşı büyük bir ihtiyaç uyanmıştı içimde. Müzeleri gezerek ve koca koltuklu, kalın halılı bir kahvehanede nefis tatlılar yiyerek günler geçirdim. Hayatımda oburluğa yenik düştüğüm tek dönem oldu bu. Sacher turtalarına borçlu olduğum bu deneyim bende öyle bir tiksinti yarattı ki, bugün bile pastane vitrinleri karşısında bazen midem bulanır.

Nitekim, o tatlı ve huzurlu aylaklık dönemi, otel odama kapanmama yol açacak kadar ciddi bir hastalıkla son buldu. Ertesi gün hâlâ o kadar hastaydım ki doktor çağırmak zorunda kaldım. Kara sakallı ve kıskaç gözlüklü bir doktor çıkageldi ve resmi bir tavırla inceden inceye muayene etti beni. Baştan ayağa giyiniktim; doktor elini yeleğimden içeri sokup midemi ve karın boşluğumu yoklarken, yiyecekleri midemde tutmaya çalışarak bir manzara resmini seyrettim. Ne var ki, bütün kararlılığıma rağmen kusmuk hızla boğazımdan yukarı tırmandı ve doktorun elindeki havluya döküldü. Havlu hemen tortop edildi ve köşedeki bir leğenin içine bırakıldı.

O noktada, gözlerimden yaşlar dökülerek bir çocuk gibi mızırdanmaya başladım. "Tamam," dedim, bir siyah çikolata buğusunun ardından, "mide bulantısı geçti. Şimdi papatya çayı istiyorum." Doktorun ellerini yıkamasını seyrettim ve günah çıkarmış gibi hissettim kendimi.

Gece uykuya daldığımda, hazımsızlığım benden öcünü aldı. Önümde eğilip bükülen, daralıp genişleyen şekilsiz bir şey çıktı karşıma; karanlığın içinde gizlenen, saldırıp parçalamaya hazır bir canavar gibi. Ter içinde titreyerek uyandım, Tanrı'nın bilinçdışıyla karşılaştığımdan emindim çünkü. Uzun süre korku içinde yaşadım, gerçek düşmanım o hatırada gizleniyormuş, sonsuza kadar savaşmak zorunda kalacağım yenilmez bir hasmım olmuş gibi.

İşte o sıralarda, farkında olmadan ve kimseden en küçük yardım almadan psikanalizi icat ettim. Bolca çay stoklayıp eve kapandım ve bir kâşif mağaraya nasıl dalarsa ben de kendi ruhumun içine öyle daldım. Gidebildiğim kadar gittim, ama içerisi çok karanlık olduğu için nerede olduğumu anlayamıyordum. Yerkürenin öbür ucuna, Viyana'nın tam karşısındaki noktaya çıkan bir mağarada yürür gibiydim. Mağaranın içi gömülmüş hayvan ve bitki iskeletleriyle doluydu, küçüklüğümde benim oyun odam olmuştu sanki. Kehribarın içine hapsolmuş iki çiçek gördüm ve onlara bakarken, hayvanların kendisini yaratmadan önce cinsel organlarını yarattığım, birbirinden bağımsız olarak hayata karışan modeller tasarladığım günleri hatırladım; orkide, lale ve bin bir biçimli akrabaları gibi. Bugüne kadar gelmiş bu örneklerden biri vajinaya o kadar benziyordu ki, hayretten ağzım açık kaldı.

Daha aşağılara doğru yürüdüm ve rüyamda içine yuvarlanmış olduğum yere, yerkürenin bağırsaklarına vardım. Mağara burada bitiyordu. Arkamı dönüp yukarı tırmanmak, beni bir bardak çayın beklediği odama dönmek geldi içimden, ama bütün cesaretimi toplayıp bekledim; ta ki, rüyamda gördüğüm biçim karşıma çıkıp da beni bir köpek gibi koklayana kadar.

Onu göremiyordum elbette, ama orada olduğunu bütün varlığımla seziyordum. Ona dokunabilirmişim gibi geldi, ama onun bir yanılsama olduğunu da biliyordum; çünkü yanına gitmek ya da onu

görmek imkânsızdı. Bebekliğimde bana görünmüş olan ve o günden beri hep unutmak istediğim düşmanımdı bu! Bu şey *O*'ydu, bu şey hiçlikti.

Bütün bu süre boyunca, insanların yaptığı gibi, ölümün hayatın zıddı olduğuna kendimi inandırmak için elimden geleni yaptım. Halbuki ölüm, hayatın karanlık yüzünden başka bir şey değildir. Biri olmadan öbürü var olamazdı ve bu ikisi, şimdi sessiz bir alaycılıkla önümde duran şeyden, eşikte bekleyen canavardan, er ya da geç var olan her şeyin içine düştüğü delikten kaçmak için sırayla birbirine destek oluyordu. Bu delik hiçlikti ve ben onun karşısına, kozmos denilen o uçsuz bucaksız, o yıkık dökük yapıyı oturtmuştum. Korkudan kanım donmuştu, ama kendimi toplayıp dönüş yoluna koyulmayı başardım. O güne kadar görülmemiş balinalara ait iskeletlerin ve baş aşağı büyümüş ağaçların yanından geçtim. Buzun içine gömülmüş kabukluları, altın ve elmas yataklarını çiğneyerek ilerledim. Ayaklarım elli yıl sonra altın kadar değer kazanacak olan siyahımsı, zift gibi bir sıvıya battı, ama o anda ben durup bakmadım bile.

Yüzeye çıktım ve çayımın artık ılınmış olarak beni beklemekte olduğu odaya geri döndüm. İşte tam o sırada, bir gün önceki ufak tefek doktor yeniden beni görmeye geldi. Yolculuğum beni o kadar sarsmıştı ki, sanki dünyadaki en yakın arkadaşım oymuş gibi ona her şeyi anlatmaktan kendimi alamadım. Kim olduğumu söylemedim; ama *bir bilinçdışım olduğunu*, aynı şeyin belki herkeste bulunduğunu ve bütün bunların çok heyecan verici olduğunu açıkladım ona. Ruhun içinde bir mahzen, hatta belki bir de tavan arası vardı; orada gizli bir hakikat barınıyordu ve ben az önce onu ucundan gördüğümü düşünüyordum. Şimdi anlıyordum ki var olmama korkusu bana her zaman azap vermişti ve bu korku muhtemelen tuhaflıklarımın birçoğunu açıklıyordu.

Büyük bir hezeyan içinde konuşuyordum, ama doktor telaşlanmış görünmedi. Bana bir yatıştırıcı verdi ve yeniden yatağa girmemi söyledi. Dr. Freud'la ilk karşılaşmamız böylece sona ermiş oldu. Hemen ertesi gün Viyana'dan ayrıldım.

O dönem içinde, sonradan benim için çok önem kazanacak başka biriyle daha tanıştım. İlk kez, yüzyılın sona ermesinden birkaç yıl önce çıktığım bir Avrupa yolculuğu sırasında rastlantıyla karşılaştık. Önce Nancy'ye, oradan Strasbourg'a gittim, sonra Alsas'ın, Almanya'nın ve Kara Orman'ın içinden geçerek Baverya'ya doğru yöneldim. Trenle yolculuk ediyordum. Hayatımda ilk kez, bütün bir günü şehirlerin ve köylerin yanımdan akıp gidişini seyrederek geçirdim.

Münih'e vardığımda, belki yolculuğun heyecanı yüzünden, ruhum yüce duygularla dolup taşmaktaydı. Bir haziran öğle sonrasında, bir birahanenin masalarından birine iliştim ve o köpüklü içki hem arsız, hem ağırbaşlı bir neşeye boğdu beni. O yolculuk kendi varlığıma ilişkin mutlak bir bilinç kazandırmıştı bana, bir fotoğraf albümüne baktığınız ya da eski mektuplarınızı yeniden okuduğunuz zaman olduğu gibi.

Her tarafta, sanki bir pazar günüymüş gibi, halinden memnun insanların oluşturduğu kalabalıklar kaynaşıyordu. Kısa bir süre, hepsinin benim gizli varlığımı hissetmiş olduklarını hayal ederek oyalandım. Bir çalgıcı topluluğundan havaya melodiler yayılıyordu. Birahanenin önünden tören kıyafetleri içinde bir grup atlı asker geçti ve çalgıcılar çılgınca alkışlar eşliğinde bir askeri marşa giriştiler. Masalardan, atların yelelerini dalgalandırarak uzaklaşmakta olan atlılara doğru bir koro akmaya başladı. İnsanlar şarkı söylüyorlardı. Ama neden? Belki atlılar yakışıklı olduğu için, belki de atların nallarının havaya kaldırdığı toz, insanın boğazını kan tadına benzer bir şeyle doldurduğu için.

Cevabı bilmiyordum. Heyecanlı ve gülüşen insanların arasında, kendisinin başlattığı gösteri karşısında şaşırıp kalmış bir Tanrı gibi oturuyordum. Düşünceli bir tavırla biramı içerken, Albert Einstein beni gördü ve derhal tanıdı.

Küçük bir çocuktu, pazar elbiseleri içindeki anne ve babasıyla birlikte bitişik masada oturuyordu. Karşısındaki manzara onu da şaşırtmış gibiydi, olanları o da anlayamıyordu. Annesiyle babasının bir sorusuna cevap verirken kekelediğini fark ettim, neredeyse konuşma özürlü gibiydi. Birbirimize baktık ve benim alanıma nüfuz

etmekte olduğunu hissettim. Dinsel bir şaşkınlıkla beni seyrediyordu. Sırf kalkıp yeniden uzaklara gitmek için mi buraya kadar geldim, diye sordum kendi kendime. Parayı masanın üstüne neden o kadar aceleyle koydum, neden çok önemli bir işim varmış gibi ayağa fırladım? Ve sokağa çıkınca neden dönüp ona baktım? Gördüğü şeyden büyülenmiş gibi beni seyrediyordu ve onunla yeniden karşılaşacağımızı biliyordum.

Onu ikinci kez gördüğümde ilk arabamı henüz satın almıştım. Son zamanlardaki olayları düşünerek, onun yaşadığı yere doğru gidiyordum. Birkaç yıl önce gönüllü bir sürgüne çekilmiş, Kanada ormanlarının derinlerine dalarak tek bir canlıyla konuşmadan yaşamıştım. Yapayalnız geçirdiğim o uzun dönem, kendi niyetime açıklık kazandırmama yardım etmişti: *Gitmek istiyordum!* Dünyadan göç etmem gerektiğini hissettim ve o kavrayışla birlikte her şey daha bir berraklık kazandı. İnsanların dünyanın her köşesini neden altüst ettiğini ve bütün unutulmuş şeyleri neden gün ışığına çıkardığını sonunda daha iyi anlıyordum. Bir yerden gitmek isteyen herkes, yanına ne alacağını kararlaştırmak için bir döküme ihtiyaç duyar. Bilimi, bir yolculuk için yapılan bütün hazırlıkların genel toplamı olarak gördüm. İnsanlar benim ne istediğimi benden önce anlamışlardı. Bana çıkış kapısını gösteriyorlardı! Beni kapı dışarı ediyorlardı.

Kendime neden gitmek istediğimi sordum ve cevabı buldum. Dünyamın kusurlu bir eser olduğunu, daha bir sürü çalışma gerektiren bir çeşit eskiz olduğunu çoktandır biliyordum. Söz konusu düzeltme çabasının bu gezegende, bu varlıklarla gerçekleştirilemeyeceğini en sonunda kabullenmiştim. Yarattığım şey kötüye gidebiliyor, ama silinemiyor ve değiştirilemiyordu; ulaştığımız kargaşa artık ezici boyutlardaydı. Evrenimi iyileştirmek için insanoğlundan yararlanma çabalarımın sonuna gelmiştim. Ancak gitmeme yardım edebilirlerdi artık.

Bir pazar sabahı Kanada ormanlarından çıkıp en yakın kasabaya gittim ve bulabildiğim bütün gazete ve dergileri satın alarak dünyanın herhangi bir yerinde kendi varlığıma ilişkin bir işaret aradım. Gazete okumayı öğrenmiştim artık. Önemli haberlerin hiçbir

zaman birinci sayfada yer almadığını biliyordum. İç sayfaların bir köşesine sıkışmış olurdu onlar, gazeteci sanki şaşırmış da daha başka ne yazacağını bilememiş gibi, kısacık ve ayrıntıdan yoksun. Veya belki gazeteler rüya görüyordu ve rüyaları ancak yerel haberler sayfasındaki küçük bir yazı olarak ara sıra yüzeye çıkıyordu. Gelgelelim, zavallı editör o haberi hangi akla hizmetle yayımladığını bilemese de, insanlığın kendini tanıdığı yerdi orası. Gereksiz bilgilerle dolu binlerce sayfayı didik didik ettikten sonra, önemli bir gelişmeye işaret eden bir şey bulmayı başardım. Anlaşıldığı kadarıyla, dünyanın çeşitli yerlerinde insanlar birbirlerinden habersiz uçan makineler yapmaktaydı, acayip biçimli ve zayıf görünümlü şeyler. Yazılardan biri, hayal gücümü bütün tanımlardan daha çok kışkırtan birtakım çizimler içeriyordu. Bir aletin içinde gökyüzünü yararak uçma arzusu düştü içime.

Çok uzağa gitmem gerekmediğini keşfettim. Kuzey Carolina'da bir uçağın yapımı sürmekteydi. Bu girişimi başlatan iki kardeşin bir teknisyene ve ustaya ihtiyacı vardı ve beni işe aldılar. Her işle ilgileniyordum. Geceleri bir barakaya kapatılan o tuhaf, ahşap balarısının içinde havaya yükseleceğim günü hayal ederek onlar için aylarca çalıştım. Birlikte çalışmamıza rağmen, aramızda bir arkadaşlık doğmadı. Beni uzakta tutan bir gizlilik içinde yaşıyordu iki kardeş. Sadece işle ilgili konuşuyorduk ve onlar aklımdan geçenlerin farkında bile değildi.

Akşamları, iki kardeş evin içinde çizimlerini incelerken ben bahçedeki serin havayı içime çeker ve pipomu yakardım. O zamandan beri pipo içmedim ve o günlerde beni ayakta tutan sabrın kanıtı olarak hatırlıyorum bu alışkanlığı. Uykudaki bir böcek gibi o penceresiz kutunun içinde kilitli duran uçağı düşünürdüm durmadan. Bu uçağın ilk yolculuğunun, yaklaşan daha büyük olayların habercisi olacağından emindim. Ama önce eşiği geçmek gerekiyordu.

Bir sabah, kış mevsiminin nemli alacakaranlığı içinde rüzgâr tüneline doğru yürümeye başladım. İki kardeş, uçağın mücadele etmek zorunda kalacağı koşulları o tünelde yapay olarak yaratıyorlardı. Sonra birden, ahşap balarasının kanatlarını, başımın üstündeki puslu gökyüzünde salınırken gördüm. O heyecanla elimdeki temiz-

lik gereçlerini yere attım ve geniş bir çayırın bir köşesinde endişeyle uçuşu izlemekte olan kardeşin ruhuyla birleştirdim ruhumu. Uçak çok kısa bir süre havada kaldı ve hemen arkasından iki kardeş beni tamamen unutarak birbirlerine doğru koştular. Ben orada dikilip kaldım, sanki o mucize benim eserimmiş gibi kollarımı sallayarak.

Uçan makineye tırmanmayı çok istiyordum, ama buna izin verilmedi. Sadece bir pilot için yer vardı ve ben denemeleri seyretmekle yetinmek zorunda kaldım. Uçuş mesafesi her seferinde birkaç metre daha uzuyordu. Akşamları uçak hangara çekilmeden önce motoru ben temizliyordum. En sonunda anladım ki, insanoğlu benim gitmek istediğimi sezmişti ve yaptığı uçan makineler, çapraşık bir biçimde, arkamdan yetişme çabalarının ilkiydi.

Vadilerin ve göllerin arasından geçerek arabamı Einstein'ın yaşadığı Zürih'e doğru sürerken zihnim işte bu düşüncelerle doluydu. Şehre sakin bir pazar günü ulaştım. Sora soruştura adresini bulduktan sonra oturduğu apartman dairesine girdim ve Albert'in kapısını usulca araladım. Odanın içi karanlıktı. Albert, yazı yazarak geçirdiği bir geceden sonra biraz dinlenmek üzere perdeleri çekmişti. Benimle birlikte içeri bir ışık seli akın etti. Onu uyandırmamak için ses çıkarmadan durdum, ama geç kalmıştım. Albert yatakta kıpırdandı, başını sallayarak ayılmaya çalıştı ve benim durduğum tarafa doğru baktı.

Beni açıkça görmüş müydü, kapının eşiğinde bir ışık çağlayanının ortasında dururken ona nasıl görünmüştüm, orasını bilmiyorum; ama ona eziyet etmekte olan kuşkuların sihirli bir şekilde dağılıp gittiği kesindi. İçeri girerken yerdeki halıdan biraz toz kaldırmıştım; Albert'in gözleri, karanlığın içinde açılan, minicik zerrelerin mikroskobik canlılar gibi kıvıldaşıp durduğu o kovuğa takıldı. Bu beklenmedik görüntüyü incelemek üzere dirseklerinin üzerinde doğruldu. Benim kim olduğumu anladığını hissettim. Işığın parçacıklardan oluştuğu aynı anda ikimizin birden kafasına dank etti, tıpkı bir dalganın sonsuz küçüklükteki su damlalarından oluşması gibi. İkimiz birden o günü hatırladık: Göğün içinde bir yunus gibi döne döne ilerleyerek, manyetik dalgaların, denize dökülen ışık nehir-

leri gibi gökyüzünün içinden aktığına bir başka bilim adamını ikna ettiğim günü.

Keşif sevincini paylaşmak üzere onun yanına oturdum. Bu şiirsel an, sokaktan gelen bir gürültünün arabamı yasak yere park etmiş olduğumu bana hatırlatmasıyla yarım kaldı. Hemen aşağı koştum, ama ceza yemekten kurtulamadım. Uzun bir park cezaları zincirinin ilkiydi bu.

Bu olay yoğun bir arkadaşlığın başlangıcı oldu. Albert, Münih'teki birahanede karşılaştığımız o uzak günden beni hatırlıyordu ve o günden beri gelmemi bekliyordu. Az rastlanır derecede yumuşak kalpli bir insandı ve Tanrı'yla karşılaşmak onda kibir uyandırmamıştı. Ne var ki, beni ne kadar idealleştirmiş olduğunu çok geçmeden anladım.

Einstein benim dürüstlüğümden ve hiçbir oyunda hile yapamayacak bir karaktere sahip olduğumdan emindi. Bu doğruydu, ama onun düşündüğü anlamda değil. Hile yapmayı alçakça bulurum, zaten çok sayıdaki yenilgim bunu yeterince kanıtlıyor olsa gerek. Ama Einstein'ın inanmak istediği şey benim hiç oyun oynamadığımdı ve işte burada yanılıyordu. Benim evrenim, bir bakıma, herkesin elini gizli tuttuğu sonu gelmez bir kâğıt oyunudur. Blöfle sahtekârlık aynı şey değildir. Birtakım hoş görülebilir hilelere razı olmak oyunun bir parçasıdır, çünkü bir poker oyununda olduğu gibi, hayatta da biraz kurnazlık ve numaracılık şarttır.

Halbuki Einstein, ilahi ezgilerin duyulduğu büyüleyici bir saray, olağanüstü güzellikteki bir yapı yaratmaya sonuna kadar kararlı, yeri ve göğü kaplayan bir melek olarak görüyordu beni. Bütün bunlara inanmasına göz yumdum, çünkü ona fena halde ihtiyacım vardı. Benim sağ kolum olacak, beklentilerime uygun bir adam bulmak hiç kolay bir iş değildi, uzun zaman önce keşfetmiştim bunu. Ama bu sefer farklı bir şeye ihtiyacım vardı. Gençlik günlerimde yıldızların arasında yaptığım yolculuklar uzak bir anıydı artık; o günleri çok ender hatırlıyordum ve bütün bunları nasıl becerdiğime şaşıyordum. Albert'ten istediğim şey, gitmeme yardım etmesiydi. Böylece, onun saygısını ve inancını sağlama alacak bir oyuna giriştim: Zaten önünde parlamakta olan hakikatin insanoğlu tarafından

keşfedilmesini bekleyen, kozmosun her şeyi gören efendisi rolüne büründüm (söz konusu rolü ilk oynayışım değildi bu). Böyle bir Tanrı'yı taklit ederek her sabah akıl almaz bir kudretle uyanıyordum, gözlerim gün ışığını delip geçiyordu.

Karşısına ansızın çıkma biçimime uygun olarak, Albert'le yaptığımız konuşmalarda ışık konusu baş köşeyi tutuyordu. Bir gün ona, üstü örtülü bir şekilde, dünyayı terk etme planımdan söz ettim. Bütün günü çalışma odasında geçirmiştik ve Albert'in sükûnetini bozmamak için elimden geleni yapmıştım. Akşamüzeri yürüyüşe çıktık ve Prater eğlence parkını dolduran kalabalığın arasında bir banka oturduk. Göz ucuyla onun meleksi profilini seyrettim ve aklımdaki şeyi söylemenin uygun bir yolunu bulmak için kafa patlattım.

Beklenmedik bir sahne yardımıma yetişti. Yanımızdan, eş yumurta ikizi olan iki çocuğunu ellerinden tutmuş gezdiren, güzel bir anne geçti. Albert sevecen bir ifadeyle onlara baktı ve ben de, hemen oracıkta, son derece başarılı bir hikâye uydurdum. Albert'e benim de bir ikizim olduğunu; ama yolunun çok, çok uzak bir yere düştüğünü ve oradan geri dönmek istediğini anlattım. İyiliğin ve şefkatin bütün renklerini kullanarak bu erkek kardeşin bir portresini çizdim. Onun gerçekten kendimin unutulmuş bir parçası olduğuna neredeyse kendim bile inanacaktım. Sonra Albert'e, onu mutlaka geri getirmek zorunda olduğumu söyledim. Ama böyle muazzam bir boşluğu aşarak onun yanına nasıl gidebilirdim? Albert'in zihninin bu sorunu içine çekmesini seyrettim, süngerin suyu emmesi gibi. Uykusuz geçecek yeni bir gecenin eşiğindeydik.

Eve dönünce Albert, sık sık yaptığı gibi karanlıkta odasına kapandı. Ben başka bir odadaki küçük bir divana uzandım ve pencereden göğün altında usulca salınan bir manolya ağacını seyrettim. Ağacın arkasında, takımyıldızların gece dansı için yeniden gökyüzünde toplaşan yıldızları gördüm. Dünyayla iletişim kurmak için ressamlardan ve şairlerden yararlandığım günler geldi aklıma. Şimdi de kaderimde, görüntüler ve sözcükler yerine sayılar ve alfabetik semboller kullanan ve utangaç ruhunun bütün cesaretiyle evreni düzene sokan bu düşünür yardımıyla dünyayı terk etmek vardı.

Bu düşünceyle uykuya daldım ve bir rüya gördüm. İkizim, gökyüzünün öbür ucunda, elinde bir saatle beni bekliyordu. Ben bir uçağa binmiş telaşla ona doğru gidiyor ve durmadan saate bakıyordum, çünkü eğer gecikirsem o kadar yaşlanmış olacaktı ki onu tanıyamayacaktım. Bu sinir bozucu düşünceyle huzursuz bir uyku uyudum.

Ertesi sabah Albert, bir zafer havası içinde uyandırdı beni. O gece, benim uykuda olduğum ya da deniz akıntılarını yeniden düzenlemekle ya da sönmüş bir volkanı canlandırmakla uğraştığım zaman içinde, Albert ona açıkladığım probleme bir çözüm bulmaya yaklaşmıştı. Yolculuğumu hangi araçla yapacağımı saptamıştı: Ancak ışık olabilirdi bu. Sadece düşünebildiği en hızlı tabiat unsuru olduğu için değil, her zaman sabit olan hızı sayesinde dakikliğine güvenebileceğimiz için.

O heyecan içinde az kalsın birbirimize sarılacaktık. Güneş pencereden evin içine akmaktaydı ve bir kez daha ona bir ışık demeti içinde görünmüş olduğumu hatırladım. Karanlığa güvenmemekte her zaman haklı olduğumu gösteren yeni bir kanıttı bu.

Birlikte kahvaltı ettik, sonra ben hemen dışarı fırladım. Albert'in önerisini sınamak için sabırsızlanıyordum. Albert bir şey eklemek istiyormuş gibi geldi bana, ama ben çoktan ışık trenime binmiş ve uzaklaşmıştım. Nereden bilet alacağımı bile bilmiyordum; sokağın köşesinde gördüğüm ilk ışının içine atlayıverdim.

Yolculuk bir anda olup bitti sanki. Ne olduğunu anlamadan, gökkubbenin içinde etrafımdaki yıldızlar arası boşlukları seyrederken buldum kendimi. Uzayın içinde dönüp duran o görkemli çarkın kıyısına ulaştım ve bütün yıldızların çarkın merkezinden uzaklaşmakta olduklarını fark ettim. Çekirdekten ne kadar uzaklaşırlarsa, uçurumun içine çekilmeleri o kadar hızlanıyordu. O yükseklikte evrenin sınırlarını arayan bir kâşiftim ben. Her yanımda yıldız kümeleri gördüm, kimisi yassı ve yuvarlak, kimisi oval, kimisi küresel, kimisi dışbükeydi, kimisi de uzayın içine fırlatılmış topaklar gibi şekilsizdi; bitmez tükenmez havai fişekler gibi boşluğun içinde çiçek açıyordu hepsi. Hareketsiz tek bir yıldız bile yoktu, etrafımdaki her şey evrenin sınırlarına doğru patlıyordu. Hiçbir dönüş garantisi ol-

madan dört bir yana doğru uzaklaşan konvoyların doldurduğu devasa bir tren istasyonundaydım sanki. Dönüp Dünya'ya bir göz attım ve Rus ormanlarının ortasına sıkışmış küçük bir tren istasyonu ilişti gözüme; benimle buluşmak üzere bineceği treni bekleyen yaşlı bir adam vardı orada. Onu tanıdım, çünkü gazetelerde defalarca resmini görmüş ve kitaplarını hayranlıkla okumuştum. Tolstoy'du bu! Ama çok yaşlı ve kederli görünüyordu. Tahta bir sıranın üzerine çöktüğünü, uzun ve sonuçsuz arayışından sonra onu alıp bana getirecek olan trene ayak basamadan orada öldüğünü gördüm. Uzaktan ona seslendim, ama artık beni duyamazdı, ruhu rüzgârın içindeki çiçek tozlarıyla birlikte savrulup gitmişti. Yerküreye dönmeden önce son bir kez etrafıma baktım. Bana bir göz kırpımı kadar gelen o süre içinde, yeşil, beyaz ve mavi gezegende on yıl geçmişti.

Dönüşüm dramatik oldu. Kurşuni bir göğün altında çamurlu bir çukura kafa üstü daldım ve uykudaymış gibi hareketsiz yatan bedenlerin arasına yuvarlandım. Bir süre sonra, askeri bir saldırı sonrasındaki bir siperin içinde olduğumu anladım. Ama kim kiminle savaşıyordu ve savaşın gerekçesi neydi? Yukarı tırmanıp siperden çıktım ve önümde uzanan geniş düzlükte ağır ağır yürüdüm. Uzaklarda, hayal meyal, bir ormanın ağaçlarını gördüm. Çamura batıp çıkarak ve köklere takılıp tökezleyerek o tarafa yöneldim.

Bir kâbusun içine yuvarlanmış gibiydim. "Ben daha önce de savaş gördüm," dedim kendi kendime, çamurlu patikada nefes nefese yürürken. "Bu benim gördüğüm ilk savaş değil. Kozmosun içinde oyalanacağıma gazeteleri okusaydım böyle olmazdı. Burada neler olduğunu bilirdim o zaman."

Yerlere saçılmış cesetlerin arasında yürümeye devam ettim. Burnuma kan ve dışkı kokusu geldi ve o iğrenç kokulu cehennemde düşüp bayılmaktan korktum. Bir süre sonra, parçalanmış bir ağaca yasladım sırtımı. Uzaklarda kıpırdaşan insan karaltıları gördüm ve yaralıları aradıklarını anladım.

Sonra, yakınımdaki bir yerden bir inleme geldi. Büyük bir çaba ve acıyla hareket eden bir insan bedeni gördüm ve yardıma koştum. Ona yaklaşır yaklaşmaz asker beni gördü ve sakallı, ince yüzündeki korkuyu fark ettim. Onu yatıştıracak bir şeyler söyleyemediğim

gibi, yardım etmek için davranma fırsatı bile bulamadım. Boğazından bir ses, bir sözcük çıktı, sonra yarım kalmış bir küfür, tamamlanmamış bir dua gibi sönüp gitti. Asker, burnu bir toprak öbeğine gömülü olarak, o çamurlu unutuş diyarında savaş arkadaşlarıyla buluşmaya gitti. Kurtarıcılar yakındaydı artık, ama onu almayacaklardı.

Dikey bir düşüş beni yıldızların arasındaki baş döndürücü yüksekliklerden koparmıştı ve şimdi, patlamaların delikler açtığı kara bir göğün altında, bilmediğim bir kırlık alanın karanlıklarına gömülmüştüm. "Az önce taşıdığım kanatlar nereye gitti?" diye düşünürken yakaladım kendimi. Yanı başımdaki askerin beni tanıdığına ve son nefesinde bana hakaret ettiğine ilişkin kuşkular içimi kemiriyordu. Eğer böyle olduysa, benim ve kendi türünün geçmişini öğrenmiş olmalıydı. Ölüm anında insanlara öyle olduğu söyleniyordu; kendi bedenlerinin üzerinde yükselerek dünyada o güne kadar yaşanmış ve gelecekte yaşanacak olan her şeyi görüyor, sonra hızla, gerisin geri boşluğun içine dalıyorlardı. Asker hızlı yolculuğuna daha yeni başlamıştı ve geri döndürülmez biçimde benden uzaklaşmakta olduğunu hissedebiliyordum.

Çamurda bir şey kıpırdandı ve bacağıma süründü. Birden kanım çekildi ve aklıma koşarak kaçmak geldi. Ama içimde bir şey beni engelledi. Askerin yarı yarıya çamura gömülü yüzüne bir daha baktım. Onu kaldırıp sırtüstü çevirdim. Gözlerini kapattım ve yüzüne biraz çekidüzen verdim. Şiddetli bir yağmur başlamış ve ölü askerin yüzünü kısmen temizlemişti. Askerin yüzü acıyla buruşmuş, ağzı sıkı sıkıya kapanmıştı. Kulaklarının birinden bir çamur parçası çıkardım ve onun için bir şey yapmaya karar verdim, dünyamdan gelip gelmiş bütün savaşların meçhul askeri için.

Ceplerini karıştırdım ve ıslak, kirli bir cüzdan, bir tütün kesesi ve mucize eseri hâlâ yanan bir kutu kibrit buldum. Kibritleri teker teker yakarak ve o cılız alevi avucumun içinde koruyarak, elle doldurulmuş bir kimlikten zavallı adamın adını ve adresini okumayı başardım. Otto Müller, diye birkaç kez tekrarladım kendi kendime, Otto Müller, Gottfried Strasse, Vienna. Her şeyi yerine yerleştirdim ve cüzdanı bulduğum yere geri koydum. "Hoşça kal, Otto," diye

mırıldandım. O isim, ikimizin kardeş olduğu o karanlığın içinde tuhaf bir heybetle çınladı.

Demek ki Avusturya savaştaydı. En azından bu kadarını biliyordum. Köyün birine kadar yürüdüm ve hepsi de Fransızca olan birkaç gazete satın aldım. Galya topraklarında, asker Otto'nun öldürüldüğü yerde Dünya'ya inmiştim; buradan hareketle, biraz tümevarım ve tümdengelimden sonra, kimin kiminle savaştığını anlamayı başardım. Savaşın nedenleri benim için hâlâ meçhuldü, ama kendileri farkında olmasalar da, askerler için bile öyleydi zaten.

Savaş meydanlarının ve dağların arasına gömülmüş sakin köylerin üzerinden uçarak Lorranie'den Viyana'ya doğru gittim. Hatırladığım şenlikli hava şehri terk etmiş, zaman zaman bulvarları dolduran yurtseverlik gösterileriyle bölünen monoton ve yavan bir ciddiyet almıştı yerini. Otto'nun cebinde bulduğum adrese gittim ve şehrin varoşlarındaki sessiz ve mütevazı bir semte ulaştım. Ölü askerin evinin önünde yukarı aşağı yürüdüm. Ölüm haberini karısına götürmeye ve ona ihtiyaç duyacağını düşündüğüm teselli sözlerini sunmaya karar vermiştim. Ama kapıyı vurmadan önce, bahçeye bakan bir pencereden gizlice içeriye baktım.

Üzerini geniş ve beyaz bir tentenin örttüğü bir yatak gördüm. Odanın loş ışığı içeriyi görmemi zorlaştırıyordu; ama renklerle gölgeler ayrışmaya başlayınca, yatağın üzerinde tek bir bedenmiş gibi kıpırdanan iki kişi gördüm, yol alırken biçim değiştiren bir bulut gibi. İçimi derin bir üzüntü kapladı. Otto tabiatın mezbahasında çürümekteyken onun yerini almış olan bu meçhul adam kimdi? Cephenin çamurlarını o göz alıcı beyazlıkla karşılaştırdım ve üzerime aldığım görevden vazgeçtim. Şehir merkezine döndüm ve şiddetli bir çikolata özlemini bastırarak bir kafede oturdum. Sacher turtasının yol açtığı mide fesadı sırasında beni muayene etmiş olan ufak tefek doktoru hatırlamam kaçınılmazdı. Kısa bir araştırmadan sonra, Sigmund Freud'un adının herkesin dilinde olduğunu öğrendim, bilim dünyasında büyük ün kazanmıştı çünkü. Yazdıklarını okumak üzere kütüphaneye gittim ve bilinçdışı kavramını benden almış olduğunu ister istemez fark ettim. Ama kızmadım buna. Herhangi bir düşüncenin benim adımla tarihe geçmesi imkânsız gibiydi, dolayı-

sıyla bu seferkinin de Dr. Freud'un adını taşımasında hiçbir sakınca yoktu. Okuduklarım çok ilgimi çekti ve onu yeniden görmeye karar verdim. Yaşadığı yeri bulmak üzere kolları sıvadım, Viyana'nın meydanlarını dolduran yurtseverlik gösterilerinde ona asla rastlayamayacağımı hissediyordum çünkü. Freud gündüzlerini hastaları ve öğrencileriyle geçiriyor, geceleri de geç saatlere kadar okuyup yazıyordu. Nadiren ağzını açıp bir iki kelime ettiği karısıyla çıktıkları yürüyüşlerde peşine takıldım. Her köşe başında ona işaret etmeme rağmen, Freud beni görmemek için elinden geleni yaptı.

Sonunda Freud'un kapısına dayandım. İlk seferinde beni içeri almayı sertçe reddetti. İki kere, beni karısının ve hizmetçilerin yarı meraklı bakışları altında evinin koridorunu arşınlamak zorunda bırakarak, odasına girmeme izin vermedi. Artık kimliğimi gizlememeye karar vermiştim, benimle görüşmeyi reddetmesinin nedeni buydu belki de. Israrımı sürdürdüm; birkaç gün sonra kapı açıldı ve karşımda Freud'u gördüm. Nefesimi tutarak ona baktım. O da birkaç saniye bana baktı, sonra kapıyı açık bırakarak çalışma odasına döndü. Bunu bir davet olarak yorumladım ve arkasından içeri girdim. O masasının başına geçti, ben de inanılmaz biçimde tıkış tıkış doldurulmuş kitap raflarının yanında duran bir koltuğa gömüldüm.

Evin bir köşesinden kulağımıza bir piyano sesi geldi. Tam bir dakika boyunca kendimi en sevdiğim oyunuma bıraktım: Kimin bestesiydi bu? Hangi döneme ait olduğunu çıkarmakta zorlanmadım: Büyük bir özlemle hatırladığım, insanlık tarihindeki kısa bir canlanma döneminden kalmaydı. Dilimin ucuna Beethoven geldi; ama başka bir şey vardı o müzikte, gizli ve belki de nihai bir hakikate ait bir iz, merhametle dolup taşan bir ziyaretçi tarafından bırakılmış bir mesaj, beni başka bir dünyaya geri götüren bir dansın nefes kesici heyecanı. Parmaklarımla koltuğun kenarında ritim tutarken, Freud'un dikkatli gözleri benimkilerle buluştu. Ritim tutmayı bıraktım.

"Haydn," dedi meydan okuyan bir tonla. Ben de ona aynı tonla karşılık vermekten kendimi alamadım.

"Evet doğru, Haydn. Tam çıkarmak üzereydim. Fakat bazı bö-

lümlerde kendi müziğinin ötesine geçmiş. Aslına bakılırsa burada Haydn kendisini aşıyor, bütün gerçek yaratıcıların yaptığı gibi, Beethoven'in yaptığı gibi, senin yaptığın gibi. Bir zamanlar benim yaptığım gibi. Bunu bilebilecek bir konumdayım sanırım."

"Ama tahmin *edemedin*," diye tersçe karşılık verdi Freud, bana biraz çocukça görünen bir tatminle, tartışmaya kendisi öndeyken son vererek. "Hiç değişmiyorsun! Seni koridorda bekletmeye devam etmeliydim. Kendi dünyanı kontrol edemiyorsun. Dikkatinden kaçan sayısız şey var. Her şeye yeten kudretin ve her şeyi içine alan ilmin tamamen uydurma."

"Bunu her zaman kabul ettim," diye açıkladım. "Bunlara sahip olduğumu hiçbir zaman iddia etmedim. Ama senin bugüne kadar beni anlamış olman gerekirdi."

Freud'un, gözlüklerinin arkasında gözlerini kırpıştırmasına yol açan bir tiki vardı. Bu sözlerim üzerine merakla bana baktı, ama gözlerinde bir damla bile şefkat göremedim.

"Neymiş anlamam gereken şey?" diye sordu sonunda, biraz buruk bir sesle.

İçimde dostluk ihtiyacının yükseldiğini hissettim. Onunla anlaşalım istiyordum.

"Beni henüz tanımıyorsun," diye cevap verdim, "nasıl bir mizacım olduğunu da bilmiyorsun. Mesela, nasıl ortaya çıktığım konusunda en küçük bir fikrin yok. Bunu bilmedikçe, beni asla hakkıyla tanıyamazsın."

Freud bakışlarını benden kaçırdı.

"Peki, anlat bakalım. Nasıl çıktın ortaya?"

"Bu konuda bir seçme şansım var mıydı, onu bile bilmiyorum," diye başladım. "Sadece vardım ve her şey bensiz yeni baştan başlamadıkça evrenin başka türlü bir şeye dönüşmesi imkânsızdı. Hareketsiz duramıyorum. Hareket etmeyi bırakırsam evrenin sonu gelecekmiş gibi hissediyorum. Tam şu anda ne çok şeyi başlatmakta ve ne çok şeyi sona erdirmekte olduğumu, bu görüşmeyi yeniden hatırladığımda ne çok şeyle uğraşıyor olacağımı biliyor musun? Düşüncesi bile başımı döndürüyor. Ben durmaksızın yapar ve bozarım, çünkü yaratım ve yıkım birbirine muhtaçtır."

Ona söylemek istediklerim bunlar değildi, diye düşündüm, sözcükler dudaklarımdan dizginsizce dökülürken. Neden oturmuş ne kadar meşgul olduğumu anlatarak övünüyorum? Yoksa onu etkilemeye mi çalışıyorum? Durdum ve araya kısa bir suskunluğun girmesine izin verdim. Freud gözlüklerini burnundan kaldırmış, bir mendille temizliyordu. Gözlükler olmayınca gözleri az önce oltaya takılmış bir balığınkilere benziyordu. Bu sessizlikten yararlanarak, yüzüme bakmadan sordu: "Yani?"

"Yani, beni anlamanı istiyorum," diye devam ettim, kendinden emin bir sesle. "Tanrı da, insanoğlu da yaratma güdüsüyle doludur, bir ırmağın akmak zorunda oluşu gibi; buz bile onu yolundan alıkoyamaz. Ama yaratma işinin zorbaca bir eylem olabileceğini anlamam zaman aldı! Cesetlerle dolu savaş meydanlarından daha yeni geldim ve şimdi anlıyorum ki, savaş onlara barıştan daha yaratıcı göründüğü için savaşa gidiyor insanlar. Bunları gördükten sonra, neredeyse bütün umudumu kaybettim. Ayrıca gökyüzünde bir teftiş turuna çıktım ve evrenin bizi arkada bırakarak çoktan yola koyulduğunu söyleyebilirim sana."

Sözlerimin bu kısmı Freud'un ilgisini çekmedi, çünkü agorafobisi vardı ve uçsuz bucaksız boşlukların düşüncesine tahammül edemiyordu. Uçağa binmeyi aklından bile geçiremezdi. Kendini dört duvar arasına kapama eğilimindeydi; kitaplarla çevrili olarak çekmecelerin içinde eşelenmekle, masasını ve notlarını düzenlemekle geçiyordu hayatı. Fakat hayat ve ölüm hakkındaki düşüncelerim nihayet ilgisini çekmişti ve bu çatışmanın başından beri insan doğası hakkında neler düşündüğünü anlattı bana.

Hiç mutlu bir bakış açısı değildi bu. Freud vahşi ve riyakâr bir insanlık portresi çizdi, kan dökme hırsını sahte gerekçelerle perdeleyen ilkel bir güruh. Ben yukarıda inanılmaz mesafeleri ölçüp biçerken, bu güruh Avrupa vadilerini istila etme fırsatını kaçırmamıştı. "Sana ihtiyaç duyulduğu zaman neredeydin?" diye bastırılmamış bir öfkeyle sordu Freud, hiçbir zaman bir savaş başlatmamış olduğumu unutarak (önlemeyi de başaramamış olduğumu bir kenara bırakıyorum). Beni iyiden iyiye sindirmişti, o anda onun üstünlüğü ezici göründü bana. Rahat koltuğumda büzüştüm ve Viyana'yı sar-

malamakta olan gecenin içinde kaybolup gitmeyi düşünerek onu dinledim. Canım gene fena halde çikolata çekti ve hemen bastırdım bu isteği.

Freud beni bırakıp masasına döndü ve gaz lambasının ışığı altında son makalesine ait notların üzerine eğildi. Onu iş başında seyrederken, başka bir sahne geldi aklıma. Bu anıyı hafızamdan çekip çıkarmak için bütün dikkatimi topladım ve sonunda, karşımda gördüğüm zamanki kadar berrak bir şekilde gözlerimin önünde canlandı: Sina Dağı'ndaki o koca kayanın ardında oturan Musa'nın, meşalenin aleviyle aydınlanmış yüzüydü bu. Musa'yı hatırlayınca koltuğumda huzursuzca kıpırdandım. Gözlerim Freud'unkilerle buluştu. Hatırladığım şeyi tam ona söyleyecektim ki, beklenmedik bir şey oldu. Freud fenalaştı.

Yüzü bembeyaz kesilmişti ve gözleri sanki bir perdenin arkasına gizlenmiş gibiydi. Vücudu bu nöbetin geçip gitmesini beklerken, eli önce göğsüne, sonra başına gitti ve sonunda masanın üzerine düştü. Bir süre sonra yavaşça ayağa kalktı, masanın etrafından dolandı ve bir divana uzandı. Gözlerini kapatıp orada boylu boyunca yattı, benimle ilgilendiği yoktu artık. Yanına gittim, divanın kıyısına oturdum ve elini tuttum; nabzı çok zayıftı ve sanki yavaşlamış gibiydi. Freud o divanda tepeden tırnağa giyinik durumda yatarken, üstündeki ağır giysilerden kurtulmanın ona iyi geleceğini düşündüm.

Onu soymak zor oldu; ama direnmeden, ürkek bir pasiflik içinde öylece yattı. Freud'un akşamları çalışma odasında kitap okurken bile giydiği tozluklarla başladım, sonra ağır ve hayli kaba kumaştan ceketini, mükemmel dikilmiş, sıkı sıkı iliklenmiş yeleğini ve kolalı yakasının altındaki papyonunu çıkardım. Yaka da ayrı bir operasyon gerektirdi. Sonra sıra kolalı ve pilesiz gömleğine ve ince çizgili pantolonuna geldi. Pantolonu çıkarmakta bayağı zorlandım, çünkü Freud eğreti yatağında bana yardım etme çabasıyla kıpırdandıysa da pek başarılı olamadı. Sonunda, pamuklu iç gömleği, dizlerine kadar inen yünlü donu ve baldırlarını örten yünlü çoraplarıyla kaldı.

Freud'un kendini bir hasta ruhuyla teslim ettiği bir işlem yapı-

yormuş gibi hissettim kendimi. Çıplaklığını bir tek en mahrem giysileri ayırıyordu benden. Gözlüklerini çıkarmıştım ve Freud'un miyop gözleri yardım istercesine bana bakıyordu. Bir kancaya asılı bir sabahlık gördüm ve onu almaya gittim. Freud sabahlığı büyük bir çabayla giydi; yüzü normale dönmekteydi ve nabzı kuvvetlenmişti. Yeniden koltuğuma oturdum ve uyumasını beklemeye başladım. O divanın üzerinde gevşemiş bedeniyle yatarken seyrettim onu. En cüretkâr buluşlarımdan biri olan bu varlığın ne derece kırılgan olduğunu fark ettim birden. O beden nasıl derme çatma göründü gözüme! Kendisi için fazla kuvvetli bir şey tarafından ezilmiş gibi duruyordu; ruh muydu bu acaba? Bu kadar yetersiz bir haznenin içinde engin bir ruh; sınırlarının dışına taşan, kendi cismani etki alanı için hayatı azaba dönüştüren bir ruh.

Ama neredeydi bu ruh? "Seele,"* dedim Almanca, Freud'un dikkatini çekmeye çalışır gibi; ama artık uyuyakalmış ve hafifçe horlamaya başlamıştı. Başı omzuna düşmüştü ve sabahlığı açılmıştı. Tam o sırada, bu büyük adamın altını ıslatmış olduğunu utanarak fark ettim.

Böyle bir şeye hazırlıklı değildim ve bir an için oradan çıkıp gitmenin en iyisi olacağını düşündüm. Ama, uykudan uyanıp da Tanrı'nın huzurunda altına işemiş olduğunu fark edince Freud'un kahrolacağı geldi aklıma. Bu acı verici anı yaşamasın istedim. Hayatımda ilk ve son kez, uykudaki bir yetişkinin iç çamaşırlarını değiştirmek üzere kolları sıvadım.

Kaçamak bakışlarla da olsa, ona bakmaktan kendimi alamadım. Penisi ve testisleri bacaklarının arasında gevşekçe yatıyordu, onlar da uyuyordu sanki. O yorgun ve kıpırtısız bedenin her parçasında saklı olan karmaşık yapıyı düşündüm. O anda çekmecelerin birinde bulduğum paçalı bir donla örtmekte olduğum penisi düşündüm. Hayatın esrarlı mühendislerinin bu başarısını zihnimde bir kere daha inceledim: Kan damarları ve sperma kesesi; *tunicae albuginea testis* ve *vasculosa testis*; *digital fossa*, *vas deferens*, *glans penis*, *bulbocavernosus* ve *corpus cavernosum urethrae*. Bedenin geri kalanı da aynı ölçüde karmaşıktı, şimdi Freud'u sarmalamış olan uy-

* Ruh. (y.n.)

kunun çıkıp geldiği yer olan beyin gibi. *Fasciculus solitarius* ya da *gracilis nucleus*'un bir yerlerinden çıkmış, sinirler boyunca ilerleyerek ayak bileklerine ve terlikleri yeniden üzerlerine geçirdiğim parmak kemiklerine kadar ulaşmıştı. Peki ya ruh, şimdi bir rüyanın içine gömülmüş ya da bedenin arka odalarını eşelemekte olan ruh? Yaşlılık ve hastalık dışında hiçbir şeyin değiştiremeyeceği kadar kusursuz kılınmış bu yapının neresindeydi o?

"Hatalarımdan bir başkası," dedim kendi kendime. "Dünya yüzündeki en huzursuz ruhu barındırmaya daha uygun, daha sağlam bir beden yaratmalıydım."

Freud'un derin uykuda olduğuna iyice emin olduktan sonra ışığı kapattım ve yeniden dünyanın keşmekeşine döndüm.

Onu gökyüzündeki incelemelerimden haberdar etmek üzere Einstein'ı görmeye gittim. Einstein Berlin'e taşınmıştı ve oraya ulaşmak için savaşın harap ettiği bölgelerden bir kere daha geçmek zorunda kaldım.

Einstein, yıldırım hızıyla başlayıp biten yolculuğumun hikâyesini ilgiyle dinledi. Gene onun benden beklediği evrensel hükümdar edasını takınmıştım, her zaman gizemli ve yüce girişimlerle meşgul. Anlattıklarım içinde bir tek evrenin sonsuza doğru genişlemekte olduğu haberine inanmadı. Albert'in sistemli zihni bu fikri kabullenememişti. Ona göre, bir şey bir kere yola çıktıysa eninde sonunda bir yere varmalıydı; oysa evren sonsuza dek patlayıp duracaksa bir varış anı söz konusu olamazdı. Onu ikna edemeyeceğimi bildiğim için bu konuda tartışmaya girmedim. Ben yokken vardığı sonuçları anlatmasını istedim ondan.

Albert vaktini boşa harcamamıştı. Büyük bir mutlulukla, Dünya'dan ayrılma sorunumun sandığımızdan çok daha kolay çözüleceğini bildirdi; çünkü yerçekimi kuvvetinin yaygın olarak düşünülenden farklı bir işleyişi olduğunu tahmin ediyordu. Benim zaten bildiğimi farz ettiği bir yasa keşfetmişti; ben de onu dinlerken sık sık başımı sallamak için elimden geleni yaptım, sanki çok iyi bilinen şeylerden söz ediyormuşuz gibi. Bu yasaya göre, uzaya bir ci-

sim bırakırsanız, o cismin mi yeryüzüne doğru düşeceğini, yoksa yeryüzünün mü ona doğru hamle edeceğini bilmeniz imkânsızdı ve bu hakikat bütün evren için geçerliydi. Bu durumda mesele şuna dönüşüyordu: Ben mi çekip gidecektim, yoksa gökkubbe mi benimle buluşmaya gelecekti? Kısacası, gitmeyi mi öneriyordum, yoksa arkamdan gelinmesini mi?

Dahası, yıldızlara doğru fırlatılacak olsam asla düz bir hat üzerinde yolculuk etmeyeceğimi öğrendim, çünkü uzay aslında kavisliydi. Albert kendini göksel tepeler ve vadilerin şiirsel bir tasvirine kaptırdı ve onu dinlerken, yükseklere tırmanan, sonra bir yıldız istasyonundan öbürüne uğrayarak yeniden alçalan bir ışık treni canlandı gözümde. Albert, bu yükseliş ve alçalışların zamanın uzay üzerindeki etkisi olduğunu ve bu büyük dalgalanmanın beni ok gibi ilerlemekten alıkoyacağını açıkladı. Kavisli uzay fikri Albert'i büyülüyordu. Dünya'nın bir yerinden ben, başka bir yerinden de hayali bir nişanlım uzak galaksilere doğru yola koyulacak olsak neler olacağını tahmin etmeye çalışarak saatler geçirdik. Uzay eğer düzse birbirimizi bir daha hiç göremeyecektik; ama kavisliyse, yörüngelerimiz er ya da geç buluşacaktı. Albert eline kâğıt kalem aldı ve zaten bilmem gereken şeyler anlatıyormuş gibi davranmayı sürdürerek bunu kanıtladı bana. Evrenimin uzam-zamanında insanın bir sevgiliyi gözden kaybetmesinin imkânsız olduğu düşüncesi beni de çarpmıştı.

O buluşma, felsefi ve huzurlu anların bir timsaliydi gerçekten. Ne var ki ikimiz de, rehberlik rolünün diğer tarafta olduğundan emindik. Aynı konuyu irdelemek, uzayın kavisleri ve onları kesen hatlar hakkında fikir yürütmek üzere belki kozmosun bir köşesinde bir gün yeniden buluşacaktık.

Albert ne zaman gitmeyi düşündüğümü sordu. Buna henüz hazır olmadığımı fark ettim: Elveda demeden önce yaşamak istediğim birkaç hayat daha vardı.

Albert'in yanından ayrıldım ve Fernando adında Portekizli bir tüccarın hayatını yaşamaya başladım. Kadınım Tareja'ya sırılsıklam âşıktım, ilerleyen yaşımıza rağmen Oporto sokaklarında el ele dolaşırdık onunla. İnsanlarda tatlı bir şaşkınlık uyandırıyorduk; evli-

liklerini sonsuza kadar ertelemeye karar vermiş ebedi iki nişanlı gibi görüyorlardı bizi. Tuhaf, ama zararsız bir mezhebe aittik sanki; sonsuza dek aşk saadeti içinde yaşayanlar mezhebi. Ben ruhumda Tanrı'yı barındırıyordum, ama son ana kadar öğrenemedim bunu.

Sık sık birkaç günlük iş yolculuklarına çıkmam gerekiyordu; eve döneceğim günü iple çekerek oradan oraya dolaşıyordum. Tareja kimsenin hiçbir zaman satın almadığı tablolar yapan bir ressamdı ve resimlerini nadiren sergilerdi. Çoğumuzun bedenlerimize baktığı gibi bakıyordu onlara, mahrem ve kişisel bir şey olarak. Etrafındaki her şeyi unutarak yalnız kendisi için yaratır, sonra bitkin düşerek saatlerce uyurdu. Işığa batmış resimleri gizemli bir güzellik taşırdı: Abanoz ve fildişi rengi bitkiler, şaşırtıcı renklerde sonsuz koridorlar gibi uzanıp giden gökler, insan bakışlı acayip yaratıklar olurdu içlerinde.

Ben de kendi kendime şiirler okuyarak geç saatlere kadar tek başıma otururdum. Tanrı vergisi bir hafızam vardı, sadece birkaç kez okuduktan sonra, *Odysseus*'u ve Dante'nin *Cehennem*'inin Portekizce çevirisini baştan sona ezberlemiştim. Müzik konusunda da aynı şey geçerliydi: Hangi çalgı olursa olsun, iyi hazırlanmış bir orkestranın titizliğiyle nota nota tekrarlayabilirdim duyduklarımı. Hafızam civarda efsane haline gelmişti ve yeteneğim beni çok gururlandırıyordu. Öğrenebileceğim ne varsa öğrenerek onu çalıştırıyor ve güçlendiriyordum. Elime bir kitap geçiriyor ve onu zihnime kazıyordum. Yanımda her an bir kütüphane taşıyordum sanki. Yolculuklarım sırasında, benden başka herkes uykudayken, saatler ve saatler boyu alçak sesle ezber yapardım. Bunun için bir program çıkarmıştım. *Odysseus*'un tamamı, her sahneye gereken özeni göstererek birkaç gecede okunabiliyordu: Evinden uzaktaki âşık için birkaç gecelik mutluluk demekti bu. *Bin Bir Gece Masalları* daha uzun yolculuklar içindi. Dickens'ın romanları haftalar alırken, tek bir şiir için gereken ortalama süre, bütün molaları ve hitabeti güçlendirici vurguları hesaba katarak, nereden baksanız yarım saatti. Zamanımı böyle ölçüyordum işte.

Eve her dönüşümde Tareja'yla katıksız bir mutluluk içine yuvarlanıyor ve bizden başka davetlinin olmadığı bir parti veriyor-

duk. Kusursuz bir aşk destanından fırlamış gibiydik; gerçek hayatta taleplerle, ihanetle, küçük hesaplarla gölgelenen saf versiyonundan. Bunların hiçbiri bizim için söz konusu olamazdı. Âşıkların gidemediği bir noktaya varmıştık biz, bütün felaketlerden muaf kılınmıştık sanki. Ne var ki, hiç akla gelmedik ve telafisi imkânsız bir talihsizliğe uğrayacaktık.

Olanları şimdi bile korkuyla hatırlıyorum: Hafızam eşi benzeri görülmemiş boyutlara doğru genişlemeye başladı. Bir sabah, gazeteme şöyle bir göz attıktan sonra, orada yazılı olanları ilk kelimeden sonuncusuna kadar Tareja'ya tekrarlayabildiğimi görünce fark ettim bunu. Önce ikimiz de gülüp geçtik, ama sonra telaşlandık. Hafızam dizginlerinden boşanmıştı ve dikkatimi çeken hiçbir şeyi unutamıyordum. O andan sonra unutkanlığın değerini anladım ve eskiden hatırlama tanrıçası Mnemosyne'e ne kadar sesleniyorsam, bu yeni periye de en az o kadar seslenmeye başladım. Şimdi ikisini birden çağırıyordum, ilkine "Lütfen, Hafıza, hepsini geri al," diye; ikincisine de "Beni bırakma," diye yalvarıyordum.

Hayatta başınıza gelmiş her şeyin zihninize doluştuğunu düşünün, kumlu deniz tabanından yüzeye çıkan yosunlar gibi, öbek öbek suyun üstünde sürüklenerek, denizi aşılmaz bir bataklık haline getirerek. Geçmişte yaşadığım her şey ansızın şimdi oldu benim için: Her sabahın her uyanışı, içilen her kahve, günlük gazeteler, yemekler, gittiğim şehirler, yediğim balıkların kokusu, duyduğum bütün aşk hikâyeleri, hepsi sonu gelmez bir melodram içinde birbirine ekleniyordu. Evrenin içinde minicik bir nokta olan ben, Fernando, bir galaksinin büyüklüğüne ulaşmıştım.

Tareja çaresizlik içinde bana bakar, bir hatıralar selini harekete geçirme korkusuyla bana soru sormaya çekinirdi. "Hastayım," dedim ona. Gerçekten de hastaydım. Bu kriz başlayalı sadece iki gün olmuştu ve hatıralarımın yükü durup dinlenmeden artmıştı. Yatakta yatarken kıpırdamak bile zor geldi bana, sanki muazzam bir ağırlığın altında eziliyordum. Hatırı sayılır bir çabayla elimi Tareja'ya doğru uzattım. Yanıma geldi ve elimi tuttu. "Canım," diye mırıldandı tatlı bir sesle.

İşte o anda, hastalığıma bir çare bulunamayacağını anladım. O

bir tek basit kelime ezip geçti beni, zamanın bütün enkazı üstüme yıkıldı sanki. O kelimeyi duyduğum her anın hatırası zihnimi tıka basa doldurdu. Ruhum bile şişmişti sanki, terli ve tıkış tıkıştı. Rüzgârlı bir nisan günü okul dönüşünde annemin bana "canım" diyen sesini duydum. "Canım Fernando," demişti bir genç kız, ilk sevgilim. Tanıdığım bir balıkçı iki cümleden birine "Bak canım," diye başlardı. Mağazanın birinde, "Canım sıkıldı," diye sızlanan bir çocuk duymuştum. "Özgürlük benim için canım kadar aziz," diye yazmıştı eski bir arkadaşım, kendini öldürmeden önce. En yakın arkadaşımdan aldığım bütün mektuplar "Canım kardeşim" diye başlıyordu. Babam dostça nutuklarına her zaman "Canım evladım," diye girerdi. "Canım sevgilim," demişti Tareja, ilk öpüşmemizin ardından. Bunun gibi yüzlerce seslenişten oluşan bir ağ sımsıkı dolandı vücuduma. Susması için Tareja'nın elini kavradım.

O akşam, göklerin ve tuhaf yaratıkların müşfik ressamı bana özel bir yemek hazırladı, bir şişe şarap açtı ve hatıralardan kusası gelmiş bir Tanrıya ev sahipliği yapan donup kalmış Fernando'sunun etrafında sessiz adımlarla dolaştı. Aşkını ifade edecek masum kelimeler bulmaya başladı. Bende hiçbir hatıra uyandıramayacak zehirsiz sözlerdi bunlar, yenilikten ışıl ışıl parlayan, zekice, beklenmedik sözler. Okuldayken öğrendiği ve anlamlarından neredeyse koparak yusufçuklar gibi içinde gömülü kalmış Almanca sözcüklerle konuşuyordu Tareja. "Dunkel," diye bağırıyordu yandaki odadan gülerek; ve hiçbir şeyle bağlantısı olmayan o sözcüğün güzel kokulu bir esinti gibi bana ulaştığını hissediyordum. Salatayı hazırlarken mutfaktan "heimlich," diye seslendiğini duyuyordum; şarap şişesini açarken "unerklärbar," keki fırından çıkarırken "rätselhaft," beni öperken "unverständlich," yemekten sonra grappalarımızı yudumlarken "doppelsinnig," diyordu sevgilim. O veda gecesinin güzelliği bütün beklentilerimizin üzerine çıktı. Tonlamasından her sözünü anlıyordum, her biri sevgi ve gizem yüklüydü.

Ne var ki, yatağımızda el ele yatarken ve ben sonsuz uykunun dünyanın en güzel lütfu gibi üzerime çöktüğünü hissederken, biliyorum ki Tareja benim kayıp gitmekte olduğumu sezmişti. Bana döndü ve sanki resimlerinden birinin parçasıymışım gibi yüzüme

baktı. Sonra, bile bile, bütün mevsimlerin âşıklarına özgü o ölümsüz sözcüğü fısıldadı. "Aşkım," dedi bana. Ne yaptığını biliyordu. Cılız direncim derhal yıkıldı. Uykudaki bir denizci gibi hatıralarımın yosunları içine gömüldüm ve oradan bir daha hiç çıkamadım. Giderken sevdiğim kadının sesini yanımda götürdüm, bir yemin ya da bir çalıntı gibi. Öbür dünyanın hatıralardan uzak bir yer olmasını diledim, buzlu vadiler gibi, yeni doğmuş bir bebeğin zihni gibi.

Baştan başa kana batmış dünyanın bir ucundan öbür ucuna kadar amaçsızca yolculuk ettim. Bir süre, İskandinav nehirlerinin ağızlarında alabalık avlayan Norveçli denizcilere ait bir gemide oyalandım. Bir gün, dünyanın çehresini değiştirmekte olan çarpıcı olaylara ilişkin bir hikâye duydum. Gemimize katılan bir Rus askeri, kendi ülkesinde patlak vermiş bir devrimden söz etti bize. Askerin hikâyesi denizciler arasında korkulu bir hayranlık dalgası estirdi. Şimdiden tarihteki yerini almış olan bu olayları kendi gözümle görmek için oraya gitme isteği yükseldi içimde. Alabalık avından sıkılmaya başlamıştım, karar vermem zor olmadı. Baltık Denizi'nin ötesine, dondurucu soğukla taş kesilmiş steplere doğru yola koyulmak için bir aralık gecesini seçtim.

Bazen bir yerden nasıl ayrıldığımızı biliriz, ama nasıl vardığımızı ya da nereye vardığımızı bilmeyiz. Gece yolculuğumun sonunda kendimi yaşlı bir kadının derisi içinde buldum. Varlığımdaki değişimin farkındaydım, çünkü bedenim tahtadan yapılmış gibi yavaş hareket ediyordu artık. Aynaya baktım ve yüzümün kırış kırış olduğunu gördüm. Gözlerim içeri göçmüştü ve bana şaşkınlıkla bakıyordu. Bedenimin geri kalanı kalın bir sabahlıkla örtülüydü. Başımda, belki her zaman sahip olduğum bir eşarp taşıyordum. Kendime dikkatle baktım. Kimdim ben ve o elbiselerin içinde ne işim vardı?

Yatağın üstüne oturdum, gözlerimi kapadım ve derin bir nefes aldım. O nefesin ciğerlerimden geri döndüğünü hissettim, boğazımdan ve damağımdan geçerek yükseldi ve sonra yeniden havanın içine karıştı. Uysal bir sessizlik içinde bir nefes daha aldım. O sıra-

da öbür odadan bir bebek ağlaması geldi. Hemen Dunya'nın yanına koştum, onu kucakladım ve göğsüme bastırdım. Bebek sustu ve minik bedeni onu hayatta tutan ne olduğu belirsiz varlığa doğru sokuldu. Onu mutfağa götürdüm, sütünü ısıttım ve evin sessizliği içinde karnını doyurdum. O yüz yıllık mutfağın ortasında, torunumun kızı olan yarı uykudaki bebeği besledim, çok önemli bir iş yapıyormuş duygusuyla.

Odama döndüm ve kitap okumayı denedim, ama kısa sürede vazgeçtim. Camların ötesindeki bahçeyi, şeftali ve badem ağaçlarının buz tutmuş dallarını seyretmeye daldım ve geçmişim sert bir rüzgârın şiddetiyle bana geri döndü.

Kendimi genç bir kadın olarak gördüm, yıllar önceki halimle, aynı pencerenin önünde. Kendime âşıktım ve gözlerinde güzelliğime karşı aynı hayranlığı gördüğüm bir adamla evliydim. Sevişmek büyük mutluluk veriyordu bana, sahteliklerden sıyrılmış gerçek kimliğimi o zaman anlıyordum sanki. Dans için de aynı şey geçerliydi. Kendime öyle büyük bir aşk duyarak dans ediyordum ki, öbür dansçıların yüzü yokmuş, hepsi birbirinin aynısıymış gibi geliyordu bana.

Bir gece uykudaki kocamın yanında uyandım. Âşıkane birleşmemizden sonra ikimiz de çıplak olarak uyuyakalmıştık. Birden onu tanıyamadım. Çıplaklığımı gizleyerek, yabancı bir ülkedeymişim gibi yattım orada. Odanın karanlığı içine ay ışığı sızdı. Odadaki mobilyalara, aynaya, halılara, beyaz yatak örtüsüne ve çarşaflara dokunuşunu seyrettim. Işık her şeyin üzerine gümüşsü bir pudra serpiştirdi. Yok olup gidinceye kadar onu seyrettim, sonra oda yeniden karanlığa gömüldü.

Yataktan kalktım, sessizce giyindim ve rüzgârlı gecenin içine çıktım. Rüzgâr bulutları bir araya topluyor, sonra acayip şekiller vererek başka yönlere savuruyordu. Kürk mantoma sarınmış olarak, başımda eşarbım ve koca kar çizmelerimle, kendimi gökte asılı duran, dost görünüşlü ay kadar kayıp hissettim ve hayattaki amacımın ne olduğunu sordum. Bir cevap veremedim. Bir anlığına da olsa cevabı bir zamanlar biliyordum da, sonra unutmuştum sanki. Bu düşünce tokat gibi patladı zihnimde. Beni uyandıran dostun pe-

şinden giderek saatlerce gecenin içinde dolaştım. Sonunda ay bir bulut öbeğinin arkasına saklandı ve ufkun altında kaybolup gitti. Karın üzerine oturdum ve sabah ayazında uyuklamaya başladım.

Kızak arkamdan yetiştiğinde beni orada buldular. Beni her yerde aramışlardı ve şimdi eve götürüyorlardı. Kocam sürücünün yanında oturuyordu; hastabakıcım yanıma oturmuş, üstümü kat kat battaniyelerle örtmüştü. O zaman anladım ki, beni bulamamış olsalar ölecektim. Sağ yanımdan güneş doğmaktaydı, bir meşe ve köknar ormanının arkasında bir görünüp bir kayboluyordu, beni gözden kaçırmamak için daldan dala sıçrayan bir kuş gibi. Öbür yanımda tarlalar pembemsi bir örtünün altında uzanıyordu. Karın içinde tepeler ve evler çiçek tomurcuklarına benziyordu. Karın üzerinde koşturan köpeklere baktım, hastabakıcımın elimi ovuşturan elini hissettim ve o anda gizli bir yeminle hayata yeniden bağlandım.

Anne olduğumda güneş benim içimden doğdu sanki, ruhumda dingin bir berraklığın gizli olduğu bir köşeden. Uzun sürmüş bir gençliği çocuklarımın sayesinde geride bıraktım. Kocam yıllarca evin içinde ve bahçede koşuşturmamı seyretti, yaptığım her şeyde kaçışımın yansımalarını arayarak. Oğullarım Nikolay ve Anton yirmi yılı aşkın bir süre benim her şeyim oldu.

Ama ne yazık ki o çocuklar için beslediğim umutlar boşa çıktı. İki kardeş sanki birbirlerine hakaret olsun diye doğmuşlardı ve ikisi de tatminsiz ve mutsuzdu. Nikolay doktor oldu, erkenden evlendi ve zaman zaman onu çekip çıkarmaya çalıştığım sıradan bir taşra hayatına sığındı. Gürcistan'daki küçük bir şehrin banliyösünde yaşıyordu. Oturduğu kocaman evde onu görmeye giderdim. Beni sevmediği açıkça belli olan karısıyla sohbet eder ve çocuklarla oyunlar oynardım. Nikolay'ın kendisiyle konuşma fırsatını ele geçirdiğimde, karşımda hep yorgun ve bezgin bir adam görürdüm. Konuşurken votka içerdi. Daha şimdiden sakin bir emekliliğin hayalini kuruyordu ve öleceği günü tutkuyla bekliyordu. Ruhundan bir çığ geçmiş, arkasında kederli ve metruk bir ruh bırakmıştı. Oradan her zaman yüreğimde bir sızıyla ayrılırdım. Sonunda bu ziyaretleri tamamen kestim.

Anton, yıkmak için çırpındığı her şeyi üzerinde toplayan ağabeyinden nefret ediyordu. Anton'un hayatının, en başından beri, Nikolay'ın temsil ettiği her şeyin zıddı biçiminde gelişmesine tanık olmuştum. Evlenmeyi ve meslek sahibi olmayı reddediyor, içkiye elini sürmüyor, hızlı bir ölümü özlüyor; ama bunu bir türlü başaramıyordu. Okulunu yarıda bırakarak önce anarşist bir örgüte, sonra da radikal ayaklanmalar planlayan devrimci bir yeraltı grubuna katıldı. Nerede yaşadığını hiçbir zaman bilmezdim, bu yüzden o beni görmeye gelirdi. Geleceğini hiç haber vermezdi ve hep acelesi olurdu. İki başarısız devrime omuz vermesine tanık oldum; ikisinde de yakalanmaktan kurtuldu.

Bir keresinde evde saklandı ve yıllar sonra ilk kez uzun uzun konuşma fırsatı bulduk. Bu konuşmadan yenik çıktım, ama Nikolay'la yaptığım ender konuşmaların sonuçlarından farklı bir biçimde. Anton'un kibri sınırsızdı. Ona göre ben de, en kısa zamanda yerle bir edilmesi gereken bir dünyanın parçasıydım. Onun gözünde kendisinden çok Nikolay'ın annesi oluşum da cabasıydı.

Anton'la yaptığım o konuşmadan sonra evimi ve kocamı terk ederek Volga kıyısındaki bir köye yerleştim ve köylü çocuklara öğretmenlik yapmaya başladım. Üç kere evlenmiştim, bir kere kocamla, iki kere erkek çocuklarımla ve onlara kocamın hiç tanımadığı bir sevgi vermiştim. Yağan karı seyreder ve bunu sevinçli bir olay yapan şeyin güneşin geri döneceği güne duyulan özlem olduğunu düşünürdüm. Kendimi nerede kaybettiğimi bulmak zorundaydım.

Evimin yakınında bir bıçkı fabrikası vardı ve bir gün oranın sahibi Boris'le tanıştım. Bana ormanlarını gösterdi, birlikte ağaç kesen ve kereste leri ırmağa çeken işçilere bakmaya gittik. Boris'in evi beş kilometre güneyde, arazisinin bittiği yerdeydi ve kereste ler evinin önüne yığılıyordu. Beni oraya götürdü ve akşam yemeğini kendi elleriyle hazırlayıp sofra hizmetini yardımcılarından birine bıraktı.

Boris bana projesini anlattı. Sibirya'ya giderek büyük bir fidanlık kurmak istiyordu. Bu fidanlıkta kendi icadı olan bir sulama sistemi kullanılacaktı. Buluşu için patent almayı bekliyordu, sonra

mülklerini ve fabrikasını satarak kuzeye gidecekti. Gözümü ondan bir an bile ayırmadan dinledim, o anda kendi öğrencilerimden biri gibi görünüyordum herhalde. Oradan sökülüp Sibirya'ya dikilecek ağaçlar, dünyanın öbür ucuna kadar kovalanması gereken hayvanlar gibi göründü bana. Kalkıp ona sarıldım ve başımı göğsüne dayadım. Tek aşk hikâyem işte böylece başlamış oldu.

Boris giderken bana yazacağını ve beni yanına almak için gereken düzenlemeleri yapacağını söyledi. Okulun son ayı geldi ve dersleri açık havada yapmaya başladım, binanın arkasındaki çimenlikte, ırmağa giden patikanın yakınında. Oradan terk edilmiş bıçkı fabrikasını görebiliyordum. Boris fabrikayı sattığından beri ırmaktan kütükler gelmiyordu artık. Bir gün, kızlar ve oğlanlar çimenlere oturmuş şarkı söylerken yanımızdan bir mavna geçti ve ağaçların sıklaştığı bir ırmak dirseğini dönerek kayboldu. Bunu seyrederken, hiç akla gelmeyecek korkunç bir şeyin gerçekleştiğini hissettim. Dersten sonra ırmak kıyısına yürüdüm ve oraya vardığımda Boris'i bir daha hiç göremeyeceğimden emindim.

Bir gün Nikolay'dan bir mektup aldım, çok hasta olduğunu ve beni yanında istediğini yazıyordu. Rusya'nın öbür ucuna onu görmeye gittim. Sararıp solmuş, güçten düşmüş, ölüme yaklaşmış buldum onu. On altı yaşındaki suratsız bir kız çocuğuyla birkaç hizmetçi dışında herkes tarafından terk edilmişti. Beni görünce gözyaşlarına boğuldu ve benden çok daha yaşlıymış gibi göründü gözüme. Aşırı alkolün yol açtığı karaciğer sirozundan ölmekteydi. Artık içmiyordu; artık içkiye ihtiyacı yoktu. Ölüm düşüncesi insanın zihnini tamamen meşgul etmeye yeter; nitekim o da başka hiçbir şey düşünmüyordu. Ne kadar karşı çıksam da, ısrarla bana ölümden söz etti. Onu gönülsüzce dinledim ve ölmesini seyrettim.

Torunum, yakında Anton Amcası'nın yanına gideceğini bildirdi bana. Amcasıyla tanışmıştı ve aralarında onun gizli kapaklı faaliyetleriyle bağlantılı bir yakınlık kurulmuştu. Ölüm düşüncesine gömülmüş olan Nikolay bundan hiç söz etmemişti bana, ama kızı beni haberdar etmeyi uygun gördü. Torunum konuşurken, hastalığı sı-

rasında babasına neden o kadar bariz bir hırçınlıkla baktığını anladım. Anton'un onun üzerindeki büyüsünü de anladım: İkisi de bir şeye duydukları nefret yüzünden başka bir şeyi seviyordu. Onu fikrinden caydırmaya çalışmadım.

Devrim gelip çattığında bütün Rusya tepetaklak oldu. Köydeki evimin önünden asker konvoyları geçmeye başladı. Seslerini duyunca pencereye gider, hangi taraftan olduklarını kestirmeye çalışırdım. Bir gün hizmetçim Tanya, devrimin liderleriyle birlikte devrim topraklarını dolaşmakta olan efsanevi trenin birkaç saatliğine bizim köye uğrayacağını haber verdi. Gidip treni görmeye karar verdim ve Tanya'nın kullandığı bir atlı arabayla, buz tutmuş yolun üzerinde sarsıla sarsıla istasyona doğru yola koyulduk. Trene elli metre kadar yaklaşmayı başardık, ama daha ileri gitmemize izin vermediler. Çıplak ve kavruk ağaçların arasından trene ve etrafındaki muhafızlara baktım. Ansızın, o trenin içinde, o parmaklıklı pencerelerin arkasında, karanlık bir aile geçmişinin saklı olduğu hissine kapıldım.

Tanya'yla eve döndüğümüzde, Anton'u büyük oğlumun kızıyla birlikte beni beklerken buldum; Anton nereye gitse kız da onunlaydı artık. Trenle gelmişlerdi. İkinci oğlumu görmeyeli yıllar olmuştu ve ilk bakışta onu tanımadım. Zayıflamış, ince uzun bir adam olmuştu ve Nikolay'ın mecalsiz gevşekliğinin tam tersi olan soğuk bir enerjiyle doluydu. Torunum konuşmamız boyunca sessiz kaldı. Kucağında mışıl mışıl uyuyan birkaç aylık bir bebek vardı: Dunya'ydı bu, torunumun küçük kızı. Beni görmeye gelmelerinin nedeni oydu; onlar yolculuklarına devam ederken bebeğe benim bakmamı istiyordu Anton. Bebeği kollarından alınca torunum sırtını döndü ve gözlerini uzaktaki belirsiz bir noktaya dikti. Anton'un, ne kadar paraya ihtiyacım olacağı yolundaki sorusuna cevap vermedim. Sessizce bana baktı, sonra birden arkasını döndü ve kapıdan çıkıp gitti. Genç kız da arkasından koştu.

Dunya'yı kendimin bir parçası gibi gördüm, bir zamanlar benden kopmuş ve dolambaçlı bir yolun sonunda bana geri dönmüştü sanki. Artık Tanrı'nın insanların bedeninde ikâmet ettiğinden emindim ve kendi içimde Tanrı'nın varlığını hissedebiliyordum. Çetin

bir tecrübenin sonuna yaklaşmaktaydım. Kendi yöntemimle dua ettim. Buzların ortasında durup, sıcak havayı içime çektim. Karda ayak izleri bıraktım. Bütün varoluşumun, yakalamaya çalıştığım bir müziğin içinde yatmakta olduğunu hissettim.

Bir sabah tarlaların arasında uzun bir yürüyüşe çıktım. Güneş bulutların arkasından fırlıyor ve ağaçları delerek bana ulaşıyordu; bir zamanlar, gençliğimde, mehtabın altında uyuyarak geçirdiğim karlı bir gecenin sonunda eve dönerken yaptığı gibi. Varoluş mesajı oradaydı, gözümün önünde ve yüreğimde, o günkü kadar güçlü. İki şafak tek ve bir olmuştu, ikisi de aynı şafaktı. Etrafımı saran ışık göz kamaştırıcı hiyerogliflerle ışıldıyordu ve ben yaşlı ağaçların altında yürüyordum.

Ayrılma zamanının yaklaştığını hissettim. Sabah vaktinin berrak ışığında, o güne kadar adını hiç anmadığım, doğrudan ona seslenerek hiç dua etmediğim Tanrı'yı gördüm. Gökyüzünün içinden hızla bana doğru geliyordu ve bir an, onu dünyayı kasıp kavuran olaylarla ilgilenmekten alıkoyacağımı düşünerek üzüldüm. Yavaş yavaş uykuya dalana kadar yanımda tuttum onu. Ölmeden önce tuhaf bir hayal gördüm, yemyeşil bitkiler ve şıkır şıkır akan çaylarla kaplı bir yerden beni selamlıyordu Tanrı.

Tasarlamaya başladığım yeni dünyada sevgisiz yapıp yapamayacağımı merak ediyordum. Etrafıma baktım: Sevgi her yere yayılmıştı, varlığın denizindeki milyarlarca damla gibi. Sevginin peşinde bir keşif yolculuğuna çıktım ve onun başka bir yerde kök salamayacağını kısa sürede anladım. Böyle bir cevherin başka bir yere taşınması imkânsızdı. Her sevgi yanında koca bir valiz taşıyordu: Sabah ve akşam saatleri, bir yemeğin tadı, bir odanın rengi, okunan kitaplar ve dinlenen müzikler, sevilenin ismi, bir sesin rengi. Her âşk hikâyesi bütün dünyadan kuruluydu ve onu yerinden sökmem mümkün değildi. Sevgi ucu bucağı olmayan bir araziydi ve hazırladığım valizde ona yer yoktu.

Kozmosun içinde, takımyıldızların sınırlarına doğru yapacağım yolculuğu hayal ettim, yeni bir gezegende her şeye baştan başla-

mak üzere yanımda götüreceğim kitaplar, fotoğraf albümleri, insan ve hayvan genleriyle birlikte. Gelgelelim bitkilerin bu geçişi yapabileceğinden kuşkuluydum. Sevgiye gelince, onu arkada bırakmak zorunda kalacağım açıkça ortadaydı. Bunu fark edince, yakında mevsimi geçecek bir meyve gibi, bu ikisiyle doya doya haşır neşir olmaya karar verdim. Bitkilerin kokusunu içime çekmek için dünyanın ormanlarına, çayırlarına, seralarına koştum ve kendimi sevginin girdaplarına bıraktım.

Uyanışım hızlı ve acılı oldu. Yeni ve daha korkunç bir savaş bütün dünyayı sarmıştı. Bu habere hazırlıksız yakalandım, taşkın sevgi gösterilerimin ortasında buldu beni. Sevgiye yönelik çabalarımı iki katına çıkararak bu işe bir çare bulmak için boş yere uğraştım, şiddet dalgalarını kesmek için bir bende yeni tuğlalar ekler gibi. İnsanlar beni kenara iterek geçip gittiler. "Zora zorla karşılık verilir," diye hınçla söylendiklerini duydum.

Resimlerin, müziğin ve kitapların yerini almakta olan yeni çağ sanat eserleri önümden çalımla geçip gidiyordu: Göz alıcı savaş gemileri, savaş uçakları ve savaş meydanlarını dolduran tanklardı bunlar. Onlara bakıp da etkilenmemek zordu. Bir denizaltının içinde yaptığım baş döndürücü bir sualtı yolculuğundan sonra, ben bile şiddetin etkisine kapılırken insanoğlunun onun cazibesine nasıl direnebileceğini sordum kendime.

İnsanların mutluluk özlemine seslenerek bir yere varamayacağımı biliyordum. Mutluluk, eğriyle doğruyu ayırmak için iyi bir kriter değildi. İnsanları hiçbir zaman savaş zamanındaki kadar coşkulu görmemiştim; içlerinde hâlâ zafer umudu kaldığı sürece tabii. Bu umut söndüğü zaman tabiatları değişmeye yüz tutuyordu. Şüpheci filozoflara dönüşüyor, bir deniz felaketinden sonra kurtarılmayı bekleyen kazazedelere benziyorlardı. Akla gelebilecek her türlü dehşete tanık oldum: Galipler tarafından kovalanan bozguna uğramış ordular, üst üste yığılan ölüler, yakılıp yıkılmış tarım arazileri, molozdan katedrallere dönmüş şehirler, insan etinin fırınlardan yükselen dumanı. Bu kadarı dayanabileceğimden fazlaydı.

İtalya'ya, Milano'nun güneyine gittim ve dünyayla ilişkimi kopardım. Bir akşamüzeri kırda bir yürüyüşe çıktım. Yanıma küçük

bir kâğıt destesi almıştım, arada bir duruyor, giderken yanıma almak istediğim şeyleri not ediyordum. Karanlık basmak üzereyken çimlerin arasında minicik bir gül gördüm, son anda fark etmesem üzerine basacaktım. Durup o çiçeğe baktım. Ne arıyordu orada, o kadar güzel ve bütün gözlerden o kadar uzak? Hayatın kıvrımları arasında bu gül gibi daha hangi güzellikler gizliydi? Bir an için dünyayı ayakta tutan şeyin gizli güzellikler olduğunu düşündüm; ama sonra "Hayal kurma," dedim kendime. Kendini gizliyorsa, sadece yok edilmemek için yapıyordu bunu.

O gülü koparmaktan vazgeçtim ve eve doğru yürümeye başladım. Yolda, benim gibi akşam yürüyüşüne çıkmış yaşlı bir çiftle karşılaştım. Adam gülümsedi ve pabuçlarımı işaret etti: "Pabucunuzun bağı çözülmüş, beyefendi." Pabucumu bağlamak üzere eğildim ve içime bir duygu seli hücum etti. Sanki eleştirilecek başka hiçbir şeyim yokmuş gibi söylemişti bunu! Hayatın gerisine çekilerek yaşayan ve günbatımında Tanrı'yla buluşmak ve küçük bir hataya dikkatini çekmek üzere dışarı çıkan pek çok dürüst ve iyi yürekli insan hayal ettim.

Ertesi gün köyün içinde dolaştım ve ortamın değişmiş olduğunu fark ettim. Evlerin üzerine kasvetli bir sessizlik çökmüştü. Almanca aksanların ağır bastığı bağrışlar ve emirlerle bölünüyordu bu sessizlik. Sokaklarda askerlerden başka kimse görünmüyordu; ortada ciddi bir şey vardı. En sonunda, Amerikan askerlerinin Milano'nun güneyine varmış olduğunu ve Almanlarla İtalyan faşistlerin göller bölgesinden çekilmekte olduğunu öğrendim. Sessiz kırların içine doğru yürümeye devam ettim. Çok geçmeden bir motor gürültüsü sessizliği bozdu. Bir dönemeçte, küçük bir aracın içinde yol alan dört Alman askeri çıktı karşıma. Ne yapacağıma karar vermeye çalışırken, çalıların arasındaki görünmez bir noktadan gürültülü ve uzun süreli tüfek sesleri geldi. Araç kurşun yağmurunun altında kontrolden çıktı ve yolun dışına savrularak durdu. İçindeki askerlerden hiçbiri ateşe karşılık verme fırsatı bulamamıştı ve biri dışında hepsi öldürücü yaralar almıştı. O da sürünerek araçtan dışarı çıktı, kendini yere attı ve yediği bir kurşunla kıpırtısız kaldı. Çalıların arkasından askerlerin çıktığını gördüğümde gene yalnızdım, kur-

şunlarla delik deşik olmuş araçtan otuz metre ötede. Saldırı yarım dakikadan az sürmüştü.

Arabaya doğru yürüdüm ve içeride kalan üç askerin ölmüş olduğunu gördüm. Çaresizce onları seyrederken, etrafımı bir grup faşist İtalyan askeri sardı. Üstüme silah doğrultup beni ite kaka Alman aracına bindirdiler ve kuzeye, gitmek istediğim yönün tersine doğru yola koyulduk. Beni her iki yandan sıkıştıran bir grup askerin arasında oturuyordum; çok genç görünen ve dostça bir gülümsemeyle durmadan bana bakan ufak tefek bir asker dışında hiçbiri yüzüme bakmıyor ve benimle konuşmuyordu. Bir ara genç asker bana matarasını uzattı. Uzun bir yudum alıp matarayı geri verdim ve karşılığında askerin yüzü geniş bir gülümsemeyle ikiye bölündü.

Yaralı İtalyan ve Almanlarla dolup taşan geçici bir sahra hastanesine ulaştık. Bir kısmının durumu ciddiydi ve ameliyat edilmeyi bekliyorlardı. Sadece bir doktor ve birkaç hastabakıcı vardı. Yardım etmeyi önerdim ve kendi sorunlarımı kafamdan silip atarak kendimi çalışmaya verdim. Geçmişte hastabakıcılık eğitimi almıştım ve ne yaptığımı biliyordum. Hiç ara vermeden ve hiçbir şey yemeden gecenin geç saatlerine kadar çırpındım. Sonunda, ameliyat edilmekte olan yaralı bir askerin yanında yere yığıldım. Gözlerim karardı ve etrafımdaki her şey karanlıktaki sis gibi çözülüp gitti.

Bir çadırda, portatif bir karyolanın üzerinde uyandım. Boğazım kurumuştu ve yüzümü ter basmıştı. Nefes almakta zorlanıyordum. Yataktan kalktım ve biraz su bulmak için dışarı çıktım. Kamp sessizlik içindeydi, etrafta nöbetçi de yok gibiydi. İçinden sesler gelen büyük bir çadıra yaklaştım. Kaçan bir orduyla varmak üzere olan bir başkası arasında sıkışıp kalmış bu hastanenin yönetim merkezi burası olmalıydı. Yürümeye devam ettim. Çok geçmeden, kaçışımın bu kadar kolay olmasına şaşarak kamptan iyice uzaklaşmıştım. Geride kalan ışıklara bakmak için arkama döndüğüm bir anda, yerde hareket etmekte olan birine takılıp düştüm. Meçhul gölge ve ben bir süre nedenini bilmeden boğuştuk, sonra birbirimizin yüzüne bakmak üzere ayrıldık. Tutsak alındığımda bana matarasını veren askerdi bu. İkimiz de şaşalamıştık.

"Ne yaptığını sanıyorsun sen?" dedi sonunda.

"Kaçıyorum," diye cevap verdim, yalan söylememeye karar vererek. Sonra, adeta yalvarırcasına, "Çok susadım," diye ekledim. Gerçekten de korkunç susamıştım. Asker gülümsedi ve onu kesin olarak tanıdım.

"Al," diye matarasını uzattı bana, tıpkı önceki gün yaptığı gibi.

Su içmemi seyrederken, "Ben de kaçıyorum," diye açıkladı sevinçle. "Yola birlikte devam edebiliriz."

"Nereye gidiyorsun?" diye sordum.

Milano yakınlarındaki küçük bir köyün adını söyledi. Ha orası, ha başka bir yer, benim için hepsi birdi. Sessizce yan yana yürümeye başladık. Otların üzerinde ayak seslerimizi duyabiliyordum. Büyükayı gökyüzünde asılı duruyordu, ufka doğru sarkarak.

Sonra şafak vakti geldi. Yıldızlar ansızın yok oldular ve arkamızdaki gökyüzü solgunlaşarak önce pembeye, sonra parlak kırmızıya ve en sonunda maviye boyandı. Sabahı neşeli bir haykırışla karşıladık. Hâlâ uykuda olan bir köyün içinden geçtik, yeniden tarlalara ulaştık, ağaçlardan elma topladık, yürüyüşümüze ara vermeden kahvaltımızı ettik. Tel örgüyle çevrili bir düzlüğe geldik. Kolay olmadı, ama tel örgüleri aşarak yolumuza devam ettik. Güneşi ensemde ve omuzlarımda hissediyordum artık.

Gölgeme bitişik duran gölge birden öne fırladı. Başımı kaldırdım ve arkadaşımı koşarken gördüm; uzakta, iki beyaz atın otlamakta olduğu bir yere doğru uzatmıştı kolunu. Atlar tel örgünün ötesinde, düzlüğün ormanla buluştuğu yerde otluyorlardı. Çelimsiz asker sevinçli çığlıklar atarak koşarken, bu gürültülü olay karşısında huylanan atlar dörtnala kaçıştılar.

Asker bir çığlık daha kopardı ve düzlüğün tam ortasında, benden otuz metre ötede durdu. Bana doğru döndü ve koşmaktan nefes nefese kalmış olduğunu gördüm. Bir kere daha, yüzünü sanki bir karpuzmuş gibi ikiye bölen o muhteşem sırıtışla baktı bana. Gözdağı verir gibi şaka yollu bir hareket yaptım ve ona doğru yürümeye devam ettim. Arkadaşım korkmuş gibi yaparak komik dans adımlarıyla düzlüğün içinde fırıl fırıl dönmeye başladı. Ona bakıp güldüm, sonra birden mavi-gri bir bulut halinde havaya fırladığını gör-

düm. Bir an sonra, ben nefes nefese ona doğru koşarken, bedeni yerde hareketsiz yatıyordu.

Bir mayına basmıştı. Tanınmaz haldeydi, kanlı bir hamura dönmüş yüzünde az önceki şaklabanca gülümsemenin izi bile kalmamıştı. Gözlerime inanamadan o yüze baktım, sonra etrafı saran sessizliğe hayret ederek başımı kaldırdım. Patlamanın gürültüsüyle havalanmış bir kuş sürüsünün ağaçların arkasında kaybolduğunu gördüm. Onun yanında yapayalnızdım ve adını bile bilmiyordum.

Uzun bir süre cesedin yanında diz çökmüş olarak kaldım; üzüntüden bütün kuvvetim çekilmişti. Ayağa kalktığımda atların gene aynı yere dönmüş, otlamakta olduklarını fark ettim. Güneş daha yükseklere tırmanmış ve gölgem kısalmıştı.

İlahi ruhum hiddetle sarsıldı. Tanık olduğum bunca katliamın sorumlularından hesap sorma hırsıyla kilometrelerce yol yürüdüm. Hiç değilse biri buralarda bir yerde olmalıydı.

Mussolini'yi sandığımdan daha çabuk buldum. Bir Alman onbaşısı kılığında askeri bir kamyona binmekteydi. Ben de yanına oturdum. Kendi ordusuna ait bir asker üniforması içindeydim ve Mussolini onu tanıdığımı hemen anladı. Gözlerini benden kaçırarak inatla dışarıdaki manzaraya bakıyordu. Gergindim ve onunla yüzleşmek için sabırsızlanıyordum, ama etrafımız çok kalabalık olduğu için onunla konuşamadım. Belki de düşüncelerim ona ulaşmıştı, ama hiçbir şey belli etmedi. Bir yerden sonra miğferini gözlerinin üstüne indirdi ve uykuya dalmış göründü.

Bir grup İtalyan partizan kamyonu aramak için bizi durdurduğunda yolculuk sona erdi. Mussolini'yi tanıdılar ve alıp götürdüler. Ben de peşlerinden gittim, sonra gizlice Il Duce'yi kapadıkları odaya girdim. Tavandan sarkan bir ampulün çiğ ışığı altına yerleştirilmiş bir masanın başında oturuyordu. Karşısına geçip oturdum ve bu sefer bakışlarını benden kaçırma imkânı bulamadı. Dosdoğru gözlerimin içine baktı. Onu son görüşüm, iktidara tırmanışının başlarındaydı, konuşmasını dinlemeye gelmiş insanların doldurduğu bir meydandan geçerken. O günden bu yana olağanüstü değişmiş buldum onu. Yaşlanmıştı, yüzü kırışıklarla dolmuş, torba torba olmuştu. İkimiz de sessizliği karşı tarafın bozmasını bekledik.

Ona bakarken, ölümünün yakın olduğunu anladım. Gömleğinin yakasında ilerleyen bir böceğin biçimini almıştı ölüm. Boynunun arkasında kaybolup gidene kadar gözlerimle takip ettim böceği. Sonunda konuşan o oldu.

"Demek gelmeye karar verdin."

Şaşkınlığımı gizlemedim.

"Beni bekliyor muydun? Yani kamyonda beni tanımıştın, öyle mi?"

Mussolini sadede gelmek ister gibi başını salladı.

"Çok daha önce bekliyordum seni. Beni yeniden bulmanın bu kadar uzun süreceğini tahmin etmemiştim."

"Neden söz ediyorsun?" diye sordum. Merakımı uyandırmıştı.

Bunun üzerine Mussolini hikâyesini anlattı. İsviçre'de genç bir sosyalistken, bir konuşma yapmaya çağrılmıştı. Konuşmanın orta yerinde durmuş ve saatini çıkarıp masanın üzerine koymuştu. "Eğer Tanrı iki dakika içinde kendisini göstermezse," demişti, "Tanrı yok demektir." İki dakikanın sonunda saatini alıp cebine geri koymuş ve dinleyicilerden büyük alkış almıştı.

"İşte sonunda buradasın," diye bitirdi sözünü. "İntikam almaya mı geldin? Beklemeyi biliyorsun doğrusu."

"O gösteriden hiç haberim olmadı," dedim. "Bugün burada olmamın nedeni, senin ve yandaşlarının daha sonra yarattığı rezillik. Kıtada yaptığım bir yolculuğu henüz bitirdim ve senden hesap sormaya geldim."

Konuşurken boğazımdan rahatsız edici bir öksürük yükseldi ve devam etmemi engelledi. Bu durum sözlerimin etkisini azalttı, ama Mussolini rahatsızlığımın farkına varmadı. Yeniden konuştuğunda, cevabı sanki uzun zaman önce hazırlanmış gibi geldi bana.

"Bütün bunların kimin suçu olduğunu biliyorsun. Biz sadece onları yönetmemizi isteyenlerin iradesini yürürlüğe koyduk. O bin başlı köpeğin! Ne zaman balkondan bir kalabalığa baksam, o köpeğin sözleri ağzımdan çekip çıkardığını hissederdim, ağzımdan sel gibi akardı sözler. Belki de karşımda duran bütün o kafalarda saklıydılar da kendiliklerinden dışarı çıkamıyorlardı. O kadar insanın içinde niye bir tek benden hesap soruyorsun? Benim tek kusurum

yenilmiş olmak. Yenenlerin idealleri de benimkilerden üstün değil, ama şimdi herkes onları alkışlayacak. Olsun varsın, ben alkışa doydum zaten. Neden daha önce gelmedin? Seninle yüzleşmeye daha uygun bir durumda olurdum."

Yeniden konuşabilecek kadar toparlamıştım kendimi.

"Ben iktidar oyununda kazananları ziyaret etmem," dedim. "Çoğu zaman beni görebilecek yetenekte değildirler. Ordu generallerinin yanına uğramam, papayı ya da kardinali görmeye hiç gitmedim, kendimi zenginlere göstermem. Sana neden gelecektim ki? Bu labirente daldığın anda, bana yaklaşma umudunu tamamen kaybettin. Arkadaşın Hitler, propaganda çalışmaları sırasında Wagner'in tanrılarıyla sohbet etmişti: Siegfried, Brunhild, Lohengrin, Valkürler. Ama benim onun gibi bir çılgına söyleyecek nasıl bir sözüm olabilirdi? Bugün buraya geldiysem, zaten her şeyini kaybetmiş olduğun içindir. Cılız bir ihtimal de olsa belki beni tanıyabileceğini, belki kaderin, kendine rağmen, aklını başına getirmiş olabileceğini düşündüm."

Konuşmamın orta yerinde Mussolini'nin dikkati dağılır gibi oldu. Yüzü solmuş ve gerginleşmişti. Yeniden ölümü gördüm, geri dönmüş, Mussolini'nin kafatasında dalga dalga ilerleyerek kaşlarına kadar inmişti.

"Hitler benim arkadaşım değildi," diye homurdandı, sonra ittifaklar ve başarısız stratejiler üzerine ayrıntılı açıklamalara girişti. Yeniden konuştuğumda sesim öfkeden titriyordu.

"Zamanın dolmak üzere, seni ahmak! Arkana bak ve bütün geçmişinin bir geri zekâlının hikâyesi olduğunu kabul et; hiçbir işe yaramayan bunca patırtı, bunca hiddet! Hayata hiçbir şey katmadan geçmiş koca bir ömür! Layığın neyse onu bulacaksın."

Mussolini donup kalmıştı. İlahi yargı korkusu elini ayağını bağlamış gibiydi. Koşarak odadan çıkmamı gerektirecek kadar şiddetli bir öksürük nöbetine daha yakalanmasam, nutkuma devam edecektim. Yarı boğulmuş bir halde dışarı çıktım, yüzüm gözyaşlarıyla ıslanmıştı ve nedenini bilmiyordum.

Yenik diktatörle görüşmem işte böyle noktalandı. Daha çok şey söylemiş ve daha iyi konuşmuş olmam gerektiğini ruhumda hisse-

diyordum. Bir süre daha oralarda oyalandım, Mussolini'nin infazını görecek kadar. Tarlaların içinden geçen bir patikada, alçak bir duvarın önünde kurşuna dizdiler onu. Ölüm bu sefer kibirle bir makineli tüfeğin namlusuna yerleşti ve onu yarı açık gözkapaklarının ortasından vurdu.

Yeniklerden başlayarak, savaşın öbür kahramanlarına ziyarette bulundum. Almanya'ya uçtum ve Alman diktatörün tıkıldığı yeraltı sığınağının etrafında dolandım, ama beni tanımamak için öyle bir inatla direniyordu ki yenilgi bile bana kapısını açmaya ikna edemedi onu. Hakkındaki düşüncelerimi ona söyleyemedim. Galiplerin yanına gittim, gezegenin kaderini kararlaştırmak üzere ücra köşelerde yaptıkları toplantılarda masalarının üzerinde dolandım. Lütfedip bana bakmadılar bile, toprakların nasıl dağıtılacağını ve güçlerin nasıl birleştirileceğini gösteren satranç tahtasındaydı bütün dikkatleri. Onları dinlerken, bu savaşın tekrar tekrar yaşanacağını anladım. Galipler büyük bir yenilgiyi kabullenmek üzere bir araya gelmedikçe sonsuza kadar tekrarlanacak olan bir rüyaya benziyordu.

Mussolini'ye söylediğim şeyi hatırladım, papayı ziyaret etmeyi reddettiğimi. O anda biriyle dostluk etmeye o kadar ihtiyacım vardı ki, bu konuda fazla katı davranmış olup olmadığımı sordum kendime. Vatikan'a girdim ve içeri girmekte hiçbir zorlukla karşılaşmayışım şaşırttı beni. Tablolar, halılar ve goblenlerle dolup taşan salonlardan geçtim, sonu gelmez koridorlarda yürüdüm ve muazzam merdivenlerden çıktım. İlerledikçe, güvenimin zayıfladığını ve adeta buharlaşıp çevremdeki mekânın içine dağıldığını hissediyordum. Kudreti yüceltmeye yönelik bütün o şatafatın içinde kendimi yabancı hissettim, sanki her şey beni azıcık andıran bir kardeşime ithaf edilmiş gibi. Papanın çalışma odasına girdiğimde onu dua ederken buldum. Beyazlar giymişti, sade döşenmiş odanın loşluğu içinde ellerini kavuşturmuş, başını önüne eğmişti.

Elimi uzatsam neredeyse dokunacak kadar yaklaştım yanına. Papa irkildi, sonra dönüp bana baktı ve gözleri akkor gibi bir tutkuyla aydınlandı. "En sonunda geldin," diye fısıldadı. "Ne kadar uzun zamandır seni bekliyorum, bir bilsen. Neden daha erken gelmedin? Bu uğursuz zamanları nerede geçirdin? Neden bana akıl

vermek için yanımda değildin? Dünyanın bütün ağırlığı benim günahkâr omuzlarıma çöktü!"

Buluştuğumuz oda, mucize ve hayretin ışığıyla dolmuştu sanki. Hayal görüyormuş gibi hissettim kendimi. Bir papaya görünmekteydim ve ağır bir güvensizlik duygusunun altında eziliyordum. Kılık kıyafetimin uygun olup olmadığını bile sordum kendime, çok uzaklardan gelen ve dünyadaki vekilimin huzuruna kabul edilmeyi bekleyen bir hac yolcusu gibi. Kana batmış kıtanın bir ucundan öbür ucuna yaptığım yolculuk sırasında pabuçlarıma çamur bulaşmış olmasından korkuyordum. Papa inanılmaz bir asalet tablosu çiziyordu. Az kalsın dizlerimin üzerine çökecek ve bana pederane şefkatine ait bir işaret vermesini rica edecektim, ama son anda kendime hâkim oldum. "Onun Tanrısı olan benim," diye birkaç kez tekrarladım kendime.

Önümüzde büyük bir fırsat vardı. İlk kez bir papayla konuşuyordum ve dünyanın kaderi hakkında birbirimize söyleyebileceğimiz kim bilir ne kadar önemli şeyler vardı. Yoğun bir beklentiyle yüklü bir sessizlik oldu, doğum heyecanı gibi. Sanki bütün dünya, beyazlı adamla çamur içindeki hac yolcusunun yüz yüze durduğu o küçük çıplak odanın üzerinde dengede duruyordu. Ne andı ama! Ne yazık ki, geçip gitmeye yazgılıydı. Varlığımın gerçekliğini sindirir sindirmez papa gözlerini yumdu ve görüntümü gözlerinin önünden sildi. Kafasında benim için kurduğu imgeye uymamıştım. Papa hayalinde ayakkabılarımı temizlemek için eğildi ve o bu işle meşgulken ben yanından ayrılıp yoluma devam ettim.

Bir ordunun öbürü üzerindeki zaferini kutlayan küçük yarımadanın güneyine doğru indim ve ılık bir yaz günü, öğleden sonra, Arno'nun Akdeniz'e döküldüğü yerde, Tiren sahiline ulaştım. Çok sevdiğim o kıyılarda gezinirken hatıralar sökün etti. Yüz yıldan daha uzun bir zaman önce, aynı sahilde, Shelley'nin fırtınayla kumsala sürüklenmiş cesedini tanımıştım. Artık çok uzaklarda kalan o olayın bende uyandırdığı üzüntüyü hatırladım. Yılların ötesinden ona seslendim ve martı çığlıklarının bastırdığı sözlerim gül biçimli bulutların altında rüzgâra karıştı. Yakınlarda bir yerde, başka bir şair vatana ihanet suçundan hapse atılmıştı. Uzaktan onu seyrettim,

okyanus kıyısındaki o kampın mahkûmları arasında şiirlerini yazarken. Şairler dünyayı değiştirmeye çalışmasalar belki daha iyi olacak, dedim kendi kendime.

Hatıraların ve pişmanlıkların pençesinde, ta Marina di Pisa'nın ötesinde uzanan çam koruluğuna kadar yürümüştüm. Yolculuklarım beni yorgun düşürmüştü ve biraz dinlenmeye ihtiyacım vardı. Uzaklarda kayalara çarpan dalgaların sesini duydum. Yakındaki köy öğle sessizliğine gömülmüştü ve güneş yüz yıllık çam ağaçlarının arasından bana ulaşıyordu. O anda bir çam ağacı olmak istedim, bir kum tanesi, dikenli bir çalılık ya da dalın birinde uykuya dalmış bir kuş. Üzerime dayanılmaz bir bitkinlik çöktü ve çam koruluğundaki kumların üzerine uzandım. Hemen yanı başımda, kumun üzerinde uyuklamakta olan bir kertenkele vardı. İşte o anda, bana pahalıya mal olacak hatayı yaptım. Kertenkele gözüme o kadar saf göründü ki, sonunda onun içinde uyuyakaldım. Bir çocukluk banyosuna gömülür gibi kertenkele uykumun içine gömüldüm. Unutuş yüklü, rüyasız bir uykuydu bu, tam bir hayvan uykusu.

Uyandığımda, dikkatli ve zalim gözlerle yakından bana bakmakta olan bir çocuğun elindeydim. Çam fıstığı ve eziyet edecek hayvan arayarak çam korusunun içinde gezinmekte olan bir çetenin elebaşıydı oğlan. Şimdi havadaydım, asılı duruyordum, çılgınca debeleniyordum. Beni yakalamış olan çocuğun gözleri, kalın kirpiklerinin arkasında kahverengi ve yeşilimsi ışıltılarla kıpırdadı.

Havanın içinde çırpındım, hâlâ çetenin beni bırakacağını umuyordum. Kararsızlıklarını sezdim. Cellat bocalıyordu! O an dünya için bir dönüm noktası olabilirdi, ama oğlanlar avlarını bırakmadılar. Kurban rolünün bana düştüğü oyun için her şey hazırdı.

Çete lideri birden beni yere yatırdı ve iyice bilenmiş keskin bir bıçakla dilim dilim kesmeye başladı. Ne tuhaf bir duyguydu o! Korkunç bir acı, sonra bıçak bedenime girer ve onu parçalara ayırırken hafif bir karıncalanma, bir trenden ayrılan vagonlar gibi. Kafa her şeyin farkındaydı. Görüyorsunuz "ben" yerine "kafa" diyorum; sahi, o kadar parçaya ayrılmış bir "ben" ne anlama geliyordu acaba? Yaşamla ölüm arasındaki o aralıkta hem parça parça hem bütündüm; bir tek gövdemi yere yapıştıran parmaklardı beni bir

arada tutan. Acayip ve rüyamsı bir biçimde, hâlâ her şeyi görüyordum. Oğlanlardan biri gruptan uzaklaşmış, bir çalının arkasında kusuyordu.

Bütün bedenim dilimlere ayrıldıktan sonra oyunun ikinci bölümü başladı. Kısa bir aradan sonra parmaklar avı serbest bıraktılar ve bedenim bir havai fişek gibi patladı. Parçalar kumun üzerine saçılarak etrafta körlemesine bir sıçrama tutturdular; bir tek ben (yani kafam) kıpırdamadan orada durdum ve olanları seyrettim. Sonunda kurbanı olmaktan kurtulamadığım eğlence buydu demek. İşkencecilerime baktım. Ben, otla, tırtılla ve böcekle beslenen cüceleşmiş ve dişsiz bir kertenkele, meraklı ve düşünceli gözlerle yukarıdan bana bakan devleri inceledim. Sineğin örümceğe baktığı gibi baktım onlara, o görülmez, bin bir biçimli ağa yakalanmış olarak. Kötülüğün yörüngesinde bir noktaydım ben, şiddetin sonsuz doğrusu üzerinde bir sinekle bir çocuk arasında bir şeydim; orada, çam ağaçlarının ve göğün altında, denizle bitki örtüsünün arasında, yakıcı öğle sıcağında, yirminci yüzyılda, güneşten milyonlarca kilometre uzakta.

Kertenkele ömrümün son çırpınışında, yenik ve dağılmış bir ordu gibi, bedenimde bulabildiğim bütün kuvveti topladım ve o zalim bakışlı solgun hayvanların içine atladım. Her birinin içinde bir parçam kaldı ve ben ruhlarının labirenti içinde gezinip durdum. Kertenkelelerin işkencecileri Tanrı'nın istilasına uğramıştı. Biri beni içinden söküp attı. Öbürü, ne olduğunu tamamen unuttuğum; ama hikâyem yüz el tarafından yazıldığı zaman yeniden hatırlayacağım bir yolculuğa çıkarken yanında götürdü beni. Üçüncüsü ruhunun bir çekmecesine kaldırdı ve o kadar uzun zaman unuttu ki, çekmeceyi yeniden açtığında, başkasına aitmiş gibi görünen bir hatırayla karşılaştı.

Çam korusunu hafif bir umut rüzgârı doldurdu; sayısız unutuşlarımdan sonra kendimi yeniden tanıyabilmem için, dünyanın o köşesinde birinin benden bir parça bulması umudu.

Bir parçam o çam korusunda saklı kaldı; adak yerinin yakınında, ücra bir kulübede düşüncelere dalan yoksul bir adamın ruhunda.

Ara sıra bu adamı görmeye gider ve onunla birlikte dua ederim. Tanrı'nın dua etmesi görülecek şeydir. Ben şimdikinden daha iyi olmak için dua ederken, Tanrı'ya iman etmiş kimsesiz arkadaşım ona merhamet etmem için bana yalvarır. Merhamet etmek! Ben ancak minnet duyabilirim ona, yüzünden dışavuran doğruluğu için. "Günün birinde beni tanırsan, bana merhamet et," diye fısıldarım ona; "fazla soru sorma bana! Cevapları bilmiyorum çünkü." O anda Tanrı'nın yakında olduğunu hisseder, gözlerini kapar, başını saygıyla öne eğer. "Ne kadar mütevazı," diye düşünürüm kendi kendime. "İyilik ne kadar utangaç. Bu yüzden sık sık ortalara çıkamıyor."

Başka bir parçam, göçmenlerden ve ülkelerine dönen savaş gazilerinden ibaret bir orduyla dünyanın dört bir yanında dolaşıp durur. Bir kısmı açlıktan kaçıyordur, bir kısmı yöneticilerinin zulmünden, bir kısmı da sadece varoluşun bilmecelerinden.

Arkamda her zamanki işaretleri bırakırım: Yaz ve kış, ilkbahar ve sonbahar, kırk yılda bir hedefini bulan çeşitli füzeler. O mektupların çoğu hiç açılmadan hayatın bodrumunda üst üste yığılır. Günün birinde, cevaplanmamış bütün mektuplarla birlikte yakılacaklar; mektup kâğıtları, zarflar, pullar, damgalar, posta memurunun parmak izleri, bodrum katlarının tozu, ateşi yakmış olan kibrit: Hepsi kül olacak. Bazen bir taksiye atlar ve şehrin birinde saatlerce dolaşırım. Lyon'da, San Francisco'da, Moskova'da, Hong Kong'da yaparım bunu. Olanca dikkatimle insanlara bakarım. Fabrikalara gidip işçileri seyreder, ofislere gidip işadamlarını seyrederim. İnsanların, çoğu zaman beni düşündüklerini fark etmeden, kafalarında beni nasıl canlandırdıklarına bakarım. Saatlerine göz atarlar ve beni düşünmekte olduklarını bilmezler. Sevgililerini okşarlar ve beni düşünmekte olduklarını bilmezler. Gözlerini açar açmaz unuttukları bir rüyadan uyanırlar ve bana en yakın oldukları an işte o andır. İnsanlar ilahi kudretin yüceltildiği yerlere koşmasınlar! Bana trenlerin ve randevuların arasında rastlamaları daha büyük ihtimaldir.

Kendimin farkına varmak için sık sık dikkat kesilirim. Çeşitli yöntemlerle yaparım bunu. En basit yolu bir nesne olmaktır: Bir dağ, otel odasındaki bir koltuk, deniz kıyısında bir ev, musluktan düşen bir su damlası. Ama ne zaman hareketsiz kalsam, üzerime bir tuhaflık çöker. Huzursuzlanırım, içimde zorlayıcı bir kuvvet hissederim, üstü örtülmüş bir ateş ya da erimek üzere olan buz gibi.

Bir pastadan çok da büyük olmayan bir bomba olduğum ve her parçacığımdaki enerjiyi serbest bırakarak Japonya'nın üzerinde patladığım günü düşünürüm. Bir mantar bulutu biçiminde yeniden göğe yükseldiğimde, aşağıdaki feryatları ve acıları duymamak için yeryüzünden kaçarcasına uzaklaşmıştım, o azap dolu cehennem de bendim çünkü. Sonra beni yeryüzünün üzerine bırakan pilotun ar-

kasından yetiştim; zamanın kayıp bir noktasında, evrenimi yaratmam için beni uzayın içinde terk edip giden meçhul baba gibi. Onunla konuşmak istiyordum, ama başaramadım. Askeri uçağın bir köşesinde, mürettebatın birbiriyle şakalaşmasını dinleyerek, aceleci başmelekler gibi içinden geçtiğimiz bulutları seyrederek yeryüzüne döndüm.

Kendimi neden televizyonun karşısında otururken hatırladığımı biliyorum. Çünkü ben orada da barınırım, iki program arasındaki boşluklarda, duvar deliğinde gizlenen bir örümcek ya da galaksilerin kavşağındaki bir yön işareti gibi. Televizyon ve atom bombası benim varlığımın farklı işaretleridir ve ikisi de tamamiyetimi kavramanın ne kadar zor olduğunu gösterir; o bomba olduğumda, kendimin bir başka parçası üzerinde patlamak üzere yola çıkmıştım ben. Küçük ekranda ne zaman o mantar bulutu belirse, kendimi hayatın sahnesinde yükselirken görürüm, her şeyin en baştan başladığı bir şafak vakti gibi. O görüntüde kendi aksimi yakaladığım zamanlar, küçük bir havuzun yüzeyindeki bir çiçek olmak isterim –öyle sakin ve yeşil, gök mavisi bir ışığa bulanmış– ya da okuldan dönen bir çocuğun ağzındaki dondurmanın tadı olmak.

Tabiat güçlerinin manipüle edildiği laboratuvarlarda gizlenir, güzelliği ve bilgiyi kendi bedeninin organları gibi yeniden üretebilecek bir hayvan hayal ederim. Sonra güzellik ve bilginin varoluşun azabına karşı uydurulmuş çareler olduğunu hatırlarım. Acı çekmeyen bir dünyada bunlar ne işe yarar ki? Dünyanın kusurlarının mucidiyim ben, bugün ve ilelebet.

Ölen insanları seyretmeye hastanelere giderim. Kiminin ölmesi uzun sürer, kimi bir saniyede ölür. Ölüm aceleyle koridorlarda koşturur, odalara girip çıkar. Kot pantolon ve pamuklu eşofman üstleri giyer. Koyu renk gözlükler takar, gözlerinin içine bakamam. Doğumhaneye girerek çocukların doğmasını seyrederim. Ne savaştır bu dünyaya gelmek! Hayat hep oradadır ve o da koridorun öbür ucundaki kız kardeşi kadar meşguldür; ama onun gözleri örtülü değildir, uzun uzun bakarım o gözlere. Zaman zaman ölüm bir çocuğu, bir anneyi ya da ikisini birden alıp götürür. Bu olay sırasında iki kız kardeş birbirlerine bakmazlar bile. Yapılması gerekeni yaparlar.

Dünyada neler olup bittiğini bugün her zamankinden daha çok merak ediyorsam, gitme zamanımın neredeyse gelmiş olduğuna karar verdiğim içindir. Artık hemen hemen her şey planlanmış durumda. Daha şimdiden hasret çöküyor içime. Ama kararım kesin. Ulaşım aracım ışık olacak; ta evrenin sınırlarına kadar geçerli bir açık biletim var. Sadece gidiş bileti bu, yaşlılık yıllarımın olgunluğu içinde dinlenmek istediğim doğmamış dünyaya kadar götürecek beni. Artık soğuktan korkmuyorum.

En çok da aşk özlemi dokunuyor bana. Park sıralarında oturan, yatakta kucak kucağa yatan, ayrı kaldıklarında birbirlerini özleyen sevgililerin her zaman yanında olmuşumdur, onlar da bunu hissetmiştir zaten. Oyunların hülyalı dünyasında kaybolmuş çocuklara bakıyorum, evrenin kıyısında yürüyen, kapımı çalan çocuklara. Çimlerin üstüne oturuyorum; beni göremiyorlar, ama hepsi hissediyor varlığımı.

Niyetlendiğim onca şey içinde, en azından gidişim başarısız olmamalı. Güvenilir planlar yapmak için bilgisayar kullanıyorum; çalışkan ve serkeş insan ırkının bana son hediyesi bu. Bir evrak çantasından daha çok yer tutmuyor, dolayısıyla bagaj problemi yok. Buna rağmen durmadan daha yeni modelleri kurcalarken buluyorum kendimi, belleği büyüdükçe büyüyen dizüstü bilgisayarları. Küçücük bir diske koca koca yüzyıllar sığıyor. Tek bir insan, böyle bir belleğin küçük bir parçasına ulaşmak için bile neler yapmalı kim bilir? Bu soruyu bilgisayara sorduğumda yanıp yanıp sönüyor, göz kırpıyor, sonra duruyor; çünkü sorduğum sorunun cevabı yok. Bilgisayar denen bu alet kadar kendini beğenmişlikten uzak bir şey görmedim. Karar verme konusundaki derin yeteneksizliği olmasa, en iyi arkadaşım olabilirdi. Ama ya bir gün akıl danışma ihtiyacı duyarsam?

Yukarı aşağı dolaşıyorum, son denetimleri yapıyor, kapıları kapatıyor, ışıkları söndürüyorum. Gitmeden bitkileri sulamayı unutmayayım derken birden fazla bölgeyi su baskınına uğrattım. Mobilyaları taşır ve çekmecelerimi boşaltırken, biraz daha dikkatli olsam önüne geçebileceğim birkaç depreme neden oldum. Buna üzülüyorum.

Kitapları kaldırıyorum, müziği kapatıyorum, resimleri duvara çeviriyorum. İnsanoğlu verdiğim sinyali alarak neredeyse yaratmaktan vazgeçti, geçmişten besleniyor artık. Dünya bir kalkış garına dönüştü, her tarafı ıskartaya çıkmış müzikler ve geçmiş zamanlardan kalma resimler süslüyor. Alışveriş merkezleri ve süpermarketler evrenin dondurulmuş imgelerini depoluyor; işe yaramaz ve unutulmuş şeylerle dolu ambarlar gibi.

New York'un gökdelenleri, havaalanlarının kontrol kuleleri gibi yükseldikçe yükseliyor. Sık sık onların tepesinde buluyorum kendimi, yönümü saptarken, rotamı kararlaştırırken. Fantastik varsayımlara dalıp gidiyorum. İki tane düşünen hayvan yaratsaydım neler olurdu acaba? Mesela, insanla köpeği birlikte yürürken hayal ediyorum, birbirlerine duydukları derin düşmanlığın üstesinden gelmeye çalışarak, Tanrı'nın varlığından veya buna benzer çetrefilli bir konudan söz ederek. O zaman her türlü köpeksi gelişme dünyanın alışılmış bir parçası olacaktı, köpek mimarisinden tutun da, tilkilerin veya çakalların aynı ırka ait olup olmadıklarına dair sonu gelmez tartışmalara kadar. Köpekler belki Saint Bernard türü heybetli bir şey ya da bir dağ kurdu olarak hayal edeceklerdi beni.

Etrafta fazla sözünü etmemiş olmama rağmen, gidiş haberim hızla yayılıyor. Kimileri itişip kakışarak tepki gösteriyor buna; kendilerinin de gidebileceğini sanıyor da, yer bulamamaktan korkuyorlar sanki. Kimileri yoksulluğun benim yanımda bir yer ayarlamalarını zorlaştıracağını düşünüyor ve zengin olmak için ellerinden geleni yapıyor. Bir kısmı da yaz aylarında gözü dönmüş gibi seyahat ediyor, kim bilir, seyahatlerin en büyüğüne hazırlanıyorlar belki.

Gidiş tarihimi kararlaştırdım. Bir spor yarışmasını seyrederken aklıma geldi bu fikir. Çin'deki bir kasırgayla Meksika Körfezi'ne göç eden bir Kanada ördeği sürüsünün tam ortasında, en sevdiğim spor dallarını seyretmek üzere Barcelona stadyumunda bir mola verdim: Sırıkla yüksek atlama ve yüz metre koşusu. İkisi de olağanüstü güzeldi ve sırıkla atlamada bir dünya rekoru kırıldı. Sporcu alkışlar arasında pistin etrafında koşarken, bu daldaki son rekorun kırıldığı gün yola çıkmaya karar verdim; her spor dalı için mutlaka

gelecektir o gün. Gazetede spor sayfasını açıyorum ve seyahat ajandama işaret koyuyorum. Rekor beş metre doksan santimde, altı metre on iki santimde, altı metre yirmi santimde! İçim heyecanla titriyor, sırıkçının ipi sıyırıp geçen eğik sırığı gibi.

Varlığımın her köşesine haşmetli bir duygu yayılıyor. Mevsim yaz. Suyun, ormanların ve buzulların üzerinden geçerek Colorado'dan Alaska'ya doğru uçuyorum. Güneş ışınları bulutların içindeki yarıklara doluyor. O pamuk kümesini aralayıp dışarı bakıyorum ve her yanımda uçsuz bucaksız bir mavilik açılıyor. Bu güzelliği bırakıp gitmek kolay olmayacak.

Elektrik sinyallerinin karıştığı anlaşılmaz dualar geliyor kulağıma. Kelimeleri güçlükle seçiyorum.

Evrenin ve insanlığın akıl almaz serüvenini, yaratılışın ilk anından başlayarak, Yaratıcı'nın kendisinden dinlediğinizi hayal edin. İşte Franco Ferrucci bunu yapmış ve ortaya büyüleyici bir roman çıkmış...

Ferrucci'nin şefkatli ve unutkan Tanrısı, kendini evrenin muazzam boşluğunda yapayalnız bulduğu anda başlayan bir yazgıyı, bütün iniş çıkışlarıyla birlikte, unutulmaz bir hikâyeye dönüştürüyor. Bir bakıma herkesin, her canlının, bütün yeryüzünün hikâyesi bu... *Evrenin Hikâyesi* her şeyden önce bir yalnızlık destanı; çünkü yalnızlıkların en katlanılmaz olanını, Tanrı'nın mutlak ve aşılmaz yalnızlığını anlatıyor. Bu kahredici yalnızlıktan bir çıkış yolu arayan Tanrı sonunda yerküreye hayat verir, "evrenin doğurduğu umut çiçeği"ne...

Yaratıcısının tutkuyla sevdalandığı bu yeşil ve mavi gezegenin, aynı zamanda dizginlenemez bir yıkım enerjisiyle dolu olduğu çok geçmeden anlaşılacaktır: Söz dinlemez yerküre, yaratıcısının şaşkın bakışları altında kendi yoluna gider. İnsanoğlu doğduğu zaman, Tanrı'nın umutları bir kere daha canlanır: "*Zulüm*" ve "*vahşeti*" yeryüzünden silmesine yardım edecek belki de odur!.. Bundan sonrası ne yazık ki bir hüsran hikâyesidir. En sevdiği varlığıyla Tanrı arasındaki ilişki, hüzün ve hayal kırıklığıyla gölgelenmeye mahkûmdur, hem de sonsuza kadar. İnsanlığın etkili çoğunluğu, Tanrı'nın "*sevgi*" ve "*iyilik*" dolu bir dünya özleminin gerektirdiği sorumlulukları üstlenmenin sıkıntısına girmeyecek, "*zulüm*" ve "*vahşet*" üretmeye devam edecektir. Üstelik Tanrı'nın başka hiçbir yaratığına vermediği "*aşk*" yetisine rağmen... Böylece binlerce yıllık arayış sonuçsuz kalacak; "*kötülüğün*" ve "*acının*" kaynağı bulunamayacak, "*bilgi*" ve "*güzelliğin*" hüküm sürdüğü bir dünya yaratılamayacaktır...

Tanrı'yla kişisel ilişkiniz ne olursa olsun, iyiliğe ve geleceğe gizli gizli inanmak isteyenlerdenseniz, bu hazin hikâyenin aklınızda ve yüreğinizde derin bir iz bırakacağına hiç kuşku yok. Bu hikâye, kendi sorumsuzluklarımızın hikâyesi çünkü...

"*Evrenin Hikâyesi*, binlerce yıllık dinsel ve felsefi düşünceyi bir araya toplayan, büyük ilgi ve övgü uyandırmış, oyuncul, harikulade ve karşı konulmaz bir kitap. Ne mutlu okura, çünkü Tanrı'nın uzun uykusuzluğunun öyküsü olan bu kitap ona uykuyu unutturacak... Olağanüstü."

Umberto Eco

AYRINTI • EDEBİYAT
ISBN 975-539-299-8
9 789755 392998

KİTAP
SKB 585369 UTE